

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ÇOCUK ROMANLARINDA DİL
TEMA ve EĞİTBİLİMSEL GÖSTERGELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim BARUT

VAN – 2010

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ÇOCUK ROMANLARINDA DİL
TEMA ve EĞİTBİLİMSEL GÖSTERGELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İbrahim BARUT

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Kemal EROL

VAN – 2010

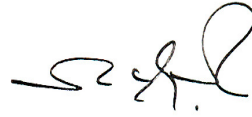
KABUL ve ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

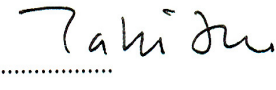
Bu çalışma, jürimiz tarafından TÜRKÇE EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI, ... **BİLİM DALI**'nda
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA / SANATTA YETERLİK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Kemal EROL

Üye (Danışman) : Yrd. Doç Dr. Kemal EROL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Bedri SARICA

Üye : Yrd. Doç. Dr. Tahir ZORKUL Tahir Zorkul

Üye :

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / / 2010

.....

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Gülten DAYIOĞLU (1935 -), Türk Çocuk Edebiyatı sahasında, önemli eserler ortaya koymuş yazarlarımızdandır. Edebiyatımıza, özellikle de çocuk edebiyatına yaptığı katkıları yadsınamayacak kadar çok olan Dayıoğlu, 1960’lardan günümüze kadar yayımladığı özgün eserleriyle, Türk Çocuk Edebiyatı’nın bağımsız ve milli bir karakter taşıyıp gelişmesinde öncü rol oynamıştır. Nitekim birçok eleştirmen tarafından, çocuk edebiyatının en iyi yazarı olarak gösterilmektedir. 1980’lere kadar yayımladığı; *Dört Kardeşiler* (1971), *Suna’nın Serçeleri* (1974), *Yurdumu Özledim* (1974), *Ben Büyüyünce* (1977) adlı eserlerinde öğretici, bilgilendirici ve aydınlatıcı bir anlayışla toplumsal konuları işlemiş, toplumsal yapıdaki olumsuzlukları gözler önüne sermek suretiyle toplumcu gerçekçi çizgi de yer almıştır. 1980 sonrası yayımladığı; *Dünya Çocukların Olsa* (1981), *Akıllı Pireler* (1982), *Işın Çağı Çocukları* (1984), *Ölümsüz Ece* (1985), *Parbat Dağının Esrarı* (1991), *Tuna’dan Uçan Kuş* (1992), *Gökyüzündeki Mor Bulutlar* (1993), *Ganga* (1996) eserlerinde ise fantastik ve bilim-kurgu türlerinde eserler vermektedir. Bu eserlerinde kendini toplumsal olaylardan soyutlamayan yazar, dünyayı ve insanlığı ilgilendiren konulara değinmiştir.

Tezimizin adı, çalışmamızın ilk aşamasında verdiğimiz şekliyle “*Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanlarında Dil, Tema ve Eğitbilimsel Göstergeler*”dir. Nitekim çalışmamız, Dayıoğlu’nun on iki- on dört yaş arası çocuk romanlarıyla sınırlıdır. Dayıoğlu, hakkında, şimdiye kadar bazı akademik araştırma ve incelemeler yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar üzerine yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde Gülten Dayıoğlu’nun, yalnızca çocuk romanlarını kapsayan ve ortaöğretim düzeyindeki çocukların eğitimine olumlu katkı sağlayan dil, tema ile eğitbilimsel bir içerik ile herhangi bir çalışmanın olmadığını tespit ettik. Bu eksikliği gidermek için, incelediğimiz mevcut çalışmaları da dikkate alarak bir rota belirledik. Nitekim “*Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanlarında Tema, Dil ve Eğitbilimsel Göstergeler*” adıyla bir araştırmanın gerekli ve faydalı olabileceğine inandık.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; “Yeni Türk Edebiyatında Çocuk Edebiyatının Yeri” başlığı altında dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatının doğuşunu ve gelişimini ele alıp inceledik. İkinci bölümde ise “Gülten Dayıoğlu Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri” başlığı altında yazarımızı tanıttık. Üçüncü ve son bölümde ise çalışmamızın asıl kısmını oluşturan Dayıoğlu’nun on iki – on dört yaş arası çocuklara yönelik kaleme aldığı on dört adet çocuk romanını

incelemeye tâbi tuttuk. İlk olarak Hilmi Uçan'ın, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim* adlı eserinden yola çıkarak, pek çok yazarın çocuk romanlarına göstergebilimsel yöntemlerle yaklaştığını belirledik. İkinci olarak da “Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanlarında Tema” başlığı altında yazarın romanlarında kullandığı temaları çeşitli alt başlıklar altında tespit etmeye çalıştık. Temalar üzerine yaptığımız incelemelerden sonra “Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Romanlarında Eğitbilimsel Göstergeler” başlığı altında Dayıoğlu'nun çocuk romanlarında kullandığı eğitbilimsel göstergeleri örnekleriyle birlikte açıklamaya çalıştık. İlk olarak Göstergebilim, başlığı altında bu disiplin alanıyla ilgili konu alanı uzmanlarının görüşlerine de başvurarak teorik bilgiler verdik. Bu aşamada “gösterge, gösteren, gönderge, eğitim, eğitsel gösterge” gibi kavramları açıkladık. Nitekim teorik kısımdan sonra Bloom'un Taksonomisi merkezinde yazarın, romanlarında kullandığı eğitbilimsel göstergeleri; “Bilişsel, Duyuşsal ve Devinışsel” olarak üç ana başlığa ve bu on dört alt başlığa ayırarak incelemeye tâbi tuttuk. Son olarak da “Dil ve Anlatım” başlığı altında Dayıoğlu'nun çocuk romanlarında kullandığı dil ve anlatımı açıklamaya çalıştık.

Sonuç olarak; Gülten Dayıoğlu'nun kırk yıllık yazarlık hayatında toplumcu gerçekçi bir çizgide eserler verdiğini, ancak bunu yaparken eleştiriden çok aksaklıkları gösterme yoluna gittiğini söyleyebiliriz. Onun eserlerinin çeşitli sosyal ve bireysel temalar üzerine kurulduğunu, okurunu eğitmek ve onlarda yaşama sevincini geliştirmek; insanlara ve dünyaya dair farkındalık oluşturmak için eğitbilimsel göstergelerle romanlarının anlamsal bağlamda güçlendirdiğini görmekteyiz.

Ayrıca bu çalışmayı yapmam için beni teşvik eden, bana yol gösteren ve benden desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yar. Doç. Dr. Kemal EROL'a teşekkürlerimi sunmayı bir görev bilirim.

Çalışmam boyunca, sıcaklıklarıyla güven veren sevgili aileme, varlıkları ile güç bulduğum, Sayın Akif BARUT, Hicran KURDEN ve sevgili yeğenim Celal EREN'e, en sıkıntılı anlarımda benden manevi desteğini esirmeyen, hoşgörüyü göstererek bana çalışma azmi veren, Sayın Nadide OLGUN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

İbrahim BARUT

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA ÇOCUK EDEBİYATININ YERİ

1.1. ÇOCUK EDEBİYATI	6
1.2. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER	13
1.2.1. Roman	14
1.2.2. Öykü	15
1.3. DÜNYADA ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ	18
1.4. TÜRKİYE’DE ÇOCUK EDEBİYATI GELİŞİM DÖNEMLERİ	23

İKİNCİ BÖLÜM

GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN HAYATI, EDBÎ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ

2.1. HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	29
2.2. ALDIĞI ÖDÜLLER VE ADINA DÜZENLENEN ETKİNLİKLER	31
2.3. ESERLERİ	33
2.3.1. Yetişkin Ve Gençlere Yönelik Eserleri	33
2.3.2. Çocuk Romanları	33
2.3.3. Altı-Dokuz Yaş Kesimi İçin Hazırlanmış, Her Sayfası Resimli Öykü Kitapları.....	34
2.3.4. Gezi Kitapları	35
2.3.5. Dilimize Uyarladığı Yabancı Kitaplar	35
2.3.6. Yurt Dışında Yayınlanan Eserleri	36
2.3.7. Yedi-Dokuz Yaş Kesimi İçin Hazırlanmış Eğitsel Öykü Kitapları	36
2.3.8. Gazete, Dergi ve Süreli Yayınlardaki Makale ve Yazıları.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ÇOCUK ROMANLARI

3.1. ÖZETLER	39
3.1.1. Fadiş	39
3.1.2. Dört Kardeşiler	46
3.1.3. Suna’nın Serçeleri	48
3.1.4. Yurdumu Özledim	52
3.1.5. Ben Büyüyünce	54
3.1.6. Dünya Çocukların Olsa	61
3.1.7. Akıllı Pireler	68
3.1.8. Işın Çağı Çocukları	73
3.1.9. Ölümsüz Ece	80
3.1.10. Parbat Dağının Esrarı	83
3.1.11. Midos Kartalının Gözleri	88
3.1.12. Tuna’dan Uçan Kuş	93
3.1.13. Gökyüzündeki Mor Bulutlar	99
3.1.14. Ganga	104
3.2. GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ÇOCUK ROMANLARINDA TEMA	107
3.2.1. Sosyal Temalar	108
3.2.1.1. Toplumsal Yozlaşma	108
3.2.1.1.1. Ailede Yozlaşma	108
3.2.1.1.2. Kişisel ve Toplumsal Yozlaşmalar	108
3.2.1.1.2.1. Hırs ve Çekememezlik	108
3.2.1.1.2.2. Saygısızlık- Hoşgörüsüzlük	110
3.2.1.1.2.3. Bencilik-Çıkar Çatışması	110
3.2.1.2. Kuşak Çatışması	113
3.2.1.3. Siyasi Antlaşmazlıklar	115
3.2.1.4. Köyden Kente Göç	116
3.2.1.5. Sosyal İlişkiler	118
3.2.1.5.1. Köylü – Devlet İlişkisi	118
3.2.1.5.2. Köylü – Kentli İlişkisi	120
3.2.1.5.3. Köylü – Muhtar İlişkisi	121
3.2.1.5.4. Hizmetçi - Hanım İlişkisi	123
3.2.1.5.5. İşçi – Patron İlişkisi	124
3.2.1.5.6. Halk – Din Adamı İlişkisi	125
3.2.1.5.7. Köyde Komşuluk İlişkisi	126
3.2.1.6. Bâtıl İnanışlar	129
3.2.1.7. Geleneksel Yaşayış	131

3.2.2. Ekonomik Problemler	135
3.2.3. Eğitim Problemleri.....	138
3.2.4. Bireysel Temalar	145
3.2.4.1. Yalnızlık	145
3.2.4.2. Sevgi – Dostluk – Dürüstlük	151
3.2.4.3. Hırsızlık – Dolandırıcılık.....	158
3.2.4.4. Öç – İntikam	159
3.2.4.5. Hırs – Çekememezlik	160
3.2.4.6. Araştırma – Öğrenme	162
3.3. GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ÇOCUK ROMANLARINDA EĞİTBİLİMSEL GÖSTERGELER	164
3.3.1. Göstergebilim.....	164
3.3.2. Göstergebilimin Temel Kavramları	167
3.3.3. Eğitbilimsel Göstergeler	169
3.3.3.1. Bilişsel Göstergeler.....	169
3.3.3.1.1. Bilgi Basamağı	170
3.3.3.1.2. Kavrama Basamağı	176
3.3.3.1.3. Uygulama Basamağı	179
3.3.3.1.4. Çözümleme Basamağı.....	181
3.3.3.1.5. Bireşim Basamağı	184
3.3.3.1.6. Değerlendirme Basamağı	186
3.3.3.2. Duyuşsal Göstergeler	188
3.3.3.2.1. Alma Basamağı.....	189
3.3.3.2.2. Tepkide Bulunma Basamağı	194
3.3.3.2.2.1. Romanlarda Merak ve Heyecan Gibi Duygulara Karşı Kullanılan Duyusal Tepkiler	195
3.3.3.2.2.2. Utanma Duyusuna Karşı Duyusal Tepkiler.....	197
3.3.3.2.2.3. Özlem Duyusuna Karşı Duyusal Tepkiler.....	198
3.3.3.2.2.4. Korku ve Ürperme Duygularına Karşı Duyusal Tepkiler	201
3.3.3.2.2.5. Üzüntü Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler.....	204
3.3.3.2.2.6. Kızma ve Öfke Duygularına Karşı Duyusal Tepkiler	206
3.3.3.2.2.7. Acıma Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler.....	208
3.3.3.2.2.8. Sabırsızlanma Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler.....	210
3.3.3.2.2.9. Mutlu Olma, Sevinç Duyma ve Coşku Yaşama Duygularına Karşı Tepkiler	210
3.3.3.2.2.10. Şaşma ve Şaşıрма Duygularına Karşı Duyusal Tepkiler....	213
3.3.3.2.2.11. Tedirginlik Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler	214
3.3.3.2.2.12. Hayranlık, Gurur Duyma ve Acı Çekme Duygularına Duyusal Tepkiler	215

3.2.3.2.3. Değer Verme Basamağı	216
3.3.3.2.4. Örgütlenme Basamağı.....	221
3.3.3.2.5. Bir Değer Ya Da Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik Basamağı ..	224
3.3.3.3. Devrinişsel Göstergeler	229
3.3.3.3.1. Uyarılma Basamağı	229
3.3.3.3.1.1. Algılama Basamağı	229
3.3.3.3.1.2. Bedensel Kurulum Basamağı	242
3.3.3.3.2. Kılavuz Denetiminde Yapma Basamağı.....	243
3.3.3.3.3. Beceri Haline Getirme Basamağı	247
3.3.3.3.4. Duruma Uydurma Basamağı	250
3.4. DİL VE ANLATIM	252
3.4.1. Cümle.....	253
3.4.1.1. Basit Cümle	255
3.4.1.2. Birleşik Cümle	256
3.4.1.2.1. Girişik Birleşik Cümle.....	256
3.4.1.2.2. İç İç Birleşik Cümle	257
3.4.1.2.3. Şartlı Birleşik Cümle	257
3.4.1.2.4. Edatlı Birleşik Cümle	257
3.4.1.3. Sıralı Cümle.....	258
3.4.1.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle	258
3.4.1.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle.....	258
3.4.1.4. Karma Cümle	259
3.4.2. Kelime Kadrosu.....	260
3.4.3. Fiiller	260
3.4.4. Folklorik Unsurlar	262
3.4.4.1. Deyimler.....	262
3.4.4.1.1. Alay ve Eğlenme Maksadıyla Yapılan Deyimler	263
3.4.4.1.2. Hikâye Deyimleri	263
3.4.4.1.2.1. Tasvirî Mahiyette Olanlar	263
3.4.4.1.2.2. Üzüntüyü ve Eseflenmeyi İfade Edenler	263
3.4.4.1.2.3. Konuşmayı Devam Ettirmek Amacıyla Kullanılanlar	263
3.4.4.1.3. Tasvirî Nitelikte Deyimler	264
3.4.4.1.3.1. Tasvirî Olanlar	264
3.4.4.1.3.2. Fiilin Hâkim Olduğu Deyimler.....	264
3.4.4.1.4. Mübalağa Deyimleri	266
3.4.4.1.4.1. Tasvirî Mahiyette Olanlar	266
3.4.4.1.4.2. Alay ve Eğlenme İhtiva Edenler	267
3.4.4.1.4.3. Tahkir, Payla, Tehdit, İhtar, Tahakküm, İnat, Hayal Kırıklığı, Küçümseme Unsurlarını İçine Alanlar	267

3.4.4.1.4.4. İltifat, Dalkavukluk, Yaltaklanma ve Sevgi Deyimler	267
3.4.4.1.4.5. Dua Deyimleri	267
3.4.4.1.4.6. Beddualar	268
3.4.4.1.4.7. İhtar Mahiyetinde Deyimler	268
3.4.4.1.4.8. Küfür ve Hakaret Deyimleri	268
3.4.4.2. Atasözleri	268
3.4.4.3. Alkış – Kargış	270
3.4.4.3.1. Alkış	270
3.4.4.3.2. Kargış	270
3.4.4.4. Çocuk Oyunları	270
SONUÇ	273
KAYNAKLAR	278
ÖZET	286

KISALTMALAR

F	:	Fadiş
DK	:	Dört Kardeşiler
SS	:	Suna'nın Serçeleri
YÖ	:	Yurdumu Özledim,
BB	:	Ben Büyüyünce
DÇO	:	Dünya Çocukların Olsa
AP	:	Akıllı Pireler
İÇÇ	:	Işın Çağı Çocukları,
ÖE	:	Ölümsüz Ece
PDE	:	Parbat Dağının Esrarı
MKG	:	Midos Kartalının Gözleri
TUK	:	Tuna'dan Uçan Kuş
GMB	:	Gökyüzündeki Mor Bulutlar
G	:	Ganga
Çev	:	çeviren
S	:	sayfa
a.g.e.	:	Adı geçen eser

GİRİŞ

Edebiyat Arapça “edeb” kökünden türemiştir. Edeb; “*İyi terbiye, naziklik, ulusluk, zariflik*”¹ anlamına gelmektedir. Edebiyat ise, sözlük anlamı olarak; “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın”² demektir. Ferid Devellioğlu’na göre edebiyat; “*nazlı, nesirli güzel sözler*”³ anlamına gelmektedir. Tanzimatla birlikte çeşitli edebî türler kültür hayatımıza girmeye başlar. Nitekim bu türlerle birlikte edebiyatın ne olduğu konusunda çeşitli görüşler de ortaya atılır: İlk olarak Namık Kemal *Tahrîb-i Harâbât*’ta “edeb” sözcüğü ile ilgili olarak şu görüşleri belirtir: “*İtikad-ı acizaneme kalırsa edeb bir marifettir ki insana haslet-amuz-ı edeb olduğu için edeb ve ehli edib tesmiye kılınmıştır*”.⁴ N. Kemal’in bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere edebiyat sahasında yazı yazarlar, güzel olanı, iyi ve ahlaklı olan söz ve davranışları, kısacası “edeb” olan ne varsa eserlerinde ele alıp işlemelidirler. Nitekim Tanzimat edebiyatının önemli isimlerinden Recâizâde Mahmut Ekrem, *Takdir-i Elhan* (1885) adlı takrîz ve tenkid⁵ risalesinde edebiyatı tanımlarken, edeb ve edebiyatın birbirinden ayrılamayacağını, edebiyatçının da ahlaka aykırı olmadığı sürece istediğini yazabileceği savunur.⁶ Tanzimat’tan günümüze edebiyata olan bakış açısı değişmiştir. Bu değişimle birlikte, edebiyatın tanımında da yazardan yazara çeşitli yorum farklarının ortaya çıktığı görülmektedir.

Bordeaux Üniversitesi’nde edebiyat sosyolojisi üzerine araştırmalar yapan Robert Escarpit edebiyatı tanımlarken, “gerçekçilik” ilkesine dikkat çeker. Ona göre edebiyat; “*gerçeğin yaratıcı muhayyelerin içinden süzülen idrakidir*.”⁷ Necmi Uygur da aynı terimin tanımını yaparken ‘duygu’ kavramı üzerinde durur. Ona göre edebiyat, insanın duygu gücünü ortaya çıkarır, belli eder. Bireye bunları açar veya bildirir.⁸ Görüldüğü gibi Necmi Uygur, duygular üzerinden edebiyatı tanımlamıştır. Aynı eserinde edebiyatı, insanın evrene bakış açısı olarak değerlendirir.⁹ Konu alanı uzmanları, edebiyatı çeşitli bakış açılarıyla ele alıp tanımlamaktadırlar. En geniş

¹ Ferid Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedisi Lûgat*, Ankara, 2001, 203.

² TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005, 600.

³ Ferid Devellioğlu, a.g.e. 203.

⁴ Namık Kemal, *Tahrîb-i Harâbât*, İstanbul, 1303/1885, 45.

⁵ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 2*, Ankara, 924.

⁶ Recâizâde Mahmut Ekrem, *Takdir-i Elhan*, İstanbul, 1984, 18.

⁷ Robert Escarpit, “*Edebiyat Sosyolojisi*, (Çev: Ali Türkay Yazıcı), İstanbul, 1993, 11.

⁸ Necmi Uygur, *İnsan Açısından Edebiyat*, İstanbul, 1999, 136.

⁹ Necmi Uygur, a.g.e. 9.

anlamla edebiyat, malzemesi dil olan, kaynağını yaşantılardan ve hayal gücünden alan bir sanat dalıdır.¹⁰

Edebiyat toplumsal değişimleri ve gelişmeleri tetikler. Edebiyat, yaşamın öncüsüdür, toplumu istediği gibi biçimlendirip şekillendirebilir.¹¹ Çünkü edebiyatta insanın kendisi için yazması söz konusu değildir.¹² Görüldüğü gibi edebiyat ürünleri toplumu konu edinir. Nitekim edebiyat, toplumsal değişme ve gelişmelere artçı değil, öncü rol oynar.¹³ Bu özelliği nedeniyle edebiyat, toplumun sosyolojik değerlerini şekillendirir. Onun şekillendirdiği sosyolojik değerler de edebî eserler aracılığıyla insanı biçimlendirir.¹⁴ Edebiyatın, sosyolojik öğeleri bünyesinde barındırması nedeniyle edebî eser, yazıldığı dönemin tarihini, özgünlüğünü ve yaşayış biçimini yansıtmaktadır.¹⁵

Sosyoloji uzmanlarının da belirttiği gibi edebi türler, toplumun sosyo-kültürel özelliklerini taşır. Edebi türler içerisinde en genç olan, fakat en çok gelişen tür romandır. *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri* sözlüğünde roman: “Nesrin hikâyeleme türlerinden, bir veya birkaç kitap meydana getirecek uzunlukta büyük hikâye”¹⁶ olarak tanımlanmaktadır. Muammer Yüzbaşıoğlu ise, aynı edebî türü bireyi gerçek ya da gerçeğe yakın tasarlanmış olaylar içerisinde ele alıp anlatan edebî eser¹⁷ olarak değerlendirmektedir. Tanzimat Edebiyatı’nın ünlü isimlerinden Ahmet Mithat Efendi, romanı halk mektebi olarak görmektedir.¹⁸ Çünkü roman, farklı bir şekilde değişen ve varlığını sürdüren dünyada bozulmamış, sahîh, yani otantik değerlere ulaşmak için yapılmakta olan arayış tarihidir.¹⁹ Bu nedenle roman karmaşık bir türdür. İçerisinde diğer edebi türleri ve toplumsal yapının izlerini barındırmaktadır.²⁰ Karmaşık yapısı üzerinden romanın karmaşık yapısı iddialarına rağmen bazı edebiyatçılar romanı hemen hemen halk dilinde yazılmış, gerçek ya da uydurma nesir veya nazım olarak ele alırlar.²¹ George Saika da, romanı karmaşık ve derin bir eser olarak görmez. O, romanın lirik ve ruh ötesini derinlemesine ele alıp

¹⁰ Gürsel Aytay, *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul, 2003, 9.

¹¹ Seyit Kemal Karaalioğlu, *Edebiyat Sanatı*, İstanbul, 1990, 5.

¹² Jean Paul Sartre, *Edebiyat Nedir?*, (Çev: Bertan Onaran), İstanbul, 1995, 40.

¹³ Hans-Georg Godomer, Helmut Kuhn, Frida Kahlo, *Edebiyat Nedir?*, (Çev: Şahbender Çoraklı – Ahmet Sarı), İstanbul, 2002, 60.

¹⁴ Ertuğrul Aydın, “Edebiyat Sosyolojisine Bakışta Türk Edebiyatı”, *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, 4-5 Haziran, Ankara TÖMER Dil Öğretim Merkezi Gaziantep Şubesi, Gaziantep, 1999, 7.

¹⁵ Gennadiy N. Pospelov, *Edebiyat Bilimi*, (Çev: Yılmaz ONAY), İstanbul, 1995, 22.

¹⁶ TDK, *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1948, 91-92.

¹⁷ Muammer Yüzbaşıoğlu, *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*, İstanbul, 1967, 55.

¹⁸ Durali Yılmaz, *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*, İstanbul, 2002, 10.

¹⁹ Lucien Goldman, *Roman Sosyolojisi*, (Çev: Ayberk Erkay), Ankara, 2005, 18.

²⁰ Sevinç Ergiydiren, *Edebiyat Araştırmaları*, İstanbul, 2001, 2.

²¹ Mustafa Nihat Özön, *Türkçede Roman*, İstanbul, 2009, 17-18.

incelendiği²² görüşünü savunmaktadır. Oysa roman, ne karmaşıktır ne de basit. Roman, A. Şinasi Hisar'ın da dediği gibi bir ağaçtır. “Toprakta biten yani yaşadığı toplumdan doğan, köklerini bu toprağa salarak ışığa doğru yükselen, üzerinden çiçeklerin açtığı ve titrek gölgesini etrafa dökken bir ağaçtır roman”.²³

Tanzimat dönemiyle başlayan ve giderek Cumhuriyet döneminde daha yaygınlık kazanan roman türü, çeşitli amaçlarla muhtelif meslek ve yaş gruplarına hitap edecek şekilde yazılmış ve geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Tezimizin konusunu, bu çerçevede adını duyuran Gülten Dayıoğlu'nun on iki – on dört yaş arası çocuk romanları oluşturmaktadır. Çocuk romanını anlayabilmek için, çocuk edebiyatına değinmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda “çocuk”un ne olduğunun bilinmesi gerekir. Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar devam eden dönem içerisinde bulunan insan yavrusudur.²⁴ Çocuk kavramı, ilk olarak Rönesans döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Postman'a göre bu kavram, Rönesans döneminin en insanca olan buluşudur.²⁵ Nitekim çocuk edebiyatı, çocuğun ihtiyaç duyacağı, onun seviyesine uygun duygu, düşünce ve hayallerin etkili bir şekilde anlatıldığı edebi ürünlerdir.²⁶ Öner Ciravoğlu'na göre çocuk edebiyatı, toplumun yetişkinlik çağına gelmemiş genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenen yazılı veya sözlü verimlerdir.²⁷

Hikâye ve roman ise, çocuk edebiyatında en çok tercih edilen türlerdendir. Çocuk edebiyatı ile ilgilenen yazarların bu tercihleri bizce bilinçlidir. Çünkü çocuk, hikaye ve romanlar ile yeni bir çevre ve kişilerle karşılaşırken benliğinden uzaklaşır ve kitabın dünyasına girmeye başlar. Nitekim hikaye ve romanlarda çocuğa olumlu duygu, düşünce ve fikirler veriliyorsa, çocuk yüksek idealler ve yaşam anlayışı edinecektir.²⁸ Bu temelde Sedat Sever, çocuklarda istenilen değişimlerin sağlanabilmesi için çocuğa nitelikli uyarınların verilmesi gerektiğini, bunun da yazınsal nitelikli ürünlerle mümkün olabileceğini etkili uyarınların yazınsal ürünlerde bulunduğunu söyler.²⁹ Ferhan Oğuzkan'a göre hikaye ve romanlar, çocuğun hayat tecrübesi edinmesini ve tecrübelerini zenginleştirmesi sağlar. Böylece çocuğun yaşadığı toplumun kültürel değerlerine uyum sağlamasını kolaylaştırır.³⁰

²² George Saika, “Roman – Dün ve Bugün”, *Türk Dili Roman Özel Sayısı II*, Ankara, 1964

²³ Abdülmelik Şinasi Hisar, “Edebiyatta Roman”, *Türk Dili Roman Özel Sayısı*, Ankara, 1964, 641.

²⁴ Ferhan Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 1977, 11.

²⁵ Neil Postman, *Das Verschwinden der Kindheit*, Frankfurt am Main, 1992, 8.

²⁶ Enver Naci Gökşen, *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, İstanbul, 1980, 87.

²⁷ Öner Ciravoğlu, *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1997, 9.

²⁸ Kemal Demiray, *Açıklamalı, Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul, 1977, 287.

²⁹ Sedat Sever, “Çocukla Yazınsal İletişim” *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kurultayı*, 11-12 Kasım 2005, Bildiriler Kitabı, İstanbul, 2006, 21.

³⁰ Ferhan Oğuzkan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 1977, 93.

Eğitim, bireyi belli amaçlar doğrultusunda yetiştirme süreci³¹ ise, çocuklar belli bir yaşta anlatma esasına bağlı olan iki tür aracılığıyla eğitilmelidir.

Günümüzde eğitimin amacı, bireye kendini yönetebilme, yapıcı ve yaratıcı olma özelliklerini kazandırmaktır.³² Nitekim Mustafa Kemal Atatürk, eğitim hakkında edebiyat ve çocuğu birlikte ele alarak şu değerlendirmede bulunmuştur: “Edebiyatın gayesi, çocuklara dünyayı, insanları öğretmek onlardaki inceleme ve kaynaştırma yeteneklerini geliştirmek, onların kendi başlarına çalışmalarını sağlamak, bütün bu yetenekleri toplumlarını geliştirme yolunda kullanmayı öğretmek olmalıdır”³³ Araştırma boyunca edindiğimiz bilgiye göre, Gülsen Dayıoğlu da eserlerini bu bilinçle vermiştir. Çocuk, küçük yaşlardan itibaren okuma alışkanlığı kazanmalıdır. Ona göre, okumak eğitim ve öğretimin temel unsurudur; insan tinsel yapısının sağlığı ve gelişimi de iyi bir eğitim ve öğretime bağlıdır.³⁴ Okuma gibi önemli bir alışkanlık, çocuğa küçük yaşlarda kazandırılmalıdır. Nitekim küçük yaşta edinilen alışkanlıklar daha sağlam ve köklü olur.³⁵ Çünkü okumayı öğrenen çocuk, daha çok okumak ister. Böylece çocuk, farkında olmayarak okuma kültürünü kazanmış olur.³⁶

Okuma kültürünü edinmiş çocuğa hemen yaşına uygun çocuk kitapları verilmelidir. Nitekim bu kitaplar çocuğun duygu ve düşünce dünyasını geliştirdiği gibi, gelişim alanlarını da destekler.³⁷ Bu nedenle çocuk yayınları, bugünün küçüğü yarının büyüklerinin yetişmesinde bir araçtır.³⁸ Çocuk, bu yayınlar sayesinde daha çocukluk çağlarında seçkin yapıtları okumaya koşullanırsa, büyüdüğünde de iyi eserlerin peşine düşecektir.³⁹ Gülsen Dayıoğlu, hem çocuklara nitelikli eserler sunmak, hem de onları geleceğe hazırlamak için bu alana yöneltmiştir.

Edebiyatımızda 1960-1970 arası dönemde çocuk edebiyatına doğru bir yönelme vardır. Edebiyatta bu döneme “yapılanma dönemi” de denilmektedir.⁴⁰ Gülsen Dayıoğlu, toplumsal gerçekçiliğe uygun eserler vermiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan gerçekçilik akımı, toplumu inceleyerek insan ve toplum

³¹ Münire Erden, *Eğitime Giriş*, İstanbul, 1998, 2.

³² Alev Sınar, *Hikâye ve Romanımızda Çocuk (1872-1950)*, İstanbul, 1997, 14.

³³ Seyit Kemal Karaalioğlu, *Edebiyat Sanatı*, İstanbul, 1990, 4.

³⁴ Gülsen Dayıoğlu, “Çocuk Yayınları Sorunu”, *Ülkücü Öğretmen*, Ankara, 1965, 22.

³⁵ Gülsen Dayıoğlu, “Yayımcılar Çocuk Kitaplarını Anlatıyor”, *Hürriyet Gösteri*, İstanbul, 1983, 75.

³⁶ Gülsen Dayıoğlu, “Çocuk Kitapları Haftası ve Türkiye”, *Ülkücü Öğretmen*, Ankara, 1971, 11-13.

³⁷ Neriman Aral, “Erken Çocukluk Dönemi ve Kitap”, *Türk Halkları Edebiyatı II: Uluslar arası Çocuk Edebiyatı Kongresi*, Bakü, 13-15 Kasım 2008, 471.

³⁸ Gülsen Dayıoğlu, “Çocuk Yazını Tutanın Elinde Kaldı”, *Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, İstanbul, 1982, 72.

³⁹ Gülsen Dayıoğlu, a.g.e. İstanbul, 1982, 72.

⁴⁰ Feridun Andaç, *Gerçekçilik Yolunda*, İstanbul, 1989.

gerçeklerini aldatmacasız bir şekilde yaşatmak fikriyle hareket ederler.⁴¹ Georg Lukacs'a göre gerçekçilik, emperyalizme karşı doğmuş, hümanist bir yaklaşımdır.⁴² Toplumcu gerçekçilik de gerçekçilik akımının yönelimlerini benimser.⁴³ Toplumcu gerçekçi yazarlar, olayları gerçekleştiren kitlelerin eserlerinde demokratik çizgiler içerisinde yansıtır. Böylece daha önce fark edilmeyen kitlelerin toplumsal farkındalığını sağlamaktadırlar.⁴⁴ Okay'a göre toplumcu gerçekçiliğin amacı, insana gerçeğin bilgisini vererek, onu bilinçlendirmektir. Böylece kişi, sınıfının çıkarlarını koruma ve dünyayı değiştiren mücadelesine girecektir.⁴⁵

Dayıoğlu'nun incelediğimiz on iki on dört yaş arası çocuk romanlarında köylü ve işçi sınıfına, niteliksiz basit halk kitlelerine ve bunlara çeşitli zararlar veren güçlü iktidar sahiplerine yer vermesi bizi onun toplumcu gerçekçi olduğu yönünde düşünmemize neden olmuştur. O, yayınladığı çocuk romanlarında çocuklara okumayı sevdirmek ve onlara yaşadığı toplumu ve dünyayı tanıtmaya gayretindedir. Eserlerinde olaylara hiç müdahale etmeyen Dayıoğlu, kahramanlarının kaybedişlerini de yansıtır. 1970-2000 arası Türk toplumunu ve dünya düzenini onun eserlerinde görmekteyiz. Bu çalışmamızda amacımız, Gülsen Dayıoğlu'nu çocuk edebiyatı içindeki yerini ortaya koymak, hayatını vermek, çocuk romanlarında yansıttığı düşünsel gücünü belirlemektir. Bunu yaparken eserleri; tema, dil ve eğitim bilimsel yöntemlerle incelemeye tâbi tutacağız. Böylece yazarın, eserlerinde verdiği iletileri ve okuruna satır aralarından yansıttığı düşüncelerini göreceğiz. Nitekim Dayıoğlu'nu yeniden okumuş olacağız.

⁴¹ Emin Özdemir, *Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler-Yönelimler*, İstanbul, 1999, 331-348.

⁴² Georg Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, (Çev: Cevat Çapan), İstanbul, 2000.

⁴³ Emin Özdemir, *Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler-Yönelimler*, İstanbul, 1999, 350.

⁴⁴ Boris Suçkov, *Gerçekçiliğin Tarihi*, (Çev: Aziz Çalışlar) İstanbul, 1982,

⁴⁵ Ahmet Okay, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, İstanbul, 2000, 23.

I. BÖLÜM

YENİ TÜRK EDEBİYATINDA ÇOCUK EDEBİYATININ YERİ

1.1. ÇOCUK EDEBİYATI

“Çocuk Edebiyatı” kavramını anlayabilmek için ilk önce terkihi oluşturan “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarının bilinmesi gerekmektedir. “Çocuk” kavramını pek çok edip, benzer ve farklı yönlerden ele alarak tanımlamışlardır. *Türkçe Sözlükte*: çocuk sözcüğünün beş farklı karşılığı bulunmaktadır: “1. Küçük yaştaki oğlan veya kız. 2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat. 3. Bebeklik ile ergenlik arasında gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak, 4. Genç erkek 5. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi.”⁴⁶ Çocuk edebiyatı üzerine araştırmaları bulunan Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş, *Çocuk Edebiyatı* adlı eserlerinde çocuk kavramını belli bir yaş arasına ait bir dönem olarak tanımlamışlardır. Onlara göre çocuk, insanoğlunun bedensel ve zihinsel olarak 0-16 yaş arası dönemine verilen addır.⁴⁷ Adı geçen yazarlar, aynı eserlerinde çocuk kavramını, insanoğlunun iki yaşından başlayıp ergenlik döneminin başladığı yaşa kadar süren, buluğa ermemiş kız ve erkeklere verilen addır.⁴⁸ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı* adlı kitabında, Alemdar Yalçın ile Gıyasettin Aytaş gibi çocuk kavramını belli bir dönem olarak ele almış ve yaş sınırlaması koymuştur. Fakat onun yaş sınırlamasında farklılık göze çarpmaktadır. Alemdar Yalçın ile Gıyasettin Aytaş, çocukluğu “0 – 16” yaş arası olarak ele alırken, Tacettin Şimşek “0 – 15” yaş arası olarak ele almıştır: “ *Çocuk, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insandır. 0 – 15 yaş grubunu içine alır.*”⁴⁹

Yaratıcı Çocuk Edebiyatı adlı kitabında Hasan Güleriyüz de çocuğun tarifini yaparken yaş sınırlamasına yer verir. Onun tayin ettiği yaş sınırlaması da diğer yazarlardan farklıdır. Ona göre çocuk, 2 – 16 yaş arası kız ve erkeklere verilen ortak

⁴⁶TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005, 444.

⁴⁷ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 13.

⁴⁸ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *a.g.e.* 13.

⁴⁹ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 13.

addir.⁵⁰ Yukarıda da görüldüğü gibi, çocuk kavramı birçok konu uzmanı tarafından benzer ve farklı yönleri ele alınarak tanımlanmıştır. Bu kavram, en geniş şekilde, *Büyük Larousse* sözlük ve ansiklopedisinin altıncı cildinde karşımıza çıkar: “1. Ergenlik çağından önceki kız ya da erkek 2. Bir kimsenin kızı ya da oğlu 3. Genç erkek 4. Büyüklük arasında daha az yaşlı kimseler için insan anlamında kullanılır 5. Bir yetiştikten beklenen olgunluğu göstermeyen kimse 6. Aklının bir şeye ermediği, saf olduğu düşünülen kimse 7. İnsan dölütü 8. Soyu kökenleri ya da düşünceleriyle bir topluluğa bir yere bağlı o topluluktan, o yerden olan kimse 9. İnsan soyu 10. Tamlayan olarak çocuğa ilişkin her şeyi belirtir 11. Çocuğum, çocuklar, çocuklarım, bir kimsenin kendisinden küçüklere ya da akranlara seslenirken kullandığı sözcük 12. Çocuk akli, hoşgörüyü karşılanıp doğal sayılan çocuklara özgü basit düşünce, görüş.”⁵¹ Çocuğun farklı yazarlar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanması, kavramın anlaşılmasında ve kavranılmasında bizim için bir zenginlik arz etmektedir.

Çocuk kavramında olduğu gibi “edebiyat” kavramı da konu uzmanları tarafından çeşitli yönleri ele alınarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan birkaçını ele alırsak; *Türkçe Sözlükte* “edebiyat” kavramı tanımlanırken dilin işlevi öne çıkarılmış ve edebiyatın sanat boyutuna vurgu yapılmıştır. Burada edebiyat: “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı”⁵² olarak tanımlanır. Tacettin Şimşek *Çocuk edebiyatı* adlı eserinde, edebiyat kavramını duyguların, düşüncelerin etkili ifadesi olarak ele alır. Ona göre esdebiyat, duygu, düşünce ve hayallerin dil aracılığıyla yazılı ve sözlü olarak etkili bir tarzda ifade edilmesidir.⁵³ Alemdar Yalçın ile Gıyasettin Aytaş, edebiyatın tanımını yaparken “estetik” boyuta dikkat çekerler. Onlar edebiyatta bayağılığa ve çirkinliğe yer vermezler. Nitekim edebiyatı, malzemesi dile dayanan, duygu, düşünce ve hayallerin dile getirildiği, estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı ürünler olarak tanımlamaktadırlar.”⁵⁴ Hasan Güleriyüz, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı* adlı yapıtında, edebiyatın ilişki boyutu üzerinde durarak, edebiyatı yeniden biçimlendirme, yorumlama ve yaratma sanatı olarak görür. Bu bağlamda edebiyatı tanımlarken insanın yaşamı boyunca yani kendisi ve çevresiyle girdiği ilişkilerinde edindiği bilgileri yeniden yorumlama, biçimlendirip yaratma fiiliyatı olarak ifade eder.⁵⁵ Zeki Gürel ise, *İki Bine Doğru Çocuk Edebiyatımız* adlı kitabında edebiyatın dil ile yapılan sanat olduğunu

⁵⁰ Hasan Güleriyüz, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2002, 5.

⁵¹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, c.6. İstanbul, 1986, 2762.

⁵² TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005, 600.

⁵³ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 19.

⁵⁴ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 17.

⁵⁵ Hasan Güleriyüz, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2002, 26.

vurgulanmaktadır: “ Edebiyat, malzemesi dile dayanan bir sanat faaliyetidir.”⁵⁶ O halde edebiyatı, edep kökünden türeyen, yazılı ve sözlü verimlerden oluşan, duygu, düşünce ve hayallerin sanatlı bir ifadeyle söyleyiş tarzı olarak tanımlayabiliriz.

“Çocuk” ve “edebiyat” kavramlarının bir araya gelmesiyle “Çocuk Edebiyatı” kavramı doğmuştur. Bu iki kavramdan yola çıkarak, Çocuk Edebiyatı kavramını daha rahat anlayabiliriz. Konu alanıyla ilgili uzmanlar, tıpkı çocuk ve edebiyat kavramlarında olduğu gibi Çocuk edebiyatı kavramını da değişik yönleriyle ele alarak tanımlamışlardır. Tacettin Şimşek, bu kavramı tanımlarken, çocuğa seslenme boyutunu ve çocuğa görelilik ilkesini öne çıkarır. Ona göre Çocuk edebiyatı, temel kaygısı çocuğa görelilik olan, gelişim çağındaki çocukların zeka ve dil seviyelerine uygun olan ve onların duygu, düşünce ve hayal dünyalarına seslenebilen edebiyattır.⁵⁷ Alemdar Yalçın ile Gıyasettin Aytaş, *Çocuk Edebiyatı* adlı eserlerinde Çocuk edebiyatını tanımlarken, çocuğun yeteneklerinin ve de zevklerinin gelişmesine katkıda bulunan verimler olarak ele almaktadırlar. Çocuk edebiyatının eğlendirip öğretme boyutuna dikkat çeken yazarlar; Çocuk edebiyatı’nı, çocukların büyümelerine, gelişmelerine, hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, hem eğiten hem eğlendiren yazılı ve sözlü ürünler olarak tanımlarlar.⁵⁸ Ruşen Alaylıoğlu ve Ferhan Oğuzkan *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü* adlı eserlerinde çocuk edebiyatının hitap edeceği yaş grubunun sınırlarını belirlemişlerdir. Bu sınır 2-14 yaş arası çocukları kapsamaktadır. Bu sınırlar içinde verilen eserler üstün sanat niteliği taşımalıdır. Nitekim bu da ancak usta yazarlar tarafından gerçekleştirilebilir. Masallar, hikâyeler, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar bu çerçevede değerlendirilebilir.⁵⁹ Kemal Demiray, diğer yazarlardan farklı olarak Çocuk Edebiyatının çok önemli bir yönünü dile getirir. Ona göre çocuk edebiyatı, toplumun oluşturduğu sanatının ve medeniyetinin aynasıdır. Milleti oluşturduğu sanat ve medeniyet çocuk edebiyatı eserlerinde gizlidir. Yani “çocuk edebiyatı” milletin kendi kendini ifade etme sanatıdır. Çocukların anlayarak ve zevkle okudukları eserlerin hepsi bu gruba girer.⁶⁰

Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Kültürü* adlı eserinde, çocuk edebiyatının tanımını yaparken çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken nitelikleri ele alarak tanımlama yolunu seçmiştir. Ona göre çocuk edebiyatı, çocuğu geleceğe yani

⁵⁶ Zeki Gürel, *İki Bine Doğru Çocuk Edebiyatımız*, Ankara, 2001, 3.

⁵⁷ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 29.

⁵⁸ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 17.

⁵⁹ Ruşen Alaylıoğlu ve Ferhan Oğuzkan, “Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü”, A. Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2006, 3.

⁶⁰ Kemal Demiray, *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1966, 16.

yetişkinliğe hazırlayan ara dönem yani geçiş dönemi edebiyatıdır. Temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan bu edebiyat çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun, onun bakışını ve gerçekliğini yansıtan ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre olan içeriğini yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı ve estetik zevk kazandıran ve çocuğu yetişkinliğe hazırlayan geçiş dönemi edebiyatıdır.⁶¹

Vefa Taşdelen, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı* için kaleme aldığı “Çocuğu Anlayan Edebiyat” adlı yazısında çocuk edebiyatı eserleri hakkındaki yanlış bir kanıyı düzeltmeye çalışır. Ona göre, insanların algıladığı gibi “çocuk edebiyatı” eserleri sadece çocuklara hitap eden eserler değildir. Bilakis yetişkinler de okuyabilirler. Bu eserleri diğer edebiyat eserlerinden ayıran özelliğin çocuğun dünyasını yansıttığı olmasıdır: “*Çocuk edebiyatına, çocuk edebiyatı olma niteliği kazandıran, okuyucu kitlesinin çocuklar olması değildir. Zira büyükler de okuyabilir. Bu türe çocuk edebiyatı olma niteliğini kazandıran, diğer edebî ve sanatsal türlerden ayıran özellik, çocukluğun kendine özgü dünyasını anlatmasıdır. Ama onun çocuk edebiyatı olabilmesi için çocukluğu anlatması yetmez, çocukluğu çocukluğun dili ve mantığı ile de anlatması da gerekir.*”⁶²

Cahit Uçuk, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*’nda yayınladığı “Çocuk Edebiyatı Üzerine” adlı yazısında çocuk edebiyatının çocuklara sevgi duygusunun her türlüşünü aşılama da kullanılan en önemli araç olduğunu vurgular: “*Çocuk edebiyatı deyince çocuklara bilmedikleri yaşam yolunda bir ışık tutma, dünyayı tanıtmaya, sevginin, saygının her çeşidini sevdirmeye; aile sevgisi, insan sevgisi, toprak sevgisi, doğa sevgisi, bayrak sevgisi, vatan sevgisinin edebiyata yansımaları anlıyorum*”⁶³ *Rehber Ansiklopedisi*’nde, çocuk edebiyatının eğitim, öğretim ve eğlendirme boyutu ele alınarak tanımlanmaktadır: “*Çocukların okumaları, öğrenmeleri ve eğlenmeleri için edebî türlerin hemen hepsinde yazılmış eserler. Bunlar arasında çocuk şiirleri, hikâyeleri, masalları, romanları, tiyatroları sayılabilir.*”⁶⁴ *AnaBritannica* Ansiklopedisinde çocuk edebiyatı tanımı konusunda henüz bir birliğin olmadığını ancak bağımsız olarak gelişmeye başladığı yüzyılın ortak kabul gördüğü belirtilmiştir: “*Çocuk edebiyatı, çocuklar için kaleme alınmış yapıtların oluşturduğu edebiyat tanımı ve kapsamı konusunda değişik görüşler bulunmakla birlikte, bağımsız bir edebiyat türü olarak 18.yüzyılın ikinci yarısında geliştiği kabul*

⁶¹ Mustafa Ruhi Şirin, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, Ankara, 42.

⁶² Vefa Taşdelen, “Çocuğu Anlayan Edebiyat”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, Ankara, 2005, 330.

⁶³ Niyazi Birinci, “Cahit Uçuk’la Çocuk Edebiyatı Üzerine”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, 1987, 341.

⁶⁴ *Rehber Ansiklopedisi* (c.4), İstanbul, 1984, 6.

edilir.”⁶⁵ Hasan Güleriyüz “*Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*” adlı yapıtında çocuk edebiyatını belirli yaş dönemleri arasında ele almıştır. Ona göre “çocuk edebiyatı” demek, ortaya koyduğu yaş sınırları içerisinde çocuğu besleyen edebiyat demektir: “Üç yaşla ergenlik çağı arasındaki çocukların bilişsel ve duygusal dünyasını ‘sözlü’ ve ‘yazılı sanat’ ürünleriyle besleyen etkinlikler alanıdır.”⁶⁶ Zeki Gürel, *İki Bine Doğru Çocuk Edebiyatımız* adlı yapıtında çocuk edebiyatı kavramını ele alırken çocuğa görelilik ilkesinden hareket etmiştir: “Edebî değeri olan eserlerden çocuğun dünyasına girebilenlere çocuk edebiyatı denir.”⁶⁷ Çocuğa görelilik ilkesini, Taceddin Şimşek de çocuk edebiyatının tanımını yaparken kullanır: “Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk duyarlılığıyla örülmüş, çocuk düzeyine uygun bir dille kaleme alınmış metinlerdir.”⁶⁸ Mustafa Ruhi Şirin 99 Soruda Çocuk Edebiyatı adlı eserinde, çocuk edebiyatını çocukların eğlenirken öğrenmelerini sağlayan edebiyat olarak ele alır: “Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.”⁶⁹

O halde çocuk edebiyatı hakkında yukarıdaki tanımları da göz önünde bulundurarak şu sonuca varılabilir: Çocuk için yapılmış, çocuğa ait olan, çocuğa hitap eden, eğlendirirken öğreten, çocuksu özellikler taşıyan, çocuğun zihinsel, duygusal ve bilişsel gelişimini sağlayan, yetişkinlerin de faydalandığı, özel hedefleri olan, yazılı ve sözlü edebiyata çocuk edebiyatı dendiği söylenebilir.

Çocuk Edebiyatı, gerçekleştirmeyi hedeflediği belirli özel amaçları olduğuna göre birden fazla hedefinin olduğundan da söz edilebilir. Çocuk edebiyatı tanımının konu alanı uzmanları tarafından farklı şekillerde yapılmasının nedenini hedeflerinin farklılığına bağlayabiliriz. Çocuk edebiyatının hedeflerini Tacettin Şimşek *Çocuk Edebiyatı* adlı yapıtında şöyle sıralamaktadır.⁷⁰ 1. Kendine güven duygusunu geliştirmek 2. Başarma isteği ve çabası uyandırmak 3. İnsana ve çevreye karşı duyarlı olma bilincini kazandırmak 4. Sosyalleşme ihtiyacını doyumak 5. Oyun, eğlence, öğrenme isteklerini kamçılar 6. Farklı alanlara, ilgi çekici olay ve kavramlara yönelik dikkatleri geliştirmek 7. Değişik yaş gruplarındaki çocukları ilgi duydukları konulara yönlendirmek 8. Çocukta duygu ve algıların gelişmesine katkı sağlamak 9. Kişilik gelişimine olumlu katkılarda bulunmak 10. Güzellik ve estetik

⁶⁵ AnaBritannica, İstanbul, 1994,182.

⁶⁶ Hasan Güleriyüz, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2002, 35.

⁶⁷ Zeki Gürel, *İki Bine Doğru Çocuk Edebiyatımız*, Ankara, 2001, 3.

⁶⁸ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 30.

⁶⁹ İnci Enginün, Can Göknil v.b; Hazırlayan Mustafa Ruhi Şirin, 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul, 1994, 9.

⁷⁰ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 31.

duygu gibi ruhsal ihtiyaçları karşılamak 11. Çocukta dil gelişimini sağlamak 12. Hayal gücünü, yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirmek 13. Çocuğun zihinsel gelişimine olumlu katkılarda bulunmak, 14. Kitabı sevdirmek, kitabın vazgeçilmez bir eğlenme, öğrenme ve bilgilenme aracı olduğunu fark ettirmek 15. Okul öncesinde dinleme ve dinlediğini anlama, resim okuma; okul döneminde resim ve metin okuma becerisiyle okuduğunu kavrama yeteneğini geliştirmek 16. Güzellik duygusunu geliştirecek estetik değerde edebî ürünlerle çocuğu tanıştırmak 17. Çocuğu şiir, hikâye, roman, masal, fabl, çizgi roman, bilimsel kitap, biyografi gibi türlerde nitelikli eserlerle buluşturmak 18. İçinde doğup büyüdüğü toplumun kültür ve bilgi birikiminden haberdar etmek 19. Yetişkinlerin zihinsel ve duygusal deneyimlerinden yararlanmak 20. Düşündüklerini ve hissettiklerini yazı yoluyla anlatma isteği uyandırmak.

“Çocuk Edebiyatı” eserleri, hitap ettiği asıl kitlenin fizyolojik ve biyolojik özelliklerinden dolayı diğer edebiyat eserlerinden farklı olarak geliştirilip basılan eserlerdir. Çocukların gelişim özellikleri dikkate alınmadan hazırlanan yapıtların çocukların duyuşsal ve bilişsel gelişimine katkıda bulunması oldukça zordur. Bu yüzden bu yapıtlar hazırlanırken ‘çocuğa görelik’ ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır. Alemdar Yalçın ile Gıyasettin Aytas *Çocuk Edebiyatı* adlı eserlerinde çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikleri şu şekilde dile getirmektedirler: “*Çocuk kitapları dikdörtgen, kare veya minyatür şekillerinde olup, içindeki resimler renkli veya siyah beyazdır. Bazıları ise fotoğraftır. Bu kitaplar okul öncesi çocukların odalarında, okul çocuklarının çantalarında taşıyabilecekleri boy ve ebatlar düşünülerek hazırlanmalıdır. Kitapların resimlenmesi, resimlerin sayfalarda yer alış biçimi, boyanma teknikleri, çizgi ve resimden fotoğrafa geçiş tamamen eğitim bilimlerinin ve algılama tekniklerinin getirdiği unsurlara dayanır.*”⁷¹

Çocuk kitapları, çocuklara tarih bilincini kazandıran ve bu bilinçle zamanı anlayıp geleceği yorumlamalarını sağlayan yapıtlardır. Dünya da çocuk edebiyatı alanında çalışmalar yapan Yoko Handa da *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*nda kaleme aldığı yazısında, çocuk kitaplarının bu yönüne değinmiştir: “*Çocuk kitapları unutulmuş birçok töreyi, eski zaman savaşlarını anlatıp, gelecek nesillere aktarıyor. Çocukları bir ruh besiniyle doyurmak için çırpınıyorlar. Kitaplarla yüz yüze olma, çocukların, kendi hayal dünyalarını ve heveslerini geliştirir.*”⁷² Adı geçen yazarın çocuk kitaplarıyla ilgili *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*nda çıkan yazısında; çocuk kitaplarının

⁷¹ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytas; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 29.

⁷² Yoko Handa, “Çocuk Kitapları Yalnızca Çocuklar İçin Değildir, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, 1987, 517.

çocuksuluk yönünü öne çıkarmıştır. Ona göre; Çocuk kitaplarında “çocuksuluk” olmalıdır. Çünkü hedef kitle “çocuk”tur. Kitabın en kısa cümlesinde dahi çocuksuluk olmalıdır. En iyi çocuk kitapları çocuksuluk özelliğini ortaya koyan yapıtlardır. “*Çocuk edebiyatında, ‘çocuksu olmak’ prensibi, seçeceğimiz kahramandan, işleyeceğimiz tema ve mevzulara, hatta kahramanların ellerine vereceğimiz malzemeden, ağızlarına koyacağımız tabirlere, kelimelere... Tavırlara, renklere, figüranlara varıncaya kadar, her şeyde çocuksuluğa riayet etmemiz gerekecektir*”⁷³.

Çocuk kitapları, yetişkinlerin kitaplarından farklı olarak belirli ölçütlere göre hazırlanmaları gerekir. İyi bir çocuk kitabında bulunması gereken özellikler; biçimsel özellikler ve içeriksel özellikler olmak üzere iki’ye ayrılır. Biçimsel özellikler, çocukların kitapları kolay taşıyabilmesi, okunabilmesi; çocukların ilgisini çekecek sayfa düzenin olması, doğru noktalama işaretlerinin kullanılması, yerinde resimlerin seçilmesi, yazıların büyüklüğü ve kitabın cildi çocuğun yaş seviyesi dikkate alınarak yapılmalıdır. Ferhan Oğuzkan, biçimsel özellikleri yedi ana başlıkta toplamıştır.⁷⁴

A- Biçimsel Özellikler: 1. Büyüklük (boyutlar) 2. Kağıt cinsi 3. Sayfa düzeni (mizanpaj) 4. Harfler (hurufat) 5. Yazım ve noktalama işaretleri 6. Resimler 7. Kapak (cilt)

Çocuk kitaplarında biçimsel özelliklerin yanında içeriksel özelliklerinin de bulunması gerekir. Çünkü kitapların biçimsel özellikleri, çocukların gelişim özelliklerinin dikkate alınması gerektiği için belirlenmiş kurallardır. Fakat çocuk kitapları çocuk edebiyatının özel hedeflerini gerçekleştirme aracıdır. Çocuk edebiyatının hedeflerini yansıtabilmesi için bu kitapların içeriksel özelliklerinin de olması kaçınılmazdır.

Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş, *Çocuk Edebiyatı* adlı yapıtlarında çocuk kitaplarında bulunması gereken içeriksel özellikleri “İç Yapı özellikleri” bölümünde yedi ana başlıkta toplamışlardır.⁷⁵

B- İçeriksel Özellikler: 1. Ana fikir (Tema) 2. Belli temel kavram ve değerler 3. Konular 4. Kahramanlar ve yardımcı kahramanlar 5. Plân 6. Anlatım 7. Kavramlar

Çocuk kitapları hazırlanırken biçimsel ve içeriksel özelliklerin yanı sıra göz önünde bulundurulması gereken bir başka husus eğitim ilkeleridir. Çocuk

⁷³İbrahim Cânan, “Çocuk Edebiyatı Nasıl Olmalıdır?”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, 1987, 72.

⁷⁴A.Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara,2006, 371-378.

⁷⁵Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 45-49.

edebiyatının amacı, çocuğu geleceğe yönelik olarak en iyi şekilde eğitmek olduğu için, bu kitaplar hazırlanırken elzemle uyulması gereken ilkeler vardır. Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş bu ilkeleri şu şekilde belirlemektedirler: 1. Çocuk Kitapları okullardaki programı destekleyici olmalıdır, 2. Çocuk edebiyatı metinleri, yaşanılan gerçeklerle ilgili olmalıdır, 3. Çocuk edebiyatı ürünleri duygu, düşünce ve hayal gücünü geliştirici olmalıdır, 4. Kitaplar çocuklara, içinde yaşadığı ülkeyi, dünyayı sevmeyi öğretmelidir, 5. Yapılan çalışmalar, çocukta üretme becerisini geliştirmelidir, 6. Eserler, çocuğun girişimci ve katılımcı olmasını sağlamalıdır, Çocuk edebiyatı metinleri, şiddet öğelerini içermemelidir, 7. Çocuğa yönelik yazılan eserlerde estetik duyarlılık geliştirilmeli, çocuğun tercihlerini yaparken bu duygusundan yararlanması sağlanmalıdır, 8. Çocuk edebiyatı eserlerinde, zaman zaman eleştirinin nasıl yapılması gerektiği, tepki koymanın ölçüleri konusunda çocuğun bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır, 9. Kişiliğin oluşması bir süreçtir. Çocukların, kendilerine özgü kişiliklerinin gelişmesine çocuk edebiyatı eserleri katkıda bulunmalı, onların toplumda uyumlu olmalarını sağlamalıdır, 10. Dil becerileri içerisinde yer alan okuma, konuşma, yazma ve dinleme becerileri erken yaşta gelişir. Çocuk eserlerinde bu becerilerin gelişip yerleşmesine özen gösterilmelidir, 11. Çocuk eserleri çocuğu kaderciliğe ve ön yargıcılığa sürüklememeli, onun kötü bir mantıkla yetişmesine engel olmalı ve çocuğun doğasına uygun şekilde, onu geliştirici nitelikte olmalıdır ⁷⁶ Bu özellikler dikkate alınarak hazırlanmış bir çocuk kitabı sayesinde çocuk okuma alışkanlığı kazanır. Okumanın asıl hedefi ise, “ 1. Bilgi kazanmak, 2. Zevk almak, 3. Hayatı tanımaktır.”⁷⁷

1.2. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER

Çocuk edebiyatı eserleri çeşitli türlerden oluşur. Nitekim günümüzde çocuk edebiyatı alanında çeşitli edebi türlerden eserlerin verildiği görülmektedir. Bu çalışmanın da çocuk edebiyatında kullanılan başlıca türlere değinmek gerekir. Çocuk edebiyatının tarihi gelişimini dikkatle incelediğimiz zaman hemen her dönemde belli bir edebî türün öne çıkmış olduğunu görürüz. Çocuk edebiyatı tarihini bir bütün olarak ele alıp değerlendirdiğimizde de, her yüzyılda öne çıkan edebî türleri görmek mümkündür. 17. yy çocuk edebiyatında öne çıkan hâkim edebî tür “fabl” idi. 18. yy da ise çocuk edebiyatına, “masal”ın egemen olduğu görülür. 19. yüzyıla gelindiğinde iki edebî türün ağırlığını hissettirdiği söylenebilir: Şiir ve tarihi roman. 20. yy çocuk edebiyatı romanla birlikte öykünün de ağırlıklı olarak işlendiği dönemdir. 21. yy ise,

⁷⁶ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; a.g.e. 50-52.

⁷⁷ A.Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara,2006, 413.

çocuk edebiyatında hemen hemen bütün edebî türlerin bir arada kullanıldığı yüzyıldır. Yapıtların hitap edecekleri çocukların yaş seviyelerini görmek ve türleri de buna göre belirlenmek esas alınmıştır. Okul öncesi yaş gruplarında daha çok masal ve şiir türleri öne çıkarken, 8-12 yaş döneminde kısa öyküler, fabllar, 12-15 yaş arasında ise daha çok çocuk romanları, dramalar, tiyatrolar, denemeler gibi türler kullanılmaktadır.

1.2.1. Roman

Edebî türlerden roman, çocuk edebiyatı yazarlarının en çok kullandığı türlerden biridir. Bu bakımdan romanın ne olduğu iyi anlaşılmalıdır. Fakat “roman”ın da farklı açılan ele alınarak yapılmış tanımları vardır. Fuat Baymur – Kemal Demiray; *Çocuk Edebiyatı Antolojisi* adlı eserlerinde romanın tanımını yaparken, romanın üç ayağı üzerinde durmaktadırlar. Bu ayaklar karakter, düşünce ve duygudur: “ *İnsanlar arasında geçen serüvenlerde karakter, düşünce ve duyguların kendine özgü, gerçek ve hayali olarak uzun ve ayrıntılı anlatımına roman adı verilir.*”⁷⁸ Edebî türler içerisinde en çok tercih edilen türlerden biri olan romanda yazar, gerçek ya da tasarladığı bir olayı ikinci dereceden olayların yardımıyla ince ayrıntılarla anlatabilmektedir. Yazılı ve sözlü anlatım türleri üzerine çalışmalar yapan Şerif Aktaş da romanı tanımlarken romanda olayların derinliğine işlendiğini vurgular: “*İnsanların başından geçebilecek, tasarlanmış olayları anlatan kurmaca metinlere roman adı verilir. Roman, edebî türler içinde en uzun olanıdır. Roman bir olay etrafında gelişmektedir. Bunun dışında roman, ana olayı destekleyen ikinci dereceden olaylar yardımıyla ve kahramanların duygularının incelenmesiyle derinleşir.*”⁷⁹ Şerif Aktaş’ın yanı sıra Sakin Öner de yayınladığı yapıtında romanın derinlik boyutuna yani ayrıntı boyutuna dikkat çeker: “*İnsanların başlarından geçen veya geçmesi mümkün görülen olayları, yer ve zaman belirterek, bütün ayrıntılarıyla ele alan, uzun yazılara roman denir.*”⁸⁰

Konu bakımından roman, gerçekle bağlantılıdır. Romanı bugün en çok okunan bir edebî tür haline getiren, belki de bu gerçeklik boyutudur. Bu yüzden bazı konu alanı uzmanları bu türün tanımını yaparken, daha çok gerçeklik boyutunu ön plana çıkarırlar. Tacettin Şimşek, bunlardan biridir. Ona göre roman: “ *Okuyucu üzerinde yaşanmış ya da yaşanabilir izlenimi bırakan edebî türün adıdır.*”⁸¹ Bütün yapılan tanımlardan hareketle “roman”ı şu şekilde tanımlayabiliriz: Yaşanmış ya da

⁷⁸ Fuat Baymur – Kemal Demiray; *Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul, 1961, 96.

⁷⁹ Şerif Aktaş – Osman Gündüz; *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, 2004, 214.

⁸⁰ Sakin Öner, *Örneklerle Kompozisyon Sanatı*, İstanbul, 347.

⁸¹ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 106.

yaşanması mümkün olan olayları; yer ve zaman belirterek, en ince ayrıntılarını ele alıp derinlemesine işleyen uzun yazılara roman denir.

Roman, günümüzde en çok ilgi gören evrensel türlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu yüzden farklı konularda yüzlerce hatta binlerce roman yazılmıştır. Bu durum beraberinde roman türleri veya çeşitleri sorununu gündeme getirmiştir. Birçok konu uzmanı bu türün çeşitlerinden söz etmektedir. Konu ile ilgili akademik çalışma yapan Anna Çağanava, *Cahit Uçuk'un Romanlarında Tema ve Eğitim Öğeleri* adlı çalışmasında “roman”ı kendi içinde altı başlıkta ele almaktadır: “1. Sanatçı amacına göre, artistik, sanat dışı, tezli 2. Anlatışlarına göre, yazarın ağzından kahramanların birbirinin ağzından anlatılan 3. Yazı türüne göre, biyografik, otobiyografik, anı, mektup, dramatik 4. Sanat ve edebiyat anlayışına göre, alegorik, klasik, romantik, realist, natüralist 5. Okuyucu topluluğuna göre, çocuk, halk, sosyete, 6. Konusuna göre, politik, psikolojik, sosyolojik olmak üzere altı başlığa ayrılmaktadır.”⁸² Bu tasnif günümüzde ortaya çıkan roman çeşitlerinin bütününe kapsayan bir tasniftir.

1.2.2. Öykü

Romandan sonra en çok tercih edilen türlerden birisi de “öykü”dür. Öykü, romanın kısa şeklidir. Kısa fakat özlü anlatım içerir. Yazar, okuyucuya yani hedef kitesine vermek istediği iletiyi öykü yoluyla daha kısa yoldan vermiş olur. Bu yüzden öykü edebiyatta önemli bir yer tutar: “Öykü, şiir ile roman arasında hassas bir yapıya sahip olan ve görüldüğünden çok daha önemli özellikleri olan edebî bir türdür.”⁸³ “Öykü” ile romanın tanımı birbirine çok yakın olmakla birlikte öykünün romana göre daha kısa ve daha sade olduğu söylenebilir. Öykü yazarı, hayatın bir anını anlatır. Bu yüzden o anlık kişiler ve yer “öykü”ye girer. Oysa roman yazarı, bir ömrün tamamını da anlatabilir. Zaman uzadıkça da kişi ve yer sayısı artacaktır. “Yaşanmış ya da yaşanabilir olayları anlatan kurguya dayalı yazılardır: “Olay kişi, yer ve zaman öğeleri üzerine kurulur. Bir ya da birkaç kahramanın yaşadığı tek bir olay çevresinde kaleme alınır. Öyküde hayattan bir kesit anlatılır.”⁸⁴ Yazar, kaleme aldığı öykülerde okuyucuya kısalığı hissettirmemek ve akılda kalıcılığı sağlamak için sanatlı ifadelerle başvurabilir. Böylece okuyucusunun hislerine hâkim olur: “İnsanları duygulandırmak veya heyecanlandırmak için, onların başlarından geçmiş

⁸² Anna Çağanava, Çağanava, Anna, *Cahit Uçuk'un Romanlarında Tema ve Eğitim Öğeleri*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2006, 15.

⁸³ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 145.

⁸⁴ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 91.

veya geçebilecek olayları sanatlı bir dille ve kısa bir biçimde anlatan yazılara hikâye denir.”⁸⁵

Öykünün çok tüketilmesinin bir diğer nedeni de gerçeklik payının olmasıdır. Şerif Aktaş, öykünün tanımını bu ilkeye dayandırarak yapar: “Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olaylar öykü türünün konusunun oluşturur. Her öyküde belli bir olay, olayın geçtiği mekân, olayın gerçekleştiği zaman dilimi ve olayı gerçekleştiren kişiler bulunur. Bunlar hikâye ya da öykü adı verilen edebî türün en önemli unsurlarıdır.”⁸⁶ Öykü ve romanın okurlar üzerinde diğer türlere göre daha ağırlıklı etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle de çocuk okurları üzerinde. Bu türlerde yazılmış eserler sayesinde çocuk yaşamadan tecrübe kazanır, okudukları ile yaşadıkları arasında çağrışım kurarak hayatta daha mutlu ve başarılı olmanın yollarını öğrenebilir. Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı* adlı eserinde bu iki türün başlıca özelliklerine dikkat çeker: “Hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; geliştirmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur.”⁸⁷

Öykü, çocukların zihinsel yönden gelişiminde oldukça önemli yer tutar. Öykü ile çocuklara istenilen veya istenmeyen davranışların ayrımı fark ettirilebilir. Bu yüzden bu türde eser verecek olan ediplerin belli başlı donanımlara sahip olması gerekir. Konu alanı uzmanlarından Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı* adlı yapıtlarında bu konuya dikkat çekmişlerdir: “Herkes çocuklara yönelik öykü yazamaz. Bir kimsenin çocuklara yönelik öykü yazabilmesi için, onun ruh dünyasını çok iyi anlaması gerekmektedir. Çocuğun öykü yoluyla eğitimini sağlamak, onlara istenilen davranışları kazandırmanın en kestirme yoludur.”⁸⁸

Öykü türünün hitap ettiği belli yaş grubuna ait okuyucu kitlesi göz ardı edilemez. Öyküleri yaş gruplarına göre ayırırsak, 0 – 6 yaş evresi çocuk öyküleri, 6 -14 yaş evresi ve 14-18 yaş evresi çocuk öyküleri olarak ayırabilir. Yukarıda adı geçen uzmanlar, eserlerinde öyküleri okuyucunun yaş gruplarına göre tasnif etmektedirler:

1. Okul Öncesi: Bu öykülerde anlatılan olay, çocukların sadece duyularına hitap etmemeli, onların gözlediği ve yaşadığı olaylardan seçilmelidir.

⁸⁵ Sakin Öner, *Örneklerle Kompozisyon Sanatı*, İstanbul, 347.

⁸⁶ Şerif Aktaş – Osman Gündüz; *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, 2004, 207.

⁸⁷ A.Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2006, 100.

⁸⁸ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 147.

2. İlköğretimin Birinci Devresi: Bu grupta yazılan öykülerin çocukların yaş seviyesine uygun olmakla birlikte, kurgusu sağlam olmalı; gereğinden fazla abartılardan ve çocuksu anlatımlardan uzak durulmalıdır.
3. İlk Gençlik Evresi: Bu yaş grubundaki çocuklar büyüklere yönelik öykü metinleri ile çocuk öyküleri arasında köprüdürler. Diğer yaş grubuna bağlı çocuklarda öyküler genellikle hayal mahsulü iken, bu yaş grubuna yönelik öyküler daha gerçekçidir.”⁸⁹

Öykü, çocuğun ilk karşılaştığı edebî türlerden biri olduğu için okuyucularını bir sonraki aşama olan roman türüne hazırlar. Çocuk iyi okuyan, düşünen, eleştiren bir okuyucu olarak “roman” türüne yaklaşır. Çocuk artık roman okumanın değil, iyi romanın peşindedir. Çocuk bu şekilde on dokuzuncu yüzyılda yazılmış romanlara yaklaşır. Bilinçli ve seçici bir okur, olanı bulmaya gayret eder. Bu şekilde çocukların ısrarla okuduğu romanlar ortaya çıkar. Daha sonra bu romanlar “çocuk romanı” olarak anılmaya başlanır. Bütün bu gelişmeler, yazarları seçici okurlarının beklenti ve düzeylerine uygun eserler ortaya koymaya zorlar. Böylece “çocuk romanı ve çocuk öyküsü” olarak adlandırılan ayrı türler ortaya çıkar.

Çocuklara göre gelişen bu türlerin, roman veya öyküden farklı olarak taşımaları gereken belli başlı özellikler vardır bu özellikleri Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı* adlı yapıtında on bir madde de toplamıştır: 1. “Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun konu, 2. Çocuk düşüncesine aykırı olmayan sade ve gerçekçi bir plan, 3. Mantıklı sonuçlarla biten hareketli olaylar, 4. Somut, doğru fakat dikkati dağıtmayan ayrıntılar, 5. Özellikleri iyi anlatan, gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişiler (şahıslar, kahramanlar), 6. Kısa cümle ve paragraflar ile kısa, bol ve canlı konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatım, 7. Çocukların seviyesine uygun basit ruh çözümlemeleri, 8. Kabalığa kaçmamak ve yerinde olmak şartıyla güldürücü sahneler ve konuşmalar, 9. Küçük şeylere (ayrıntılara) karşı sürekli bir ilginin uyandırılmış olması, 10. Her durumun heyecanlı yanlarının daima belirtilmesi, 11. Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler.”⁹⁰

Çocukların ilgileri, merakları, istekleri birbirinden farklıdır. Bu farklılık konuları, temaları ve kahraman kişilik yapıları farklı roman ve öykülerin ortaya çıkmasına

⁸⁹ Alemdar Yalçın – a.g.e. 146-147.

⁹⁰ A.Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara,2006, 111.

neden olur. Ferhan Oğuzkan, adı geçen eserinde roman ve öykülerdeki bu farklılaşmayı örnekleriyle birlikte yedi başlıkta toplamaktadır. (Bkz. Tablo:1)

TABLO: 1

Yakın Çevreyle İlgili Hikâye ve Romanlar.	Hayvan Hikâye ve Romanları	Mizahi Hikâye ve Romanları	Serüven (macera) Hikâye ve Romanları	Duygusal Hikâye ve romanları	Tarihi Hikâye ve Romanları	Gezi Hikâye ve Romanları
<u>Feren Molnar:</u> “Pal Sokağı’nın Çocukları” <u>Elanor H. Porter:</u> “Pollyanna” <u>George Sand</u> “ Köyün İkizleri”	<u>Jack London:</u> Kurt kanı, Cambazhane Köpeği” <u>Rudyard Kipling:</u> “Ormandaki Kavgı” <u>W. Bolser:</u> “Arı Maya” <u>Comtess de Segur:</u> “Bir Eşğin Hatıraları” <u>Eric Knight:</u> “Yuvaya Dönüş”	<u>Miguel de Cervantes:</u> “Don Kişot” <u>Comtess de Segur:</u> “Sophie’nin Başına Gelenler” <u>Aziz Nesin:</u> “Uyusana Tosunum” <u>Carlo Collodi:</u> “Pinokyo” <u>Pamela L. Travers:</u> “Mary Poppins	<u>Daniel Defoe:</u> “Robinson Crusoe” <u>Robert Louis Stevenson:</u> “Define Adası” ve “Kaçırılan Çocuk” <u>Jules Verne:</u> “Seksen Günde Devriale” <u>Huriye Öniz:</u> “Köprü”	<u>Bernardin de Saint Pierre:</u> “Pol ve Virjini” <u>Charlotte Bronte:</u> “Jane Evre” <u>Johanna H. Spyri:</u> “Heidi” <u>Cahit Uçuk:</u> “Türk İkizleri”	<u>Abdullah Ziya Kozanoğlu:</u> “Kızıltuğ, Atlı Han, Türk Korsanlar” <u>Ahmet Refik Altınay:</u> “Türk Akıncıları, Viyana Önünde, Türkler, Yirmi Beş Sene Siper Kavgası”	<u>E. Granstroem</u> “İssız Adada Bir Yıl” <u>Thor Heyerdahi:</u> “Kon-Tiki” <u>Eloise Lowsonbery:</u> “Morko Polo”

1.3. DÜNYADA ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ

Çocuk edebiyatında yazılı eserlerin 500 yıllık bir tarihi vardır. Daha önceki dönemlere ait çocuk edebiyatı ürünleri, birkaç örnek dışında sözlü edebiyata aittir. Sözlü ürünler çocuk edebiyatı kapsamından ayrı bir alan olarak gelişme gösterince, konu alanı uzmanları tarafından yazıya geçirilerek çocuk edebiyatının malzemesi haline getirilmiştir: “Sözlü edebiyat ürünleri, daha sonra derlenerek çocuk edebiyatının ana malzemesi haline getirilmiştir”⁹¹ Çocuk Edebiyatı alanındaki ilk ürünlere Güney Asya’da rastlanmaktadır. Bu eserler daha çok öğretici özellikler

⁹¹ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 19.

taşımaktadır: “İlk çocuk kitabının milattan önce VI. yüzyılda Hindistan’da yazıldığı sanılmaktadır. Bu eser eğlendirici tarzda yazılmış ilk didaktik çocuk kitabıdır.”⁹² Dünya çocuk edebiyatı tarihinde gelgitler oldukça sık yaşanmıştır. VI. yüzyılda çocuk edebiyatının ilk ürünü verilmiş fakat ardı gelmemiştir. Adeta çocuk edebiyatı unutulmuştur. Çocuklar için eğlendirici tarzda didaktik eser yazma ihtiyacı XIV. yüzyıla kadar akla bile gelmez: “Çocuğa yönelik kitap yazma ihtiyacı, XIV. yüzyılda İngiliz Caxtan’ın yazdığı “Küçük John’un Yaşama Bilgisi” kitabına kadar neredeyse unutulur.”⁹³

Çocuk edebiyatındaki gelgitler sadece kitap alanında da kalmaz. Bu durum, çocuğa yönelik eğitim anlayışında da kendisini gösterir. Bilimsel ve felsefî düşüncenin hâkim olduğu toplumların çocuk kitaplarında, dinî konulara rastlamak mümkün değildir: “Atina’da ve daha sonra Roma’da çocuklara dinî inançlar ezberletilmeyerek şiirler, epopeler, fabllar sunuldu.”⁹⁴ Böyle toplumlarda çocuk edebiyatı alanında yapılan ciddi çalışmalar ile eserler verilmiştir. Bu eserler, daha çok çocukların eğitime dönük eserlerdir. Bu dönemlere ait eserlerde öğretim tekniklerine de rastlamak mümkündür: “İlk dönemlere ait çocuk edebiyatı eserleri yerine kullanılan ve genellikle ders kitabı şeklinde el yazısı belgeler günümüze kadar gelmiştir. Çocuk eğitiminde kullanıldığı anlaşılan belgeler arasında tekerleme ve çocuk şarkılarının yanında içinde genellikle soru ve cevap öğretim tekniğinin kullanıldığı metinler de bulunmaktaydı.”⁹⁵ Fakat daha sonra dinlerin toplumların hayatına yön vermeye başlamasıyla birlikte, çocuğun toplum içindeki değeri unutuldu. Bunun sonucunda; özgür, çağdaş ve ilerici eğitim anlayışından vazgeçildi. Yerine dinin ve kilisenin etkin oluğu bir eğitim anlayışı geldi.

Ortaçağı çocuk edebiyatı açısından kayıp çağ olarak değerlendirebiliriz. Bu dönemde çocuklar için yazılan eserler, âdeta dinin öğretisini yayan niteliktedirler: “Ortaçağ şövalyelerinin kahramanlık efsanelerini özellikle gençler zevkle dinlemekte ve okumaktaydılar. Ancak kilisenin ağırlıklı etkisiyle dinî içerikli, ahlâkî, öğretici, masal ve şarkılar ezberlemekteydiler.”⁹⁶ Bu eğitim anlayışı matbaanın icadına kadar devam eder. Matbaanın icadıyla birlikte kitap sayısı hızla artar. Artık sadece toplumun belirli kesimleri değil, herkes kitaba ulaşabilme imkânına sahip olur: “Matbaanın icadıyla birlikte kitap hızla çoğaltılabilen bir araç haline geldi. Böylece yetişkinler gibi, çocuklar da kendilerine hitap eden kitapları bulma ve okuma

⁹² Kemal Demiray, *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1966, 74.

⁹³ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 30.

⁹⁴ Kemal Demiray, *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1966, 74.

⁹⁵ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 19.

⁹⁶ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 31.

imkânına kavuştular.”⁹⁷ Böylece farklı yaş gruplarına hitap eden kitaplara olan ihtiyaç gündeme gelir. Bu yüzden ilk basılan kitaplar arasında Ezop Masallarını görürüz: “Avrupa’da matbaa teknolojisi ilk olarak Almanya ve Hollanda’da başlamıştır. İlk basılan kitaplar arasında Ezop Masallarıdır(1484)”⁹⁸

Çocuk edebiyatı yukarıda bahsettiğimiz gelgit dönemlerinden sonra XVII. yüzyıldan itibaren sürekli gelişen ve değişen bir ivme kazanır. Bu yüzden XVII. yüzyılı çocuk edebiyatı alanında başlangıç çağı olarak kabul etmek daha doğru olacaktır. “XVII. yüzyıl çocuk edebiyatının başlangıç çağı olarak değerlendirilir.”⁹⁹

XVII. yüzyıl çocuk edebiyatına masallar, fabllar hâkimdi: “XVII. yüzyılda çocukların en çok okudukları eserler arasında Ezop’un Masalları gelmekteydi”¹⁰⁰. Yazdığı Fabllar ile kendi dönemindeki yazarlardan başka ile kendisinden sonraki yazarları da etkileyen La Fontaine(1621 – 1695), çocuk edebiyatında yeni bir sayfa açar: “XVII. yüzyılda Fransız edebiyatının Fabl ustası La Fontaine (1621 – 1695), çocuk dünyasına seslenebilen hayvan hikâyeleriyle bir çığır açar.”¹⁰¹

XVIII. yüzyılda, çocuk edebiyatında birtakım değişimler ve gelişmeler yaşanır. İlk değişim, dönemin eğitim anlayışında gerçekleşir. Çocuğa verilen eğitim anlayışının değişmesini sağlayan J. J. Rousseadur (1712 – 1778): “Rousseau,18.yüzyılın yaygın eğitim anlayışı olan görgü kurallarının öğretilmesi anlayışıyla birlikte, çocuğa Ekvator’da da kutbun buzları arasında da yaşamayı bilecek” bir eğitimin verilmesini önerir.”¹⁰² Rousseau, bu düşüncesini *Emile* adlı eserinde de dile getirmektedir: “Çocuklara nasıl oturup kalkacaklarını, nasıl dans edeceklerini, anne ve babalarını nasıl selamlayacaklarını öğretmenin büyük bir kötülük olduğunu, onlara doğa sevgisinin, doğaya uygun yaşama gücünün ve eğitiminin verilmesi gerektiğini belirtir.”¹⁰³ Bu yüzyılda çocuğa verilen önemle birlikte, “çocuğa görelilik” kavramı ortaya çıkarmıştır: “18. yüzyılda çocuğa yönelik bir edebiyat yapma ihtiyacı iyice belirginleşir. İngiltere de çocuğun dünyasına ve ilgilerine hitap edecek kitaplar yazılmaya başlanır. Bu konuda öncü yazar olarak John Newberry’nin (1713 – 1767) adını anmak gerekir.”¹⁰⁴ XVIII. yüzyıl çocuk edebiyatı eserlerini ve yazarlarını ele alıp genel bir görüş dile getirilecek olursa.

⁹⁷ Tacettin Şimşek, *a.g.e.* 31.

⁹⁸ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 19.

⁹⁹ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 197.

¹⁰⁰ İnci Enginün, “Çocuk Edebiyatına Toplu Bakış”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, 1987, 37-46.

¹⁰¹ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 197.

¹⁰² Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 20.

¹⁰³ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *a.g.e.* 22 – 23.

¹⁰⁴ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 197.

XVIII. yüzyıl çocuk edebiyatı yazarları eserlerinde öğreticiliği esas aldıkları görülmektedir.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise, durum yavaş yavaş değişir. Öğreticiliği temele alan görüşün yanına, sürükleyici ve eğlendirici unsurlarda girer. Bu yüzyıl, çocuk edebiyatının bilimsellik taşımaya başladığı, çocuk kitaplarının nasıl olması gerektiğinin ortaya konduğu, çocuk edebiyatı türlerinin netleştiği dönemdir. Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş'a göre: *"19.yüzyılın ortalarından sonra da çocuk kitapları resimlemenin ayrı bir bilim ve sanat alanı olduğu anlaşılmaya başlandı. Böylece çocuk kitaplarında ve çocuklar için hazırlanan diğer yardımcı eğitim materyallerinde resim, renk, desen gibi estetik unsurlar daha yaygın olarak yer almaya başladı."*¹⁰⁵

XVIII çocuk edebiyatındaki ilk değişimler Fransız edebiyatında meydana gelir. Çocuk kitaplarında bulunan öğreticilik unsurunun yanına yeni unsurlar da eklenir: *"19.yüzyıldan itibaren Fransız edebiyatında yer alan eserlerde, öğreticiliğin yanında, yavaş yavaş eğlendirici ve sürükleyici unsurlarında yer almaya başladığını görürüz. Çocuk edebiyatı türleri bu dönemde çeşitlenmiştir."*¹⁰⁶

XX. yüzyılda, çocuk edebiyatı, dünyanın hemen bütün ülkelerine yayılmıştır. Tacettin Şimşek'e göre: *"çocuk edebiyatı terimi ilk kez bu yüzyılda ortaya atılmıştır."*¹⁰⁷

XXI. yüzyıl çocuk edebiyatı türlerinin çocukların yaş seviyelerine göre bilimsel olarak gruplandığı dönemdir. Bu yüzyıl çocuk edebiyatı eserleri sayısında ve türünde hızlı artış dikkati çekmektedir. Bu dönemde okul öncesi yaş grupları; masal, ninni ve şiir ile beslenmektedir. Okul çağı çocukları ise fabllar ve kısa hikâyeler ile beslenmekte iken on iki – on beş yaş arası grup ise roman ve tiyatro gibi türlerden beslenmektedir.

Çocuk edebiyatında her yüzyılda farklı bir türün gelişmesi dikkat çekici bir durumdur. Örneğin; 17. yüzyıl çocuk edebiyatına "fabllar" hâkimken, 18. yüzyıl da "masallar", 19.yüzyıla gelindiğinde ise, çocuk şiirleri ile tarihi romanlar egemendir. 20.yy'da öykü ve roman türleri, 21.yy'da ise türler yaş gruplarına göre kullanılmaya başlanmıştır.

¹⁰⁵ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 21.

¹⁰⁶ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *a.g.e.* 20.

¹⁰⁷ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 29.

Sonuç olarak çocuk edebiyatı, her yüzyılda çeşitli değişimlerden geçerek gelişme gösteren bir edebiyat alanıdır. Günümüzde de aynı hızla değişim ve gelişim süreci devam etmektedir. Çocuk edebiyatı “çocuk” var oldukça var olacaktır. Bugün gelinen noktada ise, yüzlerce hatta binlerce eser verilmiştir. Bu eserlerin ve yazarların hepsini burada zikretmek geniş kapsamı bakımından imkânsızdır. Bu yüzden, çocuk edebiyatına mal olmuş, yayınlandığından beri hep ilk sıralarda yer eserleri kapsayan tablo oluşturulmuştur. Bu tabloda eserler ve yazarları birlikte verilmiştir. Yazarların yaşadıkları ve eserlerin yazıldıkları dönemler hakkında bilgi sahibi olunması sağlanmıştır. (Çocuk edebiyatı alanında eser veren yazarlar ve eserler için Bkz: Tablo2)

TABLO:2

<i>Yazar</i>	<i>Doğum – Ölüm Tarihi</i>	<i>Eser</i>
Caxston	1422 – 1491	Küçük John’un Yaşama Bilgisi
Charles Perrault	1628 – 1703	Eşek Postu Külkedisi, Parmak Çocuk, Mavi Sakal, Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi, Uyuyan Güzle
La Fontaine	1621 – 1695	La Fontaine Masalları
Fénelon	1651 – 1715	Télémaque
Daniel Defoe	1660 – 1731	Robinson Crusoe
Jonathan Swift	1667 – 1745	Guliver’in Seyahatleri
John Newberry’nin	1713 – 1767	Ana Kız, Çift Ayakkabılı Goody
J.J Rousseau	1712 – 1778	Emile
Charles Dickens	1812 – 1870	David Coperfield
Thomas Hughes	1822 – 1886	Tom Brown’un Okul Günleri
Lewis Carrol	1832 – 1898	Alice harikalar Diyarında
Charles Lamb	1775 – 1834	Shakespeare dramlarını canlı hikâyeler haline getirdi.
Cristophe Schmidt	1768 – 1854	Paskalya Yumurtaları
Jakob ve Wilhelm Grimm Kardeşler	1785 – 1863 1786 – 1859	Grimm Masalları
Hans Cristian Andersen	1805 – 1875	Andersen Masalları (Küçük Deniz Kızı, Karlar Kraliçesi, Yol Arkadaşı, Kibritçi Kız, Hakanın Yeni Elbiseleri,
Burnett – Mrs. Frances Hodgson	1849 – 1925	Küçük Lord, Küçük Prenses
Hektor Malot	1830 – 1907	Kimsesiz Çocuk, Sans Famille
Alphonse Daudet	1840 – 1897	Küçük Şey, Jack, Sapho, Değirmenimden Mektuplar
Comtesse de Ségur	1799 – 1874	Yeni Peri Masalları, Küçük Örnek Kızlar, Sophié’nin Talihsizlikleri, Tatil Günleri, Bir Eşegin Hatıraları
Jules Verne	1828 – 1905	Balonla Beş Hafta, Aya Seyahat, Kaptan Grant’ın Çocukları, Deniz Altında Yirmi Bin Fersah, Seksen Günde Devriâlem, Doktor Ox, Mişel Strogoff, İki Sene Mektep Tatili, Dünyanın Merkezine Yolculuk, v.b
H.G. Wells	1866 – 1946	Ayda İlk İnsanlar, Görünmeyen Adam, Âlemler Arasında Savaş, v.b.

Robert-Louis Stevenson	1850 – 1894	Define Adası, Geminin Esrarı, Hazine Adası, v.b.
Leon Cahun	1841 – 1900	Kaptan Magon'un Sergüzeşterleri
Selma Lagerlöf	1858 – 1940	Nils Holgersson'un Harikalı Seyahatı
Oskar Wilde	1854 – 1900	Canterville Hayaleti
Lewis Carrol	1832 – 1898	Alice harikalar Diyarında
Rudyard Kipling	1865 – 1936	Cengel Kitabı
W. Bolsels		Arı Maya
C. Collodi (Carlo Lorenzini)	1831 – 1890	Pinokyo
Miguel de Cervantes Saavedra	1547 — 1616	Don Quichote
Washington Irving	1783 – 1859	Kristof Kolomb, Elhamra, Endülüs, The Legend of Sleepy Hollow, Rip Van Winkle,
David Léon Cahun	1841 – 1900	Gök Bayrak
Louisia M. Alcott	1832 – 1888	Küçük Kadınlar
Mark Twain	1835 – 1910	Tom Sawyer, Huckleberry Finn
J.F. Cooper	1789 – 1851	Mohikanların Sonu
Robert Louis Stevenson	1850 – 1894	Define Adası
Ralph W. Emerson	1803 – 1883	The American Scholar

1.4. TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI'NIN GELİŞİM DÖNEMLERİ

Türkiye'de “çocuk edebiyatı”, dünya çocuk edebiyatından çok sonraları gelişmiştir. Bizde çocuk edebiyatının ilk örnekleri Tanzimat döneminde verilmiştir. Daha önceki dönemlerde yazılan eserler arasında, çocuk edebiyatı alanına giren eserler de bulunmaktadır. Fakat bugünkü manada çocuk edebiyatı eseri olarak ele almak oldukça güçtür. Bu bakımdan Türk çocuk edebiyatı dört döneme ayrılır: 1. Tanzimat Öncesi Çocuk Edebiyatı, 2. Tanzimat Dönemi Çocuk Edebiyatı, 3. Meşrutiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı, 4. Cumhuriyet Dönemi Çocuk Edebiyatı ¹⁰⁸

Tanzimat Öncesi çocuk edebiyatı ürünleri yok denecek kadar azdır. Bu döneme Divan Edebiyatı Dönemi veya Klasik Dönem Türk Edebiyatı Dönemi de denir. Bu döneme ait üç önemli eserden bahsedebiliriz: 1. *Selâtinname* 2. *Hayriye* 3. *Lütfiye-i Vehbi*

Klâsik dönem Türk edebiyatının bilinen ilk fabl örneğine 15. yüzyıl Divan şairi Kemal'in *Selâtinname* (1490) adlı eserinde rastlanır. Eser manzum bir Osmanlı tarihidir. Selâtinnameden sonra iki eser daha kaleme alınmıştır. Bunlardan birincisi Nâbi'nin (1642 – 1712) *Hayriye*'si (1701)de yazmıştır. İkincisi ise, Sümbülzâde Vehbi'nin (? – 1809) *Lütfiye-i Vehbi* (1791) isimli kitabıdır. Bu eserlerin edebî

¹⁰⁸ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 211.

olmaktan öte, eğitici ve öğretici olma iddiaları vardır. *Kutadgu Bilig* ile başlayan geleneksel çizginin uzantısı durumundaki didaktik eserlerdir.¹⁰⁹ Bu eserler haricinde Türk çocuk edebiyatı, varlığını sürdürebilmek için sözlü verimlere başvurmuştur. Zaman zaman da İslam Kültür dairesinin etkisiyle Fars ve Arap edebiyatlarından yararlanılmıştır: “*Tanzimat’tan önce Klâsik Türk Edebiyatı Döneminde yetişkinleri ilgilendirdiği kadar çocukları da ilgilendiren, çocuk yetiştirirken yapılması gerekenlerden söz eden, masal, fabl, atasözleri ve deyimleri içeren vs. telif veya Arapça ve Farsçadan Türkçeye çevrilen çok sayıda edebî ürünlerle giderilmeye çalışılmıştır.*”¹¹⁰

Tanzimat dönemi Türk çocuk edebiyatı, Batı klasiklerinin Türkçe’ye çevrilmesiyle başlar. Bu döneme “Çeviri Dönemi Türk Çocuk Edebiyatı” da denilebilir. Çocuk edebiyatı kavramı, ilk olarak bu dönemde edebiyatımıza girer. Çocuklar için yazma ihtiyacının ilk kez ortaya çıktığı dönemdir. Çocukların fark edildiği dönemdir. Tanzimat döneminde çocuklar, bir birey olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Çocuğun, yetişkinin kopyası olmadığı görüşü genel kabul görmüştür . Nitekim çocuğu merkeze alan, onun anlayabileceği yani onun düzeyine uygun eserler verilmeye başlanmıştır. Nitekim Kemal Demiray, “*Çocuk seviyesi düşünülerek eser yazılması fikrinin Tanzimat’tan sonra belirdiğini*”¹¹¹ söylemektedir. Tanzimat döneminde telif eserden çok çeviri eserler verilmiştir. Bu dönem edebiyatçılarımız, batının bu alandaki üstünlüğünü kabul etmiş, yazılan ünlü eserleri çevirme yoluna giderek oluşan açığı kapatmaya çalışmışlardır. Böylece hem ileride yazılacak özgün eserlere fikir olabilecek dünyaca ünlü yapıtlar edebiyatımıza kazandırılmış, hem de özgün eserler ortaya konuluncaya kadar Türk çocukları, dönemin dev yapıtlarından beslenme imkânı bulmuşlardır. Tanzimat dönemi Türk çocuk edebiyatında Batı klasiklerinden Türkçe’ye çevrilen eserler için Bkz Tablo: 3

TABLO:3

YAZAR	ÇEVİRİLERİ
Şinâsi	La Fontaine’den ‘ <i>Eşek ile Tilki</i> ’ hikayesi, <i>Tercüme-i Manzume(1859)</i> adlı kitabında yer alır
Recaizâde Mahmut Ekrem	La Fontaine’den yaptığı on çeviri; (<i>Ağustos Böceği ile Karınca, Karga ile Tilki, Meşe ile Saz, Kurbağa ile Öküz, Biri Tuz Diğeri Sünger Yüklü İki Eşek, Aslan ile Akd-i Şirket Eden Dana, kuzu ile Oğlak, Horoz ile İnci, Tilki ile Keçi, Ölüm ile Oduncu</i>) ‘ <i>Naçiz</i> ’ adlı eserinde yayınlamıştır
Vakanuvis Ahmet Lutfi	<i>1864’te Daniel Defoe’nin ‘Robinson Crusoe’ romanını Arapçadan Türkçeye tercüme eder. Bu Türk çocuk edebiyatının ilk Daniel Defoe çevirisidir.</i>

¹⁰⁹ Tacettin Şimşek, *a.g.e.* 202 -205

¹¹⁰ Eysun Eydurhan, “Klasik Türk Edebiyatına Çocuğun Yansıması”, *II. Ulusal Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 2006, 237.

¹¹¹ Kemal Demiray, *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1966, 87.

Şemseddin Sami	<i>1886'da Diniel Defoe' dan 'Robinson Crusoe'</i>
Mahmut Nedim Efendi	<i>Jonathan Swift'in 'Güliiverin Seyahatnâmesi'dir. 1872'de Fransızcadan tercüme etmiştir.</i>
Ohannes Gokasyan,	<i>1877'de Jules Verne'den Kaptan Hatras'ın Sergüzeşti' 'Musavver Kutb-ı Şimali Seyahatnamesi' adıyla yayınladı.</i>
Mehmet Emin,	<i>1886'da 'Merkez-i Arza Seyahat' 1889'da 'Balonla Beş Hafta'</i>
Ahmet İhsan	<i>1890'da 'Seksen Günde Devr-i Âlem' ve 'Gizli Ada' 1891'de 'Kaptan Grant'ın Çocukları' ve 'Deniz Altında Yirmi Bin Fersah' 1892'de 'Mihver-i Arz', 'Çin'de Seyahat', 'İki Sena Mektep Tatili', 'Kaptan Hatras'ın Sergüzeşt ve Seyahati', 'Yer altında Seyahat', 'Cevv-i Havada Seyahat' ve 'Hırsız Kadın', 1893'te, 'Araba ile Devr-i Âlem' 1895'te 'Beş Hafta Balonla Seyahat' ve 'Balonda Bir Facia' 1903'te 'Şansellör' 'İki Çocuğun Devr-i Âlemi', 'Antil adalarına Seyahat', 'Bir Haftada Devr-i Âlem' ve 'Spenser'.</i>
Ahmet Rasim	<i>1904'te Jules Verne'den 'Kaptan Jipson'</i>
Mustafa Refik	<i>1907'de Jules Verne'den 'Deniz Feneri'</i>

(Tablodaki bilgiler Tacettin Şimşek'in *Çocuk Edebiyatı* adlı eserinden alınmıştır. 207-208)

“Meşrutiyet Dönemi Türk Çocuk Edebiyatı”, alanında ilk telif eserlerin görüldüğü dönemdir. Bu dönemde çocuk edebiyatı alanında önemli adımlar atılmıştır. Bu eserlerin önemi kavranmıştır. Dönemin edebiyatçıları, çocuk edebiyatı alanındaki eksiklikleri fark etmişlerdir. Aslında bu eksikliğin fark edilmesini sağlayan yine çocuğun kendisidir. Çünkü çocukların eğitimi için gerekli olan eserlerin olmaması veya az sayıda olup eğitimde yetersiz kalması üzerine çocuk edebiyatı üzerine çalışmalar başlamıştır. “*Tedrisat-ı İptidaiye (İlköğretim) dergisinin yayınlanması, öğretmen yetiştirme faaliyetlerinin bir parçası olarak teşkil edilen kurul, çocuğa yönelik eserlerin bir ihtiyaç olduğu sonucuna varmış ve bu alandaki eksikliği fark etmiştir.*”¹¹² Ediplerimiz, dünya çocuk edebiyatı eserlerinin çevrilmesiyle adeta çeviri kimliği kazanmış çocuk edebiyatımızı milli benliğimizin izlerini taşıyan eserlerle zenginleştirme yoluna gitmişlerdir. Bu dönemde dünya çocuk edebiyatındaki gelişmeler yakından takip edilerek çocuk edebiyatımız oluşturulmuştur. Yazılan eserler daha çok “şiir” türündedir. Çünkü batı çocuk edebiyatında da hâkim olan tür şiirdir. Bu dönemde yayınlanan eserler ve yazarları için (Bkz Tablo:4)

¹¹² Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 210.

Tablo: 4

YAZAR	ESERİ
Ebu Hâzım Tepeyran	<i>Küçük Paşa</i> ilk telif Türk çocuk romanıdır. (1910)
İbrahim Alâettin Gövsa	<i>Çocuk Şiirleri</i> (1911)
Ali Ulvi Elöve	<i>Çocuklarımıza Neşideler</i> (1912)
Tevfik Fikret	<i>Şermin</i> (1914)
Ziya Gökalp	<i>Kızıl Elma</i> (1915)
Ali Ekrem Bolayır	<i>Çocuk Şiirleri</i> (1917)
Fuad Köprülü	<i>Mektep Şiirleri</i> (1918) <i>Nasreddin Hoca</i> (1918)
Ziya Gökalp	<i>Altın Işık</i> (1923)
Ali Ekrem Bolayır ‘	<i>Şiir Demeti</i> (1923)
Abdurrahim Pertev	<i>Esir Çocuklar Ahlak aşısı</i> (1924)

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, çocuk edebiyatı alanındaki çalışmalar çeşitlenerek devam etmiştir. Bu dönemde öne çıkan çalışmalar: Kitaplık çalışmaları, tercüme çalışmaları, özgün eser verme çalışmaları, çocuk şiiri çalışmaları... vb. Bu dönemde yayınlanan eserlerde Cumhuriyetin getirdiği yeni değerleri çocuklara kavratmak ve özümsetmek amacı vardır. Yazılan eserler bu amaç etrafında şekillendirilmiştir. Çocuk, tamamen merkeze alınmıştır. “*Çocuklar için roman yazma geleneği oluşmaya başlamıştır.*”¹¹³

Cumhuriyet dönemi Türk çocuk edebiyatında İkinci Dünya Savaşına kadar öne çıkan başlıca çalışmalar şunlardır:

Tercüme Çalışmaları: Siraceddin Hasırcıoğlu; La Fontaine’den, *Çocuklarımıza Hikâyeler* (1928), Mahmut Cevdet; Maurice Farney’den *La Fontaine’nin Dalgınlıkları* (1931), Emil Bavan; La Fontaine’nin Seçilmiş Hikâyeleri (1932), Vasfi Mahir Kocatürk; La Fontaine’den *Hikâyeler* (1934)

Kitaplık Çalışmaları: Aka Gündüz; *Çocuk Kitabı*, İ. Bekir Tez ve Galip Naşit Arı; *Hayat Bilgisine Göre Çocuk Şiirleri*, M. Faruk Gürtunca; *Çocukların Şiir Kitabı*, Mehmet Necati Öngay; *Çocuk Şiirleri.*”¹¹⁴

Cumhuriyet dönemi Türk çocuk edebiyatı en verimli çağını ikinci dünya savaşından sonra yaşamıştır. İkinci dünya savaşından sonra çocuk edebiyatımız bütün türlerde gelişme göstermiştir (Roman, hikâye, şiir, tiyatro, masal, vb.). “*Bizde çocuk edebiyatının bütün ve yararlı bir gelişme devresine girmesi ancak İkinci Dünya Savaşından sonra başlayabilmektedir.*”¹¹⁵ İkinci Dünya Savaşı sonrası çocuk

¹¹³ Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, 172.

¹¹⁴ Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, 211.

¹¹⁵ A.Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2006, 11.

edebiyatımızda onlarca telif eser verilmiştir. Bu eserlerin hepsini burada vermemiz imkânsızdır. Biz bu dönemde öne çıkan çocuk edebiyatçılarının isimlerini vereceğiz.

Çocuk Şiirleri Alanında; Fazıl Hüsni Dağlarca (1914 – 2008), Yalvaç Ural (1945 -), Ülkü Tamer (1937-), Abdülkadir Budak (1952 -), Abdülkadir Bulut (1943 – 1985), Mustafa Ruhi Şirin (1955 -), Ali Akbaş (1942 -), Hasan Demir (1954 -), Ahmet Efe (1955 -), A.Vahap Akbaş (1954 -), Gökhan Akçiçek (1961 -)

Roman ve Hikayede; Cahit Uçuk (1911 - 2004), Mahmut Yesari (1895 - 1945), Huriye Öniz (1887 - 1950), Mümtaz Zeki Taşkın (1915–2003), Mehmet Seyda (1919 - 1986) , Kemalettin Tuğcu (1902 - 1996), **Gülten Dayıoğlu (1935 -)**, Muzaffer İzgü (1933 -), Cahit Zarifoğlu (1940 – 1987), Fatih Erdoğan (1954 -), Tark Dursun (1931 -), Ayla Kutlu (1938 -), Necati Güngör (1949 -), Sevim Ak, Behiç Ak (1956 -), Hasan Kallimci (1949 -), Nur İçözü (1948 -), Sulhi Dönek (1948 -), Selçuk Demirel (1954 -), Mustafa Ruhi Şirin (1955 -), Aytül Akal (1952 -), Necdet Neydim (1955 -), Can Göknıl (**1945 -)**, Niyazi Binici, Sadettin Kaplan (1944 -), Üzeyir Gündüz (1950 -), Gökhan Özcan, Gülçin Alpöge (1935 -), Ayla Çınaroğlu (1939 -), Gülsüm Cengiz (1949 -), Aysel Gürmen (1956 -), Mevlâna İdris (1966 -), Feridun Oral (1961 -), Şükran Oğuzkan, Serpil Ural (1945 -), H. Salih Zengin(vb) yazarımız İkinci Dünya Savaşı sonrası öne çıkan yazarlarımızdır.”¹¹⁶

Çocuk edebiyatımız, bugün eskisine nazaran daha iyi durumdadır. Fakat Batıya göre hâlâ geri durumda olduğumuz söylenebilir. Çocuklarımızı çocuk edebiyatının seçkin eserleriyle karşılaştırmalıyız. Çünkü bu eserler kültürümüzü ve dilimizi çocuklarımıza en iyi şekilde aktaracak araçlardır. Bu konuda aileler bilinçlendirilmeli ve çocuk edebiyatı yazarlarımız daha iyi tanıtılmalıdır. Çünkü çocuk edebiyatı yapıtları çocuklarımızın geleceğe güvenle bakmasını sağlayan eserlerdir. Çocuklarımız edebî yönü kuvvetli eserlerle baş başa getirilerek ancak duyuş ve düşünüşleri geliştirilebilir.

Bu tezimin konusu olan çocuk edebiyatı yazarımız Gülten Dayıoğlu’nun, çocuk kitapları ve etkileri konusundaki görüşleri şunlardır: “1. Çocuk kitapları okur için anne konumundadır, 2. Özenle yazılmış kitaplar, okurun ana diline egemen

¹¹⁶ Belirtilen yazarlar Alemdar Yalçın – Gıyasettin Aytaş; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005, Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007, Kemal Demiray, *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1966 ve A.Ferhan Oğuzkan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2006, adlı eserler taranarak tespit edilmiştir. Yazarların doğum ve ölüm tarihleri: [http : // www. erdem yayinlari. com/ders_kitabi. php? sid=39](http://www.erdem yayinlari.com/ders_kitabi.php?sid=39) adresinden alınmıştır.

olmasını sağlar. Ana diline egemen olan insan, mutlu ve başarılı olmanın yollarını kolayca bulur, 3. Kitaplar çocuk ve gençler için yaşam boyunca yararlanılacak, güvenli yol haritalarıdır, 4. Özenle yazılmış kitaplar, çocuk ve gençlerin, zihinsel ve tinsel gelişimlerini sağlayan, çok etkin besinlerdir. Çocuklar için besin seçerken, ne denli titizlik gösteriyorsak, onlar için yazarken de o denli titiz olmak zorundayız, 5. Kitaplar, çocuk ve gençler için, yaşamla ilgili araştırma yapma, deney ve gözlem yapabilecekleri, gizemli laboratuvarlardır. 6. Kitaplar çocuk ve genç okurun, insan tiplerini iyi tanımasını sağlar. Başka bir deyişle, çok kitap okuyan kişi, insan sarrafı olur. Bu özellik, o kişinin toplumda insanlarla uyum içinde yaşamasını sağlar. Çünkü çocuk ve gencin, insanı tanıma yetisi, öğütlerle değil örneklerle gelişip bilenir, 7. Kitaplar, çocukların arkadaşı ve dert ortağıdır. Ev içinde ya da başka ortamlarda yaşanan türlü soruların, çekilen acıların bezerini, kitaplarda gören çocuk, yalnız olmadığını anlar. Bu durum ona zorluklara direnme gücü verir, 8. Çocuk ve gençlik kitapları benim gözümde, aşı gibidir. Vücut nasıl, aşıyla mikroplara karşı direnç kazanırsa, kitaplarda okurları, yaşamın her türlü zorluğuna karşı dirençli kılar, 9. Sorun ve çözümlerle örülmüş olan kurgular, okurlarda sorun saptama ve çözme bilincini oluşturur, 10. Kitaplar, çocuğun hayal kurma yetisini bileyip geliştirir, 11. Çocuklar için yazarken sınırsız hayaller kurmalı. Ancak bu hayaller, kesinlikle bir yerlerden, gerçeğe dokunmalı, 12. Düzenli olarak kitap okuyan çocuk ve genç, yaşamı at gözlüğüyle değil de geniş yelpazede algılama becerisi edinir, 13. Okur, kitaplarda bin bir çeşit hedefe ve amaca tanık olur. Bu hedef ve amaçlara koşan, serüven kahramanlarıyla özdeşleştiği için, o da kendine hedefler edinmeye başlar. Bu düzeye gelen okur, sıradanlık boyunduruğundan kurtulup yaşam çitasını yükselterek sıra dışı insan olma konumuna gelebilir, 14. İyi kitaplar, günümüzün deyişiyle çocuk ve gençlere, yaşam koçluğu yapar, 15. Bilinçle yazılmış kitapların, çocuk ve genç okurları, önyargıdan arıtacağına inanıyorum. Bu arınma olgusu nedeniyle, insanlar birbirlerini daha iyi anlayıp, daha iyi tanıyarak, hoşgörü geliştireceklerdir. Hoşgörünün, kavganın ve savaşların panzehiri olduğunu bugün herkes bilmektedir.”¹¹⁷

¹¹⁷ Gülten Dayıoğlu, “II. Ulusal Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Onur Yazarı”, *II. Ulusal Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara, 2006, 16-17.

II. BÖLÜM

GÜLTEN DAYIOĞLU HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1. HAYATI ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Gülten Dayıoğlu, 1935 yılında Kütahya'nın Emet ilçesinde doğdu. Annesi Emine Hanım, Babası Lütfi Uyan'dır. Anne ve Babası o üç yaşında iken ayrıldı. Anne Emine Hanım, kızı Gülten'e üvey baba göstermemek için bir daha evlenmedi. Gülten'in hem annesi, hem babası oldu. Gülten Dayıoğlu, ilkokula Emet'e bağlı Örencik beldesinde başladı. Burada iki yıl okudu. Daha sonra öğrenimine Anadolu'nun çeşitli kentlerinde devam etti. 1956'da İstanbul Atatürk kız Lisesi'ni bitirdi. Bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde okudu. Dışarıdan sınavlara girerek İlkokul Öğretmeni oldu. On beş yıl görev yaptıktan sonra 1977 yılında istifa ederek öğretmenlikten ayrıldı. Fransızca ve orta derecede İngilizce bilmektedir. Gülten Hanım, 1959 yılında Cevdet Dayıoğlu ile evlenerek Dayıoğlu soyadını aldı. O artık Gülten Uyan değil Gülten Dayıoğluydu. Bu evlilikten Cemal ve Murat adlı iki oğlu oldu.

Gülten Dayıoğlu, yazın hayatına başladığı ilk yıllarda çok yönlü bir yazardı. Roman, öykü, radyo ve televizyon oyunları yazdı. Yurt dışındaki çocukların eğitim ve öğretim sorunları üzerinde durdu, bu konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yaptı ve bu araştırmaları *Cumhuriyet*, *Milliyet* gibi gazetelerde ve çeşitli dergilerde yayımlandı. Gülten Dayıoğlu, hiç şüphesiz çocuk yazınında daha başarılı olmuştur. Dayıoğlu, çocuklar için yazmaya nasıl başladığını şöyle anlatır: “1963'te ilkokul öğretmenliği yapıyordum. Okumayı söken öğrencilerin, okumayı pekiştirmek için bol bol kitap okumaları gerekiyordu. Oysa onlara olanağı sağlayamıyordum. Çünkü çocuk yazını alanı pek boştu. Birkaç yazar dışında hiç kimse çocuk kitabı yazmaya istekli değildi. Bu arada oğlum da küçüktü. O da benzer okuma açlığı içindeydi. Kendisine, okul öncesi döneminde, öğle uykusu uyuturken, kendi düş ürünü olan birçok öykü anlatırdım. Bunları pek sever, yeniden yeniden dinlemek isterdi. Aynı öyküleri zaman zaman sınıfımda öğrencilerime de anlattığım oluyordu. Benzer ilgiyi onlardan da görüyordum. Sonunda oturup çocuklar için kısa öyküler yazmaya başladım.”¹

¹Gülten Dayıoğlu, “Çocuklar İçin Yazmak...”, *Gülten Dayıoğlu 30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa*, İstanbul, 1993, 57.

‘Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın var’ deyişi, bu kez tam tersi olarak gerçekleşmiştir. Gülten Dayıoğlu için bu deyiş bir değil “üç erkek” olarak değişir. Eşi Cevdet Bey, oğulları Cemal ve Murat Dayıoğlu kardeşler. Cevdet Bey, eşini çocuk yazınına yönlendirmiştir. Çünkü yazarlığının ilk yıllarında çeşitli alanlarda başarılı yazılar yazan eşinin çocuk yazınında daha başarılı olduğunu keşfetmiştir. Cevdet Bey, eşinin, yazarlığının ilk yıllarında çocuk edebiyatı dışında gazete ve dergilerde de yazmasından dolayı çocuk edebiyatına yeterince yoğunlaşamadığını görür. Ona göre eşi, çocuk edebiyatı alanına yoğunlaşırsa hem daha çok ürün verecek hem de yazarlığı bu alanda daha çok gelişecektir. Nitekim eşi Gülteni çocuk yazınına yönlendirmeye başlar. Başlarda Gülten Hanım, eşinin yönlendirmelerini dikkate almasa da zamanla eşinin haklılığına inanır. Nitekim kendisini çocuk edebiyatına adar. ”² Cevdet Bey, eşinin çocuk edebiyatı sahasında başarılı olacağını ilk farkedenden kişidir. Dayıoğlu’nun yazarlık yeteneğini ilk keşfeden kişi ise, büyük oğlu Cemal’dır.”³ Küçük oğlu Murat Dayıoğlu ise, onun eleştirmeni olmuştur. Dayıoğlu, yetmişli yıllarda *Milliyet Çocuk Dergisi*’ne her hafta öykü yazar. Bu öyküleri henüz anaokuluna giden oğlu Murat ile birlikte kurmuşlardır. Nitekim Murat Dayıoğlu, ilerleyen yıllarda onun eleştirmeni olacaktır. Yazdığı bütün romanların konusunu ilk bilen ve çeşitli değerlendirme ve çıkarımlarda bulunan da küçükoğlu olacaktır.”⁴

Gülten Dayıoğlu’nun edebî kişiliği sevgiye dayanmaktadır. Oğlu Murat Dayıoğlu’na göre; annesinin biyolojik yapısı sürekli sevgi ürettiğindedir. İnsanları, yaşamı ve dünyayı böylesine sevemesinin nedeni de bu sevgiden kaynaklanmaktadır.⁵ Talat Halman’a göre Gülten Dayıoğlu’nun edebî kişiliği, altı gülden oluşmuştur. Birinci gül, çocuğu çocuk olarak, çocuk kişiliğinde kabul etmesidir. Nitekim onun eserlerinde çocuk, bir simge değildir. Her çocuğun bir kişiliği vardır. Ona göre çocuk soyut bir simge veya canlı bir varlık değil, yaşayan çocuktur. İkinci gül, çocuğa saygıdır. O, eskiden olduğu gibi çocuğu küçümsemez, çocuğa yukarıdan bakıp konuşmaz. Üçüncü gülü sevgi gülüdür. Yazarlar, Geçmiş ve gelecek masallarda, öykülerde korku ve nefrete aşırı yer vermişlerdir. O, eserlerinde bu duygulara yer verse de onun sanatında, düşman da düşmanlık yoktur. Onda hakim olan duygu sevgi ve merhamettir. Yazar, adeta sevgi cumhuriyeti yaratma peşindedir. Dördüncü gül, eşitlik gülüdür. Onun eserlerinde kızlarla erkekler, yoksullarla zenginler, çeşitli ırklardan ve dinlerden olan insanlar kendi aralarında eşittir. Beşinci gül, yaratıklar ve yaşantılardır. O, insandışı varlıkları da sevgiyle yoğurur. Altıncı gül ise içe yöneliş ve dışa açılıştır. O, her yazdığında hem çocuğun ruhuna girer, hem

²Cevdet Dayıoğlu, “Eşim Gülten Dayıoğlu”, *age*, İstanbul, 1993, 18.

³Cemal Dayıoğlu, “Annem Gülten Dayıoğlu”, *age*, İstanbul, 1993, 19.

⁴Murat Dayıoğlu, “Annem Gülten Dayıoğlu”, *age*, İstanbul, 1993, 19.

⁵Murat Dayıoğlu, “Annem Gülten Dayıoğlu”, *age*, İstanbul, 1993, 19.

de onu alıp dış gerçeklere, bazen uzaklardaki ülkelere götürür.⁶ Tüm bu özelliklerinden dolayı Dayıoğlu, dünyanın en iyi çocuk yazarlarından birisidir. Çünkü o çocukları çok sevmektedir. Nitekim Gülten Dayıoğlu, edebî kişiliğinin mayasında sevginin yer aldığını şu şekilde ifade etmiştir. “ ... *Evet, eserlerimin belkemiği << Sevgi motifi>> İyiye, güzele, doğruya sevgiyle ulaşılabileceğine yürekten inanıyorum.*”⁷ Sözleriyle yazar, eserlerinin mayası olarak sevgiyi işaret etmektedir.

2.2. ALDIĞI ÖDÜLLER ve ADINA DÜZENLENEN ETKİNLİKLER⁸

Döl: 1964 -1965 Yunus Nadi Öykü Ödülü (İkincilik); *Leylek Karda Kaldı:*1974 -1975 Arkin Çocuk Edebiyatı Öykü Ödülü; *Güzel Hanım:* 1974 -1975 Arkin Çocuk Edebiyatı Masal Ödülü; *Dünya Çocukların Olsa:* 1984 George Orwal yılında Alman Yayıncılar Birliği Tarafından, dünya çapında yapılan, *Gençliğe Yarın Umudu Veren Üç yüz Kitap* seçkisinde yer aldı; *Gül Gelin:* 1987 Türkiye Aile Sağlığı Ve Planlaması Koç Vakfı Öykü Ödülü; *Kafdağı'nın Ardına Yolculuk:* 1987 Kültür Ve Turizm Bakanlığı Çocuk Edebiyatı Ödülü; 1988 yılında TRT Onuncu Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliğinde, çocuk kitapları yazarı sıfatıyla onur konuğu olarak davet edildi. Şenlik etkinlikleri sırasında, Başbakan ve TRT Kurumu tarafından **onur plâketiyle** ödüllendirildi; *Parbat Dağının Esrarı:* 1989 İzmir Büyükşehir Belediyesi Çocuk Romanı Ödülü; 1990 Altın Kitaplar Ödülü: Bu ödül okuyuculara en çok ulaşan yazarı ödüllendirmek amacıyla, 1990 yılında Altın kitaplar yayınevi tarafından ilk kez verilmiştir; 1991'de Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Ödülü'nü aldı; 1993 yılında, Otuzuncu Sanat Yılı, İstanbul, Ankara, Kütahya Emet ve Anadolu'nun değişik kentlerinde yıl boyunca çeşitli **seminer, panel, konferans** ve yarışma etkinlikleriyle kutlandı; Kütahya Gazeteciler Cemiyeti Onur Üyeliği ve Basın Onur Kartı İle Ödüllendirildi (13 Kasım 1995); Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen “Eflatun Cem Güney Çocuk Kitapları Yarışması”nda Nazan Erkmen'in çizimleriyle ortak oluşturduğu çocuk kitaplarıyla mansiyon ödülünü aldı (Kasım 1995); 13 Kasım 1995'de doğum yeri olan Emet ilçesinde bir caddeye Gülten DAYIOĞLU adı verildi; 12 – 18 Eylül 1996 tarihlerinde İstanbul'da yapılan 13. Bilişim kurultayı tarafından bilişime katkıları

⁶Talat Halman, “Açılış Bildirisi” *Roman Kahramanı Fadiş'in Doğumunun 30.Yılında Çağdaş Türk Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Yazarı Gülten Dayıoğlu Ve Yazını Ulusal Sempozyumu*, Eskişehir, 2001, 19-20.

⁷Gülten Dayıoğlu, “Çocuklar İçin Yazmak...”, *Gülten Dayıoğlu 30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa*, İstanbul, 1993, 59.

⁸ Aldığı ödüller ve adına düzenlenen etkinlikler Gülten Dayıoğlunun Kendisine ait resmi internet sitesindeki sayfasından alınmıştır. <http://www.gultendayioglu.com/>

nedeniyle teşekkür belgesi verildi. Ödül olarak, yaşam boyu yararlanabileceği bir internet kanalı armağan edildi. Prizmanet firması tarafından, internette adına ve eserlerine sayfa açıldı; 1998 yılında Sabah Gazetesi Dergi Grubundan, Mimoza'nın açtığı “Çağdaş bir Türkiye için mesleğine ve topluma yaptığı katkılar göz önüne alınarak, Cumhuriyetimizin 75. Yılında Yapılan Yetmiş Beş Başarılı Türk Kadını anketi sonucunda ortaya çıkan, Yetmiş beş başarılı Türk kadını listesinde yer aldı; Mart 1999 'da Kütahya “Ticaret Ve Sanayi Odası”nın, 73. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle verilen “Sanata katkı” onur plaketiyle ödüllendirildi; 1999 – 2000 “Uluslar Arası Andersen Gençlik ve Çocuk Yayınları Yarışması”na Türkiye adayı olarak seçildi; 11 Kasım 2000 tarihinde, Tüyp Kitap Fuarında düzenlenen bir törenle, “Türkiye Edebiyatçılar Derneği” onur ödülü ald; 23 Nisan 2001'de Çocuk Edebiyatı ve Sanatçılar Birliği tarafından, Çocuk Edebiyatı Yaşam Boyu Hizmet Ödülü Verildi; 1971'de yayınlanan ilk romanı *Fadiş*'in 2001 yılında değişik etkinliklerle Otuzuncu doğum yılı kutlandı Bu etkinlikler Mart 2001'de Altın Kitaplar Yayınevinin Pera Palasta düzenlediği Basın toplantısı ve kokteyl ile başladı. Nisan 2001'de Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen Fadiş Sempozyumu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından düzenlenen İki günlük Ulusal nitelikli *Fadiş* Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından düzenlenen *FADIŞ* Paneli ve okullarda yapılan çeşitli toplantılarla sürdü. Bu bilgi şölenlerinde da sunulan bildiriler, Ankara ve Osmangazi Üniversiteleri tarafından, kitap haline getirildi; 2002 yılında “Türkiye Edebiyatçılar Birliği” Hizmet Onur Ödülü ile ödüllendirildi; 12 Kasım 2002'de “Kütahya Ssk Kütahya Çocuk Hastanesi”ne Gülten Dayıoğlu adı verildi; 2003'te Kırkıncı Sanat Yılı, çeşitli gazete, dergilerde yayınlanan yazılar ve Başta TRT olmak üzere, özel televizyon kanallarında yapılan program ve oturumlarla kutlandı. Yapı Kredi Yayınları tarafından 4 Şubat 2003'te Sanatının Kırkıncı yılı nedeniyle “Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı” oturumu düzenlendi; Ülke çapında, değişik tarihlerde yapılan anketlerle üç kez, Türkiye'de en başarılı ve en çok okunan, Çocuk ve Gençlik kitapları yazarı seçildi; 1997 yılında Tömer tarafından yapılan “En Başarılı Çocuk Kitabı Yazarı” araştırmasında Gülten Dayıoğlu birinci seçildi; 2004 – 2005 sürecinde, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı İlk ve Orta Öğretim Okullarının Türkçe ve Edebiyat öğretmenlerinden, Çocuk ve İlk gençlik Edebiyatında, en çok okunan yazar ve tercih edilen eserlerin, tercih oranlarına göre listesi istenmiştir. Bu çalışma sonucunda MEB yayımlar Dairesi Başkanlığına ulaştırılan 12519 veri değerlendirilerek, Ülke çapında en çok okunan eser ve yazarların sıralaması yapılmıştır. Bu sonuca göre yaşayan yazarlar sıralamasında Gülten Dayıoğlu birinci sırada yer almıştır; Mart 2008'de “Türkiye Kütüphaneler Birliği” tarafından İnternet ortamında yapılan araştırmalar sonucunda Gülten Dayıoğlu, en başarılı çocuk kitapları yazarı seçildi. Ankara'da düzenlenen törenle yazara teşekkür plaketi verildi; “Türk Kütüphaneciler Derneği

İstanbul Şubesi Ve Okul Kütüphanecileri İstanbul Grubu” tarafından, Gülten Dayıoğlu’na, hem kırk beşinci sanat yılını kutlamak için hem de kütüphanelere ve kütüphaneciliğe yaptığı katkılar nedeniyle Onur Ödülü ve Onur Üyeliğine seçildi; İstanbul Lisesi Ve Kabataşlılar Derneği, tarafından yapılan bir seçimle “Behçet NECATİGİL Edebiyat Onur Ödülü”nü aldı

2.3. ESERLERİ⁹

2.3.1. Yetişkin ve Gençlere Yönelik Eserleri

Gülten Dayıoğlu, Mo' nun Gizemi 2 – Otran, Altın Kitaplar, 2008

_____, Yada'nın Gizilgücü, Altın Kitaplar, 2007

_____, Alacakaranlık Kuşları, Altın Kitaplar, 2006

_____, Kıyamet Çiçekleri, Altın Kitaplar, 2006

_____, Mo'nun Gizemi, Altın Kitaplar, 2008

_____, Sekizinci Renk, Altın Kitaplar, 2008

_____, Yeşil Kiraz 2, Altın Kitaplar 1995,

_____, Yeşil Kiraz, Yapı Kredi yayınları, İst. 1992

_____, Geriye Dönenler , Altın Kitaplar, İst. 1986

_____, Geride Kalanlar, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975

_____, Döl, Oğul Yayınları, İst. 1970

2.3.2. Çocuk Romanları

Gülten Dayıoğlu, *Fadiş*, Milliyet Yayınları, İst. 1971, (1.Baskı)

_____, *Dört Kardeştiler*, Altın Kitaplar, İst. 1971, (1.Baskı)

_____, *Suna'nın Serçeleri*, Altın Kitaplar, İst. 1974, (1.Baskı)

_____, *Yurdumu Özledim*, Altın Kitaplar, İst. 1974, (1.Baskı)

⁹ Gülten Dayıoğlu’nun eserleri başta kendi internet sitesi olmak üzere çeşitli kaynaklar taranarak hazırlanmıştır. Bu kaynaklar,
<http://www.gultendayioğlu.com/>

Sülün Uzun, “Gülten Dayıoğlu’nun Eserleri”, *Gülten Dayıoğlu 30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa*, İstanbul, 1993, 40 – 44.

Kemal Ateş, “Gülten Dayıoğlu Yapıtları”, *Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanları*, Ankara, 1998, 18 – 21.

Kemal Ateş, “Gülten Dayıoğlu’nun Kemal Ateş’e Yazdığı 26.02.1996 Tarihli Mektup ek-1”, *Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanları*, Ankara, 1998, 279 – 286.

- _____, *Ben Büyüyünce*, Altın Kitaplar, İst.1977, (1.Baskı)
- _____, *Dünya Çocukların Olsa*, Altın Kitaplar İst. 1981, (1.Baskı)
- _____, *Akıllı Pireler*, Altın Kitaplar, İst.1982, (1.Baskı)
- _____, *Işın Çağı Çocukları*, Altın Kitaplar, İst.1984, (1.Baskı)
- _____, *Ölümsüz Ece*, Altın Kitaplar, İst. 1985. (1.Baskı)
- _____, *Parbat Dağının Esrarı*, Altın Kitaplar, İst.1989, (1.Baskı)
- _____, *Midos Kartalının Gözleri*, Altın Kitaplar, İst.1991, (1.Baskı)
- _____, *Tuna'dan Uçan Kuş*, Altın Kitaplar, İst. 1992, (1.Baskı)
- _____, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, Altın Kitaplar, İst. 1993(1.Baskı)
- _____, *Ganga*, Altın Kitaplar, İst.1996, (1.Baskı)

2.3.3. Altı-Dokuz Yaş Kesimi İçin Hazırlanmış, Her Sayfası Resimli Öykü Kitapları

- Gülten Dayıoğlu, *Çok Gülinç Bir Şey Oldu*, Altın Kitaplar, İst.
- _____, *Yüce Kim Biliyor Musunuz?*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Ece Abl Oluyor*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Anneler Çocuklarını Çok Sever*, Altın Kitaplar, İst.
- _____, *Kıskanç Bebekler*, Üner Yayınları, Ankara, 1989.
- _____, *Ah Şu Televizyon*, Üner Yayınları, Ankara, 1989.
- _____, *Ece Yazar Olmak İstiyor*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Annem Beni Seviyor Mu?*, Üner Yayınları, Ankara, 1989.
- _____, *Minik Fide Çiçek Açtı*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Ece'nin Kardeşi Doğdu*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Duvardaki Gölge*, Altın Kitaplar, İst. 1998
- _____, *Ece'nin Turist Arkadaşları*, Üner Yayınları, Ankara, 1989.
- _____, *Ablalar Yaramazlık Yapar mı?* Üner Yayınları, Ankara, 1989.
- _____, *Ece Küme Girip Bitlendi*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Ece Okula Başladı*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Ece Yüce İle Nasıl Başedecek?*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Ece'nin Çorapları Çok Gülinç*, Üner Yayınları, Ankara, 1989
- _____, *Yüce Nasıl Kanatlandı?*, Üner Yayınları, Ankara, 1989.
- _____, *Öyle Eğleniyorum Ki!* Altın Kitaplar, İstanbul, 1998
- _____, **Leylek Karda Kaldı**, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991
- _____, *Kırmızı Bisiklet*, Halk Eğitim Yayınları, Ankara, 1965

_____, *Aydede Kime Gülımsüıyor?*, Üner Yayınları, Ankara, 1989

_____, *Ece'den Mektup Geldi*, Üner Yayınları, Ankara, 1989

2.3.4. Gezi Kitapları

Gülten Dayıoğlu, *Gizemli Buzullar Kıtası Antartika ve Patagonyaya Yolculuk*, Altın Kitaplar, İst. 2006

_____, *Güney Pasifik Adalarına Yolculuk*, Altın Kitaplar, İst. 2002

_____, *Tüm Zamanların Gözdesi Hindistan'a ve Nepal'e Yolculuk*, İst. YKY, 1996.

_____, *Meksika'ya Yolculuk*, Yapı Kredi Yay, İst. 2008.

_____, *Mısır'a Yolculuk*, Yapı Kredi Yay, İst. 1994.

_____, *Kenya'ya Yolculuk*, Yapı Kredi Yay. İst.1992.

_____, *Kangurular Ülkesi Avustralya'ya Yolculuk*, Altın Kitaplar, İst.1991.

_____, *Efsaneler Ülkesi Çin'e Yolculuk*, Altın Kitaplar, İst.1990. (1.Baskı)

_____, *Bambaşka Bir Ülke Amerika'ya Yolculuk*, Üner Yayınları, Ankara, 1990. (1.Baskı)

_____, *Okyanuslar Ötesine Yolculuk*, Yapı Kredi Yay. İst. 1990. (1.Baskı)

_____, *Kaf Dağının Ardına Yolculuk*, Üner Yayınları, Ankara,1987.

2.3.5. Dilimize Uyarladığı Yabancı Kitaplar

Ayşegül Dizisi (1966– 1971)

Ayşegül Seyahatte/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1966

Ayşegül Kampta/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1966

Ayşegül Evde/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1966

Ayşegül Alışverişte/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1968

Ayşegül Çiftlikte/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1968

Ayşegül Denizde/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1968

Ayşegül Ev Kedisi ile Sokak Kedisi/ Marthe Englebert; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1968

Ayşegül Fuarda/ Louise Bienvenu; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1968

Ayşegül Kaz ile Tavşan/ J. Dethise; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1968

Ayşegül Uyuyan Prenses/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1968

Ayşegül Uludağ'da/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1970

Ayşegül Tatilde/ Gilbert Delahaye; çev: Gülten Dayıoğlu, İst. Sümer Yayınları, 1971

2.3.6. Yurt Dışında Yayınlanan Eserleri

Gülten Dayıoğlu, *Küskün Ayıcık*, Altın Kitaplar, İstanbul, 2000.

_____, *Geriye Dönerler*, 1986 – Berlin, Ikoo Yayınevi tarafından “Rückkehr Zwischen Gerezen” adıyla yayınlandı.

_____, *Yurdumu Özledim*, (1985'te Berlin'de yayınlandı. Kitabın bir kısmı Almanya'da 8 – 14 yaş çocuklarına dünya dinleriyle örf ve adetlerini tanıtan ders kitabında yer aldı. Kitabın adı “Fremde Religionen. Judentum-İslam)

_____, *Dünya Çocukların Olsa*, (1984'te Berlin'de “Operation Heisser Regen” adıyla yayınlandı. 1986 yılında Alman Yayıncılar Birliği tarafından Gençliğe Yarın Umudu Veren Üç Yüz Kitap seçkisini kazandı.)

_____, *Yılan Nine*, (Amerika Birleşik Devletleri, Indiana Üniversitesinde, “Twenty Stories By Turkish Women Writers” adıyla yayınlanan antolojide yer aldı.

_____, *Ebem Kuşağı* (1983'te Macaristan da yayınlandı. 1984'te Almanya da Aus Dem Schweigen adlı öyküler antolojisinde yer aldı. 1987'de Alman DTV yayınevi tarafından Frauen In Der Türkei Erzählungen adıyla yeni baskı yaptı. Avusturya'nın ORF radyo kurumu tarafından oyunlaştırıldı. 1986 ve 1989 yıllarında iki kez yayınlandı.)

_____, *Sık Dişini* (1981 yılında Berlin'de Türkçe – Almanca kitaplar dizisinde yer aldı.)

_____, *Geride Kalanlar*, (1983'te İsveç'te yayınlandı.)

2.3.7. Yedi-Dokuz Yaş Kesimi İçin Hazırlanmış Eğitsel Öykü Kitapları

Gülten Dayıoğlu, *Bahçıvanın Oğlu*, Rafet Zaimler Yayınevi, İst.1963

_____, *Yaşanmış Hayvan Öyküleri 2*, Altın Kitaplar, İst.1991

_____, *Yaşanmış Hayvan Öyküleri*, Altın Kitaplar, İst.1991

_____, *Küskün Ayıcık*, Üner Yayınları (Tomurcuk Çocuk Kitapları Dizisi) İst. 2000

- _____, *Neşeli Boyacı*, Üner Yayınları (Tomurcuk Çocuk Kitapları Dizisi), İst.1988
- _____, *Kumluktaki Yavru Martı*, Üner Yayınları (Tomurcuk Çocuk Kitapları Dizisi), İst.1984
- _____, *Uçurtma*, Üner Yayınları (Tomurcuk Çocuk Kitapları Dizisi) İst. 1984
- _____, *Sıcak Ekmek*, Üner Yayınları (Tomurcuk Çocuk Kitapları Dizisi), İst. 1984
- _____, *Deli Bey*, Üner Yayınları (Tomurcuk Çocuk Kitapları Dizisi), İst. 1984
- _____, *Uçan Motor*, Rafet Zaimler Yayınevi, İst.1965
- _____, *Kır Gezisi*, Üner Yayınları (Tomurcuk Çocuk Kitapları Dizisi)İst. 1983
- _____, *Şenlik Günü*, Üner Yayınları (Tomurcuk Çocuk Kitapları Dizisi), İst.1983

2.3.8. Gazete, Dergi ve Süreli Yayınlardaki Makale ve Yazıları

- Gülten Dayıoğlu,. “*Çocuk Kitapları Haftası ve Türkiye*” Ülkücü Öğretmen, İstanbul, (151), 00.12.1971, s.11 – 13
- Gülten Dayıoğlu,. “*Çocuk Yayınları*” Çocuk Yayınları Sempozyumu, (Ankara, 11-13.11.1981), Ankara, 00.00.1987, s.15 – 25
- Gülten Dayıoğlu,. “*Çocuk Yayınları Üzerine*” Ülkücü Öğretmen, İstanbul, (80), 00.01.1966, s.20 – 23, 30
- Gülten Dayıoğlu,. “*Çocuk Yazını Tutanın Elinde Kaldı*” Gösteri, İstanbul, (14), 00.01.1982, s.55
- Gülten Dayıoğlu,. “*Çocuklarımıza Sahip Çıkmada "Çocuk Yazını" Çok Önemli ve Etkin Bir Araçtır*” Milliyet Sanat, İstanbul, (36), 00.11.1981, s.35 – 36
- Gülten Dayıoğlu, “*Işın Çağı İnsanları*” Çağdaş Eleştiri, İstanbul, (10), 00.10.1984, s.64 – 65
- Gülten Dayıoğlu,. “*Yayımcılar, Çocuk Kitaplarını Anlatıyor*” Hürriyet Gösteri, İstanbul, (30), 00.05.1983, s.72 – 74
- Gülten Dayıoğlu,. “*Ülkemizde Çocuk Yazını Sanat ve Toplum*” İstanbul, (3), 00.11.1978 - 00.12.1978, s.152 – 155
- Gülten Dayıoğlu,. “*Yazın Yaşamı ve Eserleri Üzerine Bir Konuşma*” Milliyet Sanat Dergisi, İstanbul, (85), 00.12.1983, s.30
- Gülten Dayıoğlu, “*Zararlı Çocuk Yayınları Sorunu*”, Cumhuriyet, 25 – 27 Kasım 1965
- Gülten Dayıoğlu, “*Ulusça Okuma Sorunumuz*”, Cumhuriyet, 18 Kasım 1966
- Gülten Dayıoğlu, “*Yeni İlkokul Yönetmeliği*”, Cumhuriyet, 7 Temmuz 1967

- Gülten Dayıoğlu, “*İlkokul Programı ve Sorunlar*”, Cumhuriyet, 4 Temmuz 1969
- Gülten Dayıoğlu, “*Gediz Depremi*”, Akşam, 9 – 13 Nisan 1971
- Gülten Dayıoğlu, “*İlkokullarda Parasız Kitap Dağıtılırken*”, Milliyet, 28 Mayıs 1971
- Gülten Dayıoğlu, “*Çocuk kitapları Haftası ve Türkiye*”, Milliyet, 17 Kasım 1971
- Gülten Dayıoğlu, “*Atatürk Resimleri, Büstleri ve Maskları*”, Milliyet, 17 Kasım 1972
- Gülten Dayıoğlu, “*Yurt Dışındaki İşçi Çocuklarının Eğitim Öğretim Sorunları*”, Milliyet, 13 – 18 Mart 1973
- Gülten Dayıoğlu, “*Sustukça Ezilmek, Ezildikçe Susmak*”, Milliyet, 15 – 17 Ekim 1973
- Gülten Dayıoğlu, “*İlköğretimde Bize Göre Eğitim*”, Milliyet, 27 Şubat 1974
- Gülten Dayıoğlu, “*Çocuk kitapları Nasıl Düzelir*”, Milliyet, 10 Mayıs 1975
- Gülten Dayıoğlu, “*Büyüklerin Gözündeki Çocuklar ve Çağdaş Dünya*”, Milliyet, 22 Aralık 1979
- Gülten Dayıoğlu, “*Türkiye’de Kâğıtsız Kalan Kalemler*”, Milliyet, 17 Ocak 1979
- Gülten Dayıoğlu, “*Eğitim ve Öğretim Düzeni Değişecekse*”, Milliyet, 27 Eylül 1980
- Gülten Dayıoğlu, “*Almanya Sokaklarında Türk Saatli Bombaları*”, Milliyet, 4 Şubat 1982
- Gülten Dayıoğlu, “*Dönmek Zor Fakat Kalmak Daha Zor*”, Milliyet, 23 Şubat 1982
- Gülten Dayıoğlu, “*İlköğretimde Çelişkiler ve Açmazlar*”, Milliyet, 25 – 30 Mayıs 1982
- Gülten Dayıoğlu, “*Okul Açmak Yeterli Değildir.*”, Milliyet, 27 Kasım 1982
- Gülten Dayıoğlu, “*Ulusal ve Çağdaş Çocuk Politikası Saptanmalı*”, Milliyet, 25 Aralık 1983
- Gülten Dayıoğlu, “*Çağdaşlaşmada Kitabın Yeri Nedir*”, Milliyet, 14 Kasım 1984
- Gülten Dayıoğlu, “*Kitap Peynir Kadar Gerekli Değil mi?*”, Milliyet, 27 Ocak 1985
- Gülten Dayıoğlu, “*Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Bilinci*”, Milliyet, 23 Nisan 1986
- Gülten Dayıoğlu, “*Eğitimde Düzey Düşüklüğü*”, Milliyet, 24 Şubat 1991
- Gülten Dayıoğlu, “*İkinci Kuşak Uyumsuz, Kesin Dönüşçüler Mutsuz*”, Hürriyet Pazar, 15 Haziran 1986

III. BÖLÜM

GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ÇOCUK ROMANLARI

Gülten Dayıoğlu’nun oniki – ondört yaş arası çocuk romanlarını özetlerken göstergebilimden yararlanılmıştır. A.J. Greimas’ın yöntemi anlatı çözümleme yöntemi hareket noktası alınmıştır. Bu yöntemle ilgili genel bilgiler ve çözümleme örnekleri Hilmi Uçan’ın, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim* adlı eseri dikkate alınarak yapılmıştır.¹

3.1. ÖZETLER

3.1.1. Fadiş

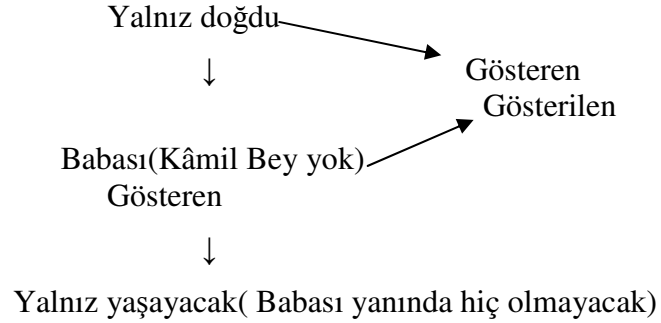
Gülten Dayıoğlu’nun ilk romanıdır. *Fadiş*, hayatta yapayalnız kalan bir anne ile kızının yaşama tutunma mücadelesini anlatır. Romanın başkahramanı Fadiş’in annesi Cemile kadın, Toroslu kasabasında yaşayan, aslında zengin varlıklı bir ailenin kızıdır. Babası ve ağabeyi, romanda sadece bir kez anne Naciye hanımın ağzıyla anlatılır: “Baban üstümüze titrerdi. Ağabeyini, yabanlara okumaya yollamıştı. ‘Oğlum büyük adam olacak, soyumuzu sürdürüp adımızı yaşatacak’ derdi. O ölünce ben sizi hiçbir şeyden yoksun etmemeye çalıştım. Savaş olmasaydı düzenimiz bozulmayacaktı. Ağabeyin vurulup ölmeyecek, sen de böyle ellere kulluk etmeyecektin”² Annenin anlatımından yola çıkarak babasının ileri görüşlü, eğitime önem veren, çocuklarının üzerine titreyen biri olduğunu söyleyebiliriz. Cemile kız, erken yaşta babasını kaybeder. Kurtuluş Savaşı başlayınca ağabeyi savaşa katılır ve şehit düşer. Cemile kızın dramı bundan sonra başlar. Başlarında bir erkek yoktur. Üstelik Yunan, işgal sırasında köylerini de yakmıştır. Bütün köylü el birliği ederek köylerini tekrar kurar. Naciye kadına ve Cemile kıza da başlarında erkek olmadığı için imece usulü bir ev yaparlar. Komşu kasabadan bir genç, kasabaya terzi dükkânı açarak oraya yerleşir. Adı Kâmilidir. “Kâmil Bey, araya giren baba dostları sayesinde Cemile kıza dünür olur. Birçok kişinin karşı çıkışlarına rağmen(bu bir göstergededir. Yazar, Cemile’nin bu evlilikte mutlu olamayacağını imâ eder. Çünkü birçok kişi karşı çıkmaktadır. Yazar evlilik gibi ciddi konularda eşin dostun fikirlerinin önemli olduğunu da gösterir.) Cemile Kız, Kâmil Bey ile evlendirilir. Cemile kızın dönüşüm

¹ Hilmi Uçan, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, Ankara, 2006, 83-214

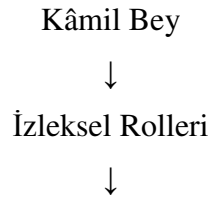
² Gülten Dayıoğlu, *Fadiş*, İstanbul, 2008, 9.

gösterdiği an burasıdır. Artık romanın kahramanı Fadiş'in de ortaya çıkması ve romanın devamı sağlanmıştır. Cemile Kızı Ö₁ olarak kabul edeceğiz.

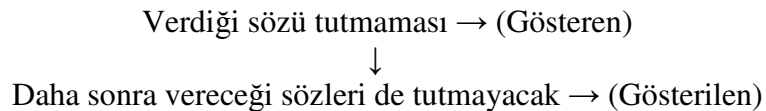
Kâmil Bey, iş bahanesiyle kasabaya gider günlerce, hatta haftalarca dönmez. Kâmil Bey; çalışmayı sevmeyen, haylaz, gözü dışarıda, karısına eziyet eden bir karakterdir. Cemile Kız, bir kız çocuğu doğurur. Kâmil Bey, kızının doğumunda bile evde değildir. Cemile bebeğin adını kendisi koyar. Fadiş bir göstergedir. Yazarın okuyucuya satırlar arasında ilettiği bir mesaj vardır. Bu aynı zamanda romanın nasıl devam edeceğinin bir işaretidir. Yani Fadiş'in kaderinin bir işareti, romanın konusu: Yalnızlık

Kâmil Bey, Fadiş doğduktan altı ay sonra gelir. Şehirde dükkan açacağını söyler. Cemile'ye, “anneni bırak; benimle gel” der. Cemile hasta annesini bırakmaz, eşi ile şehre gitmez. Romanın daha başında Kâmil Bey'in bir özelliği ortaya çıkar. <<Yalancılık>> çünkü Cemile kızı alırken annesine bakacağına dair söz vermiştir. Bu, Kâmil Bey'in, romanda verdiği ilk sözdür. Nitekim sözünü tutmayarak kişiliğini ve roman boyunca üstleneceği “izleksel rol”ü ortaya koymaktadır.

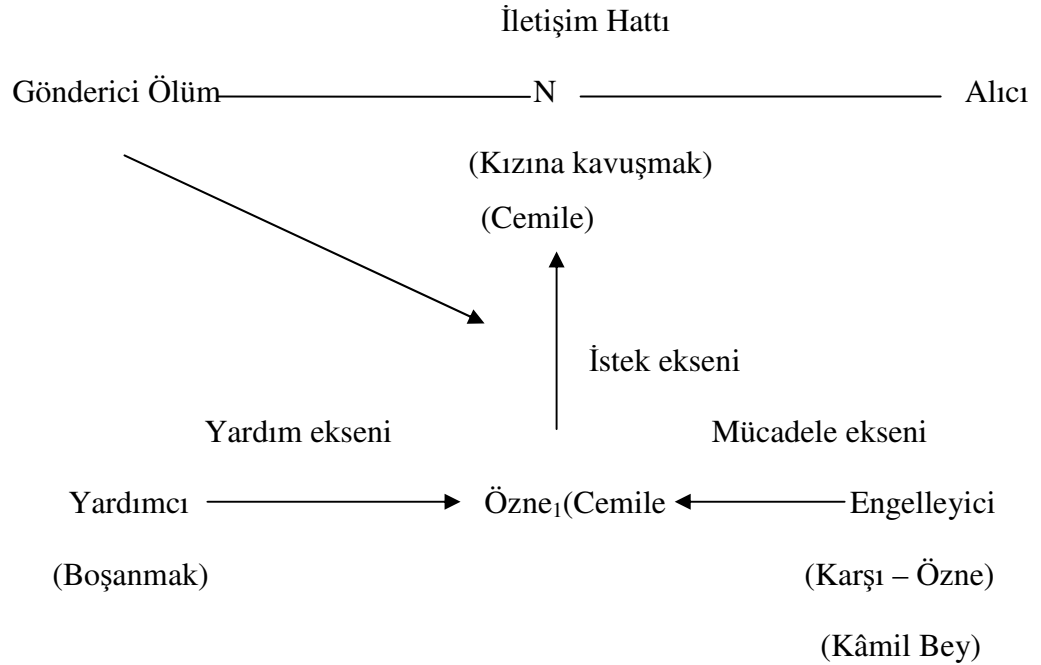

Güvenilmez, yalancı, kendi çıkarlarını düşünen, verdiği sözü tutmayan, insanları kandıran, haylaz, çalışmayı sevmeyen, baba malıyla ayakta duran, hissiz, sevgisiz.

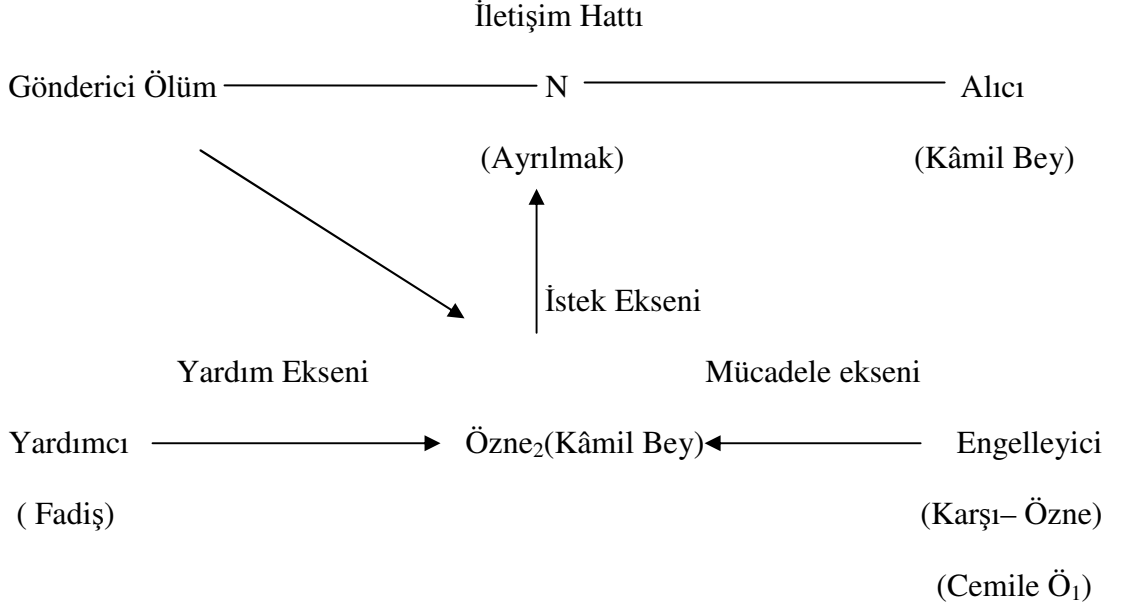
Fadiş üç dört yaşlarına geldiğinde ninesi ölür. Cemile Fadiş'i de yanına alarak şehre kocasının yanına gider. Kâmil Bey, şehirde yeni bir hayat kurduğu için Cemile'nin gelmesinden memnun olmaz. Cemile'ye boşanmak istediğini söyler. Cemile "Bizim buralarda boşanan kadına iyi gözle bakmazlar diyerek reddeder" Bunun üzerine Kâmil Bey Cemile'yi ikna edebilmek için Fadiş'i ondan alır. Fadiş'ten bir gün ayrı kalan Cemile, kızının özlemine dayanamayarak Kâmil Bey'in isteğini kabul eder.

Cemile'yi merkeze alarak bir eyleyenler modeli şeması oluşturursak, aşağıdaki anlatı şeması ortaya çıkar:

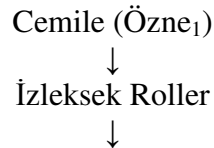
Özne₁ annesi ölünce şehre eşi Kâmil Bey'in yanına gider. (gönderici=Ölüm) Ancak Özne₂ Kâmil Bey, onu istemez üstelik boşanmaya ikna etmek için Fadiş'i elinden alır.(alıcı=Cemile, çünkü giden de etkilenen de kendisi) Özne₁'in tek isteği kızı Fadiş'e kavuşmaktır.(İstek eksenini=Kızına kavuşma) Özne₂ Kâmil Bey ise Fadiş'i Cemile'ye vermez(engelleyici). Cemile'nin kızına kavuşmasının tek yolu boşanmayı kabul etmesidir. (yardımcı=boşanma)

Kâmil Bey'i merkeze alarak bir eyleyenler modeli şeması oluşturursak, aşağıdaki anlatı şeması ortaya çıkar

Özne₂(Kâmil Bey), kayınvalidesinin ölümüyle(gönderici) şehre gelen eşi Cemile’den ayrılmak ister(istek eksenı), ancak Cemile buna karşı çıkar(engelleyici) ve aralarında bir mücadele başlar: boşanma ve boşanmama mücadelesi(mücadele eksenı) Özne₂(Kâmil Bey) Cemile’yi boşanmaya ikna etmek için Fadiş’i(yardımcı) göstermez. Cemile kızının özlemine dayanamayarak boşanmayı kabul eder.

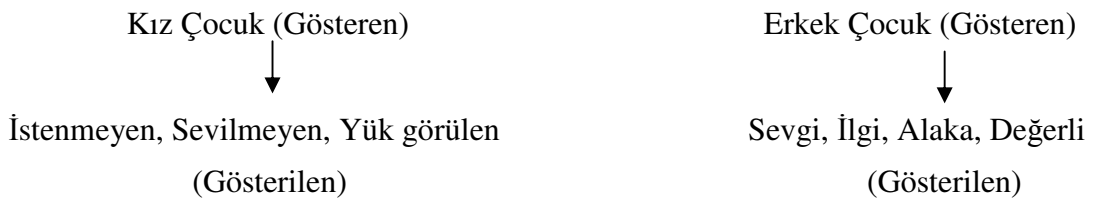
Cemile bir yakınının yardımıyla büyük şehirde “İstanbul’da” iş bulur. Fadiş ile birlikte İstanbul’a gider. Evin hanımı, Fadiş’i sevmez ve onu “terbiye” maksadıyla sık sık döver. Yine bir ceza sırasında Cemile’nin ana yüreği dayanamaz kızını kilitli bulunduğu yerden çıkarır. Evin hanımı kendisine karşı geldiği için Cemile’yi ve kızını evden ve işten kovar. Cemile yakınları sayesinde kimsesiz yaşayan bir hanımın (Saime) evine yerleşir. Bu hanım Fadiş’i çok sever. Yaşadıkları o kötü günler artık geride kalır. Bu durum uzun sürmez, Kâmil Bey onları bulur ve barışmak ister. Cemile ona bir kez daha inanır. Bu inanma dönüşü aslında Cemilenin romandaki “izleksel rol”ünü de ortaya koyar.

İyi niyetli, sevgi dolu, eşine sadık, toplumsal kurallara bağlı, cahil, anne şefkatine sahip, sabırlı, çalışkan, zorluklar karşısında pes etmeyen insanlara güvenen, saf köylü kızı.

Kâmil Bey, Cemile’yi kandırarak Fadiş’i bir kez daha kaçıır. Fadiş karşılığında Cemile’den ayrılmak ister (değer nesnesi). Kâmil Bey, bununla da kalmayıp Fadiş’i çocuğu olmayan teyzesinin oğluna verir. Cemile, kızını bulmak için Kâmil Bey’in ardından Akkale’ye gelir. Eşi çoktan gitmiştir. Kâmil Bey’in kardeşi Hamdi Bey ile karşılaşır. O, Cemile’ye acır ve Fadiş’in yerini söyler. Cemile, kızını gider zorla da olsa geri alır. İstanbul’a döner ama Saniye Hanım ölmüştür. “Ölüm” tem’i bir kez daha Cemile’yi çaresiz bırakır. Cemile, tekrar iş arar. Fadiş olduğu için kimse ona iş vermez. Cemile tekrar kasabaya döner ve Fadiş’i bırakacak bir akraba arar. Kimse Fadiş’i istemez. “Fadiş” roman boyunca annesi ve Saniye Hanım haricinde kimse tarafından istenmez. Bu Fadiş’in romandaki konumudur. Cemile en sonunda Fadiş’e para karşılığında bakacak birini bulur.(Hafize Nine). Fadiş’i kasabada Hafize Nine’nin yanında bırakarak İstanbul’a iş bulmaya gider. Kısa sürede iş bulur. Bu, Fadiş’in istenmeyen karakter olduğunun adeta bir ispatıdır.

Her şey iyi gitmektedir. Cemile iş bulmuş, Fadiş, Hafize Ninesine alışmış, Hafize Nine de Fadiş’i sevmiştir. Bu, romanın durumsallaşmasına neden olmuştur. Fakat romanın konusunun devam edebilmesi ve okuyucunun ilgisinin romana çekilebilmesi için; “merak” duygusunun olması gerekmektedir. Yani romanın “edimselleşmesi” gereklidir. Tam bu aşamada, roman boyunca dönüşümlere sebep olan Özne₂ Kâmil Bey tekrar romana girer. Cemile’yi bir kez daha kandırır. Bu sefer Cemileyle birlikte Hafize Nine’yi de kandırır. (Tıpkı, daha önce Cemile’yle birlikte Saniye Hanımı kandırdığı gibi) Fadiş’i kaçırdıktan sonra onu kardeşi Hamdi Bey’in köyüne “Tanardı”ya götürür. Amacı değer nesnesine(boşanma) ulaşmaktır. Cemile, Fadiş’in izini arasa da bulamaz. İstanbul’a geri döner. Kâmil Bey, Fadiş’i amcasına bırakır, kimseye haber vermeden köyü terk eder. Fadiş, artık amcasına kalmıştır. Amca kızı sever; ona bakmak ister fakat, yengesi onu bir türlü istemez. Amcası Cemile’ye mektup göndererek Fadiş’in yanında olduğunu söyler. Cemile, Fadiş’i yanına almak ister, fakat yine “istenmeyen” karakter olma özelliği devreye girer. Çalıştığı evin hanımı, Fadiş’i istemez. Cemile amcayla anlaşır. Fadiş’e onlar bakacaktır. Yengesi bir “oğlan” doğurur. Fadiş’in çocuğa dokunması yasaktır. Herkes bu çocuğu sever. Kimse onunla ilgilenmez. Burada yazar Anadolu’daki erkek / kız ayrımını da göstermiştir.

Yengesi ağır hastalanır. Annesi kızına bakmak için gelir. En ağır işleri Fadiş'e yaptırır(çeşmede bebeğin bezlerini yıkamak, su getirmek, vb.). Fadiş bütün bu işleri en iyi şekilde yapar. Fadiş, işe yaradığı için yengesi ve annesi onun evde kalmasına ses çıkarmazlar. Yengesi, "ben iyileşince bir bahaneyle anasına" kovalarız der. İyileştikten sonra Fadiş bebeği severken bebek ağlar. Odaya gelen yenge Fadiş'i önce döver sonra da kocasına Fadiş'in çocuğu kıskanıp boğmaya çalıştığını söyleyerek onu evden kovdurur.

Fadiş'i yine kimse istemez, Cemile Fadiş'i yanına alamaz. Fadiş'e bir bakıcı daha bulur. Bu sefer ki bakıcı teyzesinin kızı "Zehra"dır. Zehra da Fadiş gibi kimsesiz kalmış ve onu da teyzesi büyütmiştir. Bu yüzden Fadiş ile arasında empati kurar ve onu yanına almak ister. Eşi Bekir Ağa'yı ikna eder. Artık Fadiş'e para karşılığı Zehra teyzesi bakacaktır. Fadiş bir kez daha yer değiştirir. Farklı bir köye "Ören köy"e götürülür. Burada rahatı iyidir. Herkese yardım eder, arkadaşlarıyla iyi geçinir, oyunlarda mızıkçılık yapmaz, kimsenin kavga etmesine izin vermez, küslüklere izin vermez, yaratıcıdır, sevecendir, kimseyi dışlamaz, zekidir. Tüm bunlardan dolayı köylü onu çok sever. Yukarıda sayılan özellikler roman kahramanı Fadiş'in izleksel rolleridir.

Fadiş

İzleksel Roller

Yardımsaver, İyi huylu, Mızımız olmayan, kavga etmeyen, sevecen, zeki, güçlü, dayanıklı, kendini sevdirmeye çalışan, duygusal, özlem dolu, annesini çok seven, gittiği ortama çabuk uyum sağlayan, akıllı, yetenekli, yaratıcı, küçük bir kız.

Fadiş, evin oğlu Hasan ile kavga edince talihi bir kez daha döner. Haklı olmasına rağmen Zehra teyzesi, kendi oğlunun tarafını tutar ve Fadiş'i döver. Onun evden gitmesini ister. Oğlan çocuğu bir kez daha kayırılmıştır. Evin babası Bekir Ağa bu fikre karşı çıkar. Çünkü Fadiş onun için Para demektir. " *Söylediklerinizin hepsi gerçek, dedi. Fakat ben, Fadiş'i buradan yollamak istemiyorum. Köyde para*

kıt. Köylü yaptığım işlerin karşılığını; buğdayla, yumurtayla, hatta tarhana, bulgur, fasulye, nohutla ödiyor. Fadiş'in anasının yolladığı para, köy yerinde iyi para.”³

Fadiş, evde kalmaya devam eder ancak teyzesi artık onu istemez, istiyormuş gibi görünür. Fadiş, köyde okula başlar. Birinci sınıfı başarı ile bitirir. Cemile, Fadiş'in özlemine dayanamaz. Hanımının paşa babası, Fadiş'e yatılı bir okul ayarlar. Fadiş bir kez daha yer değiştirecektir. Bu sefer annesinin etkisiyle yer değiştirmektedir. Çok sevdiği köyden ayrılmak zorunda kalır. Roman kahramanı Fadiş, roman boyunca bir mutlu olmuş, bir mutsuz olmuştur. En son gittiği Ören köyde ise mutluluğu ve mutsuzluğu bir arada yaşamıştır. Bu durumu kısaca açıklamak gerekirse; annesinin ilk çalıştığı evde istenmez, annesi onun yüzünden kovulur. Cemile'nin ikinci işi Saniye Hanımın yanındadır. Burada Fadiş sevilir. İstenir. Kâmil bey onu kaçırıp, teyzesinin oğluna verir. Burada istenir. Fakat tıpkı istenmediği yerlerdeki gibi dayak yer. Cemile onu bulup Hafize Nine'ye teslim eder. Burada sevilir. Buradan babası tarafından kaçırılıp amcasına bırakılır. Yengesi istemez. (istenmeme durumu) En son olarak da Zehra teyzesinin yanına gider. İstenirken, istenmeme durumuna dönüşür.

Romanın anlatı düzeyini şu şekilde özetleyebiliriz.

$$Ed \ddot{O}_2 \iff [(\ddot{O}_2 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_2 \vee N_1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_2$: Fadiş

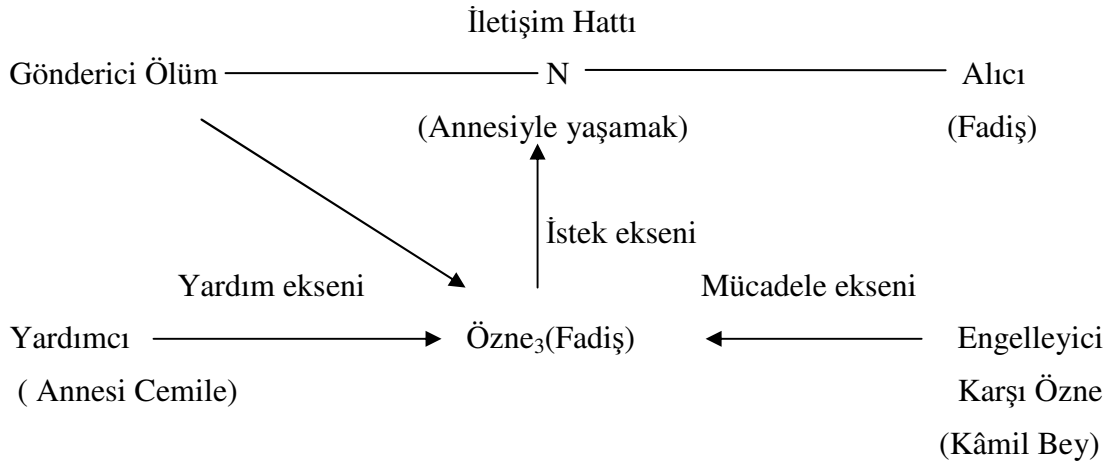
N_1 : Değer Nesnesi (Annesiyle yaşamak)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Fadiş'i merkeze alarak bir eyleyenler modeli şeması oluşturursak, aşağıdaki anlatı şeması ortaya çıkar.

³ Gülten Dayıoğlu, *a.g.e.* 137.

Ninesinin ölmesiyle, annesiyle babasının yanına şehre giderler (gönderici=ölüm). Babası annesinden boşanmak ister. Annesi kabul etmez. Bunun üzerine babası Fadiş'i annesinden alır (engelleyici). Fadiş ile annesi artık bir araya gelme mücadelesine girerler. Roman boyunca annesi Fadiş'i yanına alabilmek için mücadele eder. Fadiş de annesiyle yaşayabilmek için mücadele eder (istek eksenı)

3.1.2. Dört Kardeşiler

Roman kahramanı Feten'in annesi, en küçük çocuğu Yaşar'ı doğurduktan bir hafta sonra ölür. Babası Salih (Ö₂) köyün koruluğunu koruduğu için eve çok az gelir. Evin bütün yükü Feten'e aittir. Hem iki kız kardeşine hem Yaşar'a, hem de dedesine bakar. Komşu köylüler, Salih'in koruduğu koruluğa hayvanlarını sürerler. Salih, birkaç hayvanı vurmak zorunda kalır. Bunun üzerine komşu köylüler intikam almak için koruluğu ateşe verirler. Çıkan çatışmada Salih vurularak ölür. Bu olay roman kahramanı Feten ve kardeşlerinin geçirdiği dönüşlü dönüşümdür. Roman bu ölüm olayı üzerine gelişir. İlk ölüm dönüşümü Feten ve kardeşlerini çok fazla etkilemezken babalarının ölümüyle geçirdikleri dönüşüm onları, olumsuz yönde etkiler.

$$Ed\ddot{O}_1 \Rightarrow [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

Ed: Dönüşümlü dönüşüm

Ö₁: Feten

N₁: Değer Nesnesi (baba)

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

Ö₁ (Feten) babasına (N₁) sahipken ölüm ile onu yitirir. Ö₁, kız kardeşleri (Ö₃), Yaşar Oğlan (Ö₄) ve dedeleri (Ö₅) bir başlarına kalırlar. Dede (Ö₅) oğlunu kaybetmenin üzüntüsüyle felç geçirir. Feten (Ö₁) hem dedesine (Ö₅) hem de kardeşlerine bakar.

Karakol komutanı evlatlık çocuk ister. Muhtar, köyün ileri gelenleriyle durumu görüşüp, Feten'in kız kardeşlerini evlatlık olarak verir. Feten, babasının ölüm dönüşümünden sonra yeni bir dönüşüm geçirir ve kız kardeşlerinden ayrılır.

$$EdÖ_1 \Rightarrow [(Ö_1 \wedge N_2) \rightarrow (Ö_1 \vee N_2)]$$

Ed: Dönüşümlü dönüşüm

Ö₁: Feten

N₁: Değer Nesnesi (kız kardeşleriyle birlikte yaşamak)

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

Ö₁ değer nesnesine (N₂) sahipken (Λ) ayrı düşer (V)

Feten, bu olaydan sonra muhtarla bir daha konuşmaz. Dedesi (Ö₅) bütün bu acılara dayanamaz ve ölür. Bu durum roman kahramanının geçirdiği, üçüncü ölüm dönüşümüdür. Bu dönüşüm sonucunda başlarında bir büyük kalmadığı için köylü onlar adına karar alır. Feten, evlatlık verilir. Yaşar oğlan da muhtara uşak olur. Ancak bu geçişli bir dönüşümdür.

$$EgÖ_1 \Rightarrow [(Ö_1 \wedge N_3) \rightarrow (Ö_1 \vee N_3)]$$

Ö₁: Feten

N₃: Köyünde, kardeşi Yaşar'la birlikte yaşamak

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

Ö₁, dedesinin (Ö₅) ölümüyle (N₃) değer nesnesini kaybeder. Ancak onu geri kazanacaktır. Feten, evlatlık gittiği yerde evin hanımından türlü eziyetler görür. Bir gün kaçar; polise sığınır. Fakat polis, kimsesi olmadığı için onu tekrar kadına teslim eder. Bu olaydan sonra Feten'in gördüğü şiddet artarak devam eder. Evin hanımı, artık bir yere giderken onu eve kilitleyip gider. Yine bir gün Feten'i kilitleyip gider. Apartmanda bir anda yaygın çıkar. Feten içerde kalır. Kendine geldiğinde vücudunun büyük bir bölümü yanmıştır. Evin hanımı onu aramaz. Doktorlar, onun kimsesiz

olduğunu duyunca bakıp iyileştirirler. Feten'i otobüse bindirip köyüne geri gönderirler. Feten, kardeşi Yaşar'a tekrar kavuşacaktır.

$$Ed\ddot{O}_1 \Rightarrow [(\ddot{O}VN_3) \rightarrow (\ddot{O}\Lambda N_3)]$$

Ed: Dönüşümlü dönüşüm

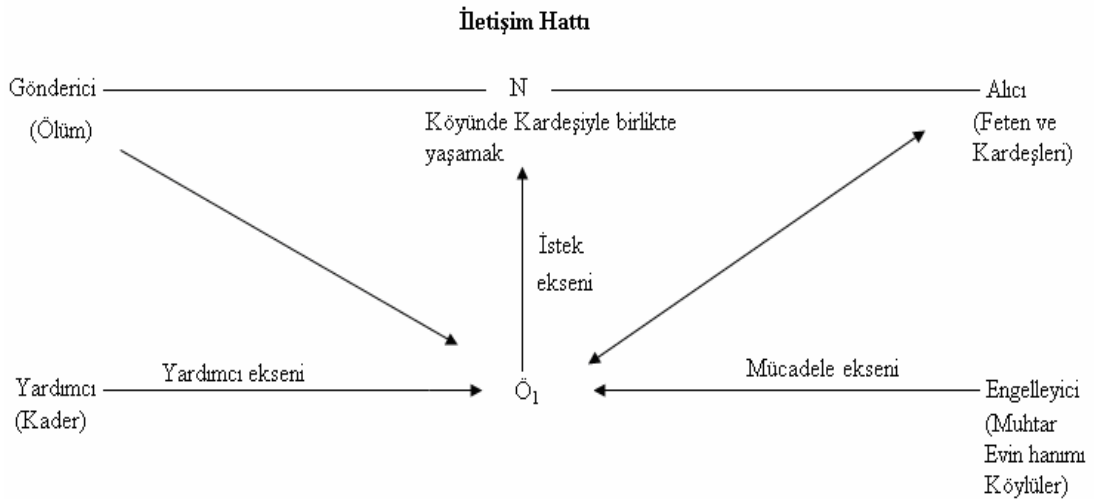
N₃: Köyünde, kardeşi Yaşar'la birlikte yaşamak

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

Ö₁ , N₃'ten ayrı düşmüştür. Ancak geçirdiği yangın olayından sonra N₃'e kavuşma imkanını kazanır.

Roman kahramanı Feten'in durumunu eyleyenler modelinde gösterirsek;

Ö₁'in ölüm ile hayatı değişir (gönderici). Ölüm bir yazgı yani kaderdir (yardımcı). Ölüm olayından Ö₁ ve kardeşleri etkilenir (alıcı). Ö₁'in istediği köyünde kardeşleriyle birlikte yaşamaktır (istek eksenini). Başta muhtar olmak üzere, köylüler, evin hanımı bunu engellemeye çalışırlar (engelleyici).

3.1.3. Suna'nın Serçeleri

Suna, mahallesindeki erkek çocuklarla birlikte top oynamayı çok sever. Anne ve babası onun kızlarla oyun oynamasını, bir kız gibi davranmasını ister. Anne ve babasına söz vermesine rağmen erkeklerle birlikte top oynamaya gider. Topun peşinde koşarken, bir kamyon hızla arkasında belirir. Kamyondan kaçarken, bir

inşaatta işçilerin kireç söndürdükleri kuyuya düşer. Kireç ayaklarını yakar. Doktorlar bir yıl boyunca yürüyemeyeceğini, bu nedenle okula gitmemesi gerektiğini söylerler. O, anne babasını dinlemediği için bu duruma düşmüştür. Aslında o dürüst bir kızdır. Yazar, onun romanda üstleneceği izleksel rolleri de eserin ilk sayfalarında okuyucusuna vermiştir.

Suna

(Ö₁) İzleksel rolleri

↓

Yaramaz, savruk, kaba, dürüst, iyiyi, kötüyü annesi, babası, öğretmeni ve arkadaşlarıyla paylaşan, yoksullara, hayvanlara, öksüzlere acıyan⁴

Suna, yürüyemediği için eve hapsolür. Arkadaşlarından ve okulundan ayrı düşmek onu çok üzer. Bir daha yürüyemeyeceğini düşünerek içine kapanır. Suna'nın hayatı ayaklarının yanmasıyla değişir. Bir yıl yürüyemeyecektir. Bu, gelişçi bir dönüşümdür. Bu durumu şöyle gösterebiliriz:

$$Eg\ddot{O}_1 \Rightarrow [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

Eg: Geçişli dönüşüm İşareti

Ö₁: Suna

N₁: Yürümek (Değer Nesnesi)

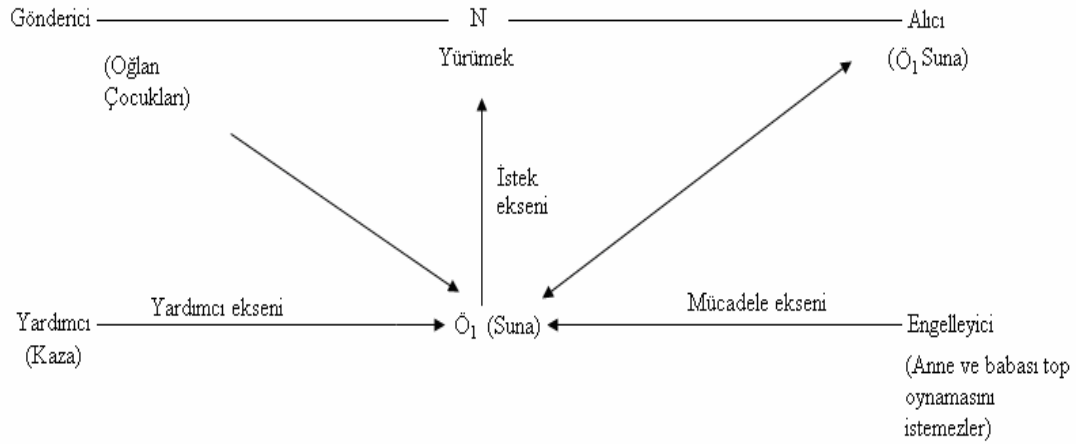
V: Ayrışım yani ayrı düşmek sahip olamamak

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek.

Ö₁, değer nesnesine (N) sahipken geçici bir süreliğine değer nesnesini yitirir.

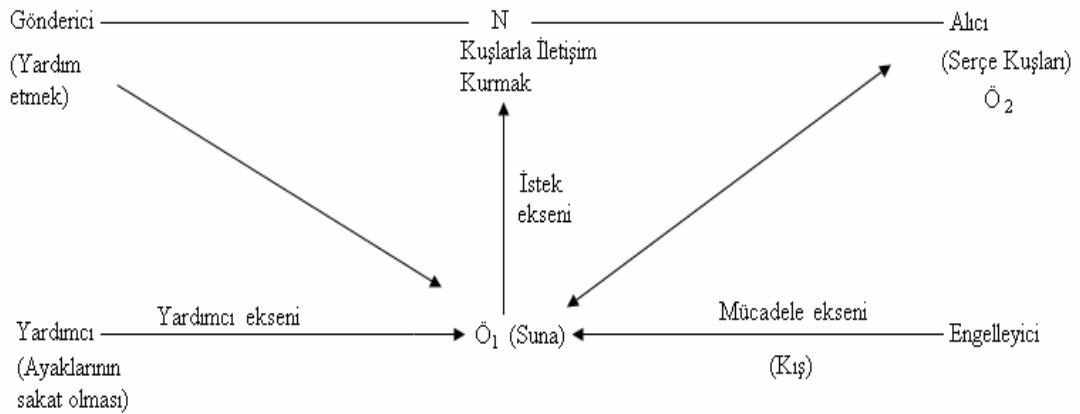
Bu durumu eyleyenler modelinde gösterirsek

⁴ Gülten Dayıoğlu, *Suna'nın Serçeleri*, İstanbul, 2008, 10.

Suna, pencerenin kenarında otururken soğuktan donmak üzere olan bir serçe cama vurur. Suna onu çeri alır. Isıtır, karnını doyurup serbest bırakır. Bunun üzerine ertesi gün serçe yanına arkadaşlarını da alarak Suna'nın penceresine gelir. Böylece Suna, bütün kış, serçeleri ekmek kırıntılarıyla doyurur. Bahar gelmiştir. Serçeler artık gelmez olmuştur. Suna'nın soğuktan donmaktan kurtardığı serçe kuşu gelir. Suna, onunla konuşur. Serçe kuşu da Suna'yla konuşur. Serçe kuşu, Suna'ya bütün kış kendisini ve arkadaşlarını doyurduğu için teşekkür eder. Suna, yürüyemediği için canının çok sıkıldığını bu yüzden gitmelerini istemediğini söyler. Bunun üzerine Serçe kuşu, her hafta bir Serçe'nin gelip ona çeşitli hikayeler anlatacağını söyler.

Suna'nın hayatı yaptığı bir iyilikle değişir. Kuşlarla konuşmaya sahip değilken yaptığı yardımla buna sahip olur. Bu durumu; eyleyenler modelinde şöyle gösterebiliriz:

Ö₁ yaptığı yardımla (gönderici) kuşun hayatını kurtarır. (Ö₂), Ö₁, ayakları sakat olduğu için (yardımcı) cam kenarında oturup dışarıyı seyrederken kuşu fark etmiştir. Kış ayı boyunca kuşlara bakar. Bahar geldiğinde kuşlar gelmemeye başlar. Onun üzüldüğünü görünce serçe kuşu onunla konuşur. Kuşlarla iletişime geçmesini engelleyen kıştır.

Suna, kuşlarla konuşmasıyla birlikte dönüşlü dönüşüm geçirecektir. Artık kuşlarla konuşabilecektir. Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz.

$$\text{Ed } \bar{O}_1 \Rightarrow [(\bar{O}_1 \vee N_2) \rightarrow (\bar{O}_1 \wedge N_2)]$$

Ed: Dönüşlü dönüşümün işareti

Ö₁: Değer Nesnesi (Kuşlarla Konuşmak)

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

Ö₁ N₂'ye sahip değilken (V) geçirdiği dönüşlü dönüşümle (Ed) N₂'ye sahip olur (Λ)

Serçe kuşları, Suna'ya sırayla her hafta gelerek çeşitli hikayeler anlatırlar. Suna, onlardan duyduğu hikayeleri anne ve babasına anlatır. Annesi kızının, can sıkıntısıyla hayal aleminde çeşitli düşler gördüğünü düşünerek üzülür. Kuşlar, Suna iyileşinceye kadar gelip ona hikaye anlatırlar. Suna yaz sonuna doğru iyileşir. Artık yürüyebiliyordur. Serçeler, ona son bir hikaye daha anlatır. Bu hikayeyi dinleyen Suna, anne babasının, onun için endişelendiklerini anlar. Annesine gider son hikayeyi anlatır. Ve artık iyileştiğini ve hikaye yazmayacağını söyler. Annesi kızının iyileştiğini görerek mutlu olur.

Bu durumu gösterirsek

$$\text{Ed } \bar{O}_1 \Rightarrow [(\bar{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\bar{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\bar{O}_1 \wedge N_1)]$$

Ed: Dönüşlü dönüşüm

N₁: Yürümek

Ö₁: Suna

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

Ö₁ N₁'e sahipken geçirdiği kazayla ayrı (V) düşer. Bir yıl kadar süren tedavi sürecinden sonra N₁'e tekrar sahip (Λ) olur.

3.1.4. Yurdumu Özledim

Atıl'ın anne ve babası Almanya'da işçi olarak çalışmaktadır. Anne babası, yıllık izinlerini geçirmek için Türkiye'ye dönerler. Alman hükümeti, çocuk başına ailelere her ay belli bir miktar yardım yapar. Bu nedenle Atıl'ın anne babası, izin dönüşü Atıl'ı da yanlarında götürmeye karar verirler. Atıl, Almanya'ya gideceğini duyunca, çok sevinir. Bu olay Atıl'ın romanda geçirdiği ilk geçişli dönüşümdür. Romanın konusu geçişli dönüşümle başlar, dönüşlü dönüşümle son bulur.

$$Eg \Rightarrow [(Ö_1 \vee N_1) \rightarrow (Ö_1 \wedge N_1)]$$

Eg: Geçişli dönüşüm işareti

$Ö_1$: Atıl

N_1 : Değer Nesnesi (Almanya'ya gitmek)

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olmamak

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek.

Atıl ($Ö_1$) babası Osman ($Ö_2$) ve annesi ($Ö_3$)yle birlikte Almanya'ya gider. Almanya'da farklı milletlerden işçi ailelerinin birlikte kaldıkları hayım denilen bir odalı dairelerde kalmaya başlarlar. Anne ve babası sabah erkenden işe gidip, geç saatlerde dönerler. Atıl, bütün günü evde geçirir. Bu durum onun canını çok sıkır. Almanlar yabancı aileleri ülkelerinde görmekten memnun değildirler. İşçi aileler hayatın her alanında pozitif ayrımcılığa maruz kalırlar: “*Ona var, sana yok. Sütü önce Almanlar alacak. Artarsa işçi alıcılara satabilirim!*” (Y.Ö, s. 73) bu cümle romandaki Almanların roman boyunca üstlenecekleri izleksel rolleri göstermektedir.

Alman aileleri ve çocukları ($Ö_4$) olarak adlandıırırsak;

$$\begin{array}{c} Ö_4 \\ \Downarrow \end{array}$$

İrkçi, hoşgörüsüz, yalancı, anlayışsız, kaba, zâlim.

Atıl Almanya'da Eva ($Ö_5$) ve Bayan Frida ($Ö_6$) adında iki dost edinir. Eva'yla birlikte oynar. Bayan Frida'dan da Almanca dersleri alır. Babası, onu okula yazdırır. Türkiye'de üçüncü sınıfta okumasına rağmen, Almanlar onu birinci sınıftan başlatırlar. Başta öğretmeni olmak üzere, Alman öğrenciler ve aileleri Atıl ve Atıl gibi yabancı işçi çocuklarının kendi çocuklarıyla aynı okulda, aynı sınıflarda okumalarını istemezler. Atıl, bir gün kantinden kola alır. Kolayı açarken kola köpürür. Kolanın köpükleri önünde bulunan Hans ($Ö_7$) adındaki Alman öğrencinin

üzerine dökülür. Atıl, çocuktan özür dilemesine rağmen çocuk ona saldırır ve Atıl'ı döver. Bu olay üzerine Atıl, okula gitmek istemez. Okulda uğradığı dışlanmışlık onu okuldan soğutur. Okula gitmemeye başlar. Annesini çalıştığı işten çıkarırlar. Gelirleri azalmıştır. Babası biraz daha para biriktirme taraftarıdır. Bir panayıra giderler. Bir grup Alman Atıl'ı birbirlerine atmaya mı başlarlar. Babası gelip onu kurtarır. Eve geldiklerinde, babası, onu azarlar. Bunun üzerine Atıl ve anası Almanya'daki dışlanmışlıklarını dile getirirler. Babası da oğluya eşine hak vererek yurda kesin dönüş yapmaya karar verir. Birkaç gün içerisinde köylerine geri dönerler. Atıl, tekrar okula başlar. Babası kendine bir iş kurar.

Atıl'ın geçirdiği ikinci fakat kalıcı olan dönüşlü dönüşümü şu şekilde gösterebiliriz;

$$Ed\ddot{O}_1 \Rightarrow [(\ddot{O}_1 \vee N_2) \rightarrow (\ddot{O}_1 \wedge N_2)]$$

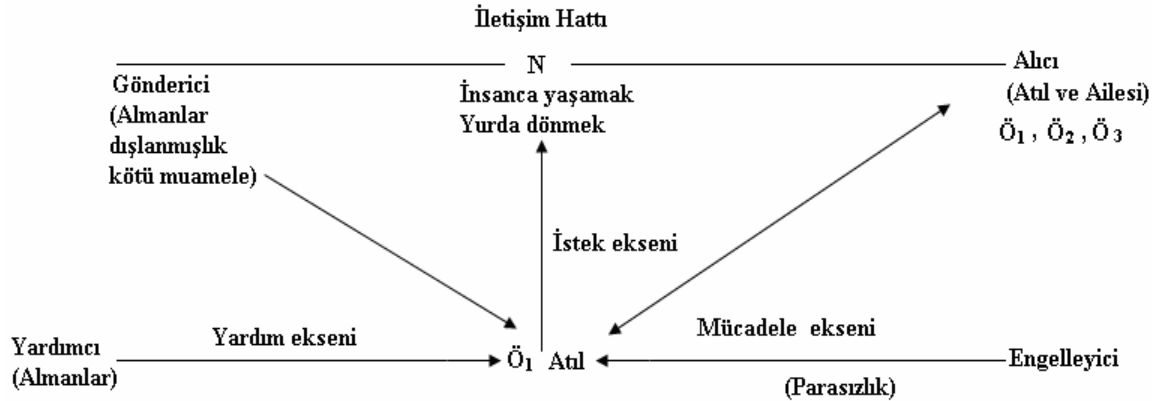
$\ddot{O}_1$: Atıl

N_2 : Türkiye'ye geri dönüp, köyünde yaşamak.

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak,

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek.

Roman "Yurda dönüş" dönüşlü dönüşümünden sonra bulur. $\ddot{O}_1$ 'i istek ekseninin merkezine alarak **eyleyenler** modeli oluşturursak:

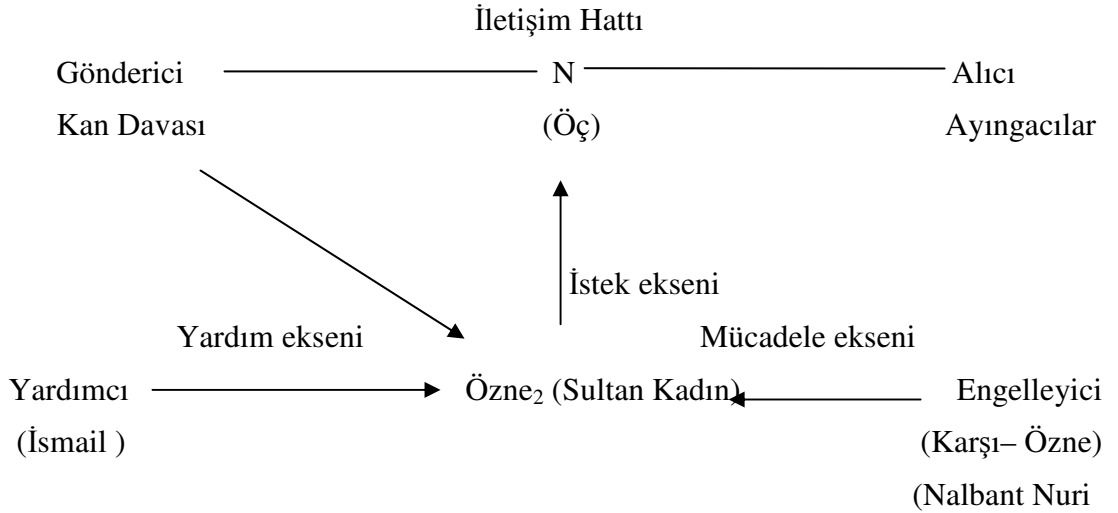
Atıl ve ailesi Almanya'da dışlanırlar, kötü muamele görürler. Atıl'ın isteği (N) insanca yaşamaktır. Bunun Almanya'da mümkün olmadığını anlar. Nitekim yurduna dönmek ister. Almanlar yaptıkları fiillerle Atıl ve ailesinin dönüş kararı almasını hızlandırırlar. Süreci geciktiren parasızlıktır. Baba ($\ddot{O}_2$) para biriktirmek için sabreder.

3.1.5. Ben Büyüyünce

Roman, Ereğ'in (Özne₁ olarak adlandıracağız) doğumıyla başlar. Ereğ oğlan, doğar doğmaz ailenin gözbebeği olur. Bütün ev halkı onu gözünden sakınır. Özellikle de ninesi Sultan Kadın (Sultan Kadın'ı yani ninesini Özne₂ olarak adlandıracağız.), onu öldürülen oğlu, Kerim'in yerine koyar.

Kerim, Sultan Kadın'ın büyük oğludur. Sınıkçılar ile Ayıngacılar arasında hiç yoktan başlamış ve kırk yıldır süren kan davası vardır. Ayıngacılar, öç alma sırası kendilerinde olduğu için, Sultan Kadın'ın oğlu Kerim'i öldürürler. Sıra Sınıkçılara geçer. Kerim'in babası Nalbant Nuri (Özne₃ olarak adlandıracağız); adam öldürmek büyük günah olduğundan ve kendisinin yüreğinin yandığı gibi karşı tarafın da yüreği yanmasın diye öç olmak istemez. Nalbant Nuri, oğulları; Mehmet (Özne₄) ve İsmail'i (Özne₅) de bu şekilde tembihler. Mehmet, babası gibi kan davasından nefret eder. Annesi Sultan Kadın ise, oğlu Kerim'in kanının yerde kalmasını bir türlü hazmedemez. Böyle bir ortamda doğmuştur küçük 'Ereğ'. Sultan Kadın, amcasının intikamını Ereğ oğlancık alacak diye torununa gözü gibi bakar.

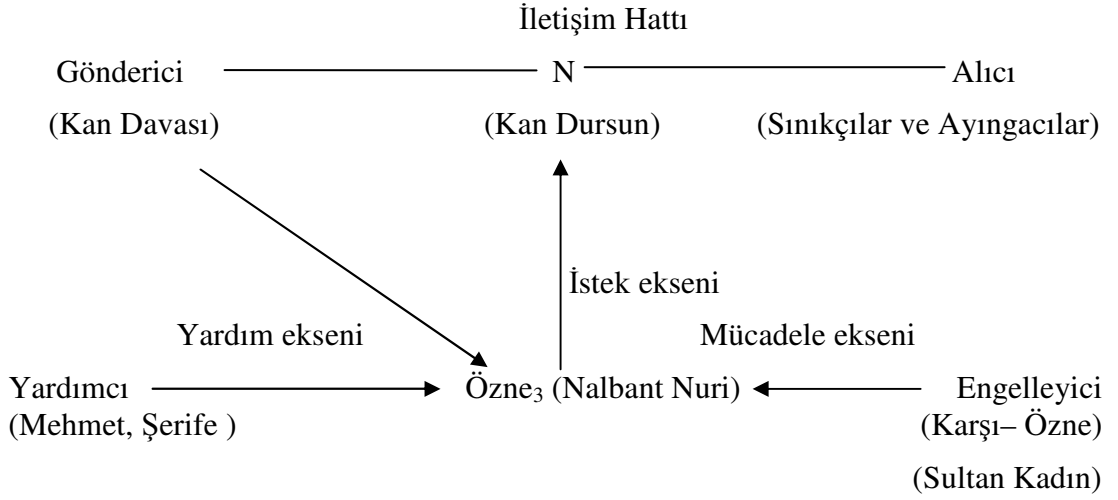
Sultan Kadın'ın bu isteğini merkeze alarak eyleyenler modeli şeması oluşturursak;

Özne₂ (Sultan Kadın), oğlunun intikamının alınmasını ister (İstek eksenini), onu buna iten kan davasıdır (Gönderici). Kan davalarında öldürme sırayladır. Birbirine düşman olan tarafların erkekleri birbirini sırayla öldürür. Bir bu taraftan, bir karşı taraftan. Kimse bu kuralı bozmaz. Sıra Sınıkçılarda olduğu için Özne₂ (Sultan Kadın) kocasından ve diğer oğullarından, oğlunun kanına karşılık Ayıngacıların kanını dökmelerini ister. Onun bu isteğinin gerçekleşmesi halinde etkilenecek olan

Ayınacılarıdır(Alıcı). Özne₂ (Sultan Kadın)nın bu isteğine kocası Nalbant Nuri karşı çıkar(Engelleyici). Kan davasının bitmesini ister. Özne₂ (Sultan Kadın) ile bir mücadele içindedir(Mücadele eksen). Özne₂ (Sultan Kadın) küçük oğlu İsmail'i kandırmayı başarır. İsmail, ağabeyinin intikamını alır. Böylece Özne₂ (Sultan Kadın) istediğine İsmail sayesinde kavuşur(Yardım eksen).

Baba Nalbant Nuri'yi merkeze alarak bir eyleyenler modeli oluşturulabilir

Özne₃ (Nalbant Nuri) nin sülalesi Sınıkçılar ile Ayınacılar arasında yıllardır süren kan davası vardır(Gönderici). Roman, bu olay etrafında şekillenir. Özne₃ (Nalbant Nuri), bu işi bitirme niyetindedir(istek eksen). Ancak ona ilk karşı çıkan eşi Sultan Kadındır(Engelleyici). Oğlu Mehmet ile gelini Şerife Özne₃'e (Nalbant Nuri) destek çıkarlar(Yardımcı, Yardım eksen).

Bu iki durumu şu şekilde de gösterebiliriz:

$$Ed \ddot{O}_2 \iff [(Ne \vee \ddot{O}_2 \wedge N_1) \rightarrow (Ne \vee \ddot{O}_2 \vee N_1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_2$: Sultan kadın

Ne: Edinç Nesnesi (öldürme yetisine sahip olmak,)

N_1 : Değer Nesnesi (Kerim oğlu)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

Bu şekli şu şekilde yorumlayabiliriz. Özne₂ değer nesnesine yani oğluna sahiptir. Bu yüzden öldürme yetisinden uzaktır(sahip değildir). Fakat Özne₂ dönüşlü

dönüşüm geçirir. Artık değer nesnesine (oğluna) sahip değildir. Fakat öldürme yetisine de sahip değildir. Çünkü kan davalarını ancak erkekler güdebilir.

Özne₃'e göre şekilde gösterirsek

$$\text{Ed } \ddot{O}_3 \iff [(\text{Ne } \vee \ddot{O}_2 \wedge N_1) \rightarrow (\text{Ne } \wedge \ddot{O}_2 \vee N_1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

Ö₃: Nalbant Nuri

Ne: Edinç Nesnesi (öldürme yetisine sahip olmak,)

N₁: Değer Nesnesi (Kerim oğlu)

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

Bu şekli de şöyle yorumlayabiliriz. Ö₃, başlangıçta değer nesnesine yani oğluna sahiptir başlangıçta. Fakat öldürme yetisine sahip değildir. Çünkü kan davaları sırayladır. Sıra Ayıngacılarıdır. Bu yüzden öldürme yetisine sahip değildir. Dönüşlü dönüşümü geçirdikten sonra, yani değer nesnesini (oğlunu) kaybettikten sonra, öldürme yetisine yani edinç nesnesine sahip olur.

Ayıngacılar ile Sınıkçıların yan yana iki tarlası vardır. Tarlaları birbirinden ayıran, iki kavak ağacıdır. Ayıngacılar bu ağaçları keserler. Sultan Kadın, ağaçların yarısının kendilerine ait olduğunu, Sınıkçı erkeklerinin öçlerini almadıkları için Ayıngacılar tarafından korkak bellendiklerini; bu yüzden Ayıngacıların, ağaçları kesip mallandıklarını söyler. Ayıngacılar, kesilen ağaçların paralarıyla oğulları İdris'e motosiklet alır. Bu köyün ilk motorudur. İdris ile İsmail'in arasında fazla bir yaş farkı yoktur. Bu yüzden İsmail, İdris'i kıskanır. Sultan Kadın ise, oğlu İsmail'e, "İdris'i kaza görünümü vererek öldürürsen hem öcümüzü alırsın hem de ceza almazsın" diyerek kışkırtır. Babası ise, anasını dinlememesi yönünde nasihatte bulunur. Bu sıralarda küçük 'Erek' dört yaşına girmiştir. Bir gün kızamığa yakalanır. Annesi Şerife Gelin, babası Mehmet, dedesi Nalbant Nuri Efendi, çocuğu kasabaya doktora götürmek isterler. Ninesi Sultan Kadın, bu fikre karşı çıkar. Gelinini azarlayarak: "Sen sus. Aslan gibi üç oğlan büyüttüm. Üçü de aha şu sobanın altındaki köşede döktüler kızamığı. Adı bilinmedik bir dert olsa neyse, hep birlikte koşalım doktora! Ama kızamık, Âdem babamızla Havva anamızdan bu yana insanoğlunun dökmekte olduğu gibi düz, adı belli bir hastalık."⁵ der. Erek ise, giderek kötüleşir. Bunun üzerine önce kasabaya, orada doktor bulunamayınca da şehre doktora

⁵ Dayıoğlu, Gülten, *Ben Büyüyünce*, İstanbul, 2008, 42.

götürülür. Doktor, Ereğ'i hastaneye yatırır. Annesi başında kalır. Babası Mehmet ile ninesi Sultan Kadın da şehirde bir akrabalarının yanında kalmaya başlarlar. Dedesi ile amcası İsmail ise köyde tarla sürmekte, pancar sulamaktadırlar.

İsmail, İdris'in köyde motorla dolaşarak kızlara hava atmasını bir türlü hazmedemez. Nitekim, İdris'i öldürmeye karar verir. Böylece hem ağabeyinin intikamını da alacağına, hem de anasını mutlu edeceğine inanır. Kaza süsü vermek için plan kurar.. İdris, kasabadan gelirken at arabası ile yola çıkıp önünü keser. Ancak İdris'in arkasında amcasının oğlu Ömer de vardır. İsmail ikisini de öldürür. Romanın bu ölüm dönüşümüne kadar ki 49 – 50 sayfalık bölümü durağan anlatımdır. Romanın bu ilk 50 sayfalık kısmının anlatı sözcüğü "Durum Sözcüğü" dir. Yani durağan bir eylemdir.

Romanda dönüşüm bu ölüm olayından sonra olur. Tıpkı yazarın diğer romanları *Fadış* ve *Dört Kardeştiler* de olduğu gibi. Ölüm dönüşümü, romanın durağanlıktan çıkarak dinamikleşmesini sağlar. Romanın asıl kahramanı 'Ereğ de bu ölüm dönüşümünden sonra romanda durum öznesi durumundan çıkarak edim öznesine dönüşür. Bu dönüşlü dönüşümdür. Yani kalıcı bir dönüşümdür. Bu dönüşümü şu şekilde gösterebiliriz:

$$Ed \ddot{O}_5 \iff [(Ne \vee \ddot{O}_5 \vee N_1) \rightarrow (Ne \wedge \ddot{O}_5 \wedge N_1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_5$: İsmail

Ne: Edinç Nesnesi (öldürme yetisine sahip olmak,)

N_1 : Değer Nesnesi (öç almak)

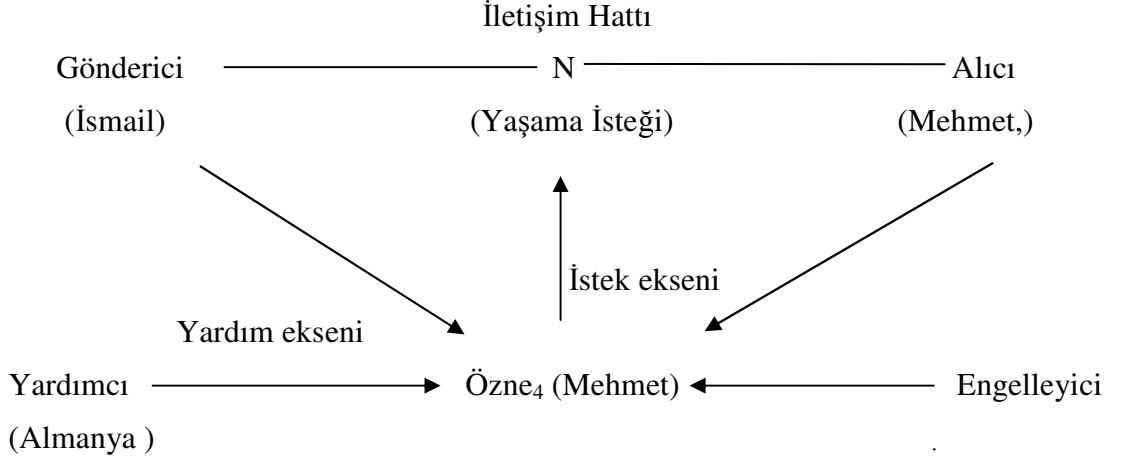
$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

$\ddot{O}_5$, öldürme yetisine sahip olmadığı için değer nesnesine de sahip değildir.

$\ddot{O}_5$, öldürme yetisini gerçekleştirince değer nesnesine (öç) sahip olur.

Kazadan sonra İsmail cezaevine girer. Mehmet, eşi Şerife gelini de alarak Almanya'ya gider. Bu durumu eyleyenler şemasında gösterirsek:

İsmail'in İdris'i öldürmesiyle, öldürme sırası Ayıngacılar geçer. Ayıngacılar İsmail cezaevine girdiği için ya Mehmet'i ya da oğlu 'Erek'i öldürmek isteyeceklerdir. Belki ikisini de öldüreceklerdir. Çünkü İsmail Ayıngacılardan iki kişiyi öldürmüştür. İki genci. Ayıngacılar da onlardan iki kişiyi öldürme hakkı kazanmıştır. Töreye göre yaşlı Nalbant Nuri'yi değil de oğlu Mehmet ile torunu 'Erek'i öldürürlerse intikamlarını almış olacaklardır. Bu nedenle hedef Mehmet ve Erek'tir. Özne₄ (Mehmet) yaşamak ister (İstek eksenı). Bu yüzden Almanya'ya kaçar (Yardımcı).

'Erek'in ayaklarına bağ olmaması için anasını ve 'Erek' oğlanı şerife gelinin dayısının yanına İstanbul'a gönderir. Burada 'Erek' çocuk da geçişli bir dönüşüm geçirir. Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz;

$$Eg \ Ö_1 \Rightarrow [\ Ö_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ Ö_1 \vee N_1)]$$

Eg: Geçişli dönüşüm işareti

Ö₁: Erek oğlan

N₁: Değer Nesnesi (anne – babaya sahip olmak)

∧: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

∨: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Erek geçici bir süreliğine anne – babasından ayrı kalacaktır. Bu durumu geçiş dönüşüm olarak yorumlayabiliriz.

Romana yeni bir kişi girer: "Şerife'nin dayısı". Romana girer girmez, Nine, dayının romanda üstleneceği izleksel rolleri okuyucuya söyler. "İstanbul'a vardık mı bizi kimse bulamaz. "Şerife'nin dayısı iyi adamdır, yürekli adamdır. Erek'imle beni bağrına basar" bu cümleden yola çıkarak dayının romanda izleyeceği izleksel roller;

Şerife'nin dayısı

İzleksel Roller

dara düşene yardım eden, başı sıkışana el uzatan, ağzı, sıkı güvenilir, iyi kalpli, cesur, misafirperver, gözü pek, bilgili, akrabalarına sahip çıkan, sevilen, vb.

Nitekim dayı, bu izleksel rollere sahip olduğunu romanın ilerleyen bölümlerinde gerek yazarın, gerekse kendi ağzından da söyler. “*On gün kadar Şerife'nin dayısının evinde kaldılar.*”⁶

Baba Nalbant Nuri ise köydeki tarlayı, bağı, evi satıp oğluna avukat tuttuktan sonra İstanbul'a gelecektir. Nitekim her şeyini satıp İstanbul'a gelir. Dayının da yardımıyla bir gecekondı kiralar. Torunu ve eşiyle birlikte yaşamaya başlar. Artık tek istekleri, küçük 'Erek'i korumaktır. Nalbant Nuri, apartmanlar bölgesinde yeşillik satarak evin geçinimini sağlar. Oğlu Mehmet de Almanya'dan para gönderir. 'Erek' okul çağına gelince, babası Mehmet, bulundukları bölgede Türk okulu olmadığından 'Erek'in ilkokulu Türkiye'de okumasını, daha sonra Almanya'ya gelmesini ister. Nine ve dede bu fikri uygun bulurlar. 'Erek' mahallede okul olmadığı için Apartmanlar bölgesindeki okula yazılır. O ve arkadaşları, okulun ilk günlerinde apartmanlar bölgesi çocukları tarafından dışlanırlar. Onlara; “dereliler” lakabı takılır. Okulda herhangi bir olumsuzluk yaşandı mı bütün suç onların üzerine kalır. Bu yüzden küçük 'Erek' arkadaşlarını bir türlü sevememiştir. Erek, üçüncü sınıfı bitirdikten sonra mahalledeki yakın arkadaşı 'Erol' ile birlikte bir süpermarkette hamal olarak çalışmaya başlar. Bütün yaz çalışır. Dördüncü sınıfa başlar. Sınıfının en çalışkan öğrencilerinden biridir. Okula yeni bir öğrenci gelir. 'Erek'in yanı boş olduğu için öğretmen yeni öğrenciyi onun yanına oturtur. Çocuğun adı 'Ertuğ'dur.

'Erek' ile 'Ertuğ' yakın arkadaş olurlar. Evde büyüklerine birbirlerinden bahsederler. Bir gün Ertuğ hasta olur. Erek onu ziyarete gider. 'Erek' ile 'Ertuğ' birbirlerine sarılarak hasret giderirler. Ertuğ, ondan defterlerini getirmesini ister. Pazar gününe sözleşerek birbirlerinden ayrılırlar. Ertuğ'un annesi 'Erek'i sevmiştir. Pazar günü 'Erek' Ertuğlara gider. Evde Ertuğ'un babası 'Doktor Binbaşı Bayram Duman' da vardır. 'Erek' ile tanışır. Bayram Bey, ona nereli olduğunu sorar. 'Erek' köyünü söylememesi yönündeki bütün tembihlere rağmen ağzından

⁶ Gülten Dayıoğlu, a.g.e. İstanbul, 2008, 57.

kaçırır. Ertuğ'un babası beyninden vurulmuşa döner. Çünkü o, Ayıngacılar'ın oğludur. Kazada İdris ile birlikte ölen Ömer, onun kardeşidir. Fakat Ertuğ'un babası, bu durumu 'Erek'e yansıtmaz. Onun silaha, yaşama, bombalara karşı tutumunu sezdirmeden, öğrenir. İçi rahatlar; çünkü 'Erek', silaha, savaşa karşıdır. Okul biter, 'Erek'in sadece iki tane iyisi vardır. Karnesini Almanya'ya gönderir.

Geçen sene olduğu gibi tekrar aynı süpermarkette çalışmaya başlar. Bir gün markete bir bilge gelir. Kasalar kapanmıştır. Fakat market sahibi bilgeye saygısından dolayı alışveriş yapmasına bir şey demez. 'Erek' de işini bitirmiş markette arkadaşı 'Erol'un gelmesini beklemektedir. Yüğü taşıması için market sahibi 'Erek'i çağırır. 'Erek' istemeye istemeye eşyaları taşımaya başlar. Karşıdan karşıya geçmeye çalışırken, bilgenin düşmanları bilgeyi öldürmek için harekete geçer. Daha ne olduğunu anlamadan 'Erek' kendini yerde bulur. Gözlerine, bilgenin kanlar içindeki cansız bedeni takılır. Son sözlerini söyleyerek ölür.

Roman dönüşlü edim ile sona erer. 'Erek'in geçirdiği dönüşümleri göz önüne alarak şöyle bir şekil ortaya koyabiliriz.

$$Ed \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Erek

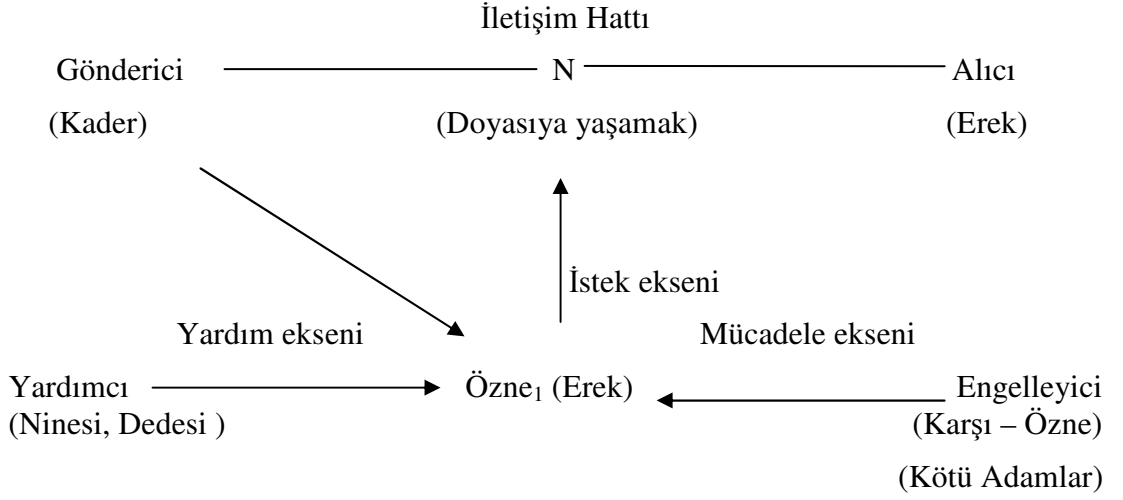
N_1 : Değer Nesnesi (Yaşamak)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayırışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

Erek değer nesnesine(yaşamak) sahip olmak için İstanbul'a kaçmıştır, kaçırılmıştır. Ancak daha ne olduğunu anlamadan değer nesnesini kaybeder.

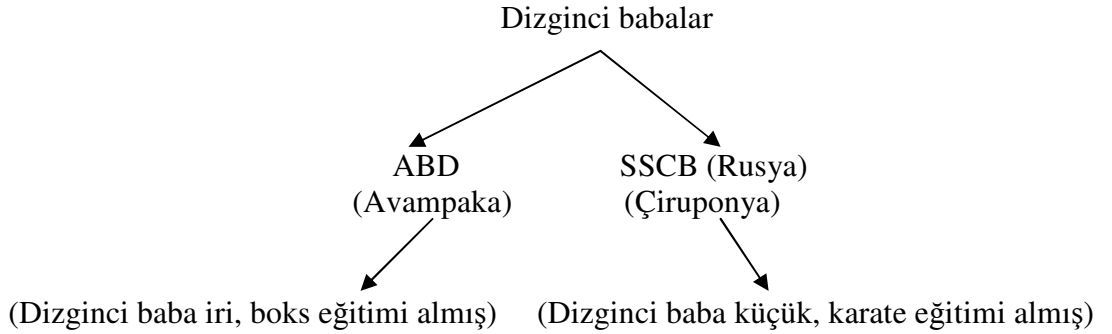
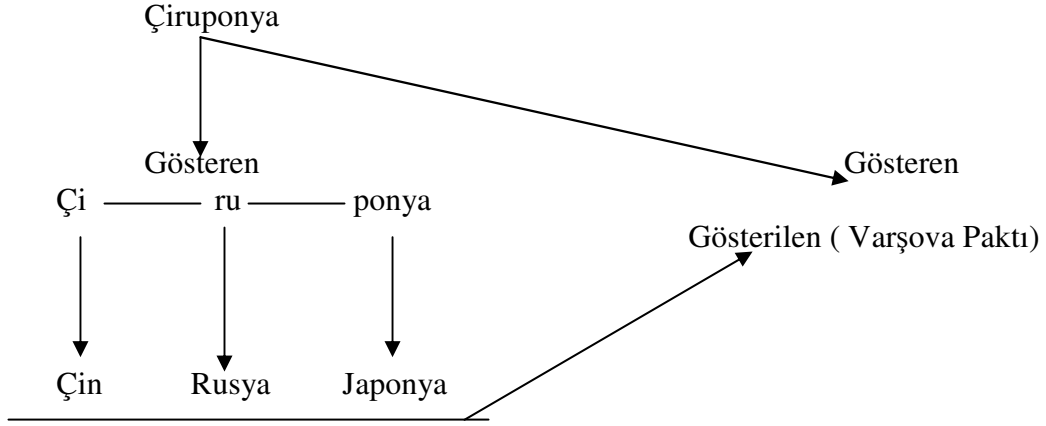
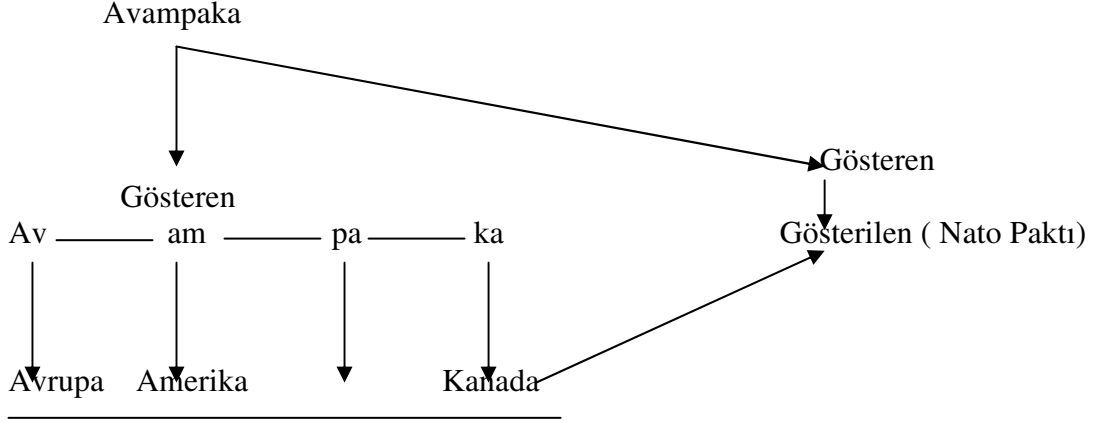
Romanın kahramanı 'Erek'in durumunu eyleyenler modeliyle şöyle gösterilebilir:

Özne₁ (Erek) doyasıya yaşamak ister(İstek eksenı). Bu yüzden kan davasından kaçırılır(Yardımcı, Yardım eksenı: Nine, dede). İstanbul’a gelir; bu sefer de onu kader yakalar(Gönderici). Erek böylece yaşama isteğini kaybeder.(Alıcı). Erek’in elinden bu isteğini alanlar ise kötü adamlardır(Engelleyici)

3.1.6. Dünya Çocukların Olsa

Dünya, Avampakalılar ve Çiruponyalılar olmak üzere iki kutba ayrılmıştır. Bu iki kutbun başını çeken, dizginci babalar vardır. Yani lider ülkeler. Yazarın, bu romanını neşrettiği yıllarda, dünya gerçekten de doğu bloğu ve batı bloğu olmak üzere iki kutba ayrılmıştır. Her kutupta o kutbu yöneten, dizginleyen, dizginci baba rolündeki ülkeler vardır. Yazar, aslında dünyanın o günkü siyasal durumunu kaleme almıştır. Fakat bu durumu çocuk düşünce dünyası içerisinde değerlendirmiştir. Çocukların çıkarım yaparak, “aaa dünya bugünde böyle” demelerini istemiştir. Ama bunu asla dile getirmemiştir.

Bu iki kutbun, devletleri ve insanları birbirlerini sevmez ve çekemez. Birbirleriyle daima bir yarış halindedirler. İki kutbun bilim adamları, birbirlerinden bağımsız olarak “iskelet geliştirme aşısı üretirler.” Bu aşı sayesinde yeni nesiller daha uzun boylu, daha güçlü, daha kuvvetli ve daha dayanıklı olacaktır. İki ülke aşılarının formüllerini birbirinden saklarlar. Avampakalıların aşısı, çocuk doğar doğmaz yapılmaya başlanıp, çocuk on iki yaşına gelene kadar her doğum gününde dozu arttırılarak yapılacaktır. Çiruponyalıların bulduğu aşı ise, çocuk doğar doğmaz bir kez yapılacaktır. Bunu duyan Avampakalı bilginler, Çiruponyalıları kıskanırlar. Ve ajanları sayesinde aşıyı ele geçirirler. Ancak, Çiruponyalı bilginler ajanlara hiçbir

özelliği olmayan bir karışım vermişlerdir. Avampakalı bilginler, ajanların getirdiği aşığı inceleyince hiçbir özelliğinin olmadığını anlarlar. Çiruponyalı bilginler ile dalga geçerek onları gözlerinde büyütmeyle hata yaptıklarını, Çiruponyalıların hiçbir şey bilmediklerini, insanlarını kandırdıklarını düşünüp söylerler. Romanın başında geçen bu aşığı olayı iki ülke insanlarının, roman boyunca üstleneceği izleksel rollerin göstergesidir.

Avampakalılar

İzleksel Roller

Kendini beğenmiş, büyüklenen, düşmanını küçük gören, aşağılayan, bencil, kendi çıkarlarını düşünen, övünmeyi ve böbürlenmeyi seven, vb.

Çiruponyalılar

İzleksel Roller

Bencil, aldatıcı, gizemli, insanları kandıran, gerçek özelliklerini gizleyen, kendi çıkarlarını düşünen, karda yürüyüp iz bırakmayan, her türlü küçümsemeye rağmen gerçek özelliklerini ortaya dökmeyen, saman altından su yürüten, v.b

Dünya büyük bir tehlike ile karşı karşıyadır. İki kutbun bilim adamları, bir araya gelirler. Dünyanın kaynakları hızla azalmakta, insan nüfusu da sürekli artmaktadır. Yakın gelecekte insanlar, kıtlık ile karşı karşıya kalacaklardır. Bu soruna bir çözüm bulmak için iki kutbun bilim adamları bir araya gelirler. Ancak bu toplantılardan bir sonuç alınamaz.

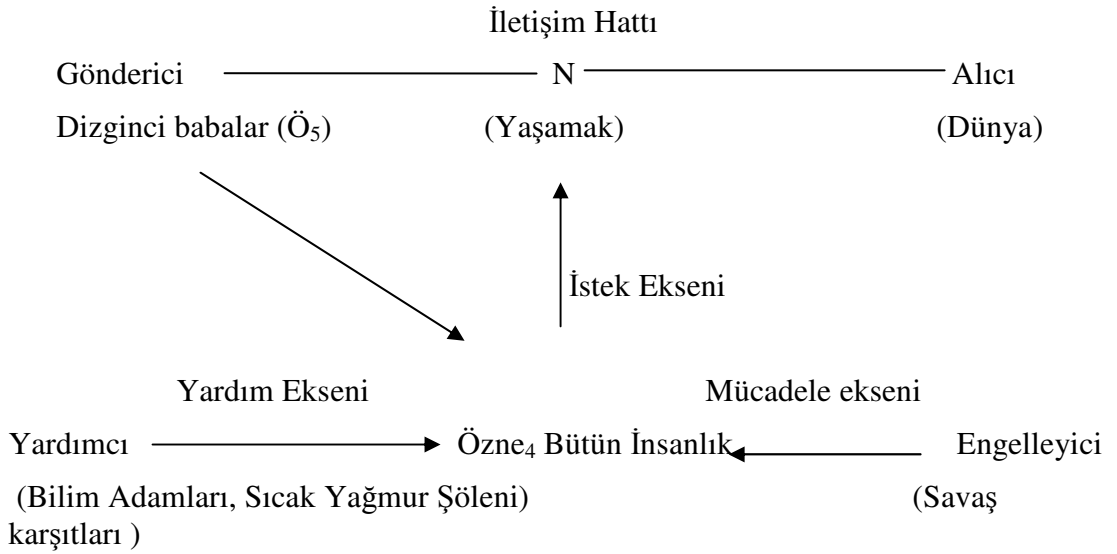
Bu arada her iki ülkenin dizginci babaları dünyada ki bu kıtlığın ancak bir tarafın yok edilmesiyle aşılabileceği düşüncesiyle, bilginlerine “*öyle bir silah yapın ki tamamıyla diğer ülkeden kurtulalım*”⁷ görüşündedirler. İki tarafın bilim adamları, gizli gizli çalışmalarına başlarlar. Ve dizginci babalarının istediği silahı üretmeyi başarırlar. Bu silah “sıcak yağmur şenliğidir.” Bu silah, önce müzik sesi verir. İnsanlar, bu güzel ezgilerde neyin nesi, nereden geliyor diyerek merakla dışarıya çıktıkları zaman birden bire yağmur yağacaktır. Fakat yağmur suları kaynar su

⁷ Gülten Dayıoğlu, *Dünya Çocukların Olsa*, İstanbul, 2008, 16.

olacaktır. Bu yağmur suyu havayla birleşip buharlaşacak, böylece en ufak bir delikten evlere girip herkesin ölmesine sebep olacaktır. Sıcak yağmur sadece insanlar üzerinde etkilidir. Diğer canlılar ve evler olduğu gibi kalacaktır. Şehirler, ülkeler, kıtalar bir anda insansızlaştırılacaktır. Bu ölümcül silahı, iki tarafta birbirinden habersiz üretmiştir. Ancak kullanma konusunda bahane aramaktadırlar. *“İleride sıcak yağmur şenliğinden ötürü sağduyulu insanlar tarafından suçlanacaklarını bilmektelerdir.”*⁸

Dizginci babalar, bir gün televizyonlar karşısında buluşurlar. Dizginci babalardan biri yanlışlıkla diğerinin ayağına basar. Can acısıyla ayağına basılan dizginci baba, diğer dizginci babayı iter. Her iki ülkenin televizyonları bu olayı dizginci babalar kavga etti; bizim babamız dövdü diye halka yansıtırlar. Ortam bir anda gerilmiştir. Dizginci babaların istedikleri fırsat ellerine geçmiştir. Ve birbirlerine savaş ilan ederler.

Bu durumu eyleyenler modelinde gösterirsek;

Avampakalı bilgin, sıcak yağmur şenliği saldırısı sırasında yaptığı silahın işe yarayıp yaramadığını görmek ve bu anı kaçırmamak için silahın kullanılması için üretilen uzay gemisinin içine biner. Eşini de kandırarak yanına alır. Amacı büyüklüğünü eşine göstermektir. Avampakalı bilgin (Ö₁) romanın bu bölümünden

⁸ Gülten Dayıoğlu, *a.g.e.* İstanbul, 2008, 17.

itibaren, eşi bayan bilgin (Ö₂) ile birlikte romanın dönüşümünü sağlayacaktır. Romandaki olayların gerçekleşmesini sağlayıp ölüm dönüşümüyle romanı bitirecektir.

Romanın konusu, dönüşlü dönüşüm ile başlar ve dönüşlü dönüşümle biter. Romanın geçirdiği ilk dönüşlü dönüşümden sonra ortaya çıkan yeni durumu şu şekilde gösterebiliriz.

$$Ed \ Ö_4 \iff [(\ Ö_4 \wedge N_1) \rightarrow (\ Ö_4 \vee N_1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

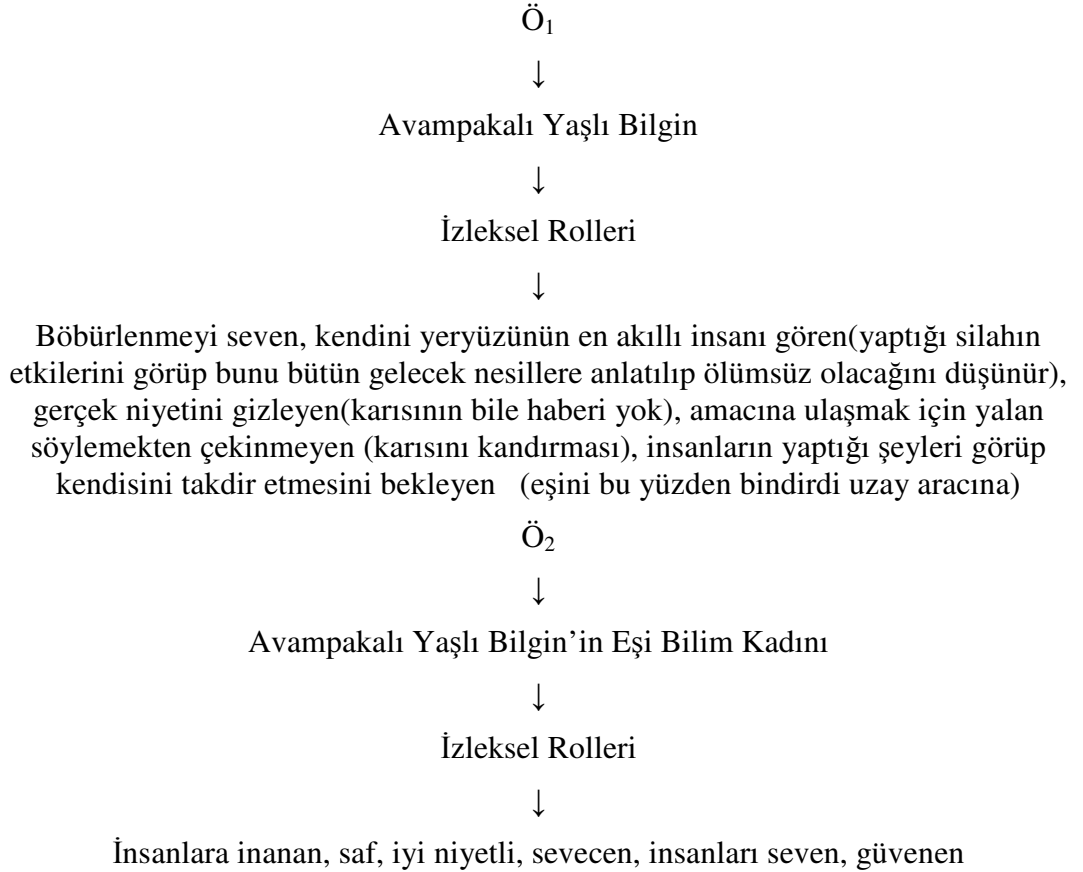
Ö₄: Bütün insanlık

N₁: Değer Nesnesi (Yaşamak)

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

Ö₁ ve Ö₂ roman kahramanı olur olmaz, yazar üstlenecekleri izleksel rolleri de satır arasında belirtmiştir.

“Sıcak Yağmur Şenliği”ni iki ülke de, birbirinden habersiz aynı anda başlatır. İki ülkede de çocuklar hariç bütün insanlar neye uğradıklarını anlamadan ölür. Avampakalı bilgin ile eşi, uzay araçları arızalandığı için bir dağın zirvesine düşerler. İkisi de kurtulmuştur. Çocuklar neye uğradıklarını anlamadan; annelerini, babalarını, bütün büyüklerini kaybetmişlerdir. Çocuklara ise bir şey olmamıştır. Çünkü çocuklara, doğduklarında iskelet aşısı yapılmıştır. Bu aşılar sayesinde, asit yağmuru sonucunda çıkan zehirli gazlar onları etkilememiştir. Şehirlerde yaşayan çocuklar, bir süre evlerindeki marketlerdeki hazır gıdalar ile beslenirler. Elleri bulunan gıda maddeleri bitince açlıktan bazı çocuklar ölmeye başlar. Bunun üzerine köylere doğru göç başlar. Köylere geldiklerinde, köylü çocuklarıyla karşılaşır. Köylü çocukları; bağ, bahçe, tarla işlerinden anladıkları için aç kalmamışlardır. Şehirli, çocuklarını, boş köylere yerleştirir. Onlara, köy işlerini öğretirler. Böylece mutlu bir şekilde yaşarlar. İki ülkenin çocukları bir araya gelerek, savaş, bencillik, kıskançlık, haset, milliyet, ırk, sınır gibi insanları birbirinden ayıran duyguları ve kavramları ortadan kaldırırlar. Dünyaya sevgi ve barış egemen olmuştur. Bu özelliklerin dışına çıkan birileri olursa herkes o kişiyi dışlamaktadır. Böylelikle onun yola gelmesi sağlanır. Yetişkin çocuklar küçük bebeklerin eğitiminde asla savaş ve ölüm kelimelerini kullanmazlar. Böylece yeni yetişen çocuklar ölüm ve savaştan habersizce büyümektedirler.

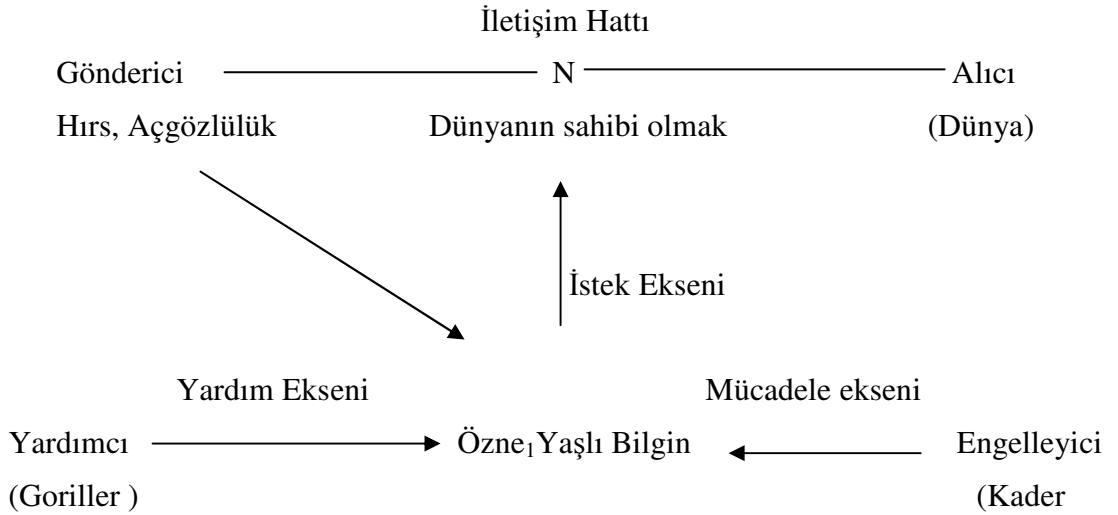
Yaşlı bilgin ile bilginin karısı, üç yıl sonra düştükleri dağdan kurtularak, Avampakaya gelirler. Gördükleri manzara karşısında şaşırırlar. Çünkü Avampaka’da hiç insan yoktur. Yaptıkları incelemeler sonucunda, dünyada sadece çocukların kaldığını anlarlar. Köylere giderek çocuklardan olanlar hakkında bilgi sahibi olurlar. Avampakalı bilgin, çocuklardan gerçek kimliğini gizler. Geliştirdiği silahın çocuklar üzerinde etkili olmadığını görünce sinirlenir. Kendisini başarısız görür. Laboratuvar’a kapanır. Ve silahını aşya karşı etkili hale getirir. Artık kendisini başarılı görmektedir. Çiruponyalıların ülkesine, araştırma yapmaya giderler. Çiruponyalıların beş bin gorile insan beyni nakli yaptıklarını, yerin yedi kat altında üç katlı şehir kurduklarını öğrenirler. Uzun araştırmalardan sonra yer altı şehrine girmeyi başarırlar. Burada gorillerin durmadan çalıştıklarını görürler. Goriller onlara saldırmamıştır. Gorillerin, kendilerinin verdiği komutlara göre davrandıklarını öğrenirler. Gerekli araştırmalardan sonra yer altı şehrinin gizemini çözerler. Çiruponyalılar, yer altı şehrini denizin altına kurmuşlardır. Burada insanların d alamayacakları derinliklerde bulunan deniz bitkilerini eğittikleri goriller ile toplayıp bu şehirde onları çeşitli işlemlerden geçirerek besin kapsülü haline getirmektedirler.

Çiruponyalı bilginler, bu sayede kıtlık durumunda insanlarını açlıktan koruyabileceklerdir. Bütün bu sırları çözdükten sonra çıkış yolunu bulurlar.

Yeryüzüne bir asansörle çıkılabilmektedir. Bu asansöre, yirmi insan ve yüz goril sığabilir. Bilgin, yanına yüz goril olarak asansöre biner. Eşinin karşı çıkmalarına aldırmaz. Amacı gorillerle bir ordu kurup çocukları korkutarak bütün dünyanın hâkimi olmaktır. Fakat Çiruponyahılar, üstü on yıllık programlamışlardır. Asansör hareket ettikten kısa bir süre sonra durur. Çünkü ana güç kaynağı on yıl dolduğu için kapanmıştır. Böylece eski düzenin yeniden hortlaması engellenmiştir. Çocukların kurduğu sevgi düzeni dünyaya hâkim olarak kalmıştır.

“Ölüm” dönüşlü dönüşümünden sonra romanda üç yeni kahraman ortaya çıkar. $\ddot{O}_1$ bilgin, $\ddot{O}_2$ bilginin eşi, $\ddot{O}_3$ çocuklar.

Ortaya çıkan bu yeni durumu $\ddot{O}_1$ 'i istek eksenin merkezine alarak eyleyenler modeli oluşturacak olursak;

$$Ed \ddot{O}_1 \Rightarrow [(\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Yaşlı bilgin

N_1 : Değer Nesnesi (Dünyanın Sahibi olmak)

V: Ayırışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

Roman, ikinci bir dönüşlü dönüşüm (ölüm) ile sona ermiştir. Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz;

$$Ed \ddot{O}_1, \ddot{O}_2 \Rightarrow [(\ddot{O}_1, \ddot{O}_2 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1, \ddot{O}_2 \vee N_1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

Ö₄: Bütün insanlık

N₁: Değer Nesnesi (Yaşamak)

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

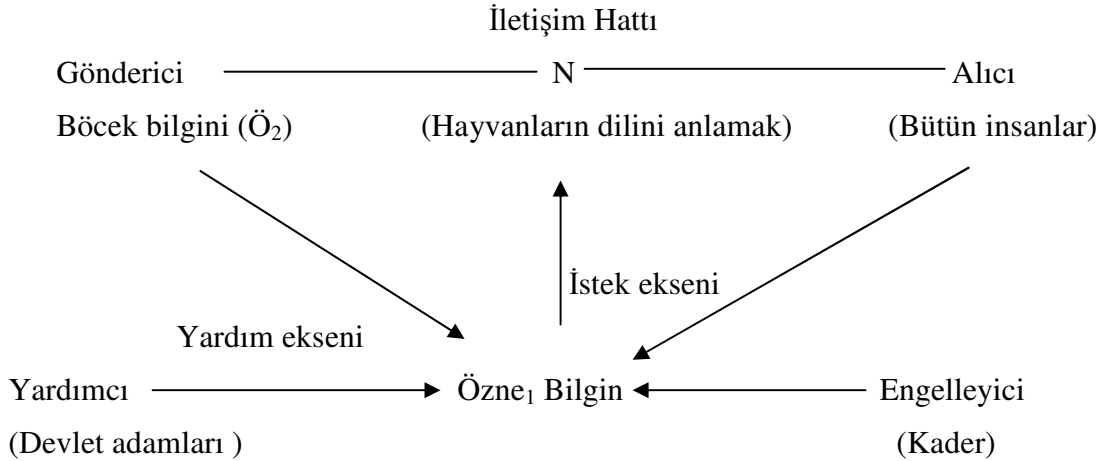
V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

3.1.7. Akıllı Pireler

Genç yaşta birçok ödül kazanan bilgin (Özne₁ olarak adlandıracağız) yeryüzünde her şeyin araştırıldığını, araştırılacak bir şeyin kalmadığını düşünmektedir. Dostu böcek bilginine (Özne₂ olarak adlandıracağız.) giderek, bu durumdan dert yanar. Böcek bilginini; hayvanların kendi aralarında anlaştıklarını, eğer bu seslerin anlamları çözülebilirse, evrenin birçok gizeminin çözülebileceğini söyler. Böylece böcek bilginini, genç bilgin dostunu yeni bir çalışma alanına yönlendirmiştir.

Genç bilgin, bu fikri beğenerek çalışmalara başlar. Uzun uğraş ve denemelerden sonra, hayvanların çıkardığı sesleri algılayıp kaydeden, ardından da bunları cümleler haline getiren bir makine icat eder. Bu makine sayesinde birçok doğal afeti önceden öğrenme imkânına sahip olur. O artık yeryüzünün ilk ve tek hayvan dil bilginidir.

Bu durumu eyleyenler modelinde gösterirsek;

İletişim Hattını yorumlayacak olursak: Özne₁, Ö₂ 'nin yönlendirmesiyle yeni bir çalışmaya başlar. Artık tek bir hedefi vardır: Hayvanların dilini anlamak. Bu amaç Özne₁'in N(değer nesnesi) olmuştur. Bu alanda çalışmalara başlar. Özne₁'in yaptığı bu çalışmadan bütün insanlık etkilenecektir. Biz bu etkilenmeden dolayı

insanlığı “alıcı” olarak adlandıracaktır. Devlet adamları, Özne₁’e çalışmalarını sonuçlandırması için gerekli siyasi, fiziki ve mali desteği sağlarlar. Devlet adamlarını, bu davranışlarından dolayı “yardımcı” olarak adlandırarak “Yardım Ekseni”ne yerleştireceğiz.

Genç bilginin başarısıyla ortaya çıkan yeni durumu şu şekilde gösterebiliriz;

$$E_d \text{ } \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \wedge N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Genç bilgin

N_1 : Değer Nesnesi (Hayvanların dilini anlamak)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Başlangıçta $\ddot{O}_1$ değer nesnesine sahip değilken (hayvanların dilini anlamamak), yaptığı bir takım eylemlerle(deney, araştırma, test) değer nesnesine (hayvanların dilini anlamak) sahip olur.

Bilgin, başarısını kimseye söyleyemez. Çünkü, bu buluştan ilk olarak askeri alanda yararlanılacaktır. Bu duruma çok üzölmüştür. Bir gün, kavga eden iki kediye rastlar. Kedilerin kavga sebebini anlamak için makinesini çalıştırır. Kedilerin seslerinin arkasından, makinenin algıladığı fakat çözemediği çok düşük frekanslı sesler de gelir. Bilgin, bu sesleri çözmek için makinesi üzerinde bir takım değişiklikler yapar. Makine artık bu sesleri de cümleler haline getirebilmektedir.

Bilgin, pirelerin konuşmalarını anladığında çok ilginç bir bilgiyle karşılaşır. Pireler, insanoğlunun kendilerine karşı açtığı savaşın soykırım boyutuna ulaştığını, insan pirelerinin, pire soykırımına karşı ne yapılması gerektiği konusunda, bütün pire türlerinin önde gelenlerini, yarasalar dağındaki kara mağarada kurultaya davet etiklerini söylemektedir.

Pireler, başlangıçta insanlarla birlikte mutlu yaşarken, soykırıma maruz kalırlar. Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz;

$$E_d \text{ } \ddot{O}_4 \iff [(\ddot{O}_4 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_4 \vee N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_4$: İnsan pireleri

N_1 : Değer Nesnesi (Soykırımı durdurma)

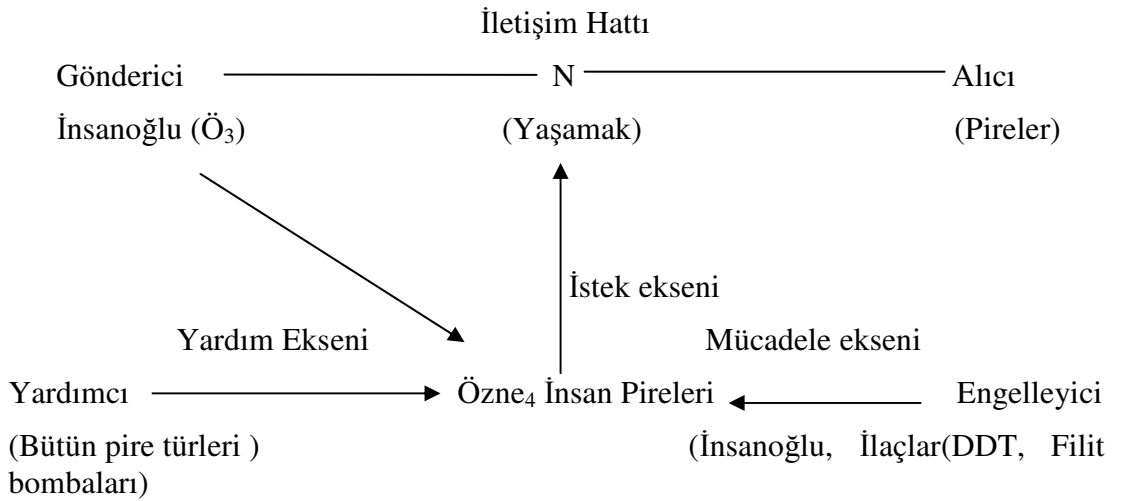
Λ : Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

V : Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Başlangıç durumunda pireler insanlarla mutlu ve mesut bir hayat sürmektedirler. İnsanlar gelişen ilaç sanayi ile pirelerden kurtulmak için güçlü zehirler üretirler. Nitekim başarılı da olurlar, eskiden birlikte yaşayan pire ve insanlar birbirinden ayrılmışlardır.

Bilgin, bu ilginç bilgiyi, böcek bilimci arkadaşıyla paylaşır. İkiisi birlikte kara mağaraya giderek gerekli düzeneklerini kurup, kurultay başlamadığı için geri dönerler. Bilgin, ülkesinde bir yandan çalışmalarına devam ederken diğer yandan da akli pireler kurultayındadır. Pireler toplandıktan sonra sırayla insanlarla pirelerin tarihi hakkında bilgi verilir. Pireler, insanların ilginç özelliklerini, yaşadıkları anıları örnek göstererek anlatırlar. Kurultayın ilk bölümü bütün pirelerin insanlarla ilgili görüşlerini sunmasıyla son bulur. Kurultayı yöneten yaşlı bilge pire, toplantıya ara vererek, bütün pirelerden “pire soykırımına” karşı nasıl önlem alacakları konusunda çözüm önerileri hazırlamalarını ister.

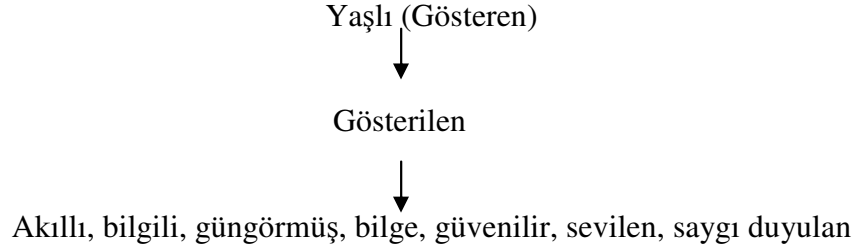
Pirelerin içinde bulundukları durumu eyleyenler şemasında gösterecek olursak;

Özne₄ ,(İnsan Pireleri), yaşamak istemektedir (istek eksen). İnsanoğlu da geliştirdiği kimyasal ilaçlar ile Özne₄ ten kurtulmak istemektedirler (engelleyici).

Özne₄'ün bu sorununu çözmek için bütün pire türleri seferber olur (Yardım ekseni). İnsanlara karşı verilen mücadelede başarılı olunursa, bütün pire türleri daha rahat yaşayabilme imkanına sahip olacaktır(alıcı).

Toplantıyı yaşlı pirenin yönetmesi çok ilginçtir. “yaşlı” ifadesi burada bir gösterendir.

Pirelerden bir tanesi, eskiden insanoğlunun daima güldüğünü, şimdi ise gülmediğini, insanoğlunu güldürmeyi başardıklarında insanların kendisini güldürenin ne olduğunu araştıracaklarını söyler. “Bizim sayemizde güldüklerini öğrenince soykırımdan vazgeçeceklerdir” der. Pireler, bu fikri beğenerek uygulamaya koyarlar. Bu fikri, önce bir okulda uygulamaya başlarlar. Böylece okuldaki herkes gülmeye başlar. Uzmanlar, okuldakilerin, “gülme hastalığına” tutulduğunu söyler. Bunun düşman bir ülkenin biyolojik bir silahı olduğunu iddia ederler. Neredeyse iki ülke birbirine savaş açacaktır ki, pireler, diğer ülkenin devlet başkanını da gıdıklayarak, o ülkenin suçsuz olduğunu anlaşılmamasını sağlarlar.

Bu yöntem başarılı olmayınca başka bir pire yeni bir öneri ortaya atar. Düşüncesi, insanları boğmaca mikrobuyla hasta etmektir. İnsanlar hastalıkla uğraşırken, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan pire soyu tekrar çoğalabilecektir. Bu fikir kabul edilir. Yüz gün sonra sonuçlarını görmek için pireler tekrar kurultaya ara verir. Alınan karar bütün pirelere duyurulur. Pirelerin hepsi bu savaşa katılır. İnsanlara boğmaca hastalığı bulaştırılır. İnsanoğlu kendi derdine düştüğü için pire soyu yok olmaktan kurtulur. Boğmaca hastalığını geçiren bir daha geçirmemektedir. Bu nedenle insanlar yavaş yavaş iyileşmeye başlamışlardır.

Pirelerin, insanoğluna kazandıkları bu geçici başarıyı (geçişli durumu) şöyle gösterebiliriz;

$$E_g \text{ } \ddot{O}_4 \iff [(\ddot{O}_4 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_4 \wedge N_1)]$$

E_g: geçişli dönüşümün işareti

Ö₄: İnsan pireleri

N₁: Değer Nesnesi (Soykırımı durdurma)

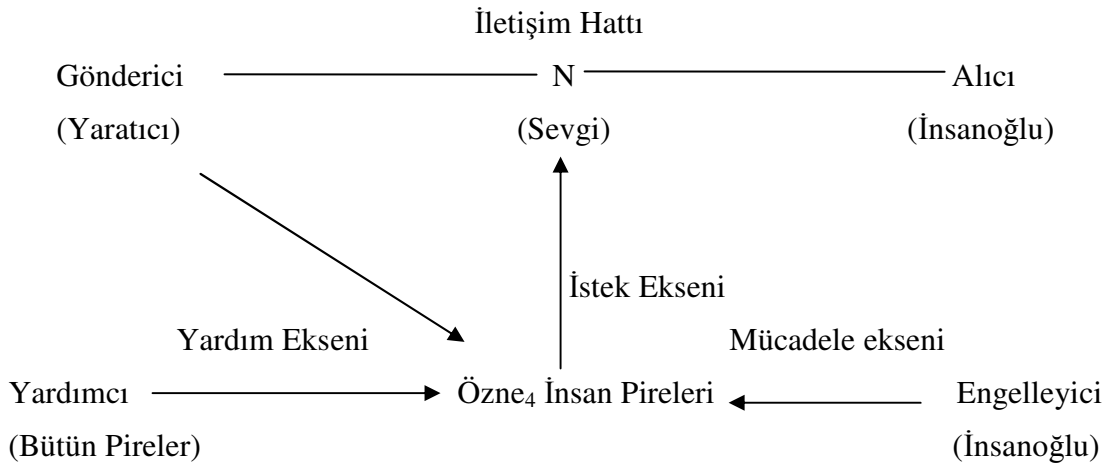
Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Ö₄ soykırımı uğramaktadır. Bütün pirelerin yardımıyla soykırımı geçici olarak durdurmayı başarırlar.

Pireler, kalıcı bir çözüm bulmak için tekrar bir araya gelirler. Kurultay boyunca konuşulanları dinleyen yaşlı bir pire söz isteyerek kürsüye gelir. Yaşlı fakat bilge olan pire, insanların “sevgisizlik” içinde yaşadıklarını, bu nedenle birbirlerini öldürdüklerini söyler. Birbirini öldüren insanoğlunun, pire milletini öldürmesinin çok normal olduğunu belirtir. Bütün pireler ona katılır. Yaşlı bilgin pire, insanoğlunun atası Âdem ile Havva’nın kanına yüce yaratıcı tarafından sevgi iksiri katıldığını ancak ikisi dünyaya indiklerinde, yeryüzüne alışık olmadıkları için takılıp düştüklerini, ikisinin de alınlarından kan fışkırdığını, hemen orada bin bir renkli sevgi iksiri kaynağının oluştuğunu söyler. Bu iksirden alıp insanların kanına aşılırsak insanlar arasındaki bütün sorunların ortadan kalkacağını dile getirir. “İnsanoğlu bu değişimin nedenini mutlaka araştıracaktır. Bizim sayemizde olduğunu öğrenince bizi öldürmekten vazgeçecektir. Bizde eskiden olduğu gibi insanlarla birlikte yaşamaya devam edebiliriz” der. Bütün pireler, sevgi iksirinin kaynağını aramaya koyulur. Bilgin, mağaraya gelip elde ettiği kayıtları dinlediğinde çok şaşırır. Yanında bulunan arkadaşı böcek bilginine, bu konudan kimseye bahsetmemesini söyler. Çünkü, insanlar pirelerin kendilerini hasta ettiğini duyarsa intikam almaya kalkabilirler.

Bu durumu eyleyenler modelinde gösterecek olursak;

Pirelerin son durumunu şu şekilde gösterebiliriz;

$$E_d \ddot{O}_4 \iff [(\ddot{O}_4 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_4 \vee N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_4$: İnsan pireleri

N_1 : Değer Nesnesi (Soykırımı durdurma)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

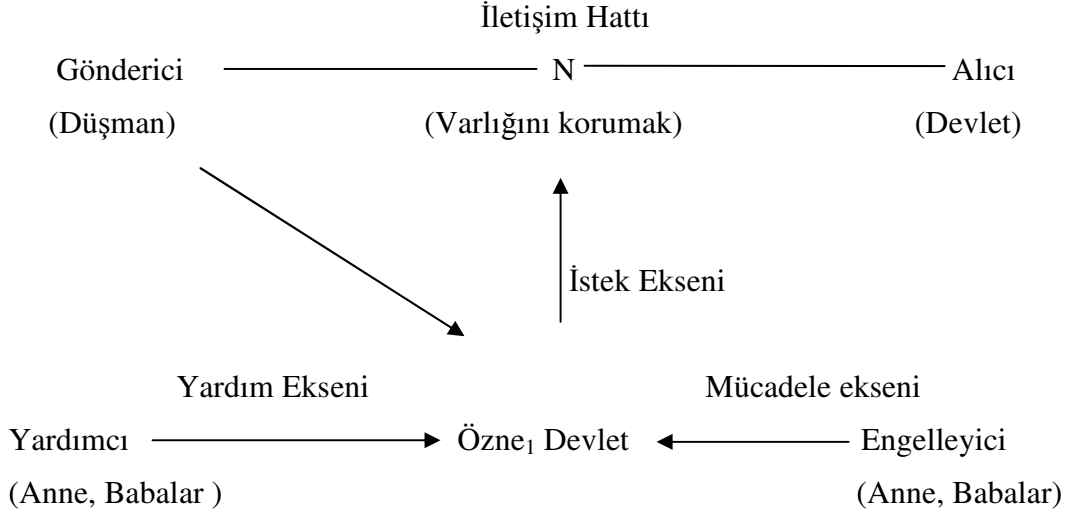
$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Pireler, soykırımı durdurmak için mücadeleye başlamıştır. Yaptıkları kurultayda bu işin çözümünü de bulmuşlardır. Fakat insanoğlunun sevgisizlikten kurtulup, sevgiyle yaşamaya geçip geçmedikleri romanda belirtilmemiştir. Okura bırakılmıştır. Bizce insanlar, sevgiye halen daha sahip olamamışlardır. Bu yüzden başlangıçtaki durum devam etmektedir.

3.1.8. Işın Çağı Çocukları

İleri Görüşlüler ülkesi, dünyanın en iyi bilim adamlarına sahiptir. İleri Görüşlüler ülkesinde, bilim adamlarının oluşturduğu bilim kurulu, ülkenin yönetiminde söz sahibidir. Ülkenin devlet başkanlığına; bilim kurulundaki en bilge bilim adamı seçilmektedir. Fakat İleri Görüşlüler ülkesinde, garip şeyler olmaya başlamıştır. Yeni doğan erkek çocukları esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmaktadır. Hükümet, bu duruma bir çare bulamaz. Bu olay beş yıl sürer. Beş yıl içerisinde bin çocuk ortadan kaybolmuştur. Bin erkek çocuk kaybolduktan sonra, kaybolmalar bir anda sona erer. Kimse bu duruma bir açıklama bulamaz. Bin erkek çocuktan da bir daha haber alınamaz.

Devleti, yöneticileri ve bilginler kurulunu $\ddot{O}_1$ olarak ele alacak olursak;

Ailelerin geçirdiği bu geçişli dönüşümü(kalıcı) değişimi şu şekilde gösterebiliriz. Bu durumu eyleyenler modelinde gösterirsek;

$$E_g \ddot{O}_2 \iff [(\ddot{O}_2 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_2 \wedge N_1)]$$

E_g : geçişli dönüşümün işareti

$\ddot{O}_2$: Aileler

N_1 : Değer Nesnesi (Evlat)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Aileler, çocuk sahibi değilken çocuk sahibi olmuşlardır. Ancak bu geçişli dönüşümdür. Çünkü kısa bir süre içinde çocuklarını ebediyen kaybedeceklerdir. Bu durumu da aşağıdaki şekilde gösterebiliriz;

$$E_d \ddot{O}_2 \iff [(\ddot{O}_2 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_2 \vee N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_2$: Aileler

N_1 : Değer Nesnesi (Evlat)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Dünya, çocukların kaybolduğu dönemde nükleer savaş tehlikesiyle karşı karşıyadır. İleri Görüşlüler ülkesinin bilim kurulu, dünyanın nükleer savaşın eşiğinde

olduğunu, böyle bir savaş sonrasında, dünyadaki toprakların kavrulup yanacağını, savaştan sonra sağ kalan insanların kıtlık ile karşı karşıya kalacağını, insanoğlunun neslinin böylece yok olacağını öngörürler. Bu duruma bir çare bulup ülkelerini ve insanlarını oluşacak bu durum karşısında koruma yolları aramaktadırlar. Ancak bilim kurulu üyeleri yaşlanmışlardır. Eskisi gibi, genç dâhiler de, yetişmemektedir. Bilim kurulu üyeleri, ülkelerini ve insanlarını korumak için bir karar alır. Yeni doğan erkek çocuklarının, zekâ seviyeleri bu işin uzmanları tarafından ailelerine fark ettirilmeden ölçülecek, zekâ seviyesi yüksek olan küçük dahiler gizlice kaçırılıp, ülkenin yüksek, sarp dağlarından birinde kurulan bebek çiftliğinde, ülkeleri için eğitileceklerdir. Bin dahi bebeğin toplanması tam beş yıl sürmüştür. Bu yüzden bebeklerin ortadan kaybolması bıçak gibi kesilir. Dahi bebekler, üç yaşına gelince onlara okuma yazma öğretilir. Öğretmenleri ise, bilim kurulu üyeleridir. Genç dâhilere; sevgi, bağlılık, acıma, kin, nefret, öfke, saldırganlık gibi özellikler öğretilmez.

On beş yaşına geldiklerinde artık hepsi birer bilim dalında, bilim adamı olmuşlardır. Genç dâhilere, insanlığın ve ülkelerinin karşı karşıya olduğu savaş ve kıtlık tehlikesi anlatılır. Genç bilim adamları, kendilerini ülkelerinin ve dünyanın kurtarıcısı olarak görürler. Hepsi kendi laboratuvarlarına kapanır. Çeşitli denemelerden sonra; tuz, protein, yağ, vitamin, madensel tuz, vb. insan hayatı için gerekli tüm besinleri içeren yeni bir besin maddesi üretirler. Buldukları bu besin maddesine “doygu” adını verirler. Bu besin maddesi uzayda oluşturulacak bir tarım ülkesinde üretilecektir. Doygu maddesi ve uzayda kurulacak üst, bilim kuruluna tanıtılır. Hemen çalışmalara başlanır. Beş yüz genç bilgin, uzaydaki tarım ülkesinde görevlendirilir.

Bilginler, tarım ülkesine gönderilmeden önce kalabalık bir halk kitlesinin önüne çıkarılır. Bilginler, ilk defa insan içine çıkmaktadırlar. Bu yüzden çok şaşkınlardır. Bu duruma bir anlam veremezler. Devlet başkanı, genç bilginlere, bu kişilerin kendilerinin aileleri olduğunu söyler. Herkes çok şaşkındır. Hiçbir aile hangi çocuğun kendi ailesi olduğunu bilmemektedir. Bilginler de hangi ailenin kendi ailesi olduğunu bilmez. Kısa bir süreliğine bir araya gelirler. Ülkenin güvenliği için aileler kendi çocuklarını aramazlar. Biri hariç. Bir kadın, bütün bilginlerin eline bakmaktadır. Çünkü oğlunun iki parmağı arasında eşinin sülalesine özgü bir ben vardır. Bilginlerin ellerine bu yüzden bakıyordur. Fakat bir türlü oğlunu bulamaz. Umutsuzluk içinde giderken saçındaki kemik tıraşı düşer. Genç bir bilgin, tıraşı yerden alarak yanına koşar. Tıraşı verirken kadın o beni görür. Oğlum diyerek boynuna sarılır. Her şeyi anlatır. Adını sorar. Genç bilgin, sekiz numaralı fizik bilgini olduğunu söyler. Oğluna çıkacağı uzay yolculuğunda başarılar diler ve ayrılırlar.

Ertesi gün beş yüz bilgin uzaya gönderilir. Bilginler, uzayda hemen çalışmaya başlarlar. Doygu bitkisini üretmeyi başarırlar. Bu arada, dünyada savaş başlamıştır. Ülkeler birbirlerine acımasızca saldırmaktadırlar. Ellerindeki en güçlü nükleer silahları kullanırlar. Dünya, tam bir yıkıma uğramıştır. Savaştan sonra bütün topraklar kullanılamaz hale gelir. Üzerlerinde ot bile bitmez. İnsanoğlu, büyük bir kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. İleri Görüşlüler ülkesi devlet başkanı, hemen uzaydaki tarım ülkesiyle iletişime geçerek onlara dünyanın içine düştüğü durumu anlatır. Doygu bitkisinin acilen dünyaya gönderilmesini ister. Dünyadan fırlatılan “Nuh’un Gemisi 2” adlı uzay aracı, tarım ülkesinden doyguyu bitkisini dünyaya getirmeye başlar. İleri görüşlüler ülkesi başkanı, bütün ülkelerin devlet başkanlarını toplantıya çağırır ve doyguyu hakkında bilgi verir. Birkaç doyguyu tanesi bir insanı iki – üç gün tok tutmaktadır. Doygudan bütün ülkelere yeteri kadar vereceklerini söyler. Başkanın tek bir şartı vardır. Bütün ülkeler yer altı kaynaklarının kullanımı için izin vereceklerdir. Çünkü “Nuh’un Gemisi 2”nin uzaya gidip gelmesi için enerjiye ihtiyaç vardır. Bütün ülkeler, ister istemez kabul ederler. İleri Görüşlüler ülkesi başkanının asıl amacı, bütün dünyayı kontrolü altında tutmaktır. Bunu da doyguyu sayesinde başarır. Ancak insanoğlunun açlık tehlikesini yenmesiyle tekrar üremeye başlayacağını, bunun da ileride tekrar kıtlık tehlikesi oluşturacağını bilir. Uzaydaki tarım küresinin, oluşacak ihtiyacı karşılayamayacağını bilincindedir. Bu yüzden dünyadaki beş yüz bilim dâhisinden bu duruma çare bulmalarını ister. Genç dahiler, uzaydaki tarım küresinin aynısını atmosferde kurmayı başarırlar. Böylece açlık sorunu tamamen ortadan kalkar. İleri Görüşlüler ülkesinin başkanı bütün ülke başkanlarını yeniden toplantıya çağırarak A.T.K.’YI yani “Atmosfer Tarım Küresi”ni tanıtır. Başkan, bütün ülkelerin hava sahasına tarım küresi kuracaklarını söyler. Yalnız bir şartı vardır. Madenleri kullanmaya devam edecekler ve her yıl doygunun tohumunu kendilerinden alacaklardır. Bütün ülkeler, başka çareleri olmadığı için kabul ederler. Bütün ülkelerin hava sahasında tarım küreleri kurulur.

Bir gün, uzayda bir patlama olur. Bir yıldız kümesi ile bir gezegen çarpışır. Yıldız kümesinden kopan bazı parçalar tarım küresine çarpar. Bu parçalar kıpkırmızı alev topunu andırmaktadır. Fakat hiç sıcaklıkları yoktur. Sekiz numaralı fizik bilgini, bu parçaları alarak incelemeye başlar. Küreden iki çeşit ışık yayılmaktadır. Bilgin bu ışıkları ayırmayı başarır. Birine sarı renkte olduğu için “altın ışık”, diğerine de “gümüş ışık” adını verir. Önce gümüş ışığı inceler. Bu ışığın bir enerji kaynağı olduğunu tespit eder. Öyle ki, nükleer enerji pilleri, onun yanında adeta kalem pil gibi kalmaktadır. Bu durumu hemen dünyaya bildirilir. Sekiz numaralı fizik bilgini bu çalışmayı yaparken, diğer arkadaşları da insan neslinin yok olmasını engellemeye çalışmaktadır. Çünkü, savaştan sonra bütün annelerin süt damarları kurumuştur. Yeni

doğan çocuklar bu yüzden açlıktan ölür. Doygudan bebek maması elde etmeye çalışırlar. Uzun çalışmalardan sonra başarılı olurlar. Bütün dünyaya bu haber duyurulur. İnsanoğlu, bu duruma çok sevinir. Artık üreyebileceklerdir. Dünya liderleri, İleri Görüşlüler ülkesinden doygü bitkisi tohumu üretme ve geliştirme bilgilerini isterler. Çünkü bağımlı olmak istemezler. Bütün madenlerini İleri Görüşlüler ülkesi kullanmaktadır. İleri Görüşlüler ülkesinin başkanı bu isteği reddeder. Bütün dünya ülkeleri, İleri Görüşlülere karşı birleşir. Bu arada gümüş ışın dünyaya getirilir. İleri Görüşlüler ülkesi başkanı, bilim kurulunu toplayarak; ülke savunması için bu enerjiden faydalanarak bir silah geliştirmelerini ister. Genç dahiler, hızlı bir şekil de çalışarak bir silah geliştirirler. Bu silahla, insanların düşünme gücü ellerinden alınacaktır. Böylece bütün insanlık, İleri Görüşlüler ülkesinin güdümüne girecektir.

Bu silah hakkında uzaydaki tarım küresine de bilgi verilir. Bilginler, ülkelerinin tehlikede olmasına çok üzülürler. Sekiz numaralı fizik bilgini ise kendi bulduğu gümüş ışınıyla böyle bir silah yapılmasına çok üzülmüştür. Dünyadaki bilim kuruluyla görüşerek çok güçlü bir silah bulmak üzere olduğunu, en son ana kadar ellerindeki silahı kullanmamalarını ister. Bu fikir kabul edilir. Sekiz, aslında uzun zamandır “Altın ışık”ı üzerinde çalışmaktadır. Bu ışık bir deney sırasında kayarak, birbiriyle kavgaya tutuşmuş beş bilginin üzerine düşmüştür. Bu beş bilgin, bu olaydan sonra adeta iyilik perisine dönmüşlerdir. Sekiz, bu değişimin nedenini araştırmaktadır. En sonunda bu bilginlerin kan örneklerini inceleyerek alyuvarlarının pembeye döndüğünü keşfeder. Artık anlamıştır. Elindeki “altın ışık” insanları kalıcı bir şekilde dönüştürmektedir. İnsanlar; iyi, sevecen, hoş görülü, kavgadan uzak duran kişiliğe sahip olmaktadır. Sekiz, bunu herkesten saklayarak dünyayı arar. Silahı geliştirdiğini, bir uzay gemisi yaparak atmosfere yerleştireceğini, böylece bütün insanlığa zarar vermeden ülkelerini koruyacağını söyler. Bu fikri kabul edilir. Bu sırada diğer ülkeler birleşmiştir. Bütün silahlarıyla İleri Görüşlüler ülkesinin üzerine yürümeye başlamışlardır. Sekizin, geliştirdiği altın ışık silahı dünyanın atmosferine yerleştirilir.

Dünya yeni bir savaşın eşiğindeyken, sekiz numaranın bulduğu silah devreye girer. Birden bütün dünya ışın kümesinin içinde kalır. İnsanlar kendilerine geldiklerinde savaşla ilgili hiçbir şey hatırlamazlar. İnsanlar artık eskisi gibi değildir. Sınırlar ortadan kalkmıştır. Silahlar, müzelerde sergilenir. İnsanlar, atalarının neden savaştığına bir türlü anlam verememektedirler. Dünyada silahlar, savaşlar, kavgalar, küslükler ortadan kalkar. İnsanlar artık birbirlerini sevmektedir. Birbirine yardımcı olurlar. Dünya bilim ve teknikte çok ilerler. Dünyadaki bilim adamları bir araya

gelip, insanlar için neler yapabileceklerini tartışırlar. Herkes insanlığa hizmet için yarışmaktadır.

İnsanoğlunun geçirdiği bu dönüşlü dönüşümü şu şekilde gösterebiliriz;

$$E_d \ddot{O}_3 \iff [(\ddot{O}_3 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_3 \wedge N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

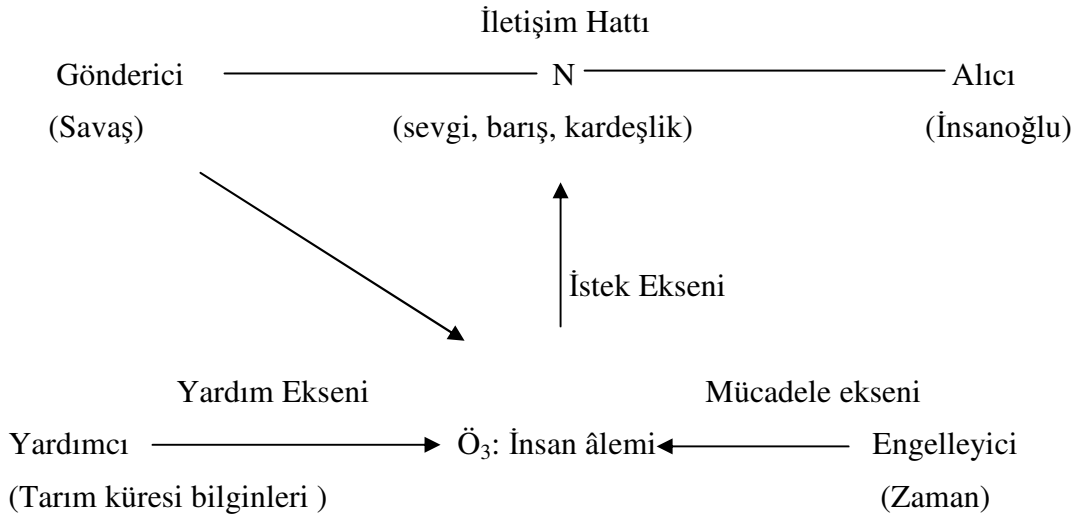
$\ddot{O}_3$: İnsan âlemi

N_1 : Değer Nesnesi (Sevgi, İyilik)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

İnsanoğlu ışın bombası sayesinde değer nesnesi olan sevgi ve iyiliğe ebediyen sahip olur. İnsanlığı merkeze alarak bir eyleyenler şeması oluşturacak olursak;

Bu sırada dünyanın etrafını ışık katmanı sarmıştır. Bu yüzden tarım küresi ile dünya arasındaki iletişim kopar. Dünyadaki bilginler birkaç gün uğraştıktan sonra bağlantı kuramadıkları için, tarım küresindeki bilginlerin insanlık için çıktıkları yolda öldüklerini kabul ederler. Oysa tarım küresindeki bilginler dünya ile iletişimi tekrar sağlayabilmek için var güçleriyle çalışmaktadırlar. Dünyanın etrafındaki ışık katmanı birkaç gün sonra kalkar. Tarım küresindeki bilginler sinyallerini gönderirler. Fakat dünyadakiler onları ölü kabul edip yeni dünya düzeninde böyle bir çalışma üssüne gerek olmadığını düşündüklerinden tarım küresiyle iletişimi sağlayacak araçları yeni buluşlar yapmak için kullanmaya başlarlar. Böylece tarım küresindeki bilginler, uzayda yapayalnız kalırlar. Bilginler, kısa sürede bu duruma alışır ve

dünyayla bir gün iletişimi sağlarız diyerek doygu üretimini sürdürürler. Böylece yıllar geçip gider. Bilginler, birer birer ölür. Sekiz numaralı bilgin, bir cihaz geliştirir. Derin dondurucu özelliği taşıyan bu cihaz insanın yaşayabileceği kadar insanı soğutacaktır. Böylece zamanı durduracaklardır. Bu arada tarım küresinde sadece elli bir bilgin kalmıştır. Sekiz numaralı bilgin ve arkadaşları makinenin içine girer. Sekiz, makineyi yüz yıl sonrasına ayarlar. Ve bilginler yüz yıllık bir uykuya dalarlar.

Bilginler, kendilerini yüzyıllığına dondurarak, bir dönüşüm geçirmişlerdir. Bu değişimin süresi yüzyıl olduğu için, bu dönüşüm geçişli dönüşümdür.

İnsanoğlunun geçirdiği bu dönüşlü dönüşümü şu şekilde gösterebiliriz;

$$E_g \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \wedge N_1)]$$

E_g : geçişli dönüşümün işareti

$\ddot{O}_3$: İnsan âlemi

N_1 : Değer Nesnesi (donmak, yüzyıl süreyle zamanı durdurmak)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Dünyadaki insanlar atom çağından ışın çağına geçmişlerdir. Gelişmiş uzay araçları geliştirerek uzayı keşfetmeye çalışmaktadırlar. Bir gün, yine bu keşiflerden birinde, güneş sisteminin etrafında dönen garip bir yapıyla karşılaşılır. Fakat bu yapıya giremezler. Hemen dünyaya geri dönerler. Yeryüzünde kalan beş yüz bilginden sadece birkaç tanesi sağ kalmıştır. Bu bilginler hemen tarım küresinin bilgilerini verirler. Bu sırada, insanlığı kurtaran tarım küresinin bulunduğu haberini duyulur. Uzay gemisi tarım küresine gönderilir. Küreye girmeyi başarırlar. Elli bir bilgini donmuş halde bulurlar. Bilginleri alarak hemen dünyaya geri dönerler. İleri Görüşlüler ülkesinin başkentinde görkemli bir yapı oluşturulur. Bilginler buraya konulur. Ve uyanmaları beklenir. Bu sırada insanlar burayı ziyaret etmektedir. Bilginlerin adlarını ve yaptıklarını okurlar. Herkes bu insanlara derin bir saygı duymaktadır.

Uyanmalarına artık sadece altı saat kalmıştır. Bütün dünya adeta durmuştur. İnsanlar evlerinde televizyon başında uyanışı beklemektedir. Ve bilginler tam yüzyıl dolunca yavaş yavaş uyanmaya başlarlar. Bilginlerin tümü uyanır. İleri görüşlüler ülkesi başkanı, onları hemen kucaklar. Bilginleri, kalacakları yerlere götürmek için yola çıkacakları sırada, bilginler aniden ölmeye başlar. Tarım küresindeki suni havaya alıştıkları için bilginlerin ciğerleri dünyanın havasını kaldıramamıştır. Ve

solunum zehirlenmesinden ölürlür. Aslında ölüm sebepleri ciğerlerinin yabancı olduğu iyilik molekülleridir. Dünyadaki insanlar, bu olay karşısında çok üzülür. Arkalarından; türküler, şiirler, destanlar yazılır. Bilginleri mumyalayarak özel bir müzeye yerleştirirler. En çok ilgi çeken konu ise; sekiz numaralı bilginin, ölüm anında cebinden çıkarıp öptüğü kadın tarağıdır. İnsanlar, bu olayı araştırırsa da bir şey bulamaz.

3.1.9. Ölümsüz Ece

Roman kahramanı Ece (Ö₁), Gudin adındaki bir kralın en küçük çocuğu olarak dünyaya gelir. Kral Gudin, o dönemde Anadolu'ya hakimdir. Gudin, güçlü bir ülke kurar. Bilime, sanata, edebiyata çok önem verir. O dönemde, doğan çocukların geleceği hakkında bilginlere danışılıp, bilginlerin kehânetleri doğrultusunda çocuklara ad verilir. Biliciler, Ece'nin kaderini bilemezler. Bilicileri eğiten Akdenizli bilicilere başvurulur. Onlar: “*Bebeğin adı Ece'dir. Yazgısı bilmece*”⁹ kehanetinde bulunurlar. Bu kehanet, Ece'nin romanın ilerleyen bölümlerinde göstereceği izleksel rolleri de verir.

Ece(Ö₁) İzleksel Roller

Geleceği bilinmeyen, ne olacağı belli olmayan, hayatı bilmece olacak olan, kaderi diğer insanlardan farklı olan

Kral Gudin'in en büyük hayali ruhunun üç bin yıl ölümsüzleştirilmesidir. O dönemde, Anadolu'da ruh üç bin yıl ölümsüzleştirilmektedir. Kişi ölse bile ruhu başka bir bedene girip üç bin yıl boyunca yaşayabilir. Kral Gudin, ölümsüzleştirilmek ister. Ülkenin bilicileri, kralın öldürülerek ölümsüzleştirilmesinin halkı ayaklandıracağını söyleyerek kabul etmezler. Biliciler, Kral Gudin'e (Ö₂) onun yerine bir başkasının ruhunu üç bin yıl ölümsüzleştirebileceklerini söylerler. Böylece insanlığın üç bin yıl boyunca yaşadığı olaylar Kral Gudin'e anlatılacaktır. Ece, hem ölümsüz olmak hem de babasını mutlu etmek için ruhunun ölümsüzleştirilmesini ister. Ondan başka kimse bunu istemez. Babası Kral Gudin, bunu istemeye istemeye kabul eder. Ece'nin ruhu üç bin yıl boyunca ölümsüzleştirilir. Bu durum romanın konusunu oluşturan olayların gerçekleşmesini sağlamak için ortaya çıkan ilk geçişli dönüşümdür.

⁹ Gülten Dayıoğlu, *Ölümsüz Ece*, İstanbul, 2008, 46.

$$Eg\ddot{O}_1 \Rightarrow [(\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \wedge N_1)]$$

Eg: Geçişli dönüşüm

$\ddot{O}_1$: Ece

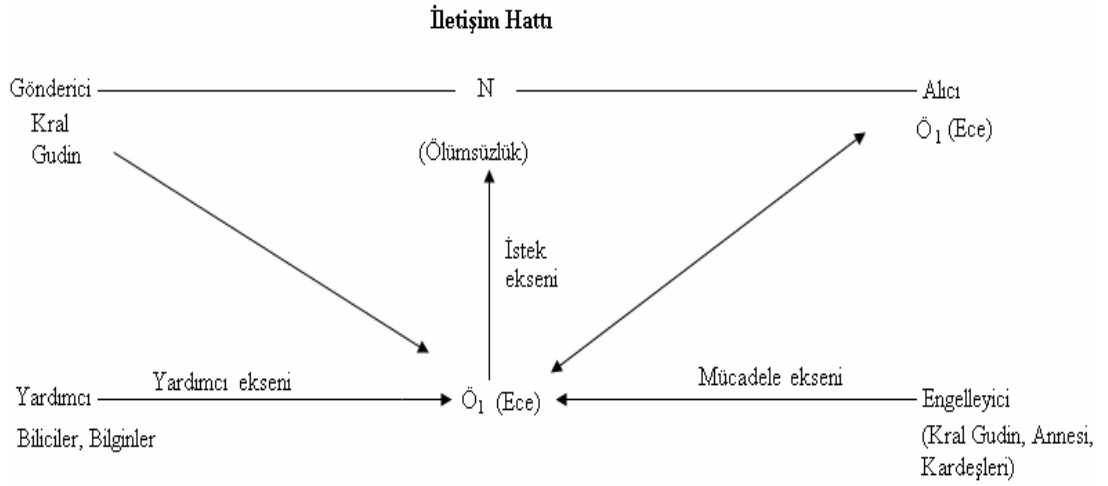
$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

N_1 : Ölümsüzlük (Değer Nesnesi)

$\vee$: Ayrışım, yani ayrı düşmek, sahip olamamak

$\ddot{O}_1 N_1$ 'e sahip değilken, sahip olma durumuna dönüşür.

Ortaya çıkan bu yeni durumu eyleyenler modelinde gösterirsek

$\ddot{O}_1$, ölümsüzlük isteğine Kral Gudin tarafından sahip olur (gönderici), üç bin yıl sonunda yaşadıklarını, gördüklerini Kral Gudin'e anlatacaktır (alıcı). Ölümsüz olmasına biliciler ve bilginler yardım etmiştir (yardım). Ailesi başta babası Kral Gudin onu bu fikirden vazgeçirmeye kalkışmıştır (engelleyici).

Ece'nin ruhu ölümsüzleştirilir. O, üç bin yıl boyunca çeşitli bedenlerde yeniden doğar, yaşar ve ölür. Üç bin yılın sonunda ülkesinin başkentinin üzerinde kurulmuş bir köyde dünyaya gelir. Üç bin yıl dolmadan babasının mezarını bulmalıdır. Böylece olanları anlatıp onun yanındaki boş mezarda ebedi istirahatına çekilecektir. Köyde herkes ona deli gözüyle bakar. Ece, köy yakınlarında araştırma yapmaya gelen kazıbilimci bir kadının dikkatini çeker. Kazıbilimci, onun anlattıklarını ülkesine dönünce araştırır. Anadolu'da ruhun üç bin yıl ölümsüzleştirildiğini bulur. Ece'ye yardım etmek için bir kazı heyeti kurar. Tüm dünya bir anda bu olayı konuşmaya başlar. Ece, bilginler heyetinin karşısına çıkarılır. O dönemlerle ilgili verdiği bilgiler ve konuştuğu dil ile doğru söylediğine herkes

inanır. Dünya devletleri Ece'nin babasının mezarının bulunması konusunda kazı heyetine destek olurlar. Televizyonlar kazıları canlı yayında yayımlar. Uzun uğraşlardan sonra Kral Gudin'in mezarı bulunur. Ece, babasının mezarına sarılır. Ve yaşadıklarını, yani insanlık tarihini, keşifleri, buluşları, savaşları her şeyi babasına anlatır. Sözleri bittikten sonra ortadan kaybolur. Dünya hayretler içinde olup biteni izler. Bir daha Ece'nin izine rastlanmaz.

$$\text{Ed}\ddot{O}_1[(\ddot{O}_1\wedge\ddot{O}_2\vee N_1)\rightarrow(\ddot{O}_1\vee\ddot{O}_2\wedge N_1)\rightarrow(\ddot{O}_1\wedge\ddot{O}_2\vee N_1)]$$

Ed: Dönüşlü dönüşüm

$\ddot{O}_1$: Ece

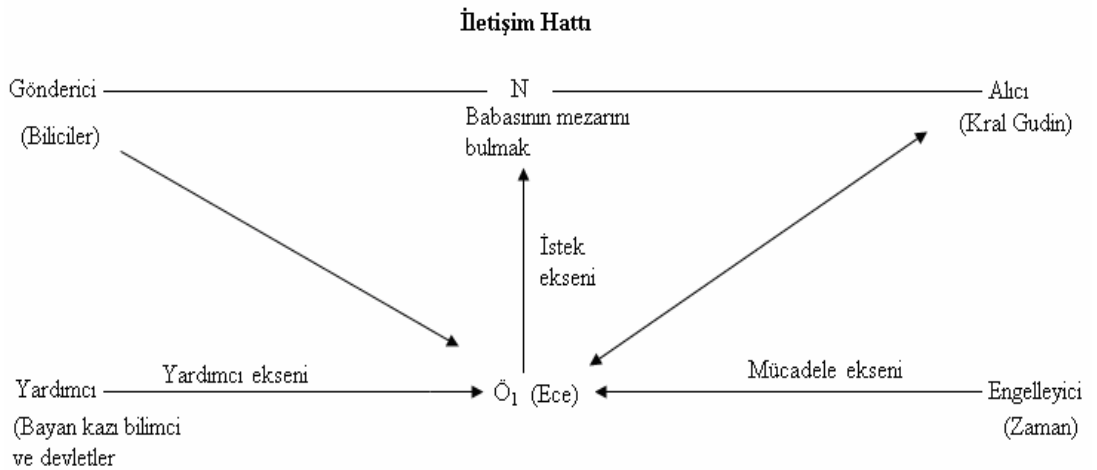
$\ddot{O}_2$: Kral Gudin (Babası)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

$\ddot{O}_1$ ve $\ddot{O}_2$ 'nin N_1 'i üç bin yıllık insanlık tarihini bilmektir. $\ddot{O}_1$ hem kendisinin hem de babası $\ddot{O}_2$ 'nin bu isteği için önce ölür. Böylece $\ddot{O}_2$ 'den ayrı düşer. Bu ayrılık N_1 'e sahip olmalarını sağlar. Üç bin yıl sonra $\ddot{O}_2$ 'nin mezarını bulur. Her şeyi anlatır. Böylece üç bin yıllık tarihe babası da sahip olur. $\ddot{O}_2$ 'nin mezarına girer ve kaybolur. Böylece N_1 (Ölümsüzlük) dönüşümü son bulur. $\ddot{O}_1$ ve $\ddot{O}_2$ birbirine kavuşur. Fakat N_1 'den ayrı düşerler.

Bu durum eyleyenler modelinde gösterirsek;

$\ddot{O}_1$, üç bin yıl sonunda babasının mezarını bulmazsa olanları ona bir daha asla anlatamayacaktır (engelleyici zaman). Biliciler, ona bu kuralı söylerler (gönderici). O

da üç bin yılsonunda olanları anlatmak için babasının mezarını arar. Ona, bayan kazibilimci ve dünyadaki büyük devletler yardımcı olur (yardımcı). Babasının mezarını bulur ve olanları anlatır (alıcı).

3.1.10. Parbat Dağının Esrarı

Küçük çocuk, kendi yöntemleriyle bitki yetiştirmek için ailesinden, bahçede kendisine ait küçük bir yer ister. Ailesi, onu kırmamak için bahçeden küçük bir yer verirler ve çocuklarına küçük bahçıvan adını takarlar. Küçük çocuk, kendisine verilen yerde kendi yöntemleriyle bitki yetiştirmeye başlar. Küçük bahçıvan, bahçesine ektiği tohumlara öyle bir sevgi gösterir ki, kasabada ki bütün topraklar henüz kel iken, onun bahçesi yemyeşil olur. Küçük bahçıvana bunun nasıl olduğunu soranlara “sevgiyle” der. Kimse bunu kabul etmez, çeşitli gerekçeler ortaya koyarak küçük bahçıvanın bahçesinin niçin yeşillendiğini ispatlamaya çalışırlar. Küçük bahçıvana biri inanmaktadır. O da bitki sever hanımdır. Bitki sever hanım, kasabanın en sevilen kişisidir. Kimse onun gibi bitki yetiştiremez. Evinin bahçesine kurduğu bitki hastanesiyle hasta çiçekleri, bitkileri sevgiyle tedavi eder. Bitki sever hanım, küçük bahçıvanla tanışır. Ondaki farklılığı sezer. Onunla sıkı dost olurlar. Küçük bahçıvanın bahçesindeki bitkilerin renkleri, diğer bahçelere göre daha parlaktır. Çiçeklerin meyveleri daha büyük ve daha çoktur. Herkes onun bu başarısına imrenir. Küçük bahçıvan, kısa zamanda bahçenin yarısını işler. Girdiği bütün yarışmalarda en iri, en güzel, en parlak meyveleri, çiçekleri yetiştiren unvanını alır. Ünü bütün ülkeyi sarar. Sokağındaki komşularından saksılar toplar. Yetiştirdiği rengârenk çiçekleri bu saksılara koyarak bütün sokağı çiçek bahçesine çevirmiştir. Diğer sokaklar da bu durumu örnek alır. Kısa süre sonra bütün kasaba rengârenk çiçeklerle süslenir. Ünü bütün dünyayı sarar.

Yabancı bir ülkenin bilgini, küçük bahçıvanla tanışmaya gelir. Onun bitkilerle iletişim kurduğunu anlar. Ülkesinde kimsenin bu durumdan haberdar olmadığını da anlayınca küçük bahçıvanı kendi ülkesine kaçırmaya girişir. Küçük bahçıvanı bilim adamı olma hayaliyle kandırır. Küçük bahçıvan, yabancı bilginin etkisiyle ailesine danışmadan yola çıkar. Polis, onun kaçırılmasını engeller. Bu olay romanın birinci dönüşüm noktasıdır. Bu dönüşüm dönüşlü dönüşümdür. Yani kalıcı dönüşüm. Küçük bahçıvanla Barışsever devlet başkanı tanışır. Başkan, ona güzel bir laboratuvar kurar.. Artık o, küçük bilgindir.

Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz.

$$E_d \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \wedge N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Küçük Bahçıvan

N_1 : Değer Nesnesi (Bitki Bilgini olmak)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

$\ddot{O}_1$, değer nesnesine sahip değilken (bitki bilgini olma imkanına), geçirdiği kaçırılma ve bulunma dönüşümünden sonra N_1 'e sahip olur.

Genç bilgin, bu laboratuarda yaptığı çalışmalar neticesinde geliştirdiği deney bitkileriyle zihinsel iletişime girmeyi başarır. Bu büyük başarısını bütün insanlardan bir süre gizler. Bu arada kendisine büyük destek veren barışçıl başkan kaybolur. Barışçıl başkan bir türlü bulunamaz. Genç bilgin, barışçıl başkanı bulabileceğini söyler. Deney bitkisiyle zihinsel iletişime girerek başkanlık konutunda bulunan herkesi sorgular. Bitkinin verdiği titreşimlerle suçluyu bulur. O, artık halk kahramanıdır.

Dünyaya bir alev topu yaklaşmaktadır. Bütün dünya ülkeleri, alev topunun dünyaya çarpmasını engellemek için birlik olurlar. Eğer bu alev topu dünyaya çarparsa, bu dünyanın sonu demektir. Alev topunu gözlemlemek için dünya üzerinde en uygun yer; Parbat Dağıdır. Bilginler bu dağa, alev topunun hareketlerini yakından izlemek için büyük bir teleskop yerleştirirler. Fakat tuhaf bir şeyler olur. Alev topu, bir görünür bir kaybolur. Alev topu, dünyanın atmosferine girerken birden yavaşlar, dünyanın atmosferinde asılı kalır. Hiç beklenmedik bir anda küre dünyaya düşer. Hiç kimse zarar görmemiştir. Teleskopun verdiği görüntülerde yarı saydam, kılsız varlıklar görülür. İnsanoğlu bu varlıkları çok merak eder. Bir araştırma heyeti oluşturulur. Bu heyette askerler ve bilginler vardır. Genç bilgin de bu heyete seçilir. Yanına deney bitkisini de almıştır. Genç bitki bilgini, dağ yüzeyinde yapılan araştırma gezileri sırasında kaybolur ve bir türlü bulunamaz. Ülkesi yasa boğulur. Genç bitki bilgininin kaybolması ikinci bir dönüşlü dönüşümdür. Çünkü genç bitki bilgini bu kaybolma ile çok istediği bitkiler dünyasına girmeyi başaracak ve bitki dünyasına ait kalacaktır.

Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz.

$$E_d \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \wedge N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Küçük Bahçıvan

N_1 : Değer Nesnesi (Bitkiler Dünyasına Girebilmek)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Genç bitki bilgini, bitkiler dünyasından uzakken geçirdiği dönüşüm ile (dağa çekilmesi) bitkiler dünyasına bir daha çıkmamak üzere girer.

Genç bilgin, Parbat dağının içine Kalanyalılar tarafından çekilir. Kalanyalıların ataları, büyük tufandan kurtulmuş insanlardır. Gemileri Parbat dağına oturur. Kalanların ataları dünyanın sular altında kaldığını düşünerek dağdan inmezler. Kendilerinden başka insanların bu tufandan kurtulamadığını düşünerek, kendilerine “kalan”lar adını verirler. İnsan soyunun devamında kendilerinin sorumlu olduğunu düşünerek hayata sıkı sıkı bağlanırlar. Tufandan kurtulan herkes farklı dilleri konuştuğu için birbirleriyle başlarda el kol hareketleriyle anlaşırırlar. Zamanla zihinsel yolla iletişime geçmeyi başarırlar. Dağın tepesinde bulunduklarından dolayı tarım yapamamaktadırlar. Bu yüzden bitkilerle beslenmeye başlarlar. Nitekim bitkilerle de zihinsel iletişim kurmayı başarırlar. Kurdukları bu iletişimi geliştirerek bitkilerin içine kendilerini özümlerler. Dağın içinde sekiz katlı şehir kurarlar. Bitkilerle istedikleri zaman iletişime geçebilmektedirler. Kalanyalı bilginler, bitki bilimcinin diğer insanlardan farklı olduğunu anlamışlardır. Onunla iletişime girerek yeryüzündeki insan kardeşleri hakkında bilgi almak isterler. Genç bitki bilimci, henüz Kalanyalı çocuklarla iletişime geçebilmektedir. Onun ilerlemesi için çeşitli eğitimler verilir. Kalanyalılar, kendilerini korumak için bitki köklerinden yaptıkları bir tür karışımla bütün vücutlarını kaplamaktadırlar. Bu yüzden teleskopun önünden geçerken yarı saydam gözükmüşlerdir.

Genç bitki bilgini, Kalanya’da eğitimden geçerken dünya savaşın eşiğindedir. İki güçlü devlet, teleskoptan görünenlerin canlı değil, görevli askerler olduğunu söylerler. Birbirlerini Parbat Dağında silahlanmakla suçlarlar. İki ülke, savaş hazırlıklarına başlar. En tehlikeli en ölümcül silahlarını hazırlarlar. Bu silahlar sadece insanoğlunu değil, dünyadaki bitkileri de tehdit etmektedir. Bitkiler bu durumu Kalanya’daki bitki sever dostlarına bildirir. Kalanyalı bilginler, genç bitki bilgini dünyadaki savaşı durdurmak için dünyaya geri gönderme kararı alırlar. Bitkilerle

kendisini nasıl özümleyeceğini öğretirler. Bu işin üç kuralı vardır. (Üç sayısı dikkat çekici bir sayıdır. Üç, Türk masallarının totem sayılarından biridir.)

Kalanyalı bilginler, dünya bitkilerini insanoğlunun savaşmasını engellemek için; yapraklarını dökmelerini, ürün vermemelerini, çiçeklerini kapkara açmalarını söylerler. Bütün bitkiler, bu önerileri eksiksiz uygular. İnsanoğlu, açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Doğa yeşil yerine simsiyahtır. Ülkeler savaşı bir yana bırakarak, bu duruma çare aramaya başlarlar. Bir türlü çözüm bulanamaz. İnsanlar, bu durumu ateş topunun etkisi olarak görür. Oysa bitkiler onlara “dünyada bizde varız, artık savaşmayın” demektedir. Genç bitki bilgini, kendisine yeni bir surat yapılarak savaşı önlemek için dünyaya gönderilir. Bu bitki bilginin, roman boyunca geçirdiği üçüncü dönüşümdür. Fakat bu dönüşüm geçişli dönüşümdür. Çünkü genç bilgin, savaşı önledikten sonra Kalanya’ya geri dönmek ister.

Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz.

$$E_g \quad \ddot{O}_1 \implies [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

E_g : Geçişli dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Küçük Bahçıvan

N_1 : Değer Nesnesi (Kalanya da bitki sever Kalanyalılarla birlikte yaşamak)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

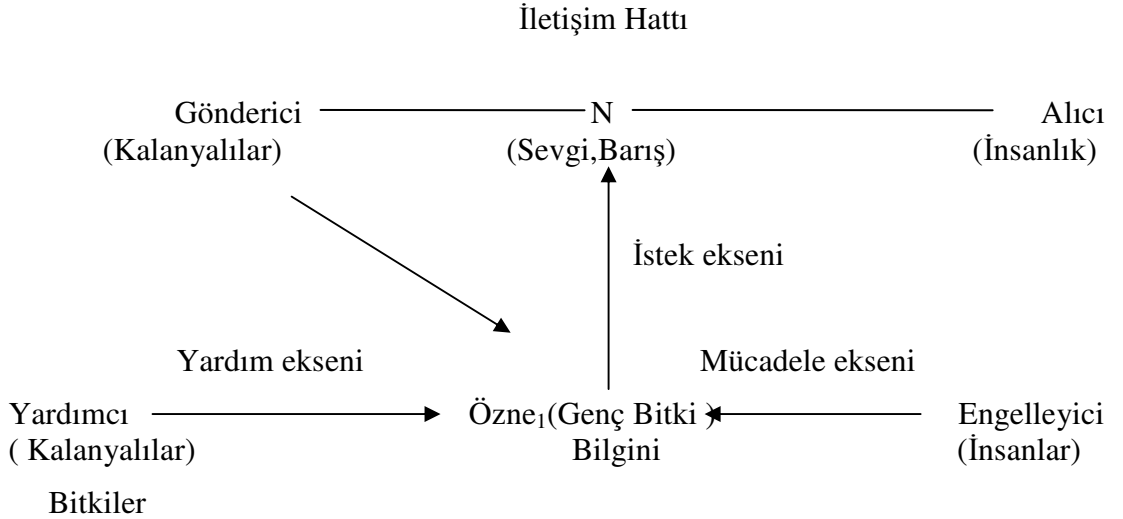
$\ddot{O}_1$, dünyadaki savaşı durdurmak için geçici bir süreliğine değer nesnesinden ayrılır(Kalanya’da yaşamak)

Genç bitki bilgini, yeni yüzüyle bitkiden bitkiye kendini özümleyerek doğduğu kasabaya, bitki sever kadının evine gider. Onu, dünyayı yeniden yeşertmek için ikna eder. Birlikte bahçeyi yeşillendirirler. Bu, bütün dünyada yankı uyandırır. Bunun sırrını soran herkese “sevgi” diye cevap verirler. Genç bilgin, dünya liderlerine oyun oynar. Başkanlara kılık değiştirerek kasabaya gelmelerini, fakat bunu kimseye söylememelerini çünkü sadece kendilerinin çağrıldığını söyler. Bütün ülke başkanları, kılık değiştirerek kasabaya gelir. Genç bilgin, aynı şekilde televizyonlara da mektup gönderir. Bu sayede dünyanın bütün gazetecileri de oraya gelir. Başkanların kimlikleri ortaya çıkmıştır. Herkes şaşkındır. Genç bilgin, bitkilerin insanoğluna küstüğünü eğer onlara sevgiyle yaklaşırsak, gönüllerini alırsak, dünyanın eskisinden güzel olacağını söyler. Bütün insanlık bu fikri benimser. Havayı, suyu, toprağı temizlerler. Bitkilere, sevgi göstermeye başlarlar. Bitkiler de

insanoğlunun sevgiyle, işbirliği yaparak dünyayı temizlediklerini görünce tekrar eski hallerine dönmeye başlarlar.

Uluslararası bilginler toplantısı başlar. Genç bilgin, başkandır. Maskesi zarar gördüğü için gazeteci, kamera, fotoğraf makinesi istemez. Genç bilgin, gerçek kimliğinin ortaya çıkmasını istememektedir. Gazeteciler onun bu tutumunu alçak gönüllülüğüne bağlarlar. Kameraları odanın havalandırma yerlerine gizlice yerleştirirler. Genç bilgin, bu durumu fark eder. Odanın ışıklarını kapatır. İşte o zaman, kameraların bütün ışıkları yüzüne vurmaktadır. Maskesi zarar görmektedir. Kalanyalı bilginler, dostlarının zarar görmemesi için onun Kalanya'ya dönmesine izin verirler. Bilgin koşarak çıkar. Bilginler şaşkınlık içindedir. Genç bilgin, sevinçle bahçeye koşarak, bahçedeki bir bitkiyle kendini özümser. Bu yolla Kalanya'ya ulaşır. Onun, kendisini bitkiyle özümsemesini kameralar çeker. İnsanoğlu, onun aslında bir bitki olduğunu bitkilerin isteklerini bildirmek için bitkiler tarafından görevlendirildiğini düşünür. Onun kendini özümsemediği bitkiyi anıt bitki olarak kabul edip her yere dikerler.

Romanın başından sonuna kadar ana karakter olan Genç Bitki Bilginini merkeze alarak bir eyleyenler modeli şeması oluşturursak, aşağıdaki anlatı şeması ortaya çıkar;

Özne₁ (Genç Bitki bilgini) dünyada sevgi ve barışın egemen olmasını ister(istek ekseni). Ancak dünya bir savaşın eşiğindedir.(engelleyici = insanlar). Kalanyalılar onu bu savaşı durdurması ve dünyada yeniden sevgi ve barışın hakim olması için dünyaya yollarlar (yardımcı). Özne₁ (Genç Bitki bilgini) hedefine ulaşır. Böylece dünya savaşın eşiğinden döner. Bütün insanlar mutlu bir yaşam sürer(alıcı).

3.1.11. Midos Kartalının Gözleri

Roman kahramanı Âdem'dir. (Özne₁ olarak adlandıracağız.) Roman Âdem'in geçirdiği geçişli ve dönüşlü dönüşümlerden oluşmuştur.

Âdem, tarih tutkunu bir çocuktur. Midos koyunda, bir balıkçı köyünde doğar. Babası balıkçıdır. İki yaşında yüzmeyi öğrenir. Beş – altı yaşlarında, turistlerin peşinde dolanmaya başlar. Bu sayede yabancı dil öğrenir. Âdem, Argos arkeoloji kazısına katılmıştır. Görevi arkeologlara su taşımaktır. Bu sayede arkeoloji ile tanışmıştır. Bu işe hayran kalır. Büyüyünce arkeolog olmaya karar vermiştir. İlkokulu bitirince ağabeyleri onun turist rehberliği yapmalarını ister. Âdem ise okumak istemektedir. Babasını ikna eder. Âdem bu günlerde bir tarihi eser kaçakçısını yakalatmıştır. Böylece dünyanın gündemine oturur. Kendisiyle söyleşi yapan yabancı bir dergiye; Midos kral mezarlarını, bir gün bulacağını söyler. Yazları çalışarak okul parasını çıkaracağı konusunda babasına söz vermiştir. Bu nedenle, komşusunun keçi sürüsüne çobanlık yapmaya başlar. Bir gün Midos koyunda bulunan, Midoslardan kalma kartalın bulunduğu zirveye çıkar. Kartalın ağzının içinden kuş sürülerinin çıktığını görünce kartalın ağzının içinde gizli bir tünel olabileceğini düşünerek kartal heykeline ulaşır ve içine girer. Kartalın içi gerçekten boştur. Ve uzayıp giden bir yol olduğunu fark eder. Daha sonra yine gelmek üzere geri çıkar.

Bu sıralarda, Midos koyuna lüks bir turist teknesi demirlenir. Teknenin sahibi tarihçi bir çifttir. Bu çiftin bir de evlat edindikleri zenci bir oğulları vardır. Çocuğun adı Kris'tir (Özne₂). Kris ile Âdem kısa sürede dost olurlar. Kris Âdem'e sörf yapmayı öğretir; İngilizcedeki hatalarını düzeltir. İkisi kısa sürede çok iyi dost olurlar. Kris, onu anne ve babası Bay ve Bayan Artur ile tanıştır. Âdem, keçileriyle ormanda dolaşırken bir çukura düşer. Bu, bir koy ayağıdır. İçinde tatlı su vardır. Âdem burayı yuva edinir. Gizli gizli buraya gelir, tek başına burada dinlenir. Bu yerden kimseye bahsetmez, bir gün Kris'in yanında, bu yeri ağzından geçirir, fakat hemen toparlar. Kris, bu yerden Arturlara bahseder. Kris ile Âdem denize sörf yapmak için açılırlar, fakat Âdem, bir türlü geri dönemez. Akşam olmuştur. Kris yardım getireceğini söyleyerek oradan uzaklaşır. Kısa sürede Arturlar tekneleriyle geri dönerler. Âdemi denizden çıkarırlar. Arturlar, Âdem'e çay ikram ederler. Âdem kendine geldiğinde bağlıdır. Arturlar, Âdem'i kaçırmışlardır. Âdem'i, Midos Krallarının kayıp mezarlarını bildiğini düşündükleri için kaçırmışlardır. Arturlar, uluslararası tarihi eser kaçakçılığı yapan bir şebekenin kurucusu ve liderleridir. İkisi de arkeologtur. Âdem, kısa sürede onların Kris'in anne ve babası olmadığını anlar. Kris, onların adına çalışan bir arkeologun oğludur. Âdem'in kaçırılması Âdem'in

geçirdiği birinci dönüşümdür. Fakat bu dönüşüm kalıcı bir dönüşümdür. Yani Âdem'in bütün hayatını etkileyecek bir dönüşümdür. Bu yüzden dönüşlü dönüşümdür.

$$E_d \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

E_d : Dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Âdem

N_1 : Değer Nesnesi (Hayallerini gerçekleştirebilme imkânına sahip. Çünkü özgür, ailesiyle birlikte, kendi ülkesinde)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Âdem, Yunanistan açıklarındayken tekneden kaçır. Kendine geldiğinde bir Yunan adasındadır. Hafızasını kaybetmiş gibi yapar. Çünkü eğer eve geri dönerse Arturların onun peşini bırakmayacağını bilmektedir. Âdem'i yetimhaneye yerleştirirler. Âdem orada Al ile tanışır. İkisi dost olurlar. İkisi de yetimhanede mutlu değildirler. Al'ın Ari adında gemici bir dayısı vardır. Ari, yeğenini ziyarete geldiğinde Al ile Âdem onunla gelmek istediklerini söylerler. Ari dayı, geminin kaptanı Kosta ile konuşur ve onların gemiye alınmasını sağlar. Âdem ile Al yetimhaneden kaçır. Arturlar Âdem'in izini bulmuşlardır. Fakat Âdem, yetimhaneden çoktan kaçmıştır. Arturlar, onun bir gemiye bindiğini öğrenirler. Kosta kaptan, İskenderiye limanına yük bırakmaya gitmektedir. Yunanistan'daki dostları sayesinde İskenderiye'de gemisinin aranacağını duyar. Bu sayede Âdem'in hikâyesini öğrenir. Onu, Arturlardan korumak için Al'la birlikte yüklerin arasına yerleştirir. Yükü boşaltırken gemiyi aramaya başlarlar. Yükün sahibi kaptanın dostudur. Âdem ile Al'a sahip çıkıp onlara çiftliğinde iş verir.

Kosta Kaptan, altı ay sonra tekrar limana gelip onları alacaktır. Fakat çiftlik sahibi iflas eder. Âdem ile Al işsiz ortada kalır. Limana giderler. Orada beklemeye karar verirler. Özürlü çocukları gezdiren bir gemi limana yanaşır. Kızlardan birini indirirken, sandalyeyi ellerinden kaçıırır. Kız denize düşer. Âdem, kızı kurtarmak için denize atlar. Gezi kfilesi bu olay üzerine Âdem ile Al'ı kendilerine rehber olarak işe alırlar. Âdem ile Al onları gezdirmektedir. Böylece hem para kazanırlar , hem arkadaş edinirler. Kosta kaptan gelerek Âdem ile Al'ı tekrar gemiye bindirir. Önce Tunus'a giderler. Oradan Güney Amerika'yı dolaşırlar. Oradan New York limanına gelirler. Burada, polis gemide arama yapar ve gemide, nükleer atık bulur. Kosta Kaptan tutuklanır. Aslında bu yükten haberi yoktur kaptanın. Ari Dayı, Âdem ile Al'ı New York'taki arkadaşının yanına gönderir. Fakat arkadaşı oradan

taşınalı epey zaman olmuştur. Çocuklar geri tekneye dönmek isterler ancak polis buna engel olur. New York'ta kalakalırlar. Uzunca süre sokaklarda yatarlar. Paraları bitmek üzereyken, tanımadıkları biri onlara iş bulur. Artık sokaklarda şemsiye satmaktadırlar. Kısa sürede şemsiyeleri satarlar. Fakat polis onları uyuşturucu satıcılığından tutuklar. Uyuşturucu satıcılarının yeni yöntemi uyuşturucuyu şemsiyeye koyarak satmaktır, Âdem ile Al'ın ise bu yöntemden haberleri yoktur. Öğrenince şok olurlar. Pasaportları Guadolop adalarından olduğu için Amerika'dan sınır dışı edilirler.

Guadolop'da yarı aç yarı tok yaşam savaşı verirken, ekmek aldıkları bir büfeciden iş isterler. Büfeci, onları Brezilya'da bir çiftlikte akrabasının olduğunu, bu çiftlikte çalışabileceklerini söyleyerek onları Brezilya'ya gönderir. Brezilya'da, çiftliğe geldiklerinde çok şaşırırlar. Çünkü burası bildikleri bir çiftlik değildir. Bu çiftlikte yeni üretilen ilaçlar, çocukların üzerinde denenmektedir. Deneklerin büyük bir çoğunluğu kandırılıp kaçırılmış çocuklardır. Âdem ile Al, kandırıldıklarını anlarlar. Fakat kaçamazlar. Çünkü çiftlik çok sıkı korunmaktadır. Âdem ile Al, bu çiftlikte Sarah adında küçük bir kızla tanışır. Kız durmadan ağlamaktadır. Âdem ile Al ona sahip çıkarlar. Onlara güvenen Sarah, ağlamayı bırakır. Onlara kim olduğunu söyler. Sarah'nın, babası yargıçtır, hormonlu ilaçların bitkilere zarar verdiğini ispatlayarak hormon kullanılmasının yasaklanması yönünde bir karar almıştır. Bunun üzerine ilaç firmaları kızı Sarah'ı kaçırıp bu çiftliğe hapsederler. Sarah'a, çiftlikte hormon ilaçları verilecektir. Böylece Sarah, ya insan dışı çok iri bir varlık ya da cüce olacaktır. Daha sonra onu babasının evinin önüne bırakacaklardır. Böylece yargıçtan intikam almış olacaklardır.

Âdem, Sarah'ın söylediklerine inanmaya başlamıştır. Bir gün güvenlik görevlileri karnavala gittiklerinde Âdem ile Al, Sarah'ı da yanlarına alarak, doktor odalarını temizlemeye giderler. Doktorun bulunmamasından yararlanarak, Sarah babasını arar. Polisler çocukların bulundukları yeri tespit ederek çiftliği basarlar. Bu olay, roman kahramanı Âdem'in geçirdiği ikinci dönüşlü dönüşümdür. Bu olaydan sonra Âdem'in, değer nesnesi olan arkeologluğa ulaşmak için önündeki engeller kalkacaktır. Artık her şey kendi ellerindedir.

Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz.

$$E_d \text{ } \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \wedge N_1)]$$

E_d : Dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Âdem

N₁: Değer Nesnesi (Hayallerini gerçekleştirebilme imkânına sahip olma, okumak, arkeolog olmak)

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

V: Ayırışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Çocuklar kurtarılır. Sarah'nın babası Yargıç Melvin, Sarah'a sahip çıktıkları için Âdem ile Al'a sahip çıkar. Onları Amerika'da okula yazdırır. Çocuklar çok çalışarak yaşıtlarını yakalarlar. İkisi de üniversiteyi kazanırlar. Âdem arkeoloji, Al da bilgisayar mühendisliği okur. Al, üstün özellikleri olan bir bilgisayar yapar. Adını "Kama" koyar. Bu arada Sarah, gazetecilik okur. Büyük bir haber ajansında staja başlar. Burada kendisine yardımcı olan Kris adında, zenci bir gazeteci vardır. Âdem, bu adı duyunca çok tedirgin olur. Kris ile tanışmak ister. Sarah, onları tanıştırır. Âdem'in korktuğu başına gelmiştir. Kris, Âdem'in kaçırılmasında rol oynayan o küçük zenci çocuktur. Fakat Kris, her şeyi Âdem'e anlatır. Arturlar, Kris'in babasını öldürmüştür. Kris de onlardan intikam almak istemektedir. Kris'in elinde bazı bilgiler vardır. Fakat delil yoktur. Al , delilleri Kama sayesinde öğrenebileceğini söyler.

Âdem önce Arturlara ait bir şirkette işe girer. Bu şirketin ana bilgisayarına verici yerleştirir. Böylece Al üstün zekâlı Kama bilgisayarıyla Arturların kapalı devre sistemiyle çalışan uluslararası bilgisayar sistemine girer. Bu sayede Arturların bütün şirketleri, ortakları, alıcıları ortaya çıkar. Arturların yapacağı soygunları ve soygun planlarını öğrenir; bu bilgiler sayesinde, soygunlara engel olmaya başlarlar. Arturlar, bütün işleri ters gitmeye başlayınca umutsuzluğa düşerler. Kurdukları kaçakçılık imparatorluğu çökmektedir. Âdem, Al, Kris ve Sarah, Arturları yakalatacak birçok delil ele geçirirler. Fakat Âdem, son bir darbe vurmak niyetindedir. Dillere destan bir yat yaptırırlar. Adını Kızıl Teke koyarlar. Bu yatla Midos Koyuna gelirler. Âdem, tek başına dağın tepesindeki Midos Kartalı anıtına gider. Tıpkı küçükken yaptığı gibi gagasından içeri girer. Ve içeride üç gün araştırma yaparak kırk bir mezar anıtı bulur. Bu mezarlar 4000 yıldır kayıp olan Midos Kral anıtlarıdır. Fakat kırk Midos Kralı vardır. Âdem, bu kırk birinci kapının ne işe yaradığını anlamaz. Tekrar tekneye döner. Bütün arkeoglara gizli ibaresiyle mektup göndererek, Midos Kral mezarlarını bulduğunu söyler. Arturlara da mektup gönderir. Fakat onların mektubu farklıdır. Onların kim olduğunu, yaptıkları tarihi eser soygunlarından haberdar olduğunu, onlarla iş yapmak istediğini, Midos Kral mezarlarını bulduğunu, alıcı bulmalarını bu arada bizzat Midos koyuna gelmelerini ister. Arturlar, hemen gelirler.

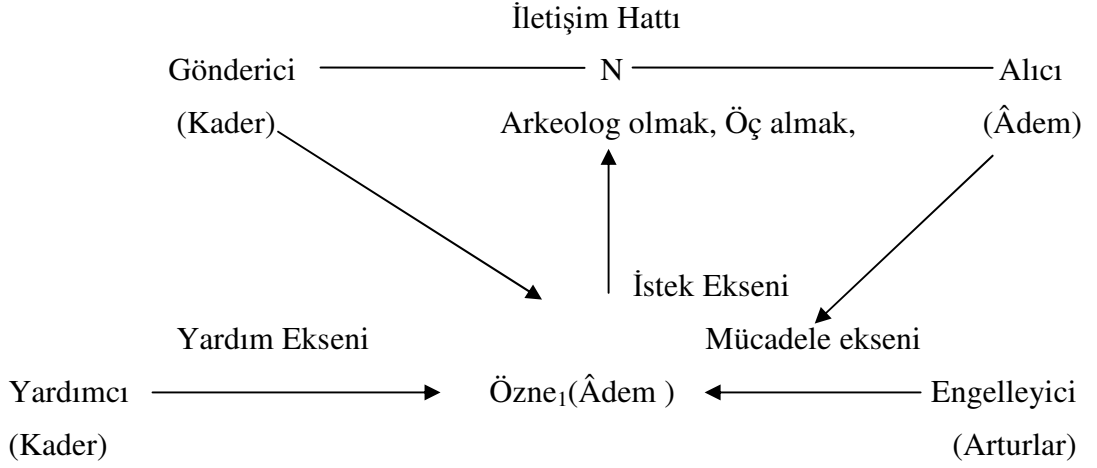
Al ile Âdem koydan mezarlara açılan bir kapı açarlar. Al, mezarların içinde ilerleyen yol boyunca ses ve kamera sistemleri yerleştirir. Âdem, Arturları da yanına

alarak anıtların içine girer. Arturlar, ilk kral mezarına gelesiye kadar çekinmeden, kim olduklarını neler yaptıklarını anlatırlar. Bu arada diğer davetliler de koya gelir. Âdem onları almak için Arturları atlatıp dışarı çıkar. Arturlar, bu arada kral mezarlarının birinde bulunan altın sandıklarıyla ilgilendikleri için Âdem'in gittiğini fark etmezler. Âdem diğer arkeologları ve tarihi eser tutkunu zenginleri alarak tünele geri girer. Bu arada dünyanın gözü bu olaya çevrilir. Bütün televizyonlar bu önemli keşif hakkında haberler yapmaktadırlar. Arturlar, ceplerini tarihi altınlarla doldurmuşken diğer davetlilerle karşılaşırlar. Herkes şaşkınlık içindedir. Âdem, herkesin kendisini dinlemesini söyleyerek hikâyesini anlatır. Böylece, Arturların gerçek yüzünü herkese anlatmış olur. Arturlar, güvenlik görevlilerine teslim edilir.

Kırk birinci kapının önüne geldiklerinde herkes şaşkındır. Çünkü kırk kral vardır. Bu kırk birinci kapı da neyin nesidir. Gelenler arasında, Siyamlı bir arkeolog vardır. Arkeolog, kapının üzerindeki yazıları orada hemen çevirir. Yazılarda, bu mezarları bulacak olan kişinin özelliklerinden bahsedilmektedir. Bahsedilen özelliklerin hepsi Âdem'de vardır. Herkes şaşkınlık içindedir. Yazılarda şu bilgi de vardır. Midoslu bilginler, üstün zekâlılık iksiri yapmışlardır. Bu yüzden de üstün zekâlıdırlar. Midos demek de zaten üstün zekâlı demektir. Kırk birinci kapı, zamanı gelince kendisi açılacaktır. Ondan önce kim açmaya kalkarsa lanetlenecektir. Bu yüzden herkes kapıdan uzak durur.

Bu olaydan sonra Âdem ile Sarah evlenerek Midos'a yerleşirler. Sarah, yaşadıklarını roman haline getirir ve yayımlar. Böylece ünlü bir yazar olur. Kris, Amerika'ya geri döner. Büyük bir gazetenin yöneticisi olur. Al, yeni bir bilgisayar yapmak için Japonya'ya yerleşir.

Romanın başından sonuna kadar ana kahraman olan Âdem'i merkeze alarak bir eyleyenler modeli şeması oluşturursak, aşağıdaki anlatı şeması ortaya çıkar

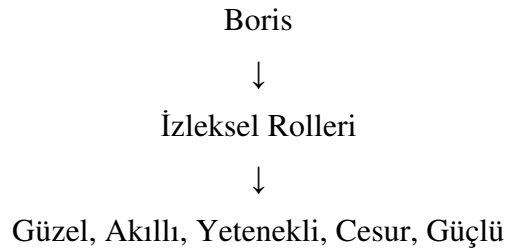

Özne₁, isteklerine ulaşmak için çok çalışır. Arturlar ise onun isteklerine ulaşmasındaki tek engeldir. Nitekim Özne₁ kaderinde yardımıyla hem arturları yener hem de istek eksenine kavuşur.

3.1.12. Tuna'dan Uçan Kuş

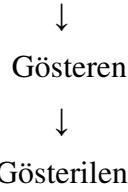
Boris, Tuna nehri kıyısında, Nemçe sınırında, Pirak çiftliğinde yaşayan akıllı, zeki, çevik bir çocuktur. Bu bölgeler o günlerde Osmanlı idaresindedir. Padişah, devşirme fermanı yayımlamıştır. Osmanlı devletinde, yeniçerinin asker ihtiyacını karşılamak için devşirme sistemi kullanılmaktadır. Bu sisteme göre, yeniçeriler Balkanlar'da yaşayan gayrimüslim ailelerden seçilirdi. Her kırk evden bir oğlan çocuğu alınırdı. Padişah'ın fermanını alan Yeniçeri Ağası, kendi fermanını da ekleyerek, bunu devşirmeden sorumlu turnacı başlarına yollar.

Ferhat Ağa, Padişah'ın fermanı üzerine her kırk evden bir oğlan çocuğu toplamaya başlar. Boris de bu devşirmelerden biridir. Fakat diğer devşirmelerden daha cesur, daha zekidir. (Yazar roman kahramanı olacak küçük Boris'in niçin roman kahramanı olacağını ima etmiştir. Yani Boris'in roman boyunca üstleneceği izleksel rolleri vermiştir.

Boris'in özelliklerini fark eden Ferhat Ağa, onun ileride devlet yönetimine çıkacağını sezinleyerek, durumu Yeniçeri Ağasına iletir. Boris'in methi Padişah'a kadar gider. Fakat Boris evinden, annesinden ayrılmak istemez. Annesi de onu vermek istemez. Oğlunun kendi topraklarında kalıp kendi milletine hizmet etmesini istemektedir. Yazarın, Boris'in annesinin ağzından söylediği bu düşünce aslında kendisinin çocuklara vermek istediği fikirdir. (Çocuklar, okuyup, kendi ülkenize, kendi insanınıza hizmet edin.)

Oğlunun kendi topraklarında kalıp kendi milletine hizmet etmesini istemektedir.

“Kendi ülkenize, kendi milletinize hizmet edin. Kendi insanınıza faydalı olun, yurt dışına gidip, beyin göçüne neden olmayın”

Bu durum aslında Türkiye'nin kanayan yarasıdır. Yazar satır arasına bu durumu ustaca sıkıştırmıştır. Çocukları sıkımayacak bir şekilde mesajını vermiştir. Ferhat Ağa, Boris'i çiftlikten alır diğer devşirmelerle birlikte İstanbul'a doğru yola çıkar. Bu, Boris'in geçirdiği ilk dönüşlü dönüşümdür. Bunu şu şekilde gösterebiliriz.

$$E_d \text{ } \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

E_d : Dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Boris

N_1 : Değer Nesnesi (Ailesiyle birlikte yaşamak)

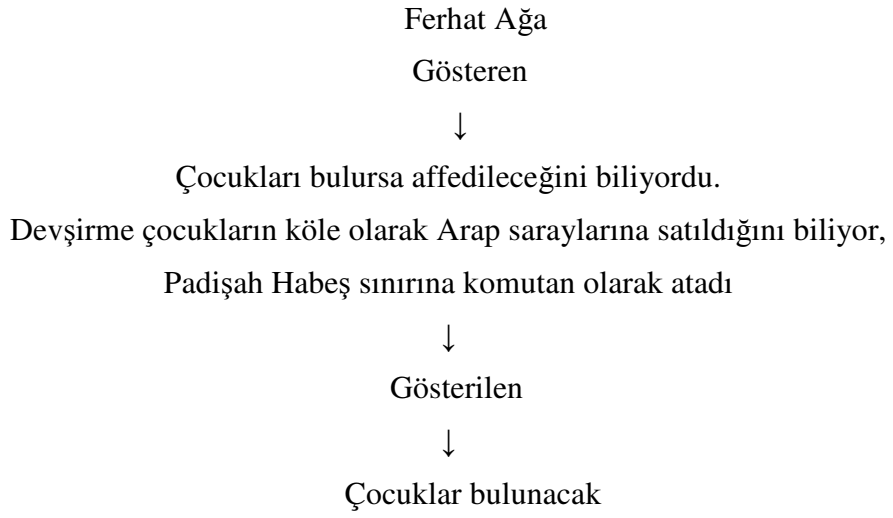
$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Fakat yolda Boris Ferhat Ağa'nın elinden kaçır. Ormana sığınan Boris, ormanda derince bir çukurun içine düşer. Bir türlü çıkamaz; çünkü bu çukur, ayılar için hazırlanmış bir tuzaktır. İki – üç gün sonra açlıktan ölmek üzereyken avcılar tarafından bulunur. Avcılar onun devşirme olmamak için kaçtığını duyunca onu saklamaya karar verirler. Fakat Ferhat Ağa ve adamları onu bulurlar. Ferhat Ağa, avcıları padişahın fermanına karşı geldikleri için falakaya yatırır. Ferhat Ağa, Boris'i bulduktan sonra tekrar yola koyulur. İstanbul'a varmasına az kalmıştır ki Dramalı Deli Hüseyin adındaki eşkıya ve adamları tarafından baskına uğrarlar. Bu baskında, Boris ile birlikte birçok devşirme çocuk kaçırlılır. Padişah, bu olay üzerine Ferhat

Ağa'yı, Habeşistan sınırındaki bir kaleye komutan olarak atayarak sürgün eder.Eşkîya hakkında da ölüm fermanı çıkarır.

Ferhat Ağa, devşirme çocukların seçme çocuklar olduğu için, Arap krallarının ilgisini çektiğini, bu yüzden yüksek bedellerle Arap saraylarına köle olarak satıldığını bilmektedir. Eğer çocukları bulursa affedileceğini de bilmektedir. Burada yazar, Ferhat Ağanın zihnindekileri okumuştur. Aslında romanın bundan sonraki seyri hakkında gösterimde bulunmuştur. Padişah'ın, Ferhat Ağa'yı Habeşistan sınırına kale komutanı olarak sürgün etmesi de başka bir gösterimdir.

Ferhat Ağanın tahmin ettiği gibi olmuştur. Çocuklar Habeş kralına köle olarak satılır. Bu olay Boris'in roman boyunca geçirdiği geçişli dönüşümlerden biridir.

$$E_g \text{ } \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

E_g : geçişli dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Boris

N_1 : Değer Nesnesi (Özgürlük)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Boris, özgürlüğüne sahip değilken, yeniden, sahip olamama durumuna geçer. Fakat birinci durumda okuyup Osmanlı Devletine hizmet etmesi için özgürlüğünü kaybeder. İkinci durumda ise köle durumuna geçer.

Habeş Kralı, bu çocukların Osmanlı Sultanının malı olduğunu bilmektedir; Osmanlı Sultanına ait bu çocukları sarayda köle olarak kullanmak onu mutlu eder. Çünkü Osmanlı sultanını içten içe sevmez. Çocuklar sarayda çeşitli işlerde kullanılır. Hepsi de biraz daha büyüdüklerinde hadım edileceklerini duyarlar. Bu yüzden saraydan kaçışın yollarını ararlar. Osmanlı Sultanıyla Habeş Kralı hediyeleşmektedirler. Osmanlı Sultanının hediyelerini Mısır Valisi ile sınır kale komutanı olan Ferhat Ağa götürürler. Habeş Kralı, onlar adına ziyafet verir. Bu ziyafet sırasında Ferhat Ağa, kendilerine hizmet eden kölelerin kaçırılan devşirme çocuklar olduğunu anlar. Gece odalarına çekilince, durumu Mısır Valisine anlatır. Bu arada Boris odaya gelir. Kaçmak istediklerini söyler. Odaya gizli bir geçitle geldiğini belirtir. Bu geçiti gösterenler ise sarayın baş mimarı ile yardımcısıdır. Bunlar İstanbul'dan gelmişlerdir. Habeş kralı, ülkesine çeşitli eserler yapmak istemiştir. Devrin en iyi mimarlarının İstanbul'da olduğunu bildiği için Osmanlı Sultanından yardım ister. İşte bu iki kişi sultan tarafından hem krala yardım etmek, hem de istihbarat toplamak için geçici olarak Habeşistan'a giderler.

Vali ile Ferhat Ağa, onları oradan kaçırmaya söz verirler. Planı, mimar kurar. Boris'e hazırladığı planı gizlice verir. Çocuklar, bu plan çerçevesinde sarayın kurumuş su kuyusuna ulaşırlar. Orada bir gece bekleyip ortalık yatışınca çıkacaklardır. Ancak kaçtıkları fark edilir. Kaçaklar bir türlü bulunamayınca Kral'ın av köpekleriyle arama yapılır. Boris ve arkadaşları kuyudan çıkınca yakalanırlar. Kral, onları ölüme mahkûm eder. Burada mimar devreye girer. Onların herkese ibret olması için halkın önünde diri diri toprağa gömülmesini ister. Kral bu fikri beğenir, Boris ve arkadaşları halkın gözleri önünde diri diri toprağa gömülür. Ancak toprağın altından mimar ve yardımcısı onları kurtarır. Mimar, yaptığı türbe inşaatından meydana kadar tünel kazmıştır. Eğer yakalanırlarsa çocukların diri diri gömüleceğini bilmektedir. Şehrin ortasında yapalım diyerek kralı kandırır. Gömme işlemi bittikten sonra yardımcısı ile birlikte tünele girer. Bir karışlık mesafe vardır. Orayı kazarak çocukları kurtarırlar. Daha sonra ortalık yatışınca, çocukları Mısır'a kaçıırırlar. Oradan da Ferhat Ağayla birlikte İstanbul'a giderler.

İstanbul'da ilk olarak sünnet edilirler. Sonra adları değiştirilir. Boris'in adını Ferhat Ağa Behram koyar. Behram, Enderun'a alınır. Burada iyi bir eğitim alır. İyi derecede mezun olur. Enderunda öğrenim görürken veliaht sultanla arkadaş olur. Bir gün şehzadeye çizdiği gemi resimlerini gösterir. Şehzade bu durumu padişah babasına iletir. Padişah, onu huzuruna çağırır. Henüz on sekiz yaşındayken, padişaha çizdiği gemileri anlatır. Padişah, Kaptan-ı derya'ya gemilerin yapılması için emir verir. Ne var ki paşa Behram'ı, kışkandığı için gemi yapımını hep geciktirir. Bu günlerde İstanbul'da azılı bir hırsız türemiştir. Kimse onu yakalayamamaktadır.

Zenginlerden aldıklarını fakir halka dağıtmaktadır. Padişah, bu duruma çok sinirlenir. Behram'ı yanına çağırır. Hırsızı yakalamasını buyurur. Behram, hırsızı uzun uğraştan sonra yakalar. Padişah bunun üzerine onu nişancı yapar. Böylece o artık bir kubbe altı veziridir. Behram, vezir olur olmaz kaptan-ı derya'yı sıkıştırarak gemileri tamamladır. Bu sırada Padişah'ın kızıyla evlenir. Sarayın damadı olur. Gemileri denemek için bir deneme turuna çıkarlar. İki ay sürecek olan bir turdur bu. Fakat kaptan-ı derya, korsanlarla Behram'ın esir edilmesi için anlaşır. Dönüş yolunda saldırıya uğrarlar. Kaptan-ı derya kurtulur. Behram, esir düşer. Bu olay Behram'ın geçirdiği geçişli dönüşümlerden biridir.

$$E_g \text{ } \ddot{O}_1 \implies [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

E_g : geçişli dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Boris

N_1 : Değer Nesnesi (Özgürlük)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Behram, gemide kürekçi olur. Yanındaki kişi İtalya kardinalidir. İtalyan derebeyleri onun kaçırılması üzerine bir donanma hazırlarlar. Bu donanma, korsanları yener. Bu sayede Behram ve arkadaşları kurtulurlar. İtalya'ya giderler. Orada kimliklerini saklayarak gemi yapımında çalışmaya başlarlar. Bir gün Tunuslu bir tüccar, onlara gemi siparişi verip gider. Gemilerini almak için aylar sonra geri geldiğinde, Behram ve arkadaşlarını namaz kılarken görür. Tunuslu tüccarın adı İdris'tir. İdris, onların Müslüman olduğunu anlayınca, bütün sırrını onlara anlatır. Ülkesinin İspanyol işgali altında olduğunu söyler. Behram ve arkadaşlarından yardım ister. Behram ve arkadaşları Tunus'a giderler. Burada halkı örgütlerler. Gizlice donanma kurarlar. Gençleri eğitirler, bütün bu hazırlıklardan sonra İspanyollara saldırırlar ve yenerler. Tunus'un ileri gelenleri onu Tunus Padişah'ı seçer. O, görkemli hediyeler hazırlayarak İstanbul'a, Padişah'ı ziyarete gider. Padişah, hiç duymadığı bu ülkenin sultanını huzuruna kabul eder. Behram, Padişah'ın elini öpmek ister. Yabancıların Padişah'ın elini öpmesi yasak olduğundan engellenince kim olduğunu açıklar. Herkes onu öldü diye düşünürken, o bir sultan olarak geri dönmüştür.

Padişah, ölünce yerine oğlu geçer. Behram'ı da kendine sadrazam yapar. Behram, uzun yıllar bu görevde kalır. Bir gün yeniçeri ağasını görevinden alınca yeniçeriler isyan eder. Padişah tahttan indirilir. Behram, sürgüne gönderilir. Sürgüne giderken eski yeniçeri ağası pusu kurmuş onu öldürecektir. Behram, dostları

sayesinde bu durumdan haberdar olur. Eski ağayı kaçırarak Behram'ın arabasına bindirirler. Behram, gece karanlığından faydalanarak limanda arabadan atlar. Böylece yeniçeri ağası kurduğu tuzakta kendisi ölür. Behram, doğduğu ülkeye geri döner. Burada kütüphane kurar. Kendini bilime adar. Kendisini bilgin olarak tanıtır. Padişah ününü duyar, onu saraya davet eder. Fakat bilgin yaşlı olduğunu söyleyerek onu geri çevirir. Padişah, Avrupa seferine çıktığı sırada onu ziyaret eder. Kim olduğunu ısrarla sorsa da öğrenemez. Bir gün bilgin, bir sandıkla bölge valisine gider. Ölünce bu sandığın Padişah'a gönderilmesini söyler. Üç gün sonra da ölür. Sandık Padişah'a gönderilir. Padişah, sandığı açıp içindeki günlüğü okuyunca onun Behram Paşa olduğunu anlar.

Behram'ın, roman boyunca geçirdiği dönüşümü şu şekilde gösterebiliriz.

$$E_d \text{ } \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \wedge N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Boris

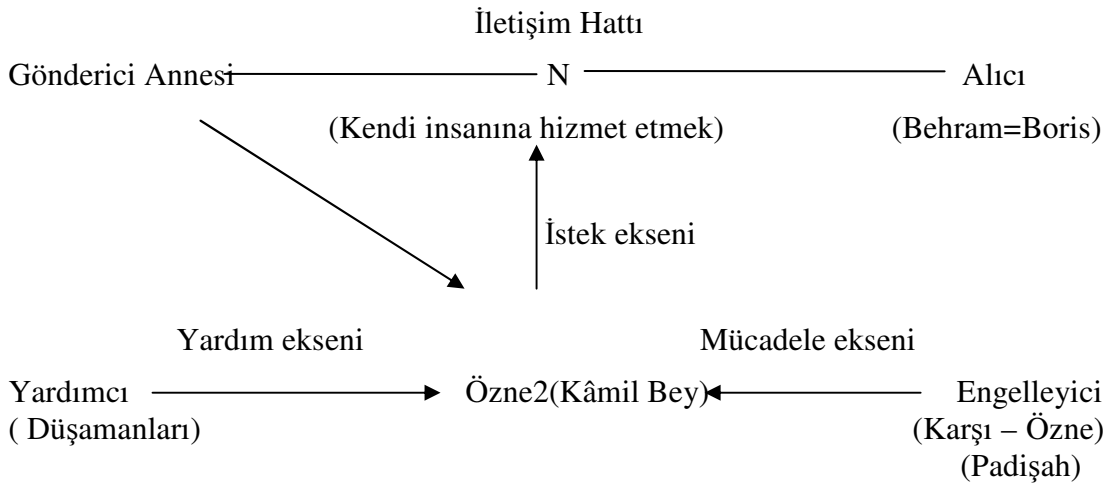
N_1 : Değer Nesnesi (Ailesiyle birlikte yaşamak)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Yani $\ddot{O}_1$ değer nesnesine sahipken, sahip olmama durumuna dönüşüyor, romanın sonunda tekrar sahip olma durumuna dönüşüyor

Romanın kahramanı Behram'ı merkeze alarak bir eyleyenler modeli şeması oluşturursak, aşağıdaki anlatı şeması ortaya çıkar:

3.1.13. Gökyüzündeki Mor Bulutlar

Kaptan Pilot Murat'ın hayatı, Hindistan seferini yapmasıyla değişir. Murat, Amerika'da eğitim almıştır. Öğrencilik yıllarında en iyi arkadaşı; Rapiki adında Hintli bir öğrencidir. Onunla bir yıl aynı evde kalırlar. İkisinin de en büyük hayali pilot olmaktır. İkisi de bu hayale ulaşmak için derslerini aksatmadan çalışırlar. Ancak belirledikleri sohbet saatinde, birbirlerine ülkelerinden, kültürlerinden, insanlarından en çok da efsanelerinden bahsetmişlerdir. Murat, Jambuna Ana efsanesinden çok etkilenmiştir. Sık sık bu efsaneyle ilgili sorular sormuştur. Bir yıl sonra eğitimlerini tamamlayarak ülkelere dönerler. Fakat birbirleriyle devamlı yazışırlar. Ancak hiç görüşemezler.

Kaptan Pilot Murat, Hindistan seferini yapacağını öğrenince arkadaşı Rapiki'yi arayarak Hindistan'a geleceğini söyler. Uçak havaalanına inince iki dost hasret giderirler. Kaptan Pilot Murat, dostuna Jambuna Ana'nın yaşadığı eve gitmek istediğini söyler. Rapiki, bunu memnuniyetle karşılamıştır. Murat, ilk olarak otele üstünü değiştirmeye gider. Duşunu alıp tam giyinmeye başlamıştır ki, birden bilincini kaybeder. Yatağa öylece uzanır. Gözlerinin önünden Jambuna Ana'nın yaşam öyküsü geçmiştir. Ancak bir tuhaflık vardır. Çünkü dostu Rapiki ona, Jambuna Ananın Tuha dağındaki yaşamını ve o dağıdan nasıl çıkıp da ailesinin yaşadığı köye geri döndüğünü anlatmamıştır. Oysa Murat, gördüğü yarı düşte, efsanenin eksik kısımlarını öğrenmiştir.

Rapiki'nin kiraladığı helikopterle Jambuna Ana'nın yaşadığı köye giderler. Murat ve dostu evin temeline girerler. Çıkarken Murat'ın ayağı kayar ve başını yere çarpar. Başı kanıyordur. Murat'ın eline parlak yarı saydam bir taş geçmiştir. Taştan garip bir ısı yayılmaktadır. Murat, içeriden zar zor çıkar. Bu olay Murat'ın geçirdiği dönüşlü dönüşümdür. Çünkü bulduğu taş, kutsal olduğuna inanılan bir taştır. Jambuna Ana'nın, ölümünden sonra sahibi gelesiye kadar kayıp kalacağına inanılan İşaura taşıdır. Ve bu taşı Murat bulmuştur. Bu taş ile Jambuna ananın, gelecekte kimin ruhuna gireceği bulunacaktır. O kişi, bu taşla sahip olarak olgunluğa erecektir. Murat, artık o kişiyi bulmak ve onun olgunluğa ermesini sağlamak için seçilmiş kişidir.

İşaura taşını edinç nesnesi olarak, Murat'ı da Özne₁ olarak değerlendireceğiz. Ortaya çıkan bu durumu şu şekilde gösterebiliriz;

$$Ed \text{ } \ddot{O}_1 \quad \Rightarrow \quad [(Ne \vee \ddot{O}_1 \vee N1) \rightarrow (Ne \wedge \ddot{O}_1 \wedge N1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

Ö₁: Murat

Ne: Edinç Nesnesi (İşaura taşı)

N1: Değer Nesnesi (Seçilmiş kişi)

Λ: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

V: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

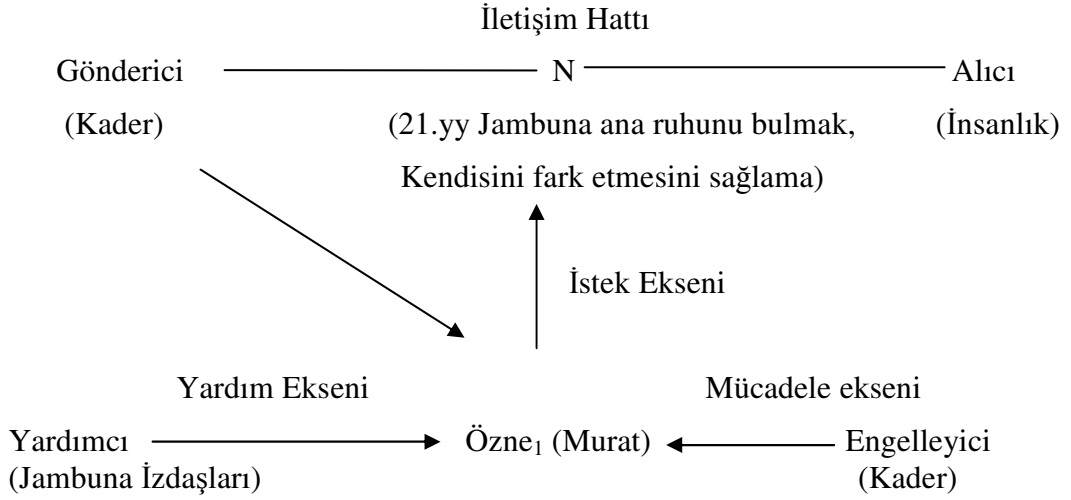
Başöğretmen onu iyileştirir. İşaura adı verilen bu taş, Jambuna Ana'nın içinden çıkmıştır. Bu taş sevgi kaynağıdır. Yaydığı sıcaklık sevgi sıcaklığıdır. Bu taş, Murat'ta kalır. Murat bu taştan oldukça etkilenmiştir. Jambuna Ana'nın cesedi, Himalaya dağlarında buzulların arasına gömülmüştür. Yılın belli zamanlarında ceset görünmektedir. Efsaneye göre eğer ceset çürürse Jambuna Ananın ruhu bir insanın bedenine girmiş demektir.

Kaptan Pilot Murat, Türkiye'ye geri döner. Bir süre sonra Amerika seferini yapan uçağın pilotu olmuştur. Yıllar sonra Amerika'ya gitmenin heyecanını yaşar. Havaalanından uçaktan inince, başöğretmeni karşısında görür. Başöğretmen, kendisiyle konuşmak istediğini söyler. Murat'la baş başa kalınca her şeyi anlatır. Jambuna Ana'nın, cesedinin çürüdüğünü, bunun da yeni bir bedende tekrar dünyaya geleceğinin işareti olduğunu anlatır. Bu kişinin bulunması için İşaura taşının gerekli olduğunu, bu taşı bulanın kendisi olduğu için, yeni bedenin bulunmasında seçilmiş kişi olduğunu anlatır. Başöğretmen, ruhun gireceği bedenin ölümden kıl payı kurtulan kız çocuğu olacağını ve bu çocuğun Jambuna Ana'nın yaşadığı vadiye giderek özelliklerinin farkına varacağını söyler. Bu özelliklere uyan üç çocuk tespit ettiklerini, ancak kendisinin yardımına ihtiyaç duyduklarını söyler. Murat, biraz tereddüt ettikten sonra yardım etmeyi kabul eder. Bu üç kız, Niraveda adında ünlü bir sanatçı tarafından, ölümden kurtulur kurtulmaz evlatlık alınmıştır. Niraveda, önce çocukları İsviçre'de bir klinikte tedavi ettirmiştir. Burada çocukların kurtulma şanslarının az olmasından dolayı hiç denenmemiş ilaçlar bu çocukların üzerinde denenmiştir. Bu ilaçların etkisinden dolayı çocukların üçü de üstün zekâlıdır. Niradeva, onların iyi bir eğitim almaları için İsviçre'de bir çiftlik alır. Bu çiftlikte insanlardan özellikle de basından kaçırarak en iyi hocalardan ders almalarını sağlamıştır. Niradeva, her yılbaşı tatilini çocuklarıyla geçirir. Çocuklarını getirip götürmek için özel bir jet yaptırır. Başöğretmen, Murat'tan, bu jetin pilotu olmasını ister.

Murat, artık Niraveda'nın özel pilotudur. Amacı, yılbaşında çocuklarla tanışıp İşaura taşını onlara göstererek verdikleri tepkiye göre hangisinin Jambuna Ana'nın

ruhunu taşıdığını bulmaktır. Murat, çocuklarla yılbaşı gecesini baş başa kalmayı başarır. Çocuklara, İşaura taşını gösterir. Ancak çocuklar hiçbir tepki göstermezler. Bu durumu başöğretmene anlatır. Bunun üzerine başka bir yol izlemeye karar verirler. Sirenada adındaki gazeteci dostlarından yardım isterler. Sirenada, Jambuna Ana'yı benimsemiş biridir. Gazete aracılığıyla dünya çapında “Ölüm Kalım Savaşı” adında yarışma düzenlenmesini sağlar. Amaçları efsanede geçen özelliklerini taşıyan çocuğu bulmaktır. Ancak başarısız olurlar. Umutlarını kaybederler. Bu şekilde yıllar birbirini kovalar. Murat, tekrar hava yolları şirketlerinde çalışmaya başlar.

Roman kahramanı Murat'ı, merkeze alarak eyleyenler modeli hazırlarsak, romanın anlaşılıp bundan sonraki kısımların yorumlanmasında yardımcı olacaktır.

Dünya da garip şeyler olmaya başlar. Gökyüzünü mor bulutlar kaplamıştır. Bir gün aniden televizyon yayınları kesilir. Çizgi karakterdeki insanların sunduğu bir program ekranlara yansır. Çizgi karakterler, insanlara, bu bulutlardan kurtulmanın tek yolunun; sevgi, kardeşlik, barış ve yardımlaşma olduğu, bu duygular yitirildikçe bu mor bulutun büyüüp insanlığı yok edeceğini söyler. Ve aniden yayın kesilir. Bilim adamları, gizli servisler, güvenlik birimleri ne kadar uğraşırsa da yayının kaynağını bulamazlar. Bu gelişme halkın ilgisini çeker. Halk bu gizemli yayınları hiç kaçırmaz olmuştur.

Çuen, Amerika'da görev yapan Çinli bir profesördür. Profesör Çuen, bu yayınlar üzerinde çeşitli incelemeler yapar. Kendi geliştirdiği üstün zekâlı bilgisayarlarıyla yayınları inceler. Bu yayınların, bilinen fizik kurallarının dışında geliştirildiğini saptar. Fakat ne kadar uğraşırsa bir türlü yayınların kim veya kimler tarafından nerede ve nasıl yapıldığını öğrenememiştir. Bunun üzerine geliştirdiği üstün zekâlı bilgisayarına gizemli yayıncıların yanıtlaması ricasıyla bazı sorular

yazar. Artık akli gelecek cevaplardadır. Ve beklediği olur. Bir gün okuldan eve gelip, kanepesine uzanmıştır ki çağrıldığını duyar. Bilgisayarının ekranında çizgi adamlar belirmiştir. Çizgi adamlar, onunla iletişime geçmek için özel bir kanal oluşturmuşlardır. Profesöre, daha sonra da görüşmek için bu kanalın şifrelerini verirler.

Profesör, her gün eve geldiğinde, bir haber ümidiyle ekrana bakar. Bir akşam yemeğe çıkmıştır. Yemekte eski öğrencilerinden biriyle karşılaşır. Yemekten sonra eve gitmek için yola çıkmıştır ki, eski öğrencisiyle arkadaşının yolda kaldığını görür. Onları arabasına alır. Gençler, Jambuna Ana evine gideceklerini söyleyince oldukça şaşırır. Jambuna Ana efsanesini duymuştur. Fakat Amerika’da Jambuna Ana evinin olduğunu bilmiyordur. Gençleri oraya götürür. Onların davetini kırmaz ve eve girer. Orada başöğretmen, Murat ve diğer Jambuna izdaşlarıyla tanışır. Profesör ile Murat birbirlerini çok severler. Sık sık görüşmeye başlarlar. Fakat ikisi de birbirlerinden sırlarını saklamaktadırlar. Bir gün Murat, profesörü ziyaret etmek için üniversiteye gider. Beraber profesörün evine geçerler. Eve girdiklerinde ikisi de ekrandaki yazılar ile karşılaşır. Gizemli yayıncılar, profesörün Muratla birlikte olduğunu bilmektedirler. Üstelik Murat’ı da tanımaktadırlar. Murat ile profesörün dostluğuna sevinmişlerdir. Gizemli yayınlar başlayalı beş yıl olmuştur. Gizemli yayıncılar, profesörün deneylerini bildiklerini söylerler. İnsanların iyilikle olgunlaştıktan sonra tüm dünyayı değiştirecek buluşları ortaya çıkaracaklarını söylerler. Şimdilik bu buluşların insanlık için sakıncalı olduğunu söylerler. İkisi de birbirlerine bütün sırlarını anlatırlar.

Gizemli yayıncılar, ikisiyle tanışmak istediklerini söylerler. İkisi de bu olaya çok sevinirler. Onları bir uçakla bilmedikleri bir yere götürürler. Bu havaalanı çok farklıdır. İkisi de sıradan bir yerde olmadıklarını anlarlar. Uçaktan indiklerinde yerde hızla hareket eden bir şerit vardır. Şeride girmeleriyle bir anda kendilerini bir evin önünde bulurlar. Ev oldukça farklı, üç boyutlu eşyalarla döşenmiştir. Murat karşısında biri zenci ikisi beyaz üç kızı görünce bu kızların, Bayan Niraveda’nın, evlatlıkları olduğunu hemen anlar; onlarla kucaklaşır. O anda Bayan Niraveda da gelir. Murat, bu olup biteni anladıktan sonra profesörü kızlarla ve Bayan Niraveda ile tanıştırır. Jambuna Ana, efsanesini onlara anlatır. Onlara “Jambuna Ana’nın ruhunu sizden biri taşıyor olmalı” der. Bunun ortaya çıkması için Jambuna Ana’nın yaşadığı Raj vadisine gitmek gerektiğini söyler. Çocuklar bu ilginç efsane üzerine anneleri Niraveda ile birlikte Hindistan’a gitmeyi kabul ederler.

Hindistan’a gelirler. Onları Rapiki, başöğretmen ve diğer izdaşlar karşılarlar. Hep beraber Raj vadisine çıkarlar. Raj vadisini dolaştıktan sonra Jambuna Ana’nın

köyüne geri dönerler. Murat, gece hangisinin ruhu taşıdığını bulmak için İşaura taşını getirir. Çocuklar tek tek taşı incelerler. Fakat yine bir şey olmaz. Taşı Bayan Nireveda da incelemiştir. Herkes yatar. Murat, bir anda yataktan fırlar. Çünkü İşaura taşını salonda unutmuştur. Salona geldiğinde taş yoktur. Herkes ayaklanmıştır. Fakat Bayan Niradeva da ortalıkta yoktur. Taş ile birlikte herkes onu da arar. Ancak bulamazlar. Murat, Jambuna Ana'nın dağdan indiği şelaleye gider. Ve Niraveda'ya hediye ettiği eşarbı bulur. Artık her şeyi anlamıştır. Jambuna Ana'nın ruhunu o taşımaktadır.. Niraveda'nın geçmişi araştırıldığında bütün şartları taşıdığı görülür.

Niraveda'nın, Raj vadisini gezmesi ve İşaura taşına sahip olması Jambuna Ana ruhunu taşıdığını fark etmesini sağlar. Böylece Niraveda, dönüşlü dönüşüm geçirir. Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz.

$$Ed \ddot{O}_2 \iff [(Ne \vee \ddot{O}_2 \vee N1) \rightarrow (Ne \wedge \ddot{O}_2 \wedge N1)]$$

Ed: dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_2$: Niraveda

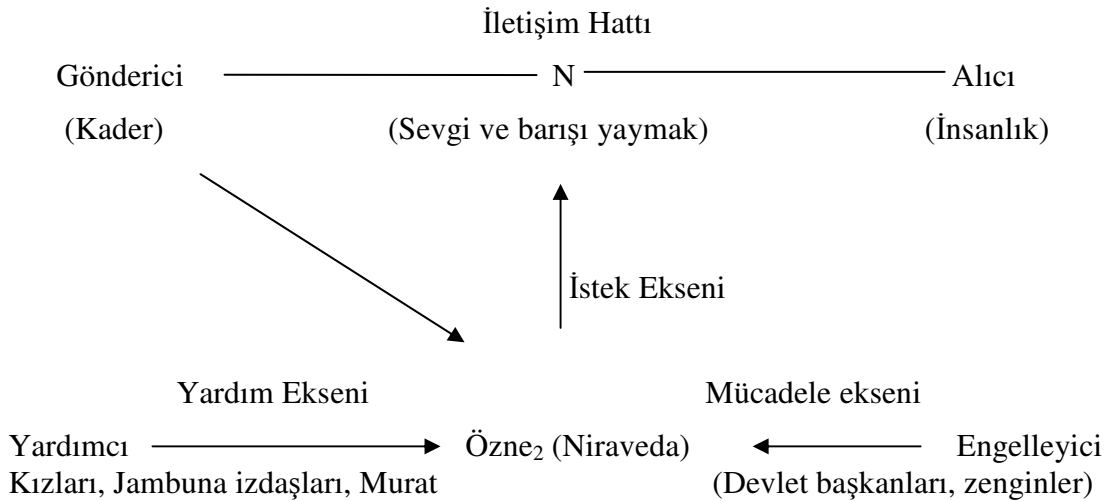
Ne: Edinç Nesnesi (İşaura taşı)

N1: Değer Nesnesi (21. yüzyıl Jambuna anası)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Eğer Niraveda'yı merkeze alarak bir eyleyenler modeli oluşturacak olursak;

3.1.14. Ganga

Ganga, Ganj nehri kıyısında pirinç tarlalarından işçi olarak çalışan bir kadın tarafından dünyaya getirilir. Göz kapakları ve kulakları yoktur. Kulakları yerine tıpkı balıkların solungaçları gibi derin yarıklar vardır. Doğumunu yaptıran kadın ile annesi Ganga'yı biliciye götürür. Hindistan'da yeni doğan çocukları biliciye götürmek adettir. Bilici kadın, onun kaderi hakkında yorumda bulunamaz. Doğumuna yardımcı olan kadın, annesine "Tanrıları kızdırdığın için seni cezalandırmışlar" der. Annesi böyle çirkin bir çocukla birlikte olduğu sürece herkesin kendisinin cezalandırılmış olduğunu düşüneceğini düşünerek Ganga'yı tahta bir tekneye koyarak Ganj nehrine bırakır. Bu Ganga'nın yaşadığı ilk dönüşlü dönüşümdür. Artık anne ve babasından hep ayrı yaşayacaktır. Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz.

$$E_d \ddot{O}_1 \iff [(\ddot{O}_1 \wedge N_1) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_1)]$$

E_d : dönüşlü dönüşümün işareti

$\ddot{O}_1$: Ganga

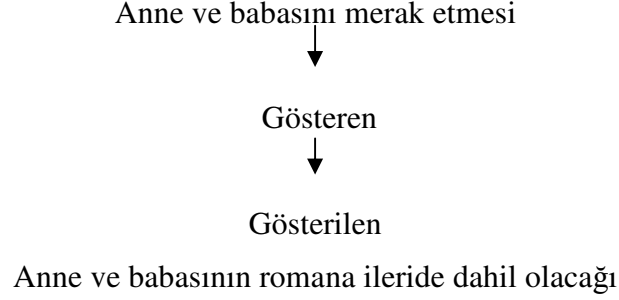
N_1 : Değer Nesnesi (Ailesiyle birlikte yaşamak)

$\wedge$: Bireşim yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayırışım yani ayrı düşmek, sahip olamamak

Ganj nehri Hinduizm ve Budizm dinine inanan insanlar için kutsal bir nehirdir. Her yıl insanlar bu nehrin bulunduğu Benares şehrine gelerek hacı olurlar. Hacı olmak için Ganj nehrinin sularında yıkanmaları gerekmektedir. Ölülerini de Ganj nehri kıyısında bulunan ölü yakma yerlerinde yakıp, küllerini denize atarlar; böylece günahlarından arındıklarına inanırlar. Rahipler ve çocuklar günahsız sayıldıkları için cesetleri Ganj nehrine yakılmadan atılmaktadır. Bu yüzden burada ölüp, yakılmak isteyen fakir insanlar, hayattayken Ganj nehri kıyısındaki mağaralara yerleşirler ki ölünce külleri Ganj'a atılsın. Ganga'yı bulan yaşlı kadın da bu fakir yaşlı Hintlilerden biridir. Onu Ganj nehrinde bulduğu için adını Ganga koyar. Ganga'yı torunu yerine koyar; onu büyütür. Ganga, Ganj nehri kıyısında otururken sudan turna balığı çıkar ve Ganga ile zihinsel iletişime geçer. Ona kim olduğunu ve görevini anlatır. Ganga aslında bir balıktır. Ganj nehrindeki balıklar kutsal sayılmaktadır. Balıklar nehre atılan insan ölülerini ve küllerini yiyerek zihinsel olarak insanlardan üstün olmuşlardır. Kendilerine Ganjlılar adını verirler. Ganga da burada yetiştirilen özel bir yumurtadır. Ganjlıların en büyük hedefi insan olabilmektir. İnsan haricinde, istedikleri canlıların şekline dönüşebilmektedirler. Deney amacıyla Ganga, daha yumurtayken annesi Ganj nehrinde yıkanırken gizlice rahmine yerleştirilir. Ganga, anne ve babasını çok merak etmiştir. Fakat Turna balığı

bunu söylemez. Ganga'nın anne ve babasını merak etmesi romanın ilerleyen kısımlarında anne ve babasının romana dahil olacağına göstergesidir.

Ganga'nın yedinci yaş gününde Hint inançlarına göre tapınakta kutsanması gerekmektedir. Başrahip onu kutsar. Ninesi bu olaydan birkaç gün sonra ölür. Ninesinin vasiyeti üzerine Başrahip onu tapınağa alır. Ninesi ölen Ganga'nın hayatı bu ölüm dönüşümüyle değişir.

$$Ed\ddot{O}_1 \Rightarrow [(\ddot{O}_1 \wedge N_2) \rightarrow (\ddot{O}_1 \vee N_2)]$$

Ed: Dönüşümlü dönüşüm

$\ddot{O}_1$: Ganga

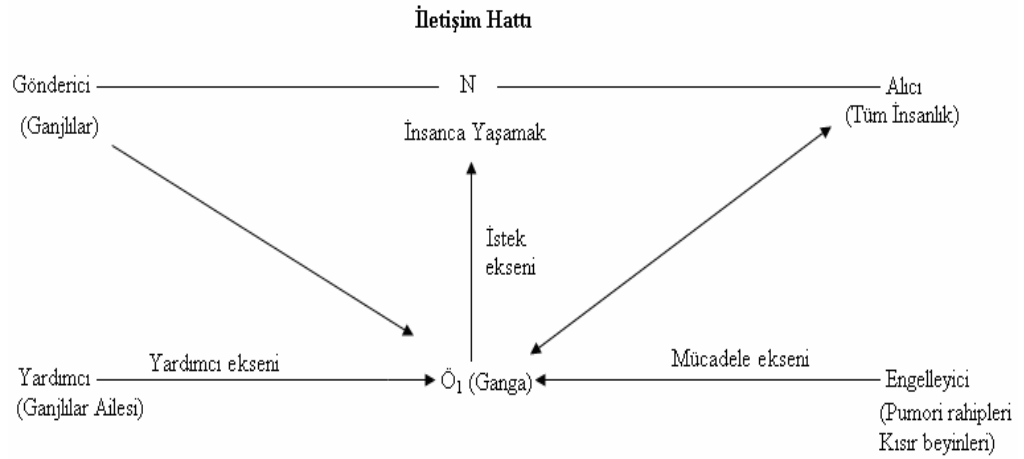
N_2 : Ninesiyle yaşamak (Değer Nesnesi)

$\wedge$: Bireşim, yani sahip olmak, kesişmek

$\vee$: Ayrışım, yani ayrı düşmek, sahip olamamak.

Ganga'yı zengin bir aile evlat edinir. Onu okuturlar. Ganga, üstün zekalı bir çocuktur. Kısa zamanda dünyada adından söz ettirir. Herkes ona hayrandır. İnsanları ele geçirmek isteyen Pumari rahipleri adında kötü güçler vardır. Onlar Ganga'nın Ganj Nehri'nden geldiğini bilirler. Ganga'yı öldürmeye çalışırlar. Ganga, Ganjlılarında yardımıyla Pumari rahiplerini yener. Bu olaydan sonra balığa dönüşebilmeyi başarır. Tüm dünyayı dolaşarak insanlara sevgiyi anlatır.

Bu durumu eyleyenler modelinde gösterirsek:

Ö₁, insanca yaşamak ve insanları bu doğrultuda bilinçlendirmek ister. Ganjlılar, insana dönüşünce, insanlar kendilerine zarar vermemeleri için insanlığın sevgiyle hazır olması gerektiğini düşünerek Ö₁'i gönderirler (gönderici). Ganjlılar, insana dönüşüp, dünyaya sevgi hakim olursa, tüm insanlık kazanacaktır (alıcı). Ganga'ya ailesi ve Ganjlılar yardım eder. (yardımcı) Pumori rahipleri ve onların beyinlerini kontrol ettikleri kısır beyinli insanlar da Ganga'yı öldürmek ister (engelleyici).

3.2. GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ÇOCUK ROMANLARINDA TEMA

Gülten Dayıoğlu, hayatının büyük bir kısmını çocuklara ayırmıştır. O, çocuk yazınına gereken önemi veren ender yazarlarımızdan biridir. Çocuk yazınının önemi hakkında yayınladığı bir makalesinde, çocuklukta iyi eserleri okuyan kişinin, yetişkin bir birey olduğunda da çizgi romanların değil, kaliteli edebî eserleri okumaya yöneleceğini söylemiştir.¹⁰ Dayıoğlu, okurlarında yüksek bir edebî zevk oluşturmak için eserlerinde çeşitli konulara, duyuş ve düşünlere yer vermiştir. Bu nedenle yazarın eserlerinde pek çok temayı işlediği görülmektedir. Yunanca kökenli bir kelime olan “thema” dilimizde çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Edebiyatta tema; öğretici veya edebi eserlerde işlenen konu, düşünce görüş anlamlarında kullanılmaktadır.¹¹ Yazar eserlerinde birbirinden farklı konuları özgün bir şekilde işleyerek okuruna sunmuştur. O, bütün bunları yaparken, daha küçük yaşlarda çocuklara elzemle kazandırılması gereken duyuş ve düşünlere hemen her eserinde yer vermiştir. Bu temaları verecek olursak: sevgi, barış, kardeşlik, yaşamak, dostluk, arkadaşlık, dürüstlük, silaha ve savaşa karşı olmak, doğa sevgisi, ebebeyn sevgisi...vb. temalar yazarın eserlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunun haricinde yazdığı esere göre belli temalar kullanmıştır. Yazar, incelediğimiz 12-14 yaş arası çocuk romanlarında, farklı konular eşliğinde ele alıp, işlediği temayı okurlarına yepyeni bir şekilde sunmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı onun eserlerini incelerken, romanın adını vererek bu romanda şu tema veya temalar vardır diyerek yüzeysel bir değerlendirme yapmak, bizce yazarın yapıtlarının değerini görmezlikten gelmek demektir. Nitekim, romanlarda geçen temaları önce ana başlıklara ayırdık, ardından da ana başlıkların altbaşlıklarını belirleyerek incelememizi bu doğrultuda gerçekleştirdik. Bu incemeyi gerçekleştirirken, Ramazan Kaplan ve Kemal Erol’dan yararlandık.¹² Dayıoğlu’nun çocuk romanlarındaki, temaları açık ve ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaya çalıştık.

¹⁰ Gülten Dayıoğlu, “Çocuk Yazını Tutanın Elinde Kaldı”, *Sanat Edebiyat Dergisi*, 1982,72.

¹¹ TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005, 1945.

¹² Ramazan Kaplan’ın, “*Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*” Ankara, 1988 ve Kemal Erol, *Talip Apaydın’ın Hayatı, Sanatı, Roman ve Öyküleri Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Van, 2005 adlı eserler temel alınmıştır.

3.2.1. Sosyal Temalar

3.2.1.1. Toplumsal Yozlaşma

3.2.1.1.1. Ailede Yozlaşma

Fadiş romanında, aile kurumunda meydana gelen toplumsal yozlaşmanın etkilerini görmekteyiz. Eşi Cemile’den ayrılmak için uğraşan Kamil Bey çeşitli yalanlarla ve ayak oyunları ile kızı Fadiş’i Cemile’nin elinden alır. Cemile’yi kendisinden ayrılmaması halinde çocuğu göstermemekle tehdit eder. Cemile bu oyun karşısında çaresizce ayrılmayı kabul eder. (F, s.16) Yazar, romanın ilerleyen bölümlerinde de Kamil Bey’in kişiliği üzerinden aile içi toplumsal yozlaşmayı gözler önüne serer. Kamil Bey, Cemile’ye bir kez daha yalan söyleyerek onu kandırır. Cemile’ye ayrılmak istemediğini, tekrar bir araya gelip iyi bir yuva kurmak istediğini söyler. Bu sözleriyle Cemile’nin güvenini yeniden kazanır. Bir gün Fadiş’i gezdirme bahanesiyle Cemile’den alır ve bir daha geri dönmez. Cemile bir kez daha kandırıldığını anlar (F, s.33) Fadiş, babasının yalancılık yönünü bu olay üzerine öğrenir (F, s.35) Adı geçen eserin ilerleyen bölümlerinde roman kahramanı Fadiş’in yengesi, teyzesi ve eniştesinin toplumsal yozlaşmanın etkilerine maruz kaldıklarını, Fadiş’e annesi Cemile’nin gönderdiği paradan dolayı baktıklarını, buna rağmen çocuğa şahsi çıkarlarından dolayı kötü davrandıklarını (F: s. 71, 72, 75, 77, 137) görmekteyiz.

Sonuç olarak yazar, ilk çocuk romanı olan *Fadiş*’te toplumun mayasını oluşturan aile kurumu ve o dönem insanların “aile”ye bakış açısını vermiştir. Eşinden sebebsiz yere ayrılmak isteyen bir erkeğin eşini ayrılmaya ikna etmek için yaptıklarını gözler önüne serer. Nitekim okur, aile içi anlaşmazlıkların nerelere varabileceğini görmektedir.

3.2.1.1.2. Kişisel ve Toplumsal Yozlaşmalar

3.2.1.1.2.1. Hırs ve Çekememezlik

Toplumsal yozlaşmanın, kişisel yozlaşma örneklerinden olan çekememezlik duygusunu yazarın *Yurdumu Özledim* adlı romanında da görmekteyiz. Roman kahramanı Atıl’ı anne babası Almanya’ya götürmeye karar verirler. Atıl, buna çok sevinir. Mutluluğunu arkadaşlarıyla paylaşmak için okula gider. Almanya’yı övmesi

üzerine arkadaşları onu çekememeye başlarlar. Gitgide Atıl'ın coşkusunu paylaşmazlar. (YÖ, s.9) Atıl, arkadaşlarının davranışını anlamaz.

Tuna'dan Uçan Kuş adlı eserde, yazar devletin ileri kademelerindeki çekememezlik duygusuna yer vermiştir. Roman kahramanı Behram, gemi çizimleriyle padişahın gözüne girer. Padişah,

Kaptan Paşa'dan gemilerin yapılmasını ister. Kaptan Paşa, Behram'ın kendi yerini alabileceği korkusuyla, gemilerin yapımını ağırdan alır (TUK, s.56) Çekememezlik duygusu, insanı başka birine zarar vermeye kadar götürebilir. Nitekim, Kaptan Paşa, Kubbealtı vezirliğine yükselen Behram'a duyduğu kıskançlıktan dolayı, sinsî bir plan hazırlar. Behram, Kubbealtı veziri olunca Kaptan Paşa'nın yapımını bir türlü bitiremediği donanma filosunun yapımını, yakından takip ederek, sonuçlandırır. Kendi çizdiği gemiler artık sudadır. Kaptan Paşa, kıskançlık ve çekememezlik ile Behram'dan kurtulmak için, onu donanmanın test seferine davet eder. Dönüş yolunda, komutayı Behram'a bırakır. Denizcilikten anlamayan Behram, korsanların saldırısına uğrar. Kaptan Paşa, beraberindeki gemilerle birlikte, Behram'a yardım etmeden kaçır. Behram, esir düşer. Paşa saraya geldiğinde Padişah'a Behram'ın komutayı kendi isteğiyle aldığını, vermek istemeyince de kendisini azarladığını söyler. Hırs ve çekememezlik duygusu ile yalancılık duygusu ortaya çıkar.

Midos Kartalı'nın Gözleri, adlı eserde de “hırs” duygusu karşımıza çıkmaktadır. Tarihi eser kaçakçıları, bil ülkede kazı çalışması yaparlar. Ülke kültürünün en önemli parçalarından bir totem bulurlar. Ülkelerin kralıyla işbirliği yaparak totemi çalarlar. Bütün ülke ayağa kalkmasına rağmen, kral totemin saklandığı yer bilmektedir. Ancak totemi kendi kasasında saklamaktadır. Ülkesine ve atalarına ait olan, paha biçilemeyen bu toteme sahip olmak istemektedir. Ne var ki, ülkede darbe olur, Kral tahttan indirilir, totemin kendisinde olduğu ortaya çıkar (MKG, s.122) İnsan, kendisine ait olmayan hiçbir şeyi sahiplenmeye çalışmamalıdır. Toplumumuzda böyle mallara “gözlü mal” denir. Kişi, böyle mal edinirse, bir gün daha büyük bir bedel ödemek zorunda kalabilir.

Yurdumu Özledim romanı, ülkeler arası sosyal adaletsizlik temi üzerine kurulmuştur. Bir tarafta zengin, yolu – suyu, elektriği, işi olan bir Almanya; diğer tarafta ise geri kalmış bir Türkiye. Roman, dünyadaki zengin ve fakir milletler arasındaki yaşam standardı farklılıklarını ortaya koymaktadır. Adı geçen eser sayesinde okur, gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkeler arasındaki

uçurumu görmektedir. Bu durum da dünyadaki sosyal adaletsizliğin bir kanıtıdır. Dayıoğlu, *Yurdumu Özledim* romanı insanlar arasındaki acımasızlığı da göstermektedir. Almanların kaçak Türk işçilerini şikayet etmeleri, romandaki çekememezlik duygusunun bir diğer göstergesidir. (YÖ, s.109)

3.2.1.1.2.2. Saygısızlık- Hoşgörüsüzlük

Toplumsal yozlaşma özelliklerinden biri de saygısızlıktır. *Yurdumu Özledim* romanında, Almanların Türk işçilerine ve ailelerine karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar, Alman toplumundaki yozlaşmayı gözler önüne sermektedir. “Atıl, komşuları olan Almanlarla ne zaman karşılaşsa selam verir, onlara güneydin” der. Fakat Almanlar Türk olduğu için cevap vermezler, suratlarını asarlar, çoğu zaman da başlarını çevirirler (YÖ, s.73) Adı geçen eserde, Almanların hoşgörüsüzlüğü de vurgulanır. Onlar yabancı işçilerin ülkelerinde çalışıp para kazanmalarını istemezler. Daha doğrusu Almanya’yı yabancılarla paylaşmak istemezler. Yabancı işçileri kendileri için bir tehdit olarak görürler (YÖ, s.74) Türk işçilerinin aileleriyle birlikte Almanya’ya yerleşmesinden dolayı iki farklı kültür bir araya ilk kez gelir. Almanlar, kendi ülkelerinde kendi kültürlerine aykırı davranan işçi ailelerini istemezler. Onlara göre yabancı işçilerin gelmesi normal, fakat ailelerinin gelmesi normal değildir. Bu, Almanlar ile işçi aileleri arasındaki çıkar çatışmasının bir göstergesidir. İşçi aileleri onların çıkarlarına aykırı olduğu için Almanlar onları istemez. (YÖ, s. 83)

3.2.1.1.2.3. Bencillik-Çıkar Çatışması

Alman anne ve babaların çocuklarının, yabancı işçi çocuklarıyla bir arada okumalarını istememesi onların bencilliklerini ortaya koyar (YÖ, s.151) Atıl, Alman çocuklarıyla kavgaya eder. Almanlar, intikam için tuvaletleri kirleterek yabancı işçi çocuklarının üstüne atarlar. Okul müdürü, çocukların yabancı çocuklara tuzak kurduğunu anlar; fakat “Yabancı işçi çocuklarını koruyor” damgası yememek için Atıl ve arkadaşlarını suçlu bulur. Okul müdürü, şahsi çıkarlarını korumak amacıyla haksızlığa alet olmaktır. Bu durum müdürün, bencilliğinin açık bir göstergesidir. (YÖ, s.155) Okulun, devamsızlık yapan Alman öğrencilerin ailelerine haber vermesi, yabancı çocukların ailelerine ise haber vermemesi okulun ırkçılığının Alman toplumundaki sosyal adaletsizliğin bir yansımasıdır. (YÖ, s.160)

Dört Kardeşiler romanında, babaları ölen Feten ve kardeşlerine bakacak kimse kalmamıştır. Dedeleri hasta ve sakattır; anneleri de ölmüştür. Feten'in babası köydeki koruluğu korumaya çalışırken öldürülmüştür. Bu yüzden köylüler Feten ve kardeşlerine sahiplenirler. Bir süre yemeklerini muhtar karşılar. Muhtar, kasabada karakol komutanı ile karşılaşır. Komutan, Albay'ın evlatlık bir kız istediğini söyler. Muhtar, durumu karısına açınca, kadın evden iki boğaz eksilsin diye Feten'in kardeşlerinin evlatlık verilmesini ister. (DK, s.92) Kadının bu tutumu, bencillik olarak adlandırılır. Yetimi kollayıp gözetmek yerine, ondan bir lokma ekmeği kıskanmak, toplumsal yozlaşmanın en güzel örneklerinden biridir. Aynı romanda, ilerleyen bölümlerde, Feten de evlatlık olarak bir ailenin yanına verilir. Evin hanımı, Feten'in kimsesizliğini fırsat bilerek onu ezmektedir. Çok aksi bir kadın olan bu hanım, verdiği bütün işleri yapmasına rağmen çocuğu sevmemektedir. Yediği ekmeklerin hesabını yapmaktadır. Ona göre Feten, odun gibi bir kızdır; aptal ve terbiyesizdir. Hanıma göre Feten'e verdiği emeği bir sokak köpeğine verseydi, köpek diplomalı hizmetçi olurdu. (DK, s.138) Hanımın bu düşüncesi evinden yurdundan koparılmış, kimi kimsesi olmayan, öksüz ve yetimlere toplum içerisinde oluşmuş, kötü bakış açısının göstergesidir. Oysaki yetim ve öksüzlere sahip çıkılmalı; onlar korunmalı ve ezilmemelidir.

Yazar, *Dünya Çocukların Olsa* adlı eserinde bencillik ve çıkar duyguları içerisine kapılmış roman kişinin hislerini yansıtarak toplumsal yozlaşmanın ne denli kötü sonuçlar doğurabileceğini gözler önüne sermiştir. Bilgin, geliştirdiği silahla düşmanları olan ülkenin insanlarını öldürme hakkına sahip olduğunu düşünür. Ona göre, nasıl olsa onlar bir gün ölecektir. Bir an önce olmasının bir sakıncası yoktur. Üstelik, bunu kendi halkının rahatı ve mutluluğu için yapmaktadır (DÇO, s.34) Toplumsal yozlaşmanın insanlar üzerinde ortaya çıkardığı etkiyi *Parpat Dağı'nın Esrarı* adlı romanında da açıklar: “İnsanların yüreklerini saran sevgi damarları kurumuş...Sevgisizlik yüzünden birbirleriyle bile iletişimden yoksunlar” (PDE,s. 73-74) örneklerinde de görüldüğü gibi sevgisizlik insanlar arasında çıkar çatışmalarına neden olmaktadır. *Yurdumu Özledim*, romanında da çıkar çatışmasının milletlerarsında çıkardığı anlaşmazlıkları ortaya koyar. Atıl, Almanya'da kaldıkları hayımdaki odalarında yemeği ısıtırken yangın çıkartır. Yangın büyümeden söndürülür. Fakat ev sahibi akşam kapıya dayanır ve evi üç günde boşaltmalarını ister. Halbuki üç gün içerisinde ev bulmakta sıkıntı yaşayacaklarını bilmektedir. Onları evinden çocukları olduğu için çıkartır. Ev sahibinin bu tutumu, toplumsal yozlaşmanın özelliklerinden bencillik ve nemelazımcılığa girmektedir. Ev sahibi, garip yani yoksul olan Atıl ve ailesini evinden kovar (YÖ, s.64)

Işın Çağı Çocukları adlı eserinde de yazar, toplumsal yozlaşmanın en önemli ayaklarından olan çıkar çatışmasına yer vermiştir. Dünya milletleri birbiriyle savaşa tutuşurlar. Savaş esnasında, nötron ve atom, babaları gibi öldürücü, yıkıcı, kimyasal silahlar kullanırlar. Bu silahların etkisiyle, dünya kuraklaşır. Topraklar ürün vermemektedir. Savaştan kurtulan insanlar, açlık yüzünden ölmektedirler. İleri görüşlüler ülkesi savaştan önce olası bir kıtlık tehlikesine karşı uzayda tarım küresi kurmuşlardır. Doygu adı verilen, insanın her türlü besin ihtiyacını karşılayabilen, bir bitki tohumu üretmişlerdir. İleri görüşlüler ülkesinin başkanı, her ülkenin hava sahasında tarım küresi kurarak, doyguyu bitkisi üretebileceklerini diğer ülke başkanlarına iletir. Bu iş için tek bir şartı vardır. “*Ülkeler yer altı ve yerüstü kaynaklarının kullanımını ileri görüşlüler ülkesine verecek ve başkanın önderliğini kabul edeceklerdir.*” (İÇÇ, s. 47) Başkanın tutumu, çaresiz kalmış insanların aciziyetinden faydalanmak, kendi insanların çıkarı için başka milletlerin ölümüne göz yummaktır. İnsan, bu tür devinimlerde bulunmamalıdır. Başkanın tutumu “düşene vurmak” deyiminin yansımasıdır. Aynı eserde, başkan, bilginlerden bir silah geliştirmelerini ister. Bulunacak silahın, insanları öldürmesini istemez; istediği sadece, tüm insanlığın direnmeden buyruğuna girmesidir. Onun bu tutumu, hırsının ve bencilliğinin yansımasıdır. Toplumsal yozlaşma içerisinde yer alan bu özellikler, insanlara zarar vermektedir. Başkan bu silahla insanların düşünme yeteneğini ellerinden almak ister. “*İnsanın insana zarar vermesi, bencillik, hırs ve çıkar çatışmasıyla açıklanır.*” (İÇÇ, s.68)

Toplumsal yozlaşmanın bir unsuru olan çekememezlik duygusu bazen kötü sonuçlara neden olabilmektedir. İnsan bu duygunun etkisiyle girdiği hırs buhranı ile cinayet bile işleyebilir. Nitekim, *Ben Büyüyünce* adlı romanda İsmail, İdris’in köyünde motorla dolaşp, kızlara hava atmasını çekemediğinden dolayı, İdris’i planlayarak öldürür. (BB,s. 46) görüldüğü gibi, toplumsal yozlaşma, insanlar arasındaki ilişkilerin sekteye uğramasına sebep olmaktadır. Büyüklenme devinimi toplumsal yozlaşmanın bir diğer ayağıdır. Toplumsal tabakalar arasında, gelir farkından kaynaklanan büyüklenme ve küçük görme gibi olumsuz duygu ve devinimler, toplumu oluşturan katmanlar arasındaki bağı azaltmaktadır. Pozitif ayrımcılıkla karşılaşan birey kendini bulunduğu ortamdan soyutlamaya çalışır. Nitekim, *Ben Büyüyünce* adlı romanda, kahramanın okula gitmek istememesinin nedeni, apartmanlar bölgesi çocuklarının kendisini fakir olduğu için hor görmeleri, dışlamaları, küçümsemeleri vb. gibi tutumlardır (BB, s.61) Bencillik ve çıkar çatışması gibi olumsuz duygular insanların ve toplumların arasını açmaktadır. Günümüzde güçlü devletler, kendi çıkarlarını korumak için, güçsüz devletlere savaş açmaktadırlar. Bu duygular, insanların felaketine neden olmaktadır. Kişi, bencillik ve

çıkar duygularıyla hareket ettiğinde daima kendisini haklı görür. Kendi hakkını almak için, insanlara zarar verebilir.

Sonuç olarak, toplumsal yozlaşmanın toplumsal ve kişisel boyutlarını romanlarında verdiği çeşitli örneklerle destekleyen yazar, okurlarında toplumsal yozlaşmanın farkındalığını oluşturmaktadır. Onun verdiği örnek olayları algılayan okur, yaşadığı toplumdaki aksaklıkların nedeninin toplumdaki yozlaşmadan kaynaklandığını anlayabilecektir.

3.2.1.2. Kuşak Çatışması

Türk toplumu, 10. yüzyıla kadar bozkır inanç ve kültür özelliklerini taşımıştır. Bu dönemde, kendilerine özgü milli bir kültür oluşturmuşlardır. Onuncu yüzyıldan sonra İslam dinini benimseyen Türkler, bu dinin etkisiyle yeni bir medeniyete girmişlerdir. İslam kültür dairesi ile Türkler, bir takım milli kültürel özelliklerini bırakmışlar, bazılarını İslam kültürüne uygun hale getirmişler, yine bir takım kültürel özelliklerini de koruma yoluna gitmişlerdir. Nitekim, 19. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar İslam dininin etkisiyle Türk kültürü üzerinde, doğu kültürü yani Arap ve Fars kültürü etkili olmuştur. Bu dönemde, Arapça ve Farsça eserlere sıkça rastlamaktayız. Yine bu dönemde, Arapça ve Farsça karışımı Osmanlıca adı verilen yazı dili kullanılmaktadır. Dinin etkisiyle, Türk kültürü neredeyse doğu kültürü içinde yok olma tehlikesi yaşamıştır. Kültürümüz üzerindeki bu değişim, zannedildiği gibi kolay olmamıştır. Toplumlar, özellikle Türk insanı, değişime karşı direnç göstermiştir. Türkler, İslamiyetle sekizinci yüzyılın ikinci yarısında karşılaşmalarına rağmen, onuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar İslam'a ve onun kültürüne karşı direnç göstermişlerdir. Görüldüğü gibi İslam kültürü dairesinin Türk kültürü üzerine etki edebilmesi için iki buçuk yüzyıla yakın bir süreç geçmiştir. İnsanlar, o dönemde, yaşayışlarından, inançlarından, gelenek, görenek ve ananelerinden vazgeçmek istememişlerdir.

Sanayi devriminden sonra, Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti karşısında giderek güçlenmeye başlamışlardır. Her alanda Osmanlı Devleti'ne karşı bir üstünlük kurmuşlardır. Osmanlı Devlet adamları, devletin bekasını korumak ve Avrupalı devletleri yakalamak için çeşitli yenilik hareketlerine girişmişlerdir. 1876'da yayınlanan Tanzimat fermanı, Türk kültür tarihi açısından bir milattır. Tanzimat ile doğu kültürüne sırt çeviren Osmanlı Devlet adamları ve aydınları, Türk milletinin, batı kültürüne uygun bir yaşayış tarzı benimsemelerini amaçlamışlardır. Bu çerçevede, çeşitli ıslahatlar yapmışlardır. Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile Türk

milleti yeni bir devlet ve yeni bir rejim kurmuştur. Cumhuriyet devlet adamları ve aydınları, geri kalmışlığın sebebini doğu kültürüne bağlamışlardır. Türk milletinin, yüzünü batıya çevirmesi gerektiğini vurgulamışlardır. İslam kültürüne girişte gösterilen direncin aynısı, batı kültür dairesine girerken de gösterilmiştir. Toplumun çeşitli katmanları, farklı tepkiler ortaya koymuşlardır. Genç kuşak diye tabir edilen, okuyan nesil batı kültürünün getirdiklerini kolaylıkla benimserken, orta yaş üzeri kesim daha büyük bir direnç göstermiştir. Nitekim, iki kuşak arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Kuşak çatışması adını verdiğimiz bu durum, Gülten Dayıoğlu'nun eserlerinde pek karşımıza çıkmaz. Bizce, yazarın bu tutumu bilinçlidir. Çünkü incelediğimiz yapıtların hedef kitlesi 12 – 14 yaş arası çocuklardır. Dayıoğlu, bu romanları aracılığıyla, anne – baba sevgisini, büyüklere saygıyı ve aile kavramının önemini okurlarına kavratmaya çalışmaktadır. Bu amaçlarından dolayı, kuşak çatışmasına yer vermemeye dikkat etmiştir. Bu sayede çocukların kendi düşünüş özellikleri ile anne – babalarının düşüncelerini sorgulayıp, eleştirel bir yaklaşım geliştirmelerini istemez.

Dört Kardeşiler romanında, kuşak çatışması ile karşılaşmaktayız. Önce annesini, sonra babası ve dedesini kaybeden Feten, iki kardeşinin evlatlık verilmesinden sonra küçük kardeşi Hasan ile yapayalnız kalmıştır. Kimsenin yardımını kabul etmeyen Feten, köyde çobanlık yaparak, hem kendisine hem kardeşine bakmaktadır. Ona göre başında bir büyüğünün olmaması ve çalışması herhangi bir sorun teşkil etmemektedir. Bu tutum, kadının bireysel ve ekonomik olarak özgürlüğünü savunan batı kültürünü yansıtmaktadır. Köyün ileri gelenleri, muhtarın öncülüğünde toplanarak köy yerinde bir kızın ve küçük bir çocuğun başlarında erkek olmadan yaşamasının yanlış olduğunu savunular; hele hele bir kızın çobanlık yapmasını hiç hoş karşılamazlar. Kızın namusuna bir şey gelmesi halinde, köyün namusunun kirleneceği görüşü etrafında birleşirler. Feten'in evlatlık verilmesini, kardeşinin de muhtar tarafından büyütülmesini kararlaştırırlar. (DK, s. 113) Görüldüğü gibi, doğu kültürüne has bir özellik olan kadının çalışmaması gerektiği düşüncesi, orta yaşın üzerindeki insanlarda görülmektedir. Bu ifade, Feten ve Feten'in kuşağıyla, köyün ileri gelenleri ve onların kuşağı arasındaki çatışmayı gözler önüne sermektedir. Bir yanda ekonomik özgürlüğüne sahip olmak isteyen ve toplumda yer edinmeye çalışan kadın zihniyeti, diğer yanda da erkek egemenliği altında kadının çalışmasını savunan zihniyetin çatışması görülmektedir.

Kuşak çatışmasının bir diğer örneğini de *Ben Büyüyünce* adlı romanda görmekteyiz. Nalbant Nuri, dedelerinin sürdürdüğü kan davasına karşı çıkmaktadır. Oğullarıyla birlikte, kan davasını bitirmek için oç alma sırası kendilerinde olmasına rağmen, düşman oldukları ailenin erkeklerinden birini öldürmezler. Kan davası daha

çok Arap kültüründe görünen bir özelliktir. Kabileler halinde yaşayan bedeviler, sorun yaşadıkları kabilelerin erkeklerini öldürmeye meyillidirler. Böylece, bir o kabile, bir bu kabile birbirinden can alır. Yüzyıllarca süren kan davaları günümüzde bile doğu toplumlarında karşımıza çıkabilmektedir. Batı kültüründe ise insan hakları temele alınarak, yasalar oluşturulmuştur. İnsanın en temel hakkı, yaşama hakkı olarak kabul edilmiştir. Hiç kimsenin başka bir insanın hayatını almaya hakkı yoktur. İşlenen suçlar bireyseldir. Suçlunun ailesi o suçla isnat edilemez. Nalbant Nuri, doğu kültürünün özelliklerini taşıyan dedelerinin aksine batı kültürünün özelliklerini yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, Gülten Dayıoğlu'nun, eserlerinde yansıttığı kuşak çatışması örnekleri okuyucuya olumsuz model oluşturarak onu ailesine karşı isyankâr olmaya teşvik etmez. Yazar, eserlerinde geçmişten gelen geleneksel yanlışlar karşısında direnen genç kuşağı ortaya koymuştur. Nitekim okur, büyüklerinin de hata yapabileceği gerçeğini öğrenir.

3.2.1.3. Siyasi Anlaşmazlıklar

Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz çocuk romanlarında, siyasi akımlara ve ideolojilere yer vermez. Onun amacı, eserleri aracılığıyla çocuğu, yetişkin hayatına hazırlamaktır. Yazar, siyasi meselelere girmemesine rağmen, çocukların yaşadıkları dünyanın içinde bulunduğu siyasal anlaşmazlıklara yüzeysel de olsa yer vermiştir. Bunu yaparken, herhangi bir siyasi görüşü ne över, ne de yerer. O, sadece dünya devletlerinin anlaşmazlıklarına ve siyasi çatışmalarına yer vermiştir. Yazar, *Dünya Çocukların Olsa* adlı eserini 1981 yılında yazmıştır. Eserin yazıldığı dönemde dünya, Kuzey Atlantik Paktı ve Varşova Paktı olmak üzere iki siyasi kutba ayrılmıştır. İki kutupta da süper güç adı verilen devletler öne çıkmaktadır. Dünyanın içinde bulunduğu bu siyasal bölünmeyi yazar, çocuk diline indirgeyerek vermiştir. Böylece, eseri o dönemde okuyan çocuklar, yaşadıkları dünyanın siyasal düzenini öğrenmiş olurlar. Günümüzde okuyanlar ise yakın tarihteki siyasal gelişmelere tanık olmaktadır.

Yazar, *Dünya Çocukların Olsa* adlı eserinde, iki kutbun birbirlerine olan düşmanlığını ve bakış açısını gözler önüne sermiştir. Bu eserde, iki bloğun ülkeleri kendilerini diğer bloktan üstün görürler. Daha uygar olduklarını iddia ederler. Karşı küreyi geri kalmışlıkla suçlarlar. Bilimde teknikte, kısacası her alanda üstün olduklarını iddia ederler. (DÇÖ, s.10) Adı geçen eserde, siyasi anlaşmazlıkların dünyaya kan ve gözyaşı getirdiği gösterilmiştir. İki kürenin bilgileri şehirlere,

köylere, yollara kısacası maddeye zarar vermeyecek, sadece insanı öldürecek silahlar geliştirmeye başlamışlardır. (DÇO, s.13) görüldüğü gibi siyasi ve ideolojik çatışmalar neticesinde savaşlar ortaya çıkmıştır. Savaş, insanın insanı öldürmesi demektir. Yüzlerce, binlerce hatta milyonlarca insanın ölümüne neden olmak, insanlık tarihinin en utanç verici vakasıdır.

Siyasi anlaşmazlıklar yüzünden insanoğlu çeşitli savaşlarla birbirini öldürmüştür. Silahların ve savaşların yıkıcı etkisine insanlarla birlikte bitkiler ve toprak da maruz kalmıştır. İnsanların siyasi geçimsizliklerinden şikayetçi olan bitkilerin durumu, *Parpat Dağı'nın Esrarı*, adlı eserde ele alınmıştır. Eserde iki büyük başkanın birbirine savaş ilan etmesi üzerine, bitkiler önce korkarlar, sonra bu savaşa engel olmak için yaprak kasırgasına neden olurlar. (PDE, s.80) Yazarın kurgusundan da anlaşıldığı üzere siyasi anlaşmazlıklar çatışmalara, çatışmalar da savaşlara dönüşmektedir. İnsanların birbiriyle savaşmalarından doğa da nasibini alır. İnsanoğlunun kendi eliyle, kendisini doyuran bitkilere ve toprağa karşı gösterdiği bu olumsuz tutumun tek bir nedeni vardır. O da siyasi anlaşmazlıklardır. *Işın Çağı Çocukları* adlı eserinde yazar, siyasi anlaşmazlıklar yüzünden ulusların hızla silahlanıp birbirini yok etme planları hazırladıklarını gözler önüne serer. (İÇÇ, s.76) Bu cümlede de görüldüğü gibi insanlar konuşmak yerine silaha sarılmaktadırlar. Yazar, siyasi anlaşmazlıklar sonucunda ortaya çıkan savaşların yıkıcı etkilerini yukarıda belirttiğimiz üç eserin ilerleyen bölümlerinde bizlere yansıtır. Okur, siyasi anlaşmazlıkların savaşla değil de tartışarak, konuşarak aşılması gerektiği bilincine varır.

Sonuç olarak, ülkeler arası siyasi anlaşmazlıklar masum insanların yaşamlarına mal olmuştur. Yazar, ülkeleri yöneten insanların kendi içsel duygularıyla acımasızca hareket edebilmektedirler. Bütün bunları da ülkelerinin ve insanların çıkarları adına yaptıklarını söylemektedirler. Okur, yazarın verdiği örneklerden yola çıkarak insanların kardeş olduklarını, düşman diye adlandırılan ülkelerin insanların aslında masum bireyler olduğunu kavrayabilir.

3.2.1.4. Köyden Kente Göç

Gülten Dayıoğlu'nun 12- 14 yaş arası çocuk romanlarında, köyden kente göç teması; *Ben Büyüyünce*, *Yurdumu Özledim* ve *Fadiş* romanlarında karşımıza çıkar. Yazarın eserlerinde, göçün temel nedenini iki başlıkta toplayabiliriz; 1- Ekonomik Nedenler 2- Husumetler

Fadiş ve *Ben Büyüyünce* adlı eserlerde roman kişileri köydeki ekonomik sıkıntılardan dolayı kente göç ederler. Adı geçen iki eserde 1971 yılında yazılmıştır. Bu yıllarda köylünün yaşadığı ekonomik sorunlar; köy romanının da değişmeyen ve hâkim olan konulardır. 1960'a kadar yazılan köy romanlarında ekonomik problemlerden herhangi biriyle karşılaşılırken, 1960 sonrasında ise ekonomik problemler hakim bakış açısıyla, hemen hepsi verilerek köyün ve köylünün ekonomik durumu okurlara yansıtılmıştır.¹³

Fadiş romanında, roman kahramanı ve annesi ekonomik sıkıntılardan dolayı, kente göç ederler. “*Cemile, annesi ölünce kızı Fadiş’i alarak kentte yaşayan kocasının yanına şehre gider.*” (F, s.15) Cemile köyünde ve kasabasında iş bulamadığı için büyükşehire gitmek zorunda kalmıştır. Köylünün yaşadığı geçim sıkıntısının en iyi şekilde yansıtıldığı eserlerden biri de *Yurdumu Özledim* romanıdır. Adı geçen eserde, roman kahramanı Atıl’ın anne ve babası köydeki ekonomik sıkıntılardan dolayı Almanya’ya işçi olarak gitmişlerdir. İzne geldiklerinde, roman kahramanı Âtıl’ı dönüşte beraberlerinde Almanya’ya götürmek isterler. Alman hükümeti ailelere çocuk başına para yardımında bulunmaktadır. Kahramanın anne ve babası, onu bu yüzden Almanya’ya götürmek isterler. Âtıl, arkadaşlarına bunu söyler (YÖ, s.8) Yazarın *Ben Büyüyünce* adlı eserinde, köyden kente göçün sebebi kan davasıdır. Ayıngacılar ile Sınıkçılar arasında yüzyıllardır süren bir kan davası vardır. Ayıngacılar, Sınıkçılardan Kerim’i öldürmüşlerdir. Öç alma sırası Sınıkçılara geçmiştir. Sınıkçılardan Nalbant Nuri ve büyük oğlu kan davasını bitirmek için Ayıngacılardan öç almazlar. Sınıkçıların küçük oğlu İsmail, annesinin sözleri ve kendi kıskançlık duygusu yüzünden Ayıngacılardan İdris’i ve Ömer’i öldürür.(BB, s.46) Kan davası töresine göre, bir aileden sadece bir can alınabilir. Sınıkçılar, Ayıngacılardan iki can birden aldıkları için köy halkı onlara husumet beslemeye başlar. Nalbant Nuri, kan davası yüzünden ölmek için eşi ve torununu yanına alarak İstanbul’a, oğlu Mehmet ile gelini Şerife de Almanya’ya işçi olarak göç eder. Görüldüğü gibi, yazar eserinde köyden kente göçün en temel iki nedenine yer verir. Bizce, okurlarına göç temasını nedenleri ile birlikte kavratmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak yazar; eserlerinde köylülerin şehirlere göç etme nedenlerini örnekleriyle okurlarına vermektedir. Nitekim okur, köylünün mecburiyetten evini, köyünü, tarlasını bırakıp geldiğini bu yüzden de mutsuz olduğunu vermektedir.

¹³ Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara, 1988, 151.

3.2.1.5. Sosyal İlişkiler

3.2.1.5.1. Köylü – Devlet İlişkisi

Gülten Dayıoğlu’nun, daha önce de belirttiğimiz gibi kişiliğini, karakterini ve düşünüşünü oluşturan, Köy Enstitüsü mezunu ilköğretmenidir. Öğretmenin bu etkisi onun yazarlık hayatına da etki etmiştir. O, Köy Enstitüsü kökenli yazarların etkisinde kalarak 1980’e kadar kaleme aldığı çocuk romanlarında konuyu ve kahramanları köyden ve köylülerden seçmiştir: “*Hikaye ve romancılarımız arasındaki devlet memurları, eserlerinin konularını büyük ölçüde hizmet verdikleri bölgelerde şahit oldukları, duydukları olaylardan almışlardır...*”¹⁴ 1960-1980 arası dönemde köy romanı daha çok Köy Enstitülü yazarların etki ve hakimiyetindedir.¹⁵ Dayıoğlu, çocuk romanlarında köylü devlet ilişkisini verirken mevcut sorunları çözmeye yönelik tespitlerde bulunmaz. Bizce yazar, hem okur kitlesinin yaşını göz önünde bulundurmuş hem de eserlerinin ve kendisinin tarafsızlığını korumak için köylü-devlet ilişkisini yapıtlarında kullanmamaya, kullansa da yüzeysel olarak geçmeye özen göstermiştir. 1960-1980 arası dönem, Türkiye’nin siyasi hayatının en çalkantılı olduğu dönemdir. Ülkede darbelerin, idamların ve faili meçhul cinayetlerin olduğu bu yıllarda, düşüncelerini ifade eden bir çok edebiyatçı, yazar, sanatçı ve düşünür yargılanmış, cezaevlerine atılmıştır. Bütün bu sebeplerden dolayı yazarın eserlerinde, devleti tenkit etmekten kaçındığını söyleyebiliriz. Dayıoğlu; *Tuna’dan Uçan Kuş*, *Dört Kardeştiler* ve *Fadiş* romanlarında köylü – devlet ilişkisine yer vermiştir.

Dört Kardeştiler romanında, Feten ve kardeşleri yetim kalmışlardır. Kardeşler birbirlerinden ayrılmak istemezler. Muhtar, kasabaya indiğinde karakol komutanı ile karşılaşır. Karakol komutanı muhtara, Albayın evlatlık bir kız istediği için kendisine iki tane evlatlık kız bulmasını emreder. Muhtar, durumu Feten ve kardeşlerine açar. Çocuklar birbirlerinden ayrılmak istemezler. Muhtar, karakol komutanına sık sık işi düşmesinden dolayı istediğini yerine getirmese devletle karşı karşıya geleceğini düşünür: “*Ona sık sık işi düşüyordu. Bu işi görmezse komutanla aralarının açılacağını biliyordu*” (DK, s. 93-94) cümlesinde de görüldüğü gibi romanda köylü devlet ilişkisi korku temeline dayanmaktadır. Köylü, erkle karşı karşıya gelmekten kaçınmaktadır. Devletin istediğini yapmak köylünün boynunun borcudur. Adı geçen eserin ilerleyen sayfalarında bu durum şöyle dile getirilir: “*Devletimize vergi ödemek, boynumuzun borcudur.*” (DK, s.215) ifadesiyle köylüye

¹⁴ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul, 2007, 345.

¹⁵ Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara, 1988, 151.

göre devlete verilen söz tutulmalıdır. Eğer verilen vaat yerine getirilmezse, köylü devletin karşısındaki inandırıcılık özelliğini kaybedecek ve devletle karşı karşıya gelecektir. Mal müdürü, muhtardan evlatlık bir kız ister. Muhtar, Feten'i vermeye söz verir. Ancak, Feten kardeşi Hasan'dan ve köyünden ayrılmamak için kaçıp saklanır. Muhtar, üç gün içerisinde Feten'i getireceğine söz vermiştir. Üçüncü gün olmasına rağmen Feten'i bulamamıştır. Bu nedenle; "*Koskoca mal müdürüne söz verdim, rezil olacağım*" (DK, s.123) der. Yukarıdaki iki örnekten de anlaşılacağı üzere, Dört Kardeşiler romanında köylü – devlet ilişkisinde, köylü daima veren, devlet ise daima alandır.

Fadiş romanında ise, devlet – köylü ilişkisinde devlet sevilen ve emreden konumundadır. 29 Ekim Bayramı'nda kaymakamın köye gelmesiyle köylüler iki bayram yaparlar; kaymakamı en iyi şekilde ağırlarlar: "*Öğrenciler, marş ve türküler söylediler. Köy imamı, çocuklara avuç avuç yemiş dağıttı. İbir, davulla oyun havaları çaldı. Köy delikanlıları oynadılar*". (F, s.140) Aynı eserde, devlet köylüye emreden konumundadır. Çıkarılan yeni eğitim yasasıyla öğrencilerin okula önlükle gelmesi zorunlu tutulmuştur. Devlet köye önlük kumaşı gönderir. Varlıklı aileler parayla alacak, yoksullara ise ücretsiz verilecektir: "*İldeki büyükler, öğrencilerin okula önlüksüz gelmelerini istemiyorlardı*" (F, s.143) *Fadiş* romanındaki devlet – köylü ilişkisinde devletin iyi yüzü gösterilmiştir. Yazarın *Tuna'dan Uçan Kuş* adlı eserinde ise *Fadiş* romanında olduğu gibi devletin emreden yüzü gösterilmiştir. Esere konu olan devlet Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı Devleti'nden sonra Anadolu'da Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak, iki devletin de köylüye olan yaklaşımındaki benzerlik dikkati çekmektedir. *Fadiş* romanı, 70'lerdeki köylü – devlet ilişkisini ele alırken, *Tuna'dan Uçan Kuş* romanında, 16. Yüzyıl Osmanlı – köylü ilişkisi ele alınmıştır. Osmanlı Devleti kapıkulu askerleri ve devlet adamları devşirme sistemiyle yetiştirilir. Balkan Milletlerine ait Hristiyan çocukları, küçük yaşlarda ailelerinden alınarak sünnet edilerek Müslüman yapıp, ardından da çeşitli eğitimlerden geçirilerek devletin hizmetinde kullanılırlardı. Bazı köylüler evlatlarını gönüllü olarak verirken, bazıları da vermek istemezlerdi. Ancak devletin yaptırım gücü karşısında çaresiz kalırlardı: "*Kimi Hristiyan aileler oğullarını kendi istekleri ile devşirmeye yazdırırlardı. Kimi ailelerse, bu uygulamaya karşı çıkıyordu. Oğullarını devşirme memurundan kaçırarak, turnacılarla kavgaya tutuşan aileler de az değildi*" (TUK, s.12)

Sonuç olarak Dayıoğlu, eserlerinde devletin köylüye karşı tutumunu, köylünün de devlete karşı olan bakış açısını yorumsuz bir şekilde okuruna yansıtmıştır. Böylece ne bir ideolojiye girmiş ne de okurunu Anadolu gerçeğinden mahrum etmiştir.

3.2.1.5.2. Köylü – Kentli İlişkisi

Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz eserlerinde köylünün durumunu ve kentlinin köylüye bakış açısını yansıtmak amacıyla köylü – kentli ilişkisi üzerinde durur. Köylü-kentli ilişkisi iki boyutludur. Birincisi, köyde yaşayan köylü ile kentlinin ilişkisi, ikincisi ise köyden kente göç eden köylüyle şehirlinin münasebeti. Onun eserlerinde, köylünün fakirliği göze çarpar. Köylü, sefalet içinde yüzmektedir. Şehirlere göç eden köylü, gecekondular mahallelerinde yaşamakta, iş bulma ümidiyle dış memleketlere gitmektedir. Yazar, köylünün bu durumunu yansıtırken, kentli insanların bakış açısını bazen onların bazen de çocuklarının ağzından söyleterek okurunu eğitir.

Ben Büyüyünce adlı romanında, yazar, gecekondular semtinin özelliğine üstün körü değinir. Gecekondular mahallesinde, evlerde su bile yoktur. Yollar, çamur deryasıdır ve buralardan bilmesi gerekenler haricinde hiç kimsenin haberi yoktur: “*Burası yeni kurulan bir semt. Varlığından, ilgililerin dışında kimsenin haberi bile yok*” (BB, s.57) bu cümleden de anlaşılacağı üzere varoş diye adlandırılan gecekondular mahallesi, kaderine terk edilmiş bir haldedir. Herkes bu mahallelerin sorunlarını görmezlikten gelir Ceyhun Demirtaş’a göre apartman, toplumumuzda olmayan, batı emperyalizminin zorlamasıyla girmiş bir olgudur. Gecekondular ise halkın apartman olgusuna karşı gösterdiği tepkidir.¹⁶ Dayıoğlu, gecekondular mahallesinde yaşayan insanların tarifini de roman kişisi aracılığıyla yapar: “*Çevrenizdeki insanlar, dürüst ve çalışkan kimseler. Geçim derdine, köylerinden, evlerinden kopmuş gelmişler*” (BB, s.57) Bu cümleden hareketle, kenar mahalle insanları ekmeğinin kavgasını veren, etliye sütlüye karışmayan insanlardır. Yazar, aynı eserin ilerleyen sayfalarında, bu mahallelerde yaşayan insanların, apartmanlarda oturan, varıl olarak adlandırılan kentlilere bakış açısını yansıtmıştır: “*Onlar, her öğünde et, balık, tavuk, ciğer filan yerlermiş, gelinim oradaki evlere temizliğe gidiyor da o söyledi*” (BB, s.59) Dayıoğlu, aynı şekilde kentlilerin de yoksul olarak adlandırılan gecekondular mahallesi sakinlerine olan bakış açılarını öğrenciler aracılığıyla yansıtır. Roman kahramanı Erek, apartmanlar bölgesindeki okula kaydolar. Bu okuldaki çocuklar, genelde varıl ailelerin çocuklarıdır. Bu çocuklar Erek ve onun gibi gecekondularda oturan çocuklarla oyun oynamaz, arkadaşlık kurmazlar. “*Erek ve Erek gibilere tepeden bakıyorlardı. Onlara “Dereliler” adını takmışlardı.*” (BB, s.61) Çocukların bu tutumu, kentli adlandırılan kesimin köylü insanına olan bakış açısının tezahürüdür. Bu durum, gecekondular mahallesi ile

¹⁶ Hilmi Yavuz, *Roman Kavramı ve Türk Romanı*, Ankara, 1977, 101.

apartman sakinleri arasındaki komşuluk ilişkilerini de yansıtmaktadır. Dayıoğlu, bu eserini yazıldığı dönemde, köy romanının önde gelen temsilcilerinden biri olan Talip Apaydın, köyden köylünün kente göç ederek, kurduğu gecekondu mahallesi ile hemen yanında yapılan büyük apartmanların sakinleriyle komşuluk ilişkilerini ve birbirleriyle olan çeşitli münasebetlerini ele almıştır.¹⁷ yaptığı gibi gecekondu-apartman ilişkisine yer vermiştir.

Dört Kardeştiler romanında yazar bütün yakınlarını kaybetmiş, zorla evlatlık verilerek kardeşlerinden ayrılmak zorunda bırakılan Feten'in dramını anlatır. Romanda, evlatlık verildiği evin hanımının ağzından, kentli insanın köylüye olan bakış açısına yer verilmiştir: “Ağlayacak ne var? Yediğin önünde, yemediğin arkanda. Temiz, pak giydiriyoruz. Daha ne istiyorsun? Köyünde paçavralar içinde yarı aç sürünüyordun!” (DK, s.137) Roman kişinin bu sözleri, aslında şehir insanının köylüye olan değer yargısının ifadesidir. Şehirli, köylünün giyimini, kuşamını, yaşayış tarzını beğenmemektedir. Ona göre köylü, yarı aç, yarı tok yaşamaktadır. Genel görgü ve ahlak kurallarından yoksundur. Köylü veya dereli olarak adlandırılan yoksul insanlar, sadece toplumumuzda değil, en gelişmiş ülkelerde bile küçümsenip, dışlanmaktadır. Bunun en somut örneğini, “Yurdumu Özledim” romanında görmekteyiz. Tarlasını tokadını bırakarak işçi olarak Almanya'ya giden Türk köylüsü tıpkı “Ben Büyüyünce” romanındaki yoksul insanların küçümsenip, dışlanması, dereli olarak adlandırılması gibi Almanlar tarafından da küçümsenip dışlanırlar: “Anneannem, yabancı işçilerin evlerine girme. Sana kötülük edebilirler. Onlar çok kaba ve ilkel insanlar diyor”.(YÖ, s.113) Görüldüğü gibi köylü insanı, dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun pozitif bir ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Belki de bu köylünün mâkus talihidir.

Sonuç olarak; köylü insanı eğitimsizliğinin ve fakirliğinin bedelini dışlanarak, horlanarak ödemektedir. Kent insanının ekonomik gelirinin fazlalığı ve eğitim düzeyinin yüksekliği gibi nedenler kentlinin köylüden uzak durmasına neden olmaktadır. Nitekim okur, köylünün iyi niyetli olduğunu ve köylülerin kimseye zararının dokunmadığı fikrini vermektedir.

3.2.1.5.3. Köylü – Muhtar İlişkisi

Köylerde, yerel yönetimin temsilcisi muhtardır. Muhtarlar, seçimle iş başına gelir, seçimle giderler. Muhtarlık seçimleri, yerel yönetim seçimleriyle birlikte beş

¹⁷ Kemal Erol, *Talip Apaydın'ın Hayatı, Sanatı, Roman ve Öyküleri Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Van, 2005, 668.

yılda bir yapılır. En yüksek oyu alan aday o köyün muhtarı olur. Köyün mührünü alarak göreve başlar. Köylerde, muhtarlar daha çok varlıklı ve nüfuzlu aile fertlerinden seçilir. Köylü-muhtar ilişkisi Türk romanında atmış yıllık bir geçmişe sahiptir. Edebiyatımızda daha çok 1950 sonrası yazılan köy romanlarında köylü-muhtar ilişkileri geniş yer tutar.¹⁸

Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz çocuk romanlarında muhtarın köy içindeki etkinliğini okuyucusuna verir. Muhtar karakterinin öne çıktığı roman *Dört Kardeşiler* romanıdır. Babaları ölen Feten ve kardeşlerine, bütün köylü yardım etmektedir. En büyük yardımı da muhtar yapmaktadır. Feten'in babası köyün koruluğunu korumak için canından olmuştur. Bu yüzden bütün köylü onları kendi yetimi olarak görmektedir. Karakol komutanı, muhtardan iki tane evlatlık kız ister. Muhtar, babaları köyün malı uğruna ölen Feten'in iki kardeşini evlatlık vermeye karar verir. Muhtar, bu kararı kendi kendine verir. Ne çocuklara sorar, ne de ihtiyar heyetine danışır: “*Sizin aklınız ermez. Büyükler dururken sizin karar vermeniz yersiz olur*”. (DK, s.94) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere, köyde karar verme yetkisi muhtara aittir. Muhtar ne derse o olur. Adı geçen eserin ilerleyen bölümlerinde, muhtarın, köylü nazarındaki yeri de verilir. Ahmet Ağa, kimi kimsesi kalmayan Feten'e şöyle der: “*O köyün muhtarı. Kimsesiz kaldığınız için sizinle ilgilenmek onun görevi*” (DK, s.120) Muhtar, köylünün her türlü derdi ile ilgilenmek zorundadır. Köylü, muhtarı devletle arasındaki köprü olarak görmektedir. Muhtar, resmi görevinden dolayı, bulunduğu köyde devlet organları tarafından tanınan tek kişidir.

Muhtarın bu özelliklerinden dolayı köylü, muhtarla ters düşmemeye özen gösterir. Nitekim, Feten'in iki kardeşinin evlatlık olarak verilmesine karşı olan Ahmet Ağa, muhtara bir şey diyememiştir: “*Muhtara tek başıma karşı duramam*” (DK, s.120) Muhtar aynı eserde, köyün akıl hocalığını da yapar. Verdiği kararları kabul ettirmek için köylüyü sözleriyle ikna eder. Kardeşleri evlatlık verilen Feten ile Yaşar, dedelerini kaybedince köyde tek başlarına kalırlar. Muhtar, köyün ileri gelenlerini kahvede toplayarak, Feten'in evlatlık verilmesi kararını aldırır: “*İyi bir yer bulup kızı evlatlığa versek, oğlanı da ben evime alacağım*” (DK, s.116) Köylü muhtar ilişkisinde, muhtarın köylü arasında dalkavukları vardır. Bu tipler, muhtara yaranabilmek için onun söylediği her şeyin doğru olduğunu, muhtarın daima doğru şeyler yaptığını savunurlar. Feten'in evlatlık verilmesi kararının alındığı sırada, bu dalkavuklar devreye girerler: “*Oğlanı da yanaşma olarak sen yanına alırsın. Bir lokma ekmekle karnını doyurur, yılda bir sırtına giysi alırsın. Tepe tepe her işe koşarsın sevabı da çabası*” (DK, s.114 – 115) cümlesinden de görüldüğü gibi

¹⁸ Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara, 1988, 78.

köylerde muhtarlara yaranmak isteyen ‘dalkavuk’ olarak adlandırabileceğimiz kişiler bulunmaktadır.

Sonuç olarak yazar, eserlerinde köylerdeki siyasi yapıyı okuruna göstermiştir. Muhtarlar köylerde devletin temsilcisidirler. Muhtarın, köydeki etkinliği ve köylü karşısındaki gücü okuruna yansıtılmıştır. Nitekim okur, köylerde muhtarın etkinliğini algılamaktadır.

3.2.1.5.4. Hizmetçi - Hanım İlişkisi

Gülten Dayıoğlu’nun, çocuk romanlarında seçtiği kahramanlar, bazen kendisi, bazen de ailesi ezilen halk tipidir. Fakirlik, köylünün makus talihidir. 1960 sonrası köy romancılarının ısrarla üzerinde durdukları konulardan biri fakirlik ve işsizlik iç içe girmiştir.¹⁹ Dayıoğlu, işsizlik ve fakirlikle birlikte köylünün bilgisizliğini de kattığı çocuk romanlarında köylü kadını hizmetçilikten başka iş bulamamakta, bulduğu işlerde de cahilliğinden ve bilgisizliğinden dolayı hor görülüp, aşağılanmaktadır.

Fadiş adlı romanda, kahramanının anne ve babası ayrılırlar. Fadiş, annesi Cemile ile birlikte İstanbul’a gider. Cemile, İstanbul’daki akrabalarının da yardımı ile kendisine bir iş bulur. Bir evde hizmetçilik yapacaktır. Evin hanımı, Fadiş’i hizmetçinin kızı diye hor görüp aşağılanmaktadır. Kendisi de bir anne olmasına rağmen, Fadiş’e akıl almaz cezalar verir. Cemile, evde hizmetçi olduğu için evin hanımı ile ters düşerek, işini kaybetmekten korktuğundan, Fadiş’e yapılanlara katlanmaya çalışır. Ana yüreği ağır basan Cemile, evin hanımına karşı gelir. Bu olay neticesinde evin hanımı, Türk toplumundaki hizmetçi algısını ortaya koyar: “*Aptallık bende. İki paralık hizmetçi parasıyla böylesine ilgilenmek bana yakışır mı? Sizin gibilere, hayvan gibi davranmak gerek!*” (F, s.26) adı geçen eserde, genç ev hanımları hizmetçilerine kötü davranırken, kimi kimsesi olmayan yaşlı ev hanımları ise onları, kendi ailesindenmiş gibi sayarlar. Hizmetçilerin çocuklarını da evlerine kabul ederler: “*Seni sık sık gezmeye götüreceğim. İyi kız olursan, sana bebekler, elbiseler alacağım*” (F, s.31) cümlesinden de anlaşılacağı üzere yaşlı hanımlar, hizmetçilerinin çocuklarına da sahip çıkmaktadırlar. Ancak, genç ev hanımları, evlerine alacakları hizmetçilerin çocuksuz olmalarını şart koşarlar. Nitekim, romanın ilerleyen sayfalarında Cemile kadın, hizmetçilik için nereye başvurursa, çocuğu olduğu için kabul edilmez: “*Aaa! Çocuğu küçükmüş; hiçbir ise yaramaz. Üstelik iş yaparken ayakbağı olur*” (F, s.47- 48) bu nedenle Fadiş’e bakıcı bulur.

¹⁹ Ramazan Kaplan, “a.g.e.”, Ankara, 1988, 153.

Dört Kardeşiler romanında da besleme olarak verilen Feten, evin hanımı tarafından hizmetçi olarak kullanılır. Hanımın Feten yaşlarında bir kızı vardır. Feten'e ve kendi kızına olan yaklaşımı birbirinden çok farklıdır. Feten'i karanlık odaya yatırır; kendi kızının işlediği suçlardan dolayı Feten'i döver. Feten'e tam bir köle muamelesi yapmaktadır. Hanım, eve gelen bir arkadaşının o kıza acıması üzerine, şöyle der: “ *Kızın karşısında böyle konuşmamalısın, şekerim! Onu bir de bana sor. Odun gibi bir kız. Öylesine aptal, öylesine terbiyesiz ki!... Aklın durur! Sen olsan yanında bir gün tutmazsın. Ona verdiğim emeği bir köpeğe verseydim, köpek şimdiye dek diplomalı hizmetçi olurdu.*” (DK, s.138) yukarıda verdiğimiz örneklerde hanım – hizmetçi ilişkisinin pek sağlıklı olmadığı görülmektedir. Hanımlar, hizmetçileri insan dışı varlıklar olarak görmekte, aptal ve geri zekalı, hiçbir işe yaramayan, yediği ekmeğin karşılığını vermeyen, cahil, medeniyetsiz insanlar olarak nitelendirmektedirler. Bu nedenle yanlarında çalıştırdıkları hizmetçilere bu bakış açısı ile yaklaşarak kötü davranmaktadırlar. Hizmetçi ise daima mazlum, ezilen insan tipi rolündedir.

Sonuç olarak köylü fakirlik nedeniyle evini köyünü bırakıp zenginlerin evlerinde, fabrikalarında çalışmak zorunda kalırlar. Gelir seviyesi yüksek olan sosyal tabaka insanların köylüye bakış açısı örneklerden de anlaşılacağı gibi daima olumsuz olmuştur. Okur, köylünün çektiği sıkıntıları ve acıları yakından tanımaktadır. Böylece, köylü gerçeği ile yüzleşmiştir.

3.2.1.5.5. İşçi – Patron İlişkisi

Gülten Dayıoğlu, hedef kitlesi çocuklar olduğu için incelediğimiz eserlerinde işçi-patron ilişkisine çok az değinmiştir. Onun ilk dönem olarak adlandıracağımız 1980'e kadar ki eserlerinde köyden kente göç etmiş, varoş diye adlandırılan gecekondu mahallelerinde yaşayan, yüzyıllardır toprağı ekip biçmekle geçimini sağlamış, yarı köylü yarı şehirli cahil insanlara patronlarının hangi nazarla baktığı gösterilir. Bu değinme, genellikle işverenin, işçisinden beklentilerini yansıtmakla olmuştur. Annesi ve babası fabrikada çalışan, Türkan kardeşi Hikmet'e bakar. Hem ev işleri hem çocukla ilgilenen Türkan henüz kendisi de çocuk yaşta sayılır. Bir gün kardeşine sahip çıkamaz, Hikmet, yola çıkar ve hızla gelen bir arabanın altında kalır. Haber gelince mahalleli karakol önünde toplanır. Hikmet'in anası patronun tutumunu şu sözlerle ifade eder: “*Komiser Bey, arkadaşımın çocukları yanınca iş sahibi ustabaşıya ne demiş biliyor musun?.. ‘Kadınlar ya doğurmasınlar ya da işe gelmesin’ demiş.*” (BB, s.68) cümlesiyle anlatıcı-yazar, roman kişinin ağzından işverenin işçisine olan bakış açısını göstermiştir.

1980 sonrası eserlerinde de işçi-patron ilişkisine yer veren yazar, eğitilmiş işçi ile eğitilmiş işveren ilişkilerini gözler önüne sermiştir. İki durumda da işveren işçisini ezmektedir. *Gökyüzündeki Mor Bulutlar* romanında Kaptan Murat, “Niraveda”ya özel pilotluk yapar. Ondandır beklentisini şöyle dile getirir: “*Görevinizle ilgili hiçbir bilgiyi yabancılara, özellikle basına söylemeyiniz*” (GMB, s.77) ifadesiyle işverenin emretme hakkı gösterilmiştir. *Midas Kartalı’nın Gözleri* adlı romanda, Adem ile Al, Kosta kaptanının İskenderiye’deki arkadaşının yanında işe başladılar. Çalıştıkları yer tavuk çiftliğidir. Çiftlikte salgın hastalık baş gösterince tavuklar ölmeye başlar. Bunun üzerine patron, işlerin kötüye gittiğini belirterek, paralarını ödeyip onları işten çıkarır: “*İşleri kötüye giden çiftçi, çocuklara başka iş veremeyeceğini söyledi. Elllerine biraz para tutuşturdu. Onlarla helalleşti*” (MKG, s.56) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, romandaki işveren, işçisinin hakkını gözetir. Ancak kendi menfaati için çocukları işten çıkarır. Günümüzde işlerinin kötüye gittiğini bahane ederek işçisini işten çıkartan ve çıkardıklarının yerine daha ucuza çalışacak adam alan birçok patron bulunmaktadır.

Sonuç olarak okur, işçi ve işveren’in birbirine karşı bakış açısını görmektedir. Böylece zengin ve fakir kesimin birbirine karşı olan tutum ve inanışlarını algılar. İki kesimin birbirine karşı soğuk ve acımasız olduğunu görmektedir.

3.2.1.5.6. Halk – Din Adamı İlişkisi

Gülten Dayıoğlu, 12-14 yaş arası çocuk romanlarında din adamı olgusuna yer vermemeye özen göstermiştir. Özellikle 1980’e kadar yazdığı romanlarında din ve din adamı kavramları yok denecek kadar azdır. Onun bu tutumu, üzerinde Köy Enstitüsü çıkışlı ilköğretmenin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Yazar ilköğretmenin, kişiliği üzerindeki etkisini hakkında şunları söyler: “*Öğretmenim köy enstitüsü çıkışlı idealist bir öğretmendi. Bana ilkelerini öylesine aşılamıştı ki, söyleşi ve konferanslarımı izleyenler, zaman zaman bana Köy Enstitüsü’nde öğrenim görüp görmediğimi soruyorlar*”²⁰ cümlesinden de anlaşıldığı gibi yazar, köy enstitüsü mezunlarının benimsediği kişilik özelliklerini ve dünya görüşünü benimsemiştir. Nitekim, 1960-1980 arası köy enstitüsü mezunu yazarlarının benimsediği gibi köy romanları yazmıştır.

Dayıoğlu *Ganga* adlı romanında, Budizm, Hinduizm ve rahipler hakkında bilgi verir. Hint halkının din adamı olan rahiplere duyduğu saygı gösterilir. Bizce, yazar başka dinler hakkında bilgi verip, o dinlerdeki insanların dinlerine ve din

²⁰ Kemal Ateş, *Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanları*, Ankara, 1998, 16.

adamlarına olan bağlılıklarını göstererek okurlarında bir din bilinci oluşturur. Nitekim, çocuklar hangi dine inanıyorlarsa, o dine ve din adamlarına karşı saygılı olmayı öğrenirler. Yazar, adı geçen eserinde din adamı algısını şöyle oluşturmuştur: “*Gelin sizi baş rahibe götüreyim. Durumu ona anlatın. O, her şeyi bilir.*” (G, s.81) cümlesiyle her dine din adamları bilginin ve ilmin taşıyıcı olarak görülmektedirler. Bu görüşle insan, din adamının bütün toplumlarda yüksek bir saygı gördüğünü algılamaktadır. *Tuna’dan Uçan Kuş* adlı romanında da yazar, Podovyalıların korsanlar tarafından kaçırılan Kardinallerini kurtarmak için donanma kurduklarını anlatır. Halkın bu tutumu, din adamlarına olan bağlılıklarının bir göstergesidir. Nitekim, oluşturulan donanma korsan gemisini basarak, kardinali kurtarır: “*Para ile tutulmuş usta denizciler ve silahşörler kısa sürede korsanların işini bitirmişlerdi. Kürekçi tutsaklar arasına dağılmış, kardinali arıyorlardı* (TUK, s.140) bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere yazar, Hristiyanlık, Hinduizm ve Budizm’deki din adamlarıyla gösterilen saygıyı okurlarına göstermiştir. Okur, dünyanın neresinde olursa olsun, hangi dine inanırsa insansın, insanların din adamlarına karşı saygı ve sevgi beslediklerini görür. Bu algılama ile çocuk kendi inancındaki din adamlarına da saygı göstermesi gerektiğini düşünecektir.

Sonuç olarak Dayıoğlu, eserlerinde din adamlarının hangi toplumda olursa olsun saygı gördüğünü göstermiştir. Böylece okur, din adamlarına sadece kendi toplumunda değil bütün toplumlarda saygı gördüklerini, bunun nedeninin de din adamlarının insanlara bilmediklerini öğretmesi olmasıdır.

3.2.1.5.7. Köyde Komşuluk İlişkisi

Gülten Dayıoğlu’nun incelediğimiz çocuk romanlarında, komşuluk ilişkisi üzerinde önemle durulur. Yazarın özellikle 1980’e kadar yazdığı *Fadiş*, *Dört Kardeştiler*, *Yurdumu Özledim* ve *Ben Büyüyünce* romanlarının kahramanları köy hayatı sürmektedir. Yazarın, yazarlık hayatının ilk on yılını kapsayan bu döneme ait eserlerinde, köydeki komşuluk ilişkileri dikkati çekmektedir. Dayıoğlu’nun köyü, köylüyü, köy yaşamını ve köydeki sosyal ilişkileri bu kadar iyi yansıttmasının nedeni, bizce onun uzun bir süre köy öğretmenliği yaparak olayları ve kişileri yakından gözlemlemesidir.

Yazarın, 1971 yılında yazdığı *Fadiş* romanındaki komşuluk ilişkileri oldukça öne çıkarılmıştır. Roman kahramanı Fadiş, başta doğduğu köy olmak üzere birçok köyde yaşamıştır. Fadiş, babaannesi öldükten sonra, annesi ile birlikte kasabaya, babasının yanına gider. Babası onları istemez. Bunun üzerine annesi ile birlikte

İstanbul'a gider. Annesi hizmetçi olarak işe başlar; fakat Fadiş yüzünden işten çıkartılır. Cemile kadın, nereye başvurursa başvursun, küçük bir çocuğu olduğu için kimse onu hizmetçi olarak evine almak istemez. Bunun üzerine Cemile kadın, kızına memleketten bakıcı tutar. Önce Hafize Nine'nin yanında kalan Fadiş, sonra amcasının köyüne, oradan da annesinin teyze kızının bulunduğu köye gider. Romanın başında, Cemile kız ve annesinin köyleri Yunanlılar tarafından yakılmıştır. Babası ve ağabeyi savaşta ölen Cemile ve annesi tek başlarına kalmıştır. Köyün varlıklı aileleri arasında görünürken, bir anda fakir düşmüşlerdir. Köylü, el birliği ile tekrar köylerini inşa etmeye başlar. İnsanlar o kadar duyarlılardır ki, Cemile kız ve annesinin evini de yaparlar: *"Mahalle halkı karar aldı. Herkes bir gün kendi evinin yapımı ile uğraşacak; bir gün toplanıp Naciye kadının evini yapmaya çalışacaklardı"* (F, s.10)

Eserin ilerleyen sayfalarında Fadiş, amcasının yanında, Tanardı kasabasında yaşamaya başlar. Yengesinin annesi, Fadiş'e türlü eziyetler eder. Fadiş, hastalanır. Cemile kadın durumu öğrenince Fadiş'in yanına gelmek istediğini söyler. Ancak eltisi, gelmesine şiddetle karşı çıkar. Çünkü, Fadiş'e yaptığı eziyetleri, komşuların ona anlatmasından korkar: *"Burada konu komşu bir sürü dedikodu yapıp, kadını üstümüze sıçratırlar"* (F, s.75-75) görüldüğü gibi, kasaba gibi küçük yerleşim yerlerinde komşular birbirlerinin ne yaptıklarını iyi bilmektedirler. Ve böyle küçük yerleşim yerlerinde, komşular hem birbirlerinin derdine koşarlar hem de birbirlerinin dedikodusunu yaparlar. Amcası Fadiş'i Ören köye gönderir. Fadiş, burada annesinin teyze kızının yanında yaşamaya başlar. Bu köyde komşuluk ilişkileri oldukça fazladır. Komşular, kış gecelerinde, birbirlerinin evlerinde toplanırlar. Bu toplantılara sadece kadınlar katılır; erkekler ise köy odalarında toplanırlar. *"Gece oturmalarında, zengin, fakir ayrımı yapılmazdı. Sıra ile her akşam birinin evinde toplanılırdı. Bu toplantılarda, yemekler yenilir; mısır ve nohut kavrulur; masalcı nine masallar anlatır, masalların bitiminden sonra gelinlik kızlar zorla oynatılırdı."* (F, s.144) ifadesinden de anlaşılacağı üzere köy yerinde komşuluk ilişkileri oldukça samimi bir havadadır. Hiç kimseye zengin fakir ayrımı yapılmaksızın, herkese eşit düzeyde yaklaşılr. Köylüler geceleri, erkekler ve kadınlar olarak ikiye ayrılıp, farklı yerlerde eğlenirler. Bizce, yazarın 1980'e kadar yazdığı romanlarında, komşuluğu öne çıkarıp anlatması bilinçlidir. Bu dönemden sonra Türk toplumunda köylere elektrik ve televizyon gelmiştir. Komşuluk ilişkileri özellikle de gece oturmaları oldukça azalmıştır. Günümüzde şehirlerde komşuluk tamamen bitmiş, köylerde ise asgari düzeyde devam etmektedir. Yazarın, romanın başında belirttiği imece usulü bu gün tamamen ortadan kalkmıştır.

Dört Kardeştiler romanında, Feten ve kardeşleri hem yetim, hem öksüz kalırlar. Bunun üzerine, komşular, Feten ve kardeşlerinin ihtiyaçlarını yardımlaşarak el birliği ile giderirler: “*Komşularımız bize yardım ederler. Elbiselerimizi diker, saçlarımızı tararlar; kış için tarhana, bulgurumuzu, eriştemizi hep komşular yapar.*” (DK, s.67) Feten’in bu cümlelerinden de anlaşılacağı üzere köy yerinde kimi kimsesi olmayan yardıma muhtaç kişilere komşuluk hakkı için yardım edilir. Adı geçen eserin ilerleyen bölümlerinde, roman kahramanının babası öldürülür. Bunun üzerine bütün köylü onlara yardıma koşar. Özellikle de köyün muhtarı başı çeker: “*Yiyeceğinizi ben vereceğim. Ben vermezsem bile köylü bakar size. Baban köyümüz uğruna şehit oldu. Bu köyde kimse sizi aç ve garip bırakmaz*” (DK, s.88) *Dört Kardeştiler* romanındaki örneklerden de anlaşılacağı üzere köylerde birlik ve beraberlik duygusu hakimdir. Komşular birbirinin ihtiyacını, derdini giderir. Nitekim, romanda köylüler, özellikle de komşular, öksüz ve yetimlere destek çıkarlar.

Ben Büyüyünce adlı romanda komşuluk ilişkileri roman kahramanı Ereğ’in doğumunda gösterilmiştir. Çocuk doğduktan sonra konu komşu, akrabalar herkes bebeğe armağanlar getirmişlerdi. Lahusa şerbeti kaynatılıp içirilirdi: “*Konu komşu, hın hısım, bebek armağanlarıyla, sınıkçıların evine doluştular. Günlerce lahusa şerbeti kaynatıldı*” (BB, s.13) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, köylüler komşularının mutluluklarını, sevinçlerini ve hüznlerini paylaştılar. Romanın başında geçen bu cümlede, komşular bebeğin doğumunun verdiği mutluluğu paylaşırlar. Romanın ilerleyen bölümlerinde ise köylüler kan davası yüzünden cinayet işleyen İsmail’e karşı bütün Sınıkçı ailesine tepki gösterirler. Nalbant Nuri, köydeki malları satarak, avukat tutmak ister. Fakat, herkes İsmail’in çok ceza almasını istediğinden dolayı, hiç kimse Nalbant Nuri’nin mallarını almaz: “*Evini, hatta ekmek yediğim şu işliği bile satılığa çıkarsan kimse senden mal almaz*” (BB, s.54) cümlesinden de anlaşıldığı üzere köydeki komşuluk ilişkileri çok kuvvetlidir. Küçük yerleşim yerlerindeki bu durumdan dolayı, yanlış yapan aile herkes tarafından dışlanır; adeta aforoz edilir.

Sonuç olarak köylerde komşuluk ilişkileri şehirlerde daha iyidir. İnsanlar, televizyonun henüz evlere girmediği yıllarda birbirleriyle sıcak ilişkiler kurmaktadır. Günümüzde eskisi kadar olmasa da köylerde komşuluk ilişkileri halen karşılıklı sevgi ve saygıya dayanmaktadır. Okur, komşuluk ilişkilerini ve insanların birbirleriyle uyum içinde yaşadıklarını görerek kendisi de benzer ilişkilere ilgi duyabilir.

3.2.1.6. Batıl İnanışlar

Batıl Kelimesi dilimizde; “1. İnançlar bakımından gerçek olmayan. 2. Çürük, temelsiz, asılsız. 3. Boş, beyhude. 4. Geçersiz”²¹ anlamlarında kullanılmaktadır. Batıl İnanç veya Batıl İtikad; “boş inanç”²² İnsanların, bilgisizliklerinden kaynaklanan düşünme şekillerine “Batıl İnanış” denir. Çoğu inanış yüz yıllardır süregelmektedir. İnsanoğlu, bilmediği, anlam veremediği, çözemediği şeyler karşısında batıl düşünceler geliştirmişlerdir. Daha çok geri kalmış toplumlarda görülen batıl inançlarla özellikle köylerde karşılaşılır.²³ Yazarın özellikle köy konulu romanlarında sıkça karşımıza çıkmaktadır.

*Fadı*ş romanında, “Dedeli Ev” (Perili Ev) inancına yer verilmiştir. Bu tür batıl inançlar ve inanışlar, sahipsiz, izbe, kullanılmayan, eski evlere özellikle çocukların girip başlarına herhangi bir şey gelmesini engellemek için uydurulmuş efsanelerdir. Nitekim, roman kahramanı Fadış, küçük bir çocuk olmasına rağmen “Dedeli Ev” hikayesine inanmaz: “*Bütün bunlara aptal kişiler inanır. Ben inanmıyorum... Hem dede varsa olsun varsın. Ben ondan korkacağıma, o benden korksun*” (F, s.65) cümlesiyle yazar okurlarına bu tür inanışların düşünme yeteneğinden yoksun insanları korkutabileceğini, akıllı ve bilgili kişilerin böyle inanışlara aldırış etmemeleri gerektiğini algılatır. *Ben Büyüyünce* adlı romanda da “Kızamık Hastalığı” ile ilgili batıl inanç örneğine yer verilmiştir. Roman kahramanı Erek, kızamık olur. Annesi, babası ve dedesi onu doktora götürmek isterler. Ninesi ise, buna karşı çıkar. Ona göre: “*Kızamık, Adem ile Havva’dan beri insanoğlunun dökmekte olduğu bir hastalıktır. İlaç vermek doru değildir. İlaç, kırmızılıkları tutar, dışa vurulmasını engeller. Bu yüzden, kızamık ciğerlerde biter*” (BB, s.42) ifadesinde de görüldüğü gibi günümüzde bile hastalıklarla ilgili böyle batıl inançlar hala devam etmektedir. Adı geçen eserin ilerleyen bölümlerinde, roman kahramanı Erek’in ilk dişinin çıkması üzerine “diş buğdayı safrası” adı verilen bir davet verilir. Çocuğun başı, bir tülbentle örtülür. Yaşlı bir kadın önce dua eder, ardından da başından pişmiş buğdayları başından aşağı avuç avuç dökerdi. Daha sonra çocuğun önüne, içinde toprak, makas, çekiç ve kalem bulunan bir tepsi konur, tülbent kaldırılırdı. Çocuk tepside bulunanlardan hangisini eline alırsa o çocuğun ileride o meslek erbabından biri olacağına inanılırdı: “*İnanışa göre çocuk, tepside ki kalemi alırsa okumuş bir adam, toprağı alırsa çiftçi, makası alırsa terzi, çekici alırsa zanaatkâr olacaktı*” (BB, s.24) cümlesinden de anlaşılacağı gibi daha çok eğitim düzeyi düşük insanların

²¹ <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=bat%FDI&ayn=tam>.

²² Ferid Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, 2001, 73.

²³ Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara, 1988, 153.

arasında yaygın olan inanışlar, bu insanların hayatlarının hemen hemen her yerinde yer alır.

Tuna'dan Uçan Kuş adlı romanda, roman kahramanı Behram, küçük bir çocukken, devşirme olarak ailesinden zorla alınır. Ailesinden ayrılmak istemeyen Behram, turnacının elinden tekinsiz ormana kaçır. Halk arasında bu ormanla ilgili yaygın bir inanç vardır. Halk: *“Dolunay zamanında hortlakların ortaya çıktığına inandıklarından o sıralarda ormandan uzak duruyorlardı. Ormana girerken her biri boynuna dizi dizi sarımsak asıyor. Ellerine kocaman haçlar alıyorlardı”* (TUK, s.8) cümlesinden de anlaşıldığı üzere orman, geceleri insanlara daima ürküntü verir. Kişiler, korkularını yenemedikleri için çeşitli orman efsaneleri uydurmuşlardır. Orman geceleri tehlikeli olur. Yaprakların çıkardığı sesler, hayvanların gölgeleri ve vahşi hayvan tehlikesi yüzünden insanlar geceleri ormandan özellikle çocukları uzak tutmak için çeşitli hikayeler uydurarak bunları inanç haline getirmişlerdir. Yazar, *Ganga* adlı çocuk romanında, Hintlilere ait batıl inanca yer vermiştir. Roman kahramanı Ganga, yarı insan yarı balık şeklinde doğmuştur. Ganga'nın annesi ve onu doğurtan ebe Ganga'nın şeklinden dolayı ürküye kapılır. Ebe: *“Sen Tanrı'ya kızdırmışsın besbelli. İçinde böyle bir bebek oluşturarak, seni cezalandırıyor anlaşılan”* (G, s.21) cümlesinde de görüldüğü gibi üzere, insanlar kötü bir şeyle karşılaştıkları zaman, geçmişte hata yaptıkları inancına kapılırlar. Oysa bu batıl inançtan biridir. Adı geçen eserin ilerleyen sayfalarında, Ganga'nın niye farklı olduğunu anlamak için biliciye giderler. Bilici: *“Bebeği bu tekneye koyup, hayat kaynağımız kutsal Ganj'a armağan edin. Ganj'ın anası kutsal Ganga, eğer bebek insanlığa yararlı olacaksa, onu koruyacaktır. Dünyaya kötülük için geldiyse, kendisini yok edecektir”* (G, s.23) bu cümlede, Hint toplumunun geliştirdiği batıl inanç gözler önüne serilmiştir. Küçük bir bebeği nehre bırakıp yaşadığında iyi, öldüğünde kötü olarak değerlendirmek oldukça yanlış bir inançtır. Gaybı sadece Allah bilir. Bilici sıfatını taşıyan sosyal tabaka, bizce halkın cahilliğinden ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, batıl inanışlar eğitim düzeyi düşük sosyal tabakalar arasında geniş yer tutmaktadır. İnsanlar, açıklayamadıkları olgular karşısındaki korkularını bastırmak amacıyla çeşitli inanışlar ortaya atmışlardır. Bilimin ve fennin geliştiği toplumlarda, birçok şey açıklanıp ispatlanabildiği için bu tür dayanağı olmayan inanış biçimleri çok az görülmektedir. Nitekim yazar, batıl inanışların sebeplerini okuruna göstererek, ona bu tür inançlarla karşılaştığında inanması gerektiği bilincini vermektedir.

3.2.1.7. Geleneksel Yaşayış

Gelenek, ait olduğu toplumun fertlerini birbirine bağlayan, geçmişten gelen kalıplaşmış, kökleşmiş alışkanlıklara verilen addır.²⁴ Toplumların kendilerine has gelenek ve görenekleri bulunmaktadır. Gelenekler, daha çok eğitim düzeyi düşük insanlarda ve nüfusu az olan yerleşim yerlerinde görülür. Gelenek, insanların babalarından, dedelerinden, atalarından gördüğü davranışlardır. Gülten Dayıoğlu, eserlerinde geleneksel yaşayışa yer vermiştir. Gelenek; eskiden beri süre gelmesinden dolayı, toplum tarafından, nesilden nesile aktarılan, yaptırım gücü oldukça yüksek olan anane veya töre'ye denir.²⁵ Gelenekler, toplumdaki ihtiyaçlar sonucu ortaya çıkmış bir takım sosyal kurallardır. Birçoğu halen daha toplumun herhangi bir ihtiyacını karşılamaya devam etmektedir.²⁶ Zaman içinde bazıları eskiyip, işlevsiz hale de gelse insanlar geleneklere karşı gelmekten kaçınırlar.

Yazar *Fadiş* romanında, geleneksel yaşayışın toplumdaki yerini gözler önüne sermektedir. Cemile, Kamil Bey'le evlenir. Kamil Bey bir süre sonra, işlerini şehre taşır. Bu arada bir kızları olmuştur. Cemile ile annesi kasabada yaşamaya devam ederler. Kamil Bey, Cemile'yi arayıp sormaz. Cemile'nin annesi ölür. Cemile, Kamil Bey'in yanına gitmek istememesine rağmen, kasabalılar: "*Kocasına gitmiyor diye ona kızmaya başlamışlardı*" (F, s.15) cümlesinde görüldüğü gibi geleneksel anlayışta kadının yeri kocasının yanındır. Bir kadının tek başına yaşaması doğru değildir. Bu yüzden kasabadaki toplumsal baskı konusu işlenmiştir.

Romanın ilerleyen sayfalarında, geleneksel anlayışın aile kurumu üzerindeki etkisi gözler önüne serilmiştir. Kamil Bey, eşi Cemile'den ayrılmak ister. Cemile de eşiyle mutlu değildir; fakat geleneksel yapıya o kadar bağlıdır ki mutsuz olmasına rağmen evliliğini sürdürmek ister. Cemile, toplumun geleneksel anlayışını şu sözleri ile yansıtır: "*Bizde kocasından ayrılanları kınarlar. Sonra herkes bana kötü gözle bakar. Var, sen istediğin gibi yaşa*" (F, s.32-33) Adı geçen eserde, köylünün geleneksel yaşayış tarzı da verilmiştir. Yazar, geleneksel yaşayıştaki sofrada adabını, *Fadiş* üzerinden yansıtır. *Fadiş*, annesinin teyzekızının yanında yaşamaya başlar. Daha ilk gün, bütün aile sofraya oturduğunda *Fadiş*'e sofrada kuralları öğretilir: "*Fadiş, sofrada diz çökülür, bağdaş kurulmaz, dedi. Fadiş kızardı; hemen ayaklarını altına topladı. İlk kaşığı baba uzatırdı yemeğe. Fadiş, bunun böyle olduğunu biliyordu. Bu nedenle kaşığa hiç uzanmadı. Beklemeye başladı. Bekir Ağa,*

²⁴ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, 2006, 125.

²⁵ TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005, 741.

²⁶ Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara, 1988, 311.

Bismillâh'la ilk kaşığı ağzına götürürken, Hasan da Fadiş de çorbaya daldılar” (F, s.92)

Yazar, eserinde geleneksel yaşayışın insanların giyim ve kuşamının üzerindeki etkilerini de göstermiştir. Köydeki küçük kızlar, ergenliğe girdiklerinde, geleneklere uyarak, kapanırlar. Bu, onların istemi dışında, geleneğin verdiği baskıyla olur. Yazar bu durumu şu cümlelerle açıklar: *“Köyde, on bir yaşına giren kızlar, üslük denilen örtülerle başlarını örterlerdi. On beş yaşına gelince de “Car” denilen çarşaflarla sokağa çıkarlardı” (F, s.104)* cümlesinden de anlaşılacağı üzere, geleneksel yaşayış insanları giyimine kadar etkilemektedir. Bu anlayışın bir diğer örneği de inançlarda karşımıza çıkar. Eserde köylüler, ramazan ayının gelmesine az bir süre kala evlerini baştan aşağı boyarlar. Evin temiz olması veya olmaması önemli değildir. Köylü evini başka zaman da boyayabileceğine rağmen, illa ki ramazan önü boyar. Köylünün bu tutumu, geleneğe olan bağlılığından kaynaklanır (F, s.106) Yazar, eserinde inançlarla ilgili bir diğer geleneği de gözler önüne serer. Halkın inancına göre, arefe günü yeryüzündeki canlı cansız her şey oruç tutar. Bu nedenle insanların da oruç tutması gerekmektedir. *Ayrıca, arefe günü yıkanmak, inansın boyunu bir arpa boyu uzatır.” Bu yüzden bütün köylü arefe günü oruç tutup yıkanmaya özen gösterir.” (F, s.130)* Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, geleneksel anlayışın, insan hayatına olan çeşitli yansımalarını verilen örneklerle gösterilmiştir.

Gülten Dayıoğlu, *Tuna'dan Uçan Kuş* adlı eserinde de Osmanlı saray yaşayışına ait geleneksel yaşayış tarzına örnek vermiştir. Osmanlı padişahları: *“Haremden istedikleri kadar kadınla evlenirlerdi. Padişahın yediye kadar eş hakkı vardır. Bunun haricinde padişahın gözdeleleri de vardı. Eğer bu gözdeleler padişaha erkek çocuk doğururlarsa, “haseki” unvanını alıyorlardı. Ve haremde padişahın nikahlı eşleri olan kadın efendiler gibi özel adlara yerleşiyorlardı. Padişah istediği kadar haseki sahibi olabiliyordu” (TUK, s.103)* Yazar, yukarıdaki cümlede Osmanlı'nın geleneksel harem yaşayışını vermiştir. Bu geleneksel yaşayış beş asır boyunca devam etmiştir. Okurlarına tarih bilinci vermesi açısından, oldukça önemlidir. Dayıoğlu, Osmanlı padişahlarının devlet idaresindeki geleneksel devinimlerinden birine de eserinde yer vermiştir. Roman kahramanı Behram, korsanlara esir düştükten sonra, Podovalılar tarafından kurtarılır. Bir süre İtalya'da yaşadıktan sonra Tunus zenginlerinin daveti üzerine, bu ülkeye gider. Burada halkı örgütleyip gizlice bir donanma kurarak, İspanyollara savaş açar. Tunus'un bağımsızlığını kazanmasını sağlayarak, Tunus Bey'i olur. İstanbul'a Osmanlı padişahının yanına gider. Osmanlı'da uygulanan geleneksel bir bürokrasi kuralı vardır. Osmanlı padişahları yabancılara elini öptürmezler: *“Padişah'ın elini*

yabancıların öpmesi töreye aykırıydı” (TUK, s.156) bizce Osmanlı Devletinde ortaya çıkmış olan bu geleneksel bürokrasi kuralı Padişahın can güvenliğini sağlamak için konulmuştur. Yazarın, Osmanlı Devleti’ndeki genel yaşayış ile ilgili örnekler vermesi, okurda yüksek bir tarih bilinci oluşmasını sağlamaktadır.

Gülten Dayıoğlu’nun *Ganga* adlı romanında, Hint halkının dinlerini geleneksel yaşayış şekli verilmiştir: *“Hac sürecinde, Hindistan’ın ve dünyanın dört bir yanından gelen dindar insanlar, Benares kentini tıkabasa dolduruyorlardı. Her sabah güneş doğmadan yollara düşüyor, güneş doğarken Ganj’a girip dualarla kutsanıyorlardı. Sudan çıkarken, yanlarında getirdikleri ibriklere, Ganj suyu dolduruyorlardı. Sonra bu kutsal suları, kent içindeki tapınaklara götürüyorlardı. Orada dualarla sunaklara boşaltıyorlardı”* (G, s.76) cümlesinden de anlaşıldığı gibi Hint halkının inancı olan Hinduizm ve Budizm’in uygulanış şekline göre insanlar hayatlarına yön verirler. Her dinin farklı kural ve akâidleri vardır. Kişiler, inandıkları dinin gereklerini sorgulamadan uygularlar. Bireyler, dinleri, sorgulama sürecinin dışında tutarlar. Yazarın verdiği örnekte de görüldüğü gibi hac geleneksel bir yaşayış tarzı haline gelmiştir. Her inanç sisteminin geleneksel bir uygulayış biçimi vardır.

Ben Büyüyünce adlı romanında Gülten Dayıoğlu, köylülerin geleneksel yaşayışına örnek verir. Roman kahramanı Erek, dış çıkarmıştır. Köydeki geleneklere göre, dış çıkaran bebeğe dış buğdayı yapıldı. Konu komşu ve akrabalar, davet edilirdi. Bu davete gelenler de eli boş gelmezdi: *“Konuklar dış buğdayı çağrısına elleri boş gelmemişlerdi. Kimi bir çift yün çorap, kimi üç beş yumurta, kimi gömlek, kimi para, kimi yemişle kutlamıştı bebeğin ilk dişini”* (BB, s.25) Bu gelenek köyde dış çıkaran her çocuğun ailesi tarafından yapılır. İnsanlar, bunu neden yaptıklarını bilmezler; yapılageldiği için yaparlar. Eserin ilerleyen bölümlerinde, yazar köylünün hastalıklar karşısındaki geleneksel bakış açısını da yansıtmıştır. Onlara göre kızamık: *“Adam ile Havva’dan beri insanoğlunun dökmekte olduğu bir hastalıktır”* (BB, s.42) Bu anlayışla, insanlar doktora gitmeyi gereksiz görürler. Kızamık gibi önemli bir hastalığı geçiştirmeye çalışırlar. Nitekim, roman kahramanı Erek de kızamığa yakalanmıştır. Ninesi geleneksel yaklaşımla doktora gitmek istemez. Ancak çocuğun durumu günden güne ağırlaşınca doktora gitmek zorunda kalırlar.

Yazar, *Dört Kardeşiler* romanında da köylünün geleneksel yaşayışına ilişkin örnekler vermiştir. Köy yerlerinde yapılan sünnet törenlerinde, sünnet çocuğunun yatağı süslenir: *Bu yatak hazırlanırken, köyde herkesten birer parça eşya alınır. Her sünnet töreninde köy muhtarının karyolası kullanılırdı. İmece usulü oluşturulan sünnet yatağı, ailesi zengin veya fakir olan bütün çocukların ortak yatağı oluyordu”* (DK, s.55) Böylece çocuk, bu önemli gününde, ailesinin durumundan dolayı utanç

duymuyordu. Köyde görülen bu gelenek, bütün sünnet törenlerinde uygulanır. Bu adet, hayatın bir parçası olmuştur. Yazar, geleneksel sünnet yaşayışını sünnet törenlerinin uygulanışında da gösterir. Bu törenlerde kadın erkek ayrı ayrı eğlenirler: “*Erkekler gidince eğlencelere sıra geldi*” (DK, s.57) Köydeki geleneksel yaşayışın bir diğer örneği de kış aylarında kadınların yaptıkları gece oturmalarıdır. Her gün yapılan bu oturmalara bütün komşu kadınları gelir. Erkekler buralara alınmaz: “*Köyde uzun kış gecelerinde her gün ev gezmeleri yapılırdı*” (DK, s.69) Hayvan bakımında uygulanan çeşitli yöntemlerde geleneksel yaşayışın izleri görülür. Feten, çobanlık yaptığı sırada koyunun biri hastalanır. Feten, koyunun ölmekte olduğunu görür, fakat sebebini anlayamaz. Yaşlı bir çoban ona yardıma gelir. Koyunun kulağını keser, birkaç damla kanını akıtır. Ardından koyuna şapkası ile su içirir. Böylece koyun kendine gelir. Feten, ne olduğunu sorar. Çoban; bunun geleneksel bir uygulayış olduğunu, bunu neden yaptıklarını bilmediğini söyler: “*Emme hastalığının neden olduğunu, kulağını niçin kestiğimizi bilmiyorum, kızım*” (DK, s.102) Uygulanmakta olan, alışlagelmiş şeylerin çoğu zaman nedeni bilinmemektedir. Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, Gültan Dayıoğlu, köylünün çeşitli konulardaki geleneksel yaşayışına örnekler vermiştir. Bu örneklerle okurlarına geleneksel yaşayışla ilgili bilgi verir.

Dayıoğlu, *Yurdumu Özledim* romanında toplumun yaşayışında geleneksel bir yer edinen vedalaşma devinimini göstermiştir. Roman kahramanı Atıl, anne ve babası ile birlikte Almanya’ya gidecektir. Yolculuğa çıkmadan önce annesi bütün akrabalarıyla vedalaşıp helalleşmesini ister: “*Halangile, emmigile git; helalleş. Dudu Nine’nin elini öp, duasını al*” (YÖ, s.12) cümlesi ile herhangi bir yolculuğa çıkılmadan önce toplumumuzdaki vedalaşma geleneği gözler önüne serilmiştir. Geleneksel yaşayışımıza ait bu özellik, bu gün bile uygulanmaktadır. Gültan Dayıoğlu *Gökyüzündeki Mor Bulutlar* adlı eserinde, Jambuna Ana izdaşlarının geleneksel selamlaşma devinimini göstermiştir: “*Jambuna Ana ilkelerini benimseyenler, karşılıklı olarak sağ el bileklerini üst üste koyup nabız nabıza geliyorlardı*” (GMB, s.35) Yazarın çeşitli eserlerinden verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere, o gerek Türk toplumundaki gerekse diğer toplum ve inançlardaki geleneksel yaşayış örneklerine eserlerinde yer vererek hem geleneklerin öğrenilmesini, devam ettirilmesini, hem de diğer kültürlerin tanınmasını sağlamıştır. Yazar, okurlarında yüksek bir kültür oluşturmuştur.

Sonuç olarak yazarın eserlerinde, geleneksel yaşayışa bu kadar önem verilmesinin sebebi okuyucuyu geleceğe hazırlamaktır. Nitekim, eserlerin hedef kitlesi 12 – 14 yaş arası eğitime açık çocuklardır. Dayıoğlu çocukların kültürlü birey olmaları yolunda sorumlu davranmıştır.

3.2.2. Ekonomik Problemler

Gülten Dayıoğlu'nun incelediğimiz on dört çocuk romanının yedisinde roman kahramanları, kişileri ve kahramanların bulundukları çevre yoksulluk içerisinde. Eserlerine konu olan yerler ve kişiler genellikle onun yaşadığı, gördüğü veya bildiği İç Batı Ege köylerinde geçen olaylar ve kişilerdir. Köyü ve köylü olan eserlerinin tamamında roman kişileri fakirdir. O, yapıtlarında yoksulluk temini, bunu ortaya çıkaran sosyo-kültürel nedenleri ve bu sebeplerin nasıl ortadan kaldırılabileceğini vermektedir.

Yazarın, ilk çocuk romanı olan *Fadiş* te olayların gelişmesine neden olan şey fakirliktir. Cemile parasızlık yüzünden İstanbul'a çalışmaya gider. Kimse Fadiş'i istemediği için, onu evlatlık verir. Böylece bir iş sahibi olur; fakat kızından ayrılır. Fadiş'e bakanlar ekonomik sıkıntılarından dolayı ona bakmaktadırlar. Cemile, Fadiş'e bakanlara, düzenli olarak aylık gönderir. Fadiş'e bakan Hafize Nine'nin çocuğa niçin baktığını, Kamil Bey şöyle açıklar: *"Her ay postaneden paraları alıp cebe indiriyorsun. Küçücük çocuğun ne gideri olur ki. Tarhana, bulgurla karını doyurup, paraları demetle bakalım"* (F, s.51) cümlesinde görüldüğü gibi yaşlı kadın, Fadiş'e ekonomik sıkıntılarından dolayı bakmaktadır. Romanın yazıldığı yıllarda birçok insan bu tür işlerle geçimlerini tanzim etmeye çalışmıştır. Fadiş'e bakan bir diğer kişi de amcasıdır. Yengesi de Fadiş'e annesinin gönderdiği paradan dolayı bakar. Cemile, kızının bakımına harcanılması için para gönderir ancak yengesi paralara el koyar: *"Fadiş'e üst baş alın diye yolladığı parayı almasaydın, ona bir pazen entari, bir yün ceket, ayağına lastik alırdım."* (F, s.74) Amcasından sonra Fadiş'e bakan bir diğer kişi de Cemile'nin teyzekızıdır. O ve kocası Bekir Ağa da Fadiş'e aynı sebepten dolayı bakar: *"Fadiş'i buradan yollanarak istemiyorum. Köyde para kıt. Köylü yaptığım işlerin karşılığını; buğdayla, yumurtayla, hatta tarhana, bulgur, fasulye, nohutla ödüyor. Fadiş'in anasının yollarlığı para, köy yerinde iyi para."* (F, s.137) Üç örnekte de görüldüğü gibi roman kahramanına bakıcılık yapanlar maddi sıkıntı çekenlerdir. Roman kahramanının annesinden ayrılmasının sebebi de ekonomik sıkıntıdır. Cemile kadın, para kazanıp kızına bakabilmek için hizmetçilik yapmaya başlar.

Yazarın bir diğer eseri *Ben Büyüyünce'de* de roman kahramanı ve ailesi ekonomik sıkıntıya düşer. Kan davası yüzünden köylerinden kaçmak zorunda kalan Erek ve ailesi İstanbul'da gece kondu semtine yerleşirler. Burada dede, yeşillik satmaya, Erek de poşetçilik yapmaya başlar. Erek, kazandığı paralarla kendi ihtiyaçlarını kendisi karşılar: *"İçti tüylü bir palto, ceket, pantolon gömlek, yün kazak, çorap, kundura ve okul çantası aldılar. Erek'in yaz boyu kazandığı paralarla alındı"*

bunlar” (BB, s.88) cümlesinden de anlaşıldığı gibi romanda Erek ve ailesinin parasızlığı gösterilmiştir. Köydeyken de pek varlıklı değildir bu aile. Yazar, Fadiş romanında olduğu gibi ekonomik sıkıntılar çeken bir köylü ailesinin yaşadıklarını konu haline getirmiştir.

Dört Kardeştiler romanında da ekonomik sıkıntılar göze çarpmaktadır. Feten ve kardeşlerinin babası köy koruculuğu yapmaktadır. Tarlaları da az olduğu için geçimlerini kıt kanaat sağlarlar. Feten’in babasını vururlar. Çocuklar kimsesiz kalır. Dedelerinin çalışacak gücü yoktur. Anneleri de daha önce ölmüş olan Feten ve kardeşleri ortada kalırlar. Çocuklara köylüler bakmaya başlar: “Yiyeceğinizi ben vereceğim, ben vermezsem bile köylü bakar size” (DK, s.88) Romanın kahramanı Feten ve kardeşleri yazarın diğer iki romanı olan *Fadiş* ve “*Ben Büyüyünce*”deki roman kahramanlarından da kötü duruma düşerler. Muhtar, daha az yiyecek gitsin diye çocukların ikisini evlatlık verir. Ardından köylü Feten’in de evlatlık verilmesi kararını alır. “*Dört Kardeştiler*” romanı, ekonomik problemler sonucunda ortaya çıkan dramı anlatır. İnsanlar, ekonomik sıkıntıya düşenlere sırt çevirirler: “Evden iki boğaz eksilmiş olur” (DK, s.92) Roman kahramanının dramı burada da bitmez. Evlatlık verildiği evde de köylü fakir olduğu için eziyet görür: “*Topla bakalım yerdeki şu biti ve saçlarını bitsiz köy mü olur aptal*” (DK, s.130-131) Örneklerden de anlaşılacağı üzere “*Dört Kardeştiler*” romanında da kahramanların fakirliği ve bu fakirlik sonucunda ortaya çıkan durumlar gösterilmiştir.

Fadiş, “*Ben Büyüyünce*” ve “*Dört Kardeştiler*” romanlarının fakirlikle beraber bir diğer ortak özelliği de köylü olmalarıdır. Yazar, okurlarında köylü fakir algılaması oluşturmaktadır. İncelediğimiz bir diğer eseri olan *Yurdumu Özledim*’de de aynı algıya devam eder. Atıl’ın anne ve babası köydeki fakirlikten dolayı Almanya’ya işçi olarak giderler. Almanya’nın çocuk başına para vermesinden dolayı Atıl’ı da götürürler: “*Ben yanlarında olursam Almanlar babama daha çok para vereceklermiş*” (YÖ, s.8) Gülten Dayıoğlu’nun *Fadiş*, *Ben Büyüyünce* ve *Dört Kardeştiler* romanlarında karşımıza çıkan kahramanların ve ailelerinin fakirliği bu eserinde de karşımıza çıkar. Yazar, fakirlik tem’ini bizce bilerek seçmiştir. Yazarın okurlarının büyük çoğunluğu benzer ekonomik sıkıntıları yaşayan çocuklardır. Dayıoğlu, bu şekilde yapıtlarının okuyucuları tarafından özümsemesini sağlar. Aynı sosyal tabakadan olan insanlar birbirlerini daha kolay benimserler. Belki de onun eserlerinin halk tarafından bu derece sevilip benimsenmesinin nedeni de budur. Adı geçen eserde, Atıl ve ailesi Almanya’da para biriktirip Türkiye’ye dönmek için bile sıkıntı çekerler. Onların tek bir amacı vardır. O da iş kuracak kadar para biriktirmektir. Bu nedenle Atıl eve, anne ve babası da fabrikalara hapsolurlar. Daha küçük bir çocuk olan Atıl, kimseyi tanımadığı bir şehirde tek başına bir odada

anne ve babasının eve gelmesini bekler. Bütün sıkıntılara ailecek göğüs gererler. Onlar için önemli olan ihtiyaçları olan parayı kazanıp, ülkelerine dönmektir. Bu yüzden gezmeye vakit ayırmazlar: “*Çok para gidiyor. Buraya gezmeye değil, para kazanmaya geldik. Üç beş kuruş biriktirip bir an önce yurdumuza dönelim*” (YÖ, s.72)

Dayıoğlu, bir diğer eseri olan *Midos Kartalı'nın Gözleri*'nde de roman kahramanı Adem, fakir bir ailenin çocuğudur. Babasıyla ağabeyleri balıkçılık yaparak evin geçimini sağlarlar. Adem de yazları çalışarak onlara destek olur. Adem'in en büyük hayali okuyup arkeolog olmaktır. Ağabeyleri onun okumasına karşı çıkarlar; turist rehberliği yapmasının daha kârlı olduğunu düşünürler. Adem, babasına okul masraflarını kazanacağını, onlara yük olmayacağını söyler: “*İlle de okumak ve arkeolog olmak istediğini belirtti. Okul giderlerini kendi kazancıyla karşılamaya söz verdi*” (MKG, s.17) Nitekim, okul kapandığında turist sezonu başlamadığı için Adem Köyün keçilerini gütmeye gönüllü olur: “*Adem köyün keçilerini gütmeye gönüllü oldu. Böylece para kazanmaya yaz gelmeden başlamış olacaktı*” (MKG, s.17)

Yazarın, bu eserinde de, yukarıda belirttiğimiz dört eserinde de olduğu gibi roman kahramanı fakir bir köylü çocuğudur. Okumak için, kendi parasını kendisi kazanmak zorundadır. Tıpkı *Ben Büyüyünce* romanındaki Erek gibi yazarın kahramanlarını sıradan köylülerden seçmesi *Ganga* romanında da devam eder. Ganga'nın ailesi de Benares şehri yakınlarındaki bir köyde bambudan yapılmış işçi barınaklarında yaşamaktadırlar. Babası ve annesi mevsimlik işçi olarak pirinç çiftliklerinde çalışmaya giderler. Ganga'yı annesi pirinç tarlasının birinde doğurur. Ganga daha doğarken fakirliğin kısıracında bulur kendini: “*Bu dönemde çevre köylerden mevsimlik işçi toplanıyordu. Genç kadın çocuklarını ailesine bırakıp eşiyle oraya çalışmaya gelmişti*” (G, s.20) Küçük Ganga'nın dramı burada bitmez. Yarı balık yarı insan görünümünden dolayı, annesi onu biliciye götürür. Bilici onun Ganj Nehri'ne bırakılmasını söyler. Bunun üzerine annesi onu Ganj Nehri'ne bırakır. Ganga'yı fakir, yaşlı bir kadın bulur. Bu kadın küllerinin yakılıp Ganj'a atılması için Ganga kıyısına yerleşmiş yaşlı ve fakir bir kadındır. Ganga'yı yanına alır ve onu büyütmeye başlar. Roman kahramanı burada da fakir bir kadına düşmüştür: “*Yıllardır kutsal nehrin kıyısındaki bu kaya kavuğunda yaşıyordu... Kırlardan topladığı ot, kök ve yumrularla besleniyordu*” (G, s.25)

Gülten Dayıoğlu'nun incelediğimiz eserlerinde, fantastiğe kaçan romanlar hariç diğer yapıtlarının tamamında roman kahramanı ve ailesi yoksul köylülerdir. Türk ekonomisinin ağırlıklı olarak tarıma dayanmasından dolayı kırsal nüfus daha

çoktur. Bu nedenle yazar kırsal nüfusun sıkıntılarını gözler önüne sermek, kentli ve kırsal kesimin birbirleriyle empati kurmasını sağlamak maksadıyla kahramanlarını köylülerden seçer. Okur eğer köylüyse kendisinin veya çevresinin yansıtıldığını düşünecek, roman kahramanlarının devinimlerini daha kolay benimseyecektir. Eğer kentliyse de, köylüyü daha yakından görüp, onun kılığından, kıyafetinden veya konuşmasından dolayı köylüyü hor görmemesi gerektiği algısını oluşturacaktır. Dayıoğlu'nun on yılı aşkın süre öğretmenlik yapması, onun köylüyü, köylünün sıkıntısını ve köy yaşamını yakından tanımasını, hatta bunu bizzat yaşamasını sağlamıştır. Nitekim o, edindiği izlenimleri ve yaşadığı deneyimleri eserlerine aktarmıştır. Bizce, romanlarda geçen Fadiş, Atıl, Erek, Adem, Feten gibi kahramanlar gerçek hayatta yazarın karşılaştığı karakterlerdir. Onun eserleri bu nedenle gerçeğe çok yakındır. Bu gerçeklik ögesi, eseri, türdeşleri olan diğer yapıtlardan sıyrarak öne çıkarır.

Yazar, kurguladığı olayları anlatmamış, yaşadığı veya gözlemlediği gerçekleri kurgulamıştır. Onun eserlerini okuyan herkes kendinden bir parça bulmuştur. Kitaplarında ekonomik yetersizliklere bu denli yer vermesinin temel nedeni aslında milletin kendisinin fakirliğidir. Yazar kendini bu fakirlikten sıyıramamıştır. Belki de sıyırmak istememiştir. Eserlerin ilk yazılış tarihlerine baktığımız zaman o dönemin köylüsünün karşılaştığı ekonomik problemler karşımıza çıkar. Aslında bu, dönemin Türkiye'sinin, ekonomi vitrinidir. Bir *Yurdumu Özledim* romanı, Almanya türkülerinin yakıldığı dönemde yazılmıştır. Fakir Türk köylüsünün Almanya algısı ve oradaki dramı gözler önüne serilmiştir. Fadiş'in yazıldığı dönemler de boşanmanın ayıp sayıldığı dönemlerdir. Dayıoğlu'nun incelediğimiz eserlerini bir bütün olarak ele aldığımızda ekonomik yetersizlikler romanların oluşmasında etkili olmuştur diyebiliriz.

3.2.3. Eğitim Problemleri

Gülten Dayıoğlu'nun incelediğimiz çocuk romanlarında özellikle de 1980'e kadar yazdığı eserlerinde roman kahramanlarının eğitim problemleri dikkati çekmektedir. Cumhuriyet döneminden sonra eğitim alanında ciddi iyileştirmeler yapılmıştır. Okur – yazar oranı Cumhuriyetten sonra hızlı bir artış göstermiştir. Cumhuriyet döneminde, Atatürk'ün önderliğinde eğitim alanında çeşitli adımlar atılmıştır. Bunlar: Halk eğitim merkezlerinin açılması, Latin harflerinin kabul edilmesi, eğitim – öğretimin birleştirilmesi, tekke ve zaviyelerin kabul edilmesi, ilkokul'un zorunlu hale getirilmesidir. Gerçekleştirilen yeniliklere rağmen köylünün eğitim problemleri hiç bitmemiştir. Günümüzde bile okulun bulunmadığı birçok köy bulunmaktadır. Köylü, bir yandan maddi imkansızlıklardan, diğer yandan da

bilinçsizlikten çocuklarını okutamamıştır. Köy okullarının yetersizliği, öğretmen eksikliği, şehirlerde veya kasabalarda çocukları okula göndermenin maddi külfeti yüzünden köylü çocuğunu okutmaz. 1968 yılında Talip Apaydın ve Dursun Akçam'ın yaptığı bir araştırmaya göre köyünün kişi başına düşen yıllık geliri 1429 lirayken, köyden ortaokula giden bir çocuğun en iyimser masrafı ise 220 liradır.²⁷ Bu hesaba göre yılda yaklaşık dokuz ay okula giden bir öğrencinin masrafı $9 \times 220 = 1920$ liradır. Bir öğrencinin bir yıllık eğitim-öğretim masrafı köylünün yıllık gayrisafi hasılasının yaklaşık 500lira fazlasıdır. Bu şartlar altında köylünün çocuğunu okutmaya isteksiz olması gayet tabiidir. Ayrıca, yazar, bir köy öğretmenidir. Köylünün eğitime bakışını yaşadığı tecrübeler sayesinde çok iyi bilmektedir. Nitekim; özellikle de 1980'e kadar yazdığı yapıtlarında, bu konuyu okurlarına çok başarılı bir şekilde yansıtmıştır.

Fadiş romanında, roman kahramanının okula başlamasına genişçe yer verilir. Fadiş, annesinin teyzesinin kızının yanında, Ören Köyde yaşamaktaydı. Teyzesi ve teyzesinin eşi Bekir Ağa, onun ne zaman okula başlaması gerektiğini bilmemektedir. Öğretmen, çocukları ne zaman okula çağırırsa köylüler çocuklarını o zaman okula yollamaktadır. Halk yedi yaşındaki bir çocuğun okula başlaması gerektiğini bilmez. Nitekim Cemile'nin çalıştığı evin hanımı Cemile'ye Fadiş'in okula başlayıp başlamadığını sorar. Cemile: "*Tek amacım onu okutmak. Fakat köy yerinde okula yollamayı kim akıl edecek? Nüfus kağıdı bende buyurun bakalım. Okul yaşı geldiyse Zehra'yı yazalım dedi*" (F, s.139) bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Cemile de kızının okula başlayıp, başlamayacağını bilmez. Evin hanımından yardım ister. Cemile'nin ve köylünün bu hali o dönemdeki Türk toplumunun eğitim durumunu gözler önüne sermektedir. Fadiş, okula yazdırılır. Okulda birleştirilmiş eğitim yapılmaktadır. Günümüzde bile devam etmekte olan bu eğitim yönteminin ne kadar sağlıklı olduğu tartışma konusudur. Bu yöntemde 1. ve 2. sınıflar birlikte eğitim – öğretim alırlar. 3., 4. ve 5. Sınıflar da aynı şekilde tek bir sınıfta eğitim görürler. Öğretmen sınıfta öğrencileri sınıflarına göre ayrı ayrı sıralara oturtur. Adeta ikiye, üçe bölünen öğretmen hem 3. sınıf, hem 4. sınıf hem de 5. sınıfa ders anlatır. Fadiş böyle bir okulda eğitim – öğretim hayatına başlar: "*Okul beş sınıftıydı. İki öğretmen vardı*" (F, s.140) cümlesinden de anlaşıldığı gibi, köy okullarında öğretmen sıkıntısı hat safhadadır. Beş derslikli bir okulda, yalnızca iki öğretmen görev yapmaktadır. 1970'lerdeki bu sorun günümüzde de devam etmektedir. Öğretmen açığı, eserin yazılış tarihinden bu güne geçen otuz beş – otuz altı yıllık süre zarfı içerisinde giderilmemiştir. Dayıoğlu, okullarının dikkatini öğretmen ihtiyacına çekmiştir.

²⁷ Talip Apaydın-Dursun Akçam, *Geri Kalmış Ülkelerde Özellikle Türkiye'de Eğitim Sorunları ve Devrim İhtiyaçları*, Ankara, 1968, 4.

Köylünün eğitim probleminin temelinde öğretmen ihtiyacı yatmasına karşın tek problem bu değildir. Köy okullarının fiziki yetersizlikleri de köylünün eğitim problemleri içerisinde yer alır. Yazar bu durumu Fadiş'e şöyle yansıtır: *“Dershanenin sobası çok fena tütiyordu. Çocuklar, tahtaya yazılanları, duman ve gözyaşı içinde izliyorlardı.”* (F, s.141) ifadesiyle köylü çocuklarının okumak için çektikleri sıkıntılar göze çarpmaktadır. Öğrenciler, sınıfın sobasını yakmak için evlerinden odun bile getirirler: *“Hasan’la Fadiş, her sabah koltuk altlarına birer odun kıştırıp okulun yolunu tutarlardı.”* Köylü, çocuğunu okutmak için her türlü fedakârlığı yapar. Devletin ekonomik durumundan dolayı, okullarda odunu bile öğrenci kendisi getirmektedir. Köylü kendi imkansızlıklarıyla uğraştığı gibi, okulun eksikliklerini gidermeye de çalışmaktadır. Eserin yazıldığı 1970’li yıllarda, köylerde çocuklar okula serbest kıyafetle geliyorlardı. Tek tip kıyafet uygulaması henüz yoktur. Yazar, bu uygulamanın başlangıcına da dikkati çeker: *“Ders yılı ortasında ilden birkaç top önlüklük kumaş geldi. Zenginler bu kumaştan parayla alacak, yoksullara parasız verilecekti. İldeki büyükler öğrencilerin okula önlüksüz gelmelerini istemiyorlardı”* (F, s.143) cümlesinde de görüldüğü gibi okullarda önlük zorunlu hale getirilmiştir. Devlet, köylere kumaş gönderir. Köylü, bu kumaşı diktirerek çocuklarına giydirir. Halk, fakir olduğu için, kumaşı devlet gönderir. Burada dikkati çeken en önemli husus ise devletin önlük yerine kumaş göndermesidir. Bu ifadeyle devletin de durumunun çok da iyi olmadığı anlaşılmaktadır. Devlet, öğrencisine bir önlük bile gönderememektedir. ,

Köylerdeki eğitim sıkıntıları sadece bunlarla da sınırlı değildir. Devlet, her köye okul yapamamıştır. Yaptığı okulları ise gereken bakım ve tamirattan geçirmez. Bu iş öğretmene, köylüye ve öğrencilere düşer. Öğretmen, yapılması gerekenleri belirler, köylü ihtiyaç duyulan malzemeyi getirir, ustalığı yapar. Öğrenciler de amelelik yaparlar. Nitekim, romanda köylerde sık sık karşılaşılan bu soruna da değinmiştir yazar. Fadiş’in okulu, çökme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Öğretmen bütün öğrencileri çağırarak, yeni bir okul yapacaklarını, herkesin bu okulun inşaatında görevli olduğunu duyurur: *“Okulumuzun çökme tehlikesi varmış. Bu yapıyı göçürüp hemen yeni bir okul yapmaya başlıyoruz. Bunun için her şey hazır. Yalnız siz, çamur karmak için kuyudan su taşıyacaksınız. Büyükçe olanlarınız yapı taşı yüklü kağnıları boşaltacaklar. Yapıya çamur getirecekler”* (F., s.153) Köylü, çocuğunu okutabilmek için imkanlarını sonuna kadar kullanır. Devletin yapması gereken okulu bile kendisi yapar. Eğitimin önemini kavrayamayan köylerde okul yoksa, köylü okul yapmayı önemsemez. Günümüzde birçok köy okulu aynı sıkıntıları çekmeye devam etmektedir. Köylü, ya okul yapıp çocuğunu okutacaktır. Ya da okul yapmayarak çocuğunun okumasına engel olacaktır. Aileler, çocuklarının gelecekleri için yokluğa rağmen okul yapımında ellerinden geleni yaparlar.

Dayıoğlu, *Dört Kardeşiler* adlı romanında da köylünün eğitim problemlerine değinmiştir. Feten, okul çağına gelmiştir. Babası, onun okumasını çok istemekteydi. Kızının ne kadar zeki olduğunu biliyordu. Feten'in dedesi ise oğluna: “*Ben seni bile okutamadım. Oysa sen de akıllı, çalışkan ve güçlü bir çocuktun*” (DK, s.35) yargısından da anlaşılacağı üzere, Feten'in babası Salih, maddi yetersizlikler yüzünden okuyamamıştır. Babası onu okutmak istemiştir. Fakat parasızlık buna engel olmuştur. Köylünün en büyük sorunudur “parasızlık”. Nitekim Talip Apaydın ve Dursun Akçam'ın daha önce belirttiğimiz eserinde, eğitimin o dönemde ne kadar da pahalı olduğu gözler önüne serilmiştir. Romanda, köylünün erkek ve kız çocuğunun okumasına karşı olan bakış açısı da verilmiştir. Salih, kızı Feten'in okuyup, öğretmen olmasını ister: “*Yavrum çok akıllı. Büyük insan kadar anlayışlı. Üstelik, yaşından umulmayacak kadar sabırlı ve güçlü... Okusun, okusun da diyorum; belki öğretmen çıkar...*” (DK, s.35) Babanın bu tutumuna karşı dede maddi imkansızlıkları bahane eder. Oğlan'ın okumasının daha öneli olduğunu belirtir: “*Kız kısmı okuyup da n' olacak? Üç beş yıl sonra kocaya veririz. Üstümüzden savulur gider. Emme Yaşar oğlan okursa...*” (DK, s.35) bu ifade Anadolu insanının o dönemdeki bakış açısını yansıtmaları bakımından oldukça önemlidir. Anne babalar bu düşünceyle kızlarını okula göndermezler. Gidenler ise, zorunlu eğitimi bitirince okuldan alınırlar. Eserin yazıldığı yetmişli yıllarda bu tutum, Anadolu'nun geneline hakimdir. Aradan geçen otuz yılı aşkın sürede kız çocuklarının okumasının gerekli olduğu birçok yörede kabul edilmiştir.

Günümüzde daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde hakim olan bu görüş, bu bölgelerde bile yavaş yavaş kırılmaya başlanmıştır. Eserin ilerleyen bölümlerinde, köylünün çocuğunu okutmak için kasabaya yollayışı konu edinilir. Bütün köylü, kasabaya okumaya giden çocuğu uğurlar. Köyden ilk kez biri okumaya gidiyordur. Bu köyde büyük bir olaydır. Çocuk daha okuyup adam olmadan köylü onu “efendi” diye çağırır: “*Himmet, daha ortaokula başlamadan “efendi” olup çıkmıştı*” (DK, s.149) cümlesiyle yazar, iki şeyi gözler önüne sermiştir. Birincisi, köylünün okumuş insana olan saygısını gözler önüne sermiştir. İkincisi ise halkın cahilliğidir: “*Apan Köyünden, hiç okumuş adam çıkmamıştı*” (DK, s.150) Köylü ilk kez birinin okumaya gidişine şahit olmaktadır. Eser 1970'lerde yazılmıştır. Cumhuriyet ise 1923'te kurulmuştur. Aradan geçen elli seneye rağmen, köylü hâlâ daha cahildir. Bu durum aslında eğitim probleminin çözülmediğinin ifadesidir. Dayıoğlu, öğretmenlik yaptığı dönemlerde bizce, bu tip özellikler taşıyan köylerle ve köylülerle karşılaşmıştır. Nitekim bu gün bile bu özellikleri taşıyan köyleri bulmak mümkündür. Köylünün çocuğunu okutamamasının temel nedeni; parasızlıktır. Yazar, bunu Feten'in babası Salih'in ağzından şu şekilde ifade eder: “*Allah büyüktür. Belki çalışıp didinir, biz de Yaşar'ımızı kasabaya, okumaya yollayabiliriz*” (DK, s.150)

Bu ifade köylünün çocuğu parasızlık ve fakirlik yüzünden okutamadığı görüşümüzü desteklemektedir.

Midos Kartalı'nın Gözleri adlı eserinde yazar, eğitim ve para ilişkisine tekrar değinmiştir. Roman kahramanı Adem, küçük bir balıkçı köyünde yaşamaktadır. Okuyup arkeolog olmak ister. Ağabeyleri ise onun turist rehberliği yaparak daha çok para kazanacağını düşünmekteydiler: “*Adem'in oluk gibi para getiren güzel bir işi vardı. Ağabeyleri onun turist rehberliği işini sürdürmesinden yanaydılar*” (MKG, s.17) bu cümlesiyle, yazar, birçok ailenin eğitime olan bakışını gözler önüne sermiştir. Ekonomik sıkıntıları olan aileleri çocuklarının evin ekonomisine destek olmasını ister. Bu nedenle, çocukları erken yaşta iş hayatına atılmaları için yönlendirirler. Romanda da bu durum gösterilmiştir. Adem, ailesinin bu isteğini reddeder. Okul masraflarını çalışıp, kazanacağını söyler: “*Okul giderlerini kendi kazancıyla karşılamaya söz verdi*” (MDK, s. 17) cümlesi, okumak için çalışan birçok çocuğu yansıtmaktadır. Günümüzde, hem çalışan hem okuyan o kadar çok çocuk vardır ki yazar, bu çocukların içinde bulunduğu durumu okurlarına algılatmak için bu cümleye eserinde yer vermiş olabilir.

Gülten Dayıoğlu, bir diğer eseri *Ben Büyüyünce*'de de varoş diye hitap edilen gece kondu mahallesi çocukları ile Apartmanlar bölgesi çocuklarının aynı okulda okumaya başladıklarında aralarındaki farkı ve ayrılmışlığı gözler önüne serer.

Bir tarafta ekonomik durumu iyi olan “Apartman çocukları” diğer tarafta ise ayağında lastik ayakkabı olan “Gecekondulu mahallesi çocukları.” Roman kahramanı Ere, gecekondu mahallesinde oturuyordu. Anne babası Almanya'daydı. Dedesi, onu okula götürüp, getiriyordu. Okuldaki çocuklar onu ve arkadaşlarını dışlıyorlardı: “*Erek ve Ere gibilere tepeden bakıyorlardı. Onlara 'dereliler' adını takmışlardı*” (BB, s. 61) bu cümleden yola çıkacak olursak, sosyal tabakalar arasındaki fark, eğitim ve öğretime yansır. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocukları, okullarda bu ve benzeri durumlarla sıkça karşılaşmaktadırlar. Eğitimin en büyük problemi olan bu durumu aşmak, öğrencileri birbirleriyle kaynaştırmak öğretmenlerin görevidir. Eğer öğretmen bunu yapamazsa çocuk okuldan uzaklaşacaktır. Nitekim roman kahramanı Ere, öğretmeni bu durumu çözemediği için okuldan uzaklaşma devinimini gösterir: “*Bu gün okula gitmeyeceğim diyor. Nedenini sorunca, 'okulda beni kimse sevmiyor, hiç kimse oyuna almıyor'...*” (BB, s. 64) roman kahramanının bu tutumu onun yaşındaki her çocuğun gösterebileceği bir tutumdur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi okullardaki bu ayrımı ortadan kaldırmak öğretmenin yapabileceği bir iştir. Gelir düzeyi düşük olan aileler, çocuklarının eğitim ihtiyaçlarını göz ardı ederler. Özellikle çocuğa okuması için kitap almak yerine, eve ekmek almak daha mantıklıdır. Oysa ki

kitap, çocuğun asıl açlığını yani “bilgi açlığını” giderecek alandır. Çocuklar, sık sık anne ve babalarıyla bu yüzden karşı karşıya gelirler. Erek de ninesiyle karşı karşıya gelir. Nine: “*Ekmek paramızı kitaba mı yatıracağız*” (BB, s. 65) diyordu. Yazar, okurlarına bu durumu algılatarak, ailelerdeki bilinç eksikliğinin eğitime yansımaları gözler önüne sermiştir.

Gülten Dayıoğlu, bir diğer romanı olan *Yurdumu Özledim*’de farklı bir eğitim problemine yer vermiştir. Atıl, anne ve babasıyla birlikte Almanya’ya gider. Anne ve babası, Almanların çocuk başına para vermesinden dolayı Atıl’ı da yanlarında götürür. Atıl, köyünde üçüncü sınıfa gitmemektedir. Almanya’ya gidince Almanlar onu Almancayı öğrensin diye birinci sınıftan okula başlatırlar. Yazar, bu durumu küçük bir Alman çocuğu olan Hans’ın ağzından şöyle dile getirir: “*Almanca ders kitaplarını okuyup anlayabilmen için çok iyi Almanca öğrenmen gerek. Bu da ancak birinci sınıftan başlayarak olur. Bizimle sınıfa gelersen, ders kitaplarındaki bilgileri anlayıp öğrenemezsin ki...*” (YÖ, s. 127) bu ifade Alman hükümetlerinin bakış açısını yansıtmaktadır. Almanya’da bulunan işçi çocukları, hangi milletten olursa olsun “Alman toplumuna ve diline entegrasyon” amacıyla kendi ülkesinde kaçınıcı sınıfa gittiğine bakılmaksızın birinci sınıftan başlatırlar. Bu tutum dışarıdan bakıldığında doğru gibi görünse de Alman okullarında bu işçi çocuklarının daha rahat eğitim almalarını sağlayacak gerekli fiziki şartların sağlanmaması da düşünülmesi gereken bir husustur. Yazar, Atıl’ın ve Atıl’ın durumunda olan yabancı öğrencilerin çektiği sıkıntıları şöyle ifade eder: “*Atıl birinci sınıf öğrencilerine göre yapılmış olan minicik iskemleye korkarak oturdu. Dizleri masanın altına girmede, bacaklarını sağa sola uzatmayı denedi, olmadı. Sonunda iskemlesini geri çekerek fazlalık gibi duran ayaklarını masanın altına tıktırdı. Öteki Türkler de Atıl’ın durumuna düşmüşlerdi. Hele Hatice oyuncak iskemlede oturur gibiydi*” (YÖ, s.131)

Gülten Dayıoğlu, gurbetçi vatandaşlarımızın çocuklarının çektiği eğitim sıkıntılarının yaştan veya fiziki yetersizliklerden ibaret olmadığını romanın ilerleyen bölümlerinde Atıl’ın üzerinde gösterir. Türk öğrencilerin çektiği diğer sıkıntıların başında Almanların olumsuz tutumları gelmektedir. Alman öğretmenler, öğrenciler ve veliler yabancı öğrencileri dışlarlar. Yazar, bu durum eserinde şöyle dile getirmiştir: “*Öğretmen iyi davranmıyordu ona. Alman öğrenciler de öğretmenin davranışını benimsiyorlardı. Onlarda yabancı öğrencilere “istemeyen insan” gözüyle bakıyor, öyle davranıyorlardı*” (YÖ, s.135) cümlesinden de anlaşılacağı üzere, Almanlar yabancıları sevmiyor, onları ülkelerinde istemiyorlardı. Oysa yabancı insanlar, Alman ekonomisini ayakta tutmak, iş gücü sağlamak için Almanya’ya gitmişlerdi. Bu insanları Alman hükümetleri çağırmışlardı. Bir öğretmenin, öğrencileri arasında ayırım yapmaması gerekir. Öğretmen, bütün

öğrencilerine eşit mesafede olmalıdır. Alman öğretmeninin yaptığı, ne insan haklarına ne de eğitimciliğe sığmaktadır.

Romanın ilerleyen sayfalarında öğretmenlerinden ve ailelerinden etkilenen çocuklar yabancı düşmanlığı yapmaya başlarlar. Alman anne ve babaların yabancılara karşı olumsuz tutum ve sözleri bunda çok etkili oluyordu: “*Ana babalar çocuklarının yabancı işçi çocuklarıyla aynı sınıflarda ders görmelerine karşıydılar. Yabancı işçi çocuklarının Alman çocukları yozlaştırmasından korkuyorlardı*” (YÖ, s. 151) öğretmenlerinin ve ailelerinin bu yaklaşımları neticesinde, Alman çocuklarında yabancı öğrencilere karşı olumsuz duygular gelişmiştir. Bu duyguların başında yabancı öğrencileri aşağılama, onları küçümseyip hor görme gelmektedir. Nitekim Atıl, okul kantininden kola alır. Kolanın kapağını açtığı sırada kola köpürür. Bu köpükler Atıl’ın önünde bulunan Karl’ın üzerine gelir. Karl, Atıl’ın kendisinden özür dilemesine rağmen: “*Aptal! Özür dilemeyi öğrenmeden önce, gazoz içmeyi öğren. Pis ilkel yabancı*” (YÖ, s.152) diyerek Atıl’a saldırır. Atıl da kendini korumak için ona karşılık verir. Öğretmenlerin araya girmesiyle kavga son bulur.

Alman öğrencinin saldırma devinimi ve öncesinde sarf ettiği sözler yabancılara aşağılamalarının, onları küçük gördüklerinin bir ispatıdır. Bu aşağılama ve hor görme bu kadarla da sınırlı kalmaz iki çocuk müdürün karşısına getirilir. Müdür birbirlerinden özür dileyip barışmalarını ister. Atıl, hemen özür diler ve elini uzatır. Karl’ın büyüklenmesi burada da devam eder: “*Ben bu aşağılık yabancıdan özür dilemem*” (YÖ, s. 152) cümlesinde de görüldüğü gibi bir Alman öğrenci okul müdürünün söylemesine, Atıl’ın da elini uzatmasına rağmen, barışmayı istemez. Bir yabancıdan özür dilemek onun için onur kırıcı bir durumdur. Dayıoğlu, yabancı öğrencilere yapılan haksızlıklara romanın diğer sayfalarında da yer verir. Bu sefer işin içine aileler ve müdür de girer. Karl ve arkadaşları, Türk öğrencilerin alafranga tuvaletlerle başlarının dertte olduğunu bilirler. Birlik olup okul tuvaletlerini kirletirler. Suçu, Atıl ve arkadaşlarının üzerine atarlar. O sırada okulda Alman öğrencilerin velileri de vardır. Hepsi Türk çocuklarını suçlarlar. Okul Müdürü, Atıl ve arkadaşlarının suçsuz olduğunu bilmesine rağmen Alman ailelerden çekindiği için sesini çıkaramaz: “*Karl’ın annesi, çetenin planını kesinkes biliyordu. Okul Müdürü bunu sezinlemişti. Ama öteki velilerden çekindiği için de araştırmayı derinleştiremiyordu*” (YÖ, s. 155) cümlesiyle yazar, insanların kendi makamlarını korumak için haksızlığa göz yumabileceğini gözler önüne sermiştir.

Sonuç olarak Gülten Dayıoğlu, eserlerinde eğitim problemlerini genel olarak: 1-Ekonomik yetersizlikler 2-Ailelerin cahilliği ve eğitimi önemseyişi 3-Öğrenciler arası gelir farklılıklarından dolayı ortaya çıkan pozitif ayrımcılıkları 4- Dil, din ve

ırk ayrımı, olmak üzere dört ana başlıkta ele alarak işlemiştir. O, hem ülkemizdeki sorulara hem de yurtdışında başka ülkelerde, özellikle de Almanya’da yaşayan gurbetçi çocuklarının yaşadıkları eğitim problemlerine değinmiştir. Dayıoğlu bunu yaparken kahramanlarını kullanmıştır. Onun yapıtlarında roman kahramanlarının çektikleri sıkıntıları gören okur, kahramanla kendini özdeşleştirerek, benzer sıkıntıları çektikleri algısını oluşturacaktır. Bu algılama ile okur, okuldan uzaklaşma, soğuma veya okumak istememe gibi devinimlerinden vazgeçebilecektir. Çünkü yaşadığı sıkıntıların aynısını veya benzerini roman kahramanı da yaşamaktadır. Problemleri sadece kendisinin yaşamadığına inanacaktır. Bu inanç onda yeniden okula bağlılık tepkisi ortaya çıkaracaktır. Yazarını hedef kitlesinin okul çağı çocukları olmasından dolayı, onun sosyal bir sorumluluk üstlendiğini söyleyebiliriz.

3.2.4. Bireysel Temalar

3.2.4.1. Yalnızlık

Gülten Dayıoğlu, eserlerinde içinde yaşadığı toplumu aksettirmiştir. O, eserlerinin büyük çoğunluğunda öğretmenlik yaptığı yıllarda edindiği bilgilere ve gözlemlediği olaylara yer vermiştir. Yazılan bir eser aslında yazıldığı devrin sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik vb. gibi birçok özelliğini yansıtmaktadır. Yazar tüm bunları yapıtına yansıtıırken kendisini de yansıtır. Nitekim yazarın, yazdığı metinle bire bir ilişki içinde olduğunu söyleyebiliriz.²⁸ Belki de onun yapıtlarının bu kadar çok okunmasının altında yatan neden de budur. Dayıoğlu, incelediğimiz çocuk romanlarının çoğunluğunda köylüyü ele almıştır. Köylünün yaşadıklarını konu edinmesi onun sosyal gerçekleri yansıttığının bir göstergesidir.

Onun, eserlerinde, oluşturduğu kahramanların büyük bir bölümü yalnızdır. Bazen anne ve babasını kaybetmesi, bazen babası istememiş, bazen annesi tarafından terk edilmiş, bazen anne ve babası çalışmak için başka ülkelere gitmiş, bazen anne ve babasından kaçırılmış bazen ailesinden zorla alınmış, bazen de okumak için anne ve babasından ayrılmak zorunda kalan kahramanları ve onlar etrafında gelişen olayları konu edinmiştir örneğin, *Fadiş* adlı romanda, Fadiş ve annesi Cemile’yi, babası Kamil Bey köyde bırakarak şehre yerleşir. Şehirde bir kadınla dost hayatı yaşamaya başlar. Roman kahramanı, daha doğar doğmaz yalnızlığa itilir. Cemile, köyde annesiyle birlikte kalır. Kızı Fadiş’i büyütmek için başkalarının işine gider. Annesi

²⁸ Kemal Erol, *Talip Apaydın’ın Hayatı, Sanatı, Roman ve Öyküleri Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Van, 2005, 697.

ölünce köylüler ona kocasının yanına gitmesi için baskı yaparlar: “*Kızım, çocuğunu al, kocana git, diye öğüt verdiler. Cemile, her gittiği yerde bu sözlerle karşılaşılıyordu*” (F, s.15) Cemile, kızı Fadiş’i de alarak kocasının yanına şehre gider. Kamil Bey, onu istemez boşanmak istediğini söyler. Cemile, ortada kalmıştır. Ne köye dönebilmektedir ne de kocası onu yanına almaktadır. İstanbul’a çalışmaya gider burada evin hanımı Fadiş’i istemez. Oradan ayrılıp başka bir işe girer. Kadın yaşlı biridir. Fadiş’i çok sever. Kamil Bey, bir kez daha sahneye çıkar. Fadiş’i, kaçırarak bir akrabasına evlatlık verir. Fadiş’in, roman boyunca sürecektir yalnızlığı buradan itibaren başlar.

Fadiş, evlatlık verildiği yerde terbiye adı altında durmadan dayak yer: “*Çok terbiye edilirken elbette dövülür. Okşaya okşaya terbiye olur mu?*” (F. s.44) Cemile, Fadiş’i bulur. Oradan bin bir güçlük alır. Fadiş, yalnızlığının biteceğini düşünürken annesi Cemile, onu yaşlı bir kadının yanına bırakır. Fadiş, annesinden ayrılmak istemese de annesine bir şey demez: “*Fadiş, annesini iç çekişleriyle dinliyordu. Sözün sonunda ağlayıp huysuzluk etmedi*” (F., s.48) Roman kahramanı Fadiş, roman boyunca yalnızlık çekecektir. Babası onu bir kez daha kaçıracaktır. Kamil Bey, Fadiş’i kardeşine bırakıp kaçar. Cemile, kızının amcası Hamdi Bey’in yanında olduğunu öğrenince para karşılığında Fadiş’e bakmalarını ister. Amcası bu teklifi kabul etmiştir. Yengesi doğum yapar. Bu nedenle yengesinin annesi de eve kızına ve torununa bakmak için gelir. Yengesiyle annesi, Fadiş’e kötü davranırlar. Yengesi Fadiş’i evde istemez. Yengesi ile yengesinin annesi kendi aralarında bir karar alırlar. “*Ana kız, Fadiş’i kış çıkıncaya değin alıkoyalım sonra bir kulp takar, anasına ‘çocuğunu al’ deriz.*” (F. s.71)

Roman kahramanının yalnızlığı gittiği evlerde de devam eder. Ona, annesinin gönderdiği parayla bakmalarına rağmen, kötü muameleye de devam ederler. Nitekim, yengesi Fadiş’i evden kovar. Cemile, ona yeni bir bakıcı arar. Teyzesinin kızı, Fadiş’e bakmayı kabul eder. Fadiş, annesinin kendisini yanına alacağını düşünürken başka bir köye gideceğini annesinin onu yine yanına almayacağını öğrenince içine kapanır: “*Annesi onu yanına alamayacak, yine birilerinin yanına bırakacaktır. Bunu öğreneli beri her şeye küsmüştü. Rengi solgundu. Neşesi hiç yoktu. Sokak kapısının önünde oturuyor, dalgın dalgın gelip geçenlere bakıyordu*” (F., s. 76) Fadiş’in, yalnızlığı roman boyunca sürer. Teyzesinin yanında da bir süre sonra istenmeyen kişi konumuna düşer. Annesi Cemile, onu yine yanına almaz. Bu sefer de ona Ankara’da yatılı bir okul ayarlar. Fadiş, romanın sonunda da yalnızlığa doğru yol almaktadır. Fadiş, romanın başına olduğu gibi sonunda da yalnızdır.

Dört Kardeştiler romanında da roman kahramanı Feten ve kardeşlerinin yalnızlığı ele alınır. Anneleri en küçük çocuğu Yaşar'ı doğurduktan beş gün sonra ölür. Feten ve kardeşlerinin yalnızlığı böylece romanın başına başmış olur. Feten, evin yükünü omuzlarına almıştır. Babası Salih, köyün korucusudur. Bir de yaşlı dedeleri vardır. Salih, köyün koruluğunu korurken komşu köylüler tarafından vurulur. Bu olay, roman kahramanı Feten ve kardeşlerinin yalnızlığını artırır: “*Anaları da öldü onların Savcı Bey. Hem öksüz hem de yetim yavrucaklar*” (DK, s. 84) Çocukların başlarında sadece dedeleri kalmıştır. Oğlu vurulduktan sonra dedeye kahrından inme gelir. Vücudunun sağ tarafı tutmaz. Feten, hem dedesine hem kardeşlerine bakmaya başlar. Kısa zaman sonra muhtar, Feten'in iki kız kardeşini evlatlık olarak başka yerlere verir. Feten, önce anne ve babasını sonra da kardeşlerini kaybeder.

Feten'in giderek artan yalnızlığı devam etmektedir. Kardeşlerinin evlatlık verilmesinden sonra dedesi de ölür: “*Abla, dedem de öldü. Biz yapayalnız kaldık. Kimsesiz kaldık gayrı! Diye hıçkırıyordu*” (DK, s. 111) Yaşar oğlanına dediği gibi kimsesiz kalmışlardır. Kahramanın, yalnızlığı romanın ilerleyen bölümlerinde artarak devam edecektir. Başlarında büyük kalmadığı için köylüler, Feten'in evlatlık verilmesi konusunda karar alırlar. Feten, bu seferde kardeşi Yaşar'dan ayrılacaktır. Muhtar da bu fikri benimser: “*Köy yerinde yarı aç yarı tok horlanıp sürünmektense, iyi bir kapıya verirsen, durumu buradakilerden kat be kat üstün olur*” (DK, s. 114) Nitekim Feten, evlatlık verilir. Burada yalnızlığın acısını yüreğinin derinliklerinde hissedecektir. Evlatlık verildiği evin kendi yaşlarında bir kızı vardır. Evin hanımı, kızının üstüne titrerken Feten'e de akla hayale gelmeyecek eziyetler etmektedir. O, hanımın kızına olan yaklaşımını gördükçe yalnızlığa üzüлp ağlar: “*Anasız, babasızlığı yüreğini yakıp geçti. Biraz önce akmayan göz yaşları, ılık ılık boşandı, dudaklarından süzülüp ağzına sızdı*” (DK, s. 136) Feten, bundan sonra maziden kalan mutlu günlerini özlemle hatırlayacaktır. Kardeşlerini özellikle de Yaşar'ı merak edip, köye dönme hayalleri kuracaktır. Bu hayallerin romanın sonunda gerçeğe dönüşme ihtimali doğacaktır: “*Başhemşire, onu kasabaya gidecek otobüse bindirdi. Feten, yıllardır düşlediği olayların gerçekleşmiş olabileceğine inanamıyordu*” (DK, s. 160)

Gülten Dayıoğlu, romanlarında kahramanlarını yalnızlığa iter. Onun kahramanlarının anne ve babası kaybetme ihtimali çok yüksektir. *Ben Büyüyünce* adlı yapıtında Erek'in kan davası yüzünden amcası hapse girer. Anne ve babası Almanya'ya işçi olarak, kan davasından kaçarlardı. Dedesiyle – ninesi onu İstanbul'a kaçırlırlardı. Böylece Erek, köyünden, köyündeki arkadaşlarından, amcasından ve anne babasından ayrı düşer. Yazar, *Fadış* ve *Dört Kardeştiler* romanlarında olduğu gibi

kahramanını küçük yaşta yalnız kalmasına neden olur: “*Köyden, anasından, babasından, İsmail amcasından söz etmez oldu. Onları unutmuş gibiydi*” (BB, s. 58) Kahraman, roman boyunca yalnız kalacak, dedesi ve ninesiyle birlikte hayata tutunma mücadelesi verecektir. Ereğ, yedi yaşına geldiğinde okula başlar. Okuldaki diğer öğrenciler onun ve onun mahallesinden gelenleri fakir oldukları için dışlamaktadırlar. Ereğ’in, yalnızlığı okulda da devam etmektedir. Bu yalnızlık yüzünden okula gitmek istemez: “*Bu gün okula gitmeyeceğim diyor. Nedenini sorunca, okulda beni kimse sevmiyor, hiç kimse oyuna almıyor diyerek içine çeke çeke ağlamaya başlıyor*” (BB, s. 64) Ereğ’in, yalnızlığı roman sonuna kadar devam etmektedir. Nitekim romanın sonunda hüzün bir şekilde hayata veda eden Ereğ, ölürken ailesinden hiç kimse yanında yoktur. Ölürken yanında, eşyalarını taşıdığı profesör vardır: “*Neden kurşunlandığını anlamak için bir an, gözlerini iri iri açtı. Şakağından kan fışkıran yaşlı beyle göz göze geldiler. Belli belirsiz gülümsediler birbirlerine. Sonra Ereğ neden kurşunlandığını anlayamadan yumdu gözlerini*” (BB, s. 111)

Midos Kartalı’nın Gözleri, adlı romanda da kahramanın yalnızlığı dikkati çekmektedir. Adem, ailesiyle birlikte Midos Koyunda yaşamaktadır. Babası, balıkçılıkla geçimini sağlar. Adem de yazları turist rehberliği yapmaktadır. Bir gün Midos Koyunda arkeolojik kazı yapan tarihçilerin yanında işe başlar. Arkeolojiden büyük keyif alan Adem, arkeolog olmaya karar verir. Bir gün kazı alanından tarihi eser kaçırmaya çalışan hırsız yakalattır. Böylece dünyanın önde gelen tarih dergilerinde kapak olur. En büyük amacının Midos Kral Mezarlarını bulmak olduğunu söyler. Onun röportajını okuyan Arturlar, Adem’in, Midos Kral Mezarlarının yerini bildiğini düşünürler. Arturlar, dünya üzerinde tarihi eser kaçakçılığı şebekesi kurup, yöneten bir ailedir. Bay ve bayan Artur’lar, ikisi de arkeologdur. Kazılarda buldukları değerli eserleri kimseye çaktırmadan kazı alanının yakınlarına önce gömerek kazı çalışmalarına son verirler. Bir süre sonra gizlice gelip eserleri sakladıkları yerlerden çıkarıp, istedikleri fiyata satarlar. Binlerce yıldır bulunamayan Midos Krallarının Mezarlarını ve mezarlardaki hazineleri bulma ümidiyle Arturlar, Adem’i kaçırlar: “*Yelkene sarılı Adem’in yata taşınışını kimseler görmedi. Çünkü çevredeki herkes o saatte, kendini yiyip içmeye ve eğlenceye vermişti.*” (MKG, s. 38) Bu kaçırılma olayından sonra roman kahramanının yalnızlığı başlayarak romanın sonuna kadar sürer. Adem, bir daha ailesinin yanına dönemeyiz. Romanın sonuna kadar o kaçar, Arturlar da onu kovalar. Romanın son bölümünde başladıkları yere; Midos Koyuna geri dönerler. Adem, Arturları burada suçüstü yakalattır. Böylece kurdukları şebekeyi de çökertir. Yaşadıklarını düşünen Adem, olanlara bir anlam veremez: “*Geçmişini en baştan alıyor, olayları zihin süzgecinden bir daha, bir daha geçirerek, belleğini didik didik arıyordu*” (MKG, s. 169)

Gülten Dayıoğlu *Tuna'dan Uçan Kuş* adlı yapıtında da roman kahramanı Boris (Behram)'i yalnızlaştırmıştır. Boris (Behram) Tuna Nehri kıyısında yaşayan Hristiyan bir ailenin çocuğudur. O dönemde, Osmanlı Devleti yeniçeri ocağına devşirme usulüyle çocukları alıp yetiştirmektedir. Akıllı ve yetenekli olanlar devlet idaresinde görev alırken, diğerleri de yeniçeri ocağında asker olarak görev yaparlar. Boris'in yetenekleri bölgesinde ün yapmıştır. Padişah, devşirme fermanı yayınlayınca Turnacıbaşı Ferhat Ağa, Boris'in yaşadığı çiftliğe gelir. Anne ve babası onu Osmanlı'ya devşirme olarak vermek istemezler: "*Oğlumu vermem, yer yerinden oynasa, Boris'imi Osmanlı'ya vermem*" (TUK, s. 13) Ferhat Ağa, padişah fermanına dayanarak Boris'i zorla devşirmeye alır. Boris'in devşirme olarak alınmasıyla birlikte yalnızlığı başlar. Anne ve babasından, kardeşlerinden, akrabalarından zorla koparılır. Romanın sonuna kadar bu yalnızlık devam eder. İstanbul'a götürülen Boris, törenle Müslüman yapılır, sünnet edilir ve adı değiştirilir. O, artık Behram olmuştur. Osmanlı Devleti'nde çeşitli devlet kademelerinde görev yapar. Padişahın kızıyla evlenerek saraya damat olur. Sadrazamlığa kadar yükselir. Yeniçerilerin bir isyanında sadrazamlıktan indirilir. Öldürüleceğini anlayınca eski arkadaşlarıyla birlikte yeniçeri ağasını öldürür ve İstanbul'dan kaçır. Doğduğu topraklara, ailesinin çiftliğine geri döner. Kendisini tanıyan herkes ölmüştür: "*Oysa orada ne anası kalmıştı ne de babası, kardeşleri!... Birkaç yeğen dışında, tüm yakınları toprak olmuştu*" (TUK, s. 173) Behram yalnız bir şekilde hayata veda eder.

Ganga adlı romanda da roman kahramanı yalnızdır. Kahraman daha doğar doğmaz yalnız kalır. Annesi ve onu doğurtan ebe, onun yarı insan yarı balık şeklinden dolayı onu biliciye götürürler. Bilici Ganj Nehri'ne verilmesini söyler: "*Bebeği bu tekneye koyup, hayat kaynağımız Kutsal Ganj'a armağan edin*" (G., s. 23) Annesi Bilici'nin sözlerini dinler ve bebeğini Ganj'a bırakır. Küçük Ganga'nın yalnızlığı böylece başlamış olur. Roman boyunca kendi ailesiyle bir daha bir araya gelemeyecektir. Onu, Ganj kıyısında mağaralarda yaşayan ihtiyar bir kadın bulur. Ganga, yedi yaşına kadar ninesi olarak bildiği bu kadınla yalnız başına yaşar. Ninesini yedi yaşına geldiğinde kaybeder. Hayatta yapayalnız kalmıştır. Ninesine söz veren rahip ona sahip çıkar: "*Ninene söz verdim. Seni tapınağa alacağım*" (G., s.75) cümlesinde de görüldüğü gibi roman kahramanı daha doğar doğmaz anne ve babasını, yedi yaşındayken de ninesi bildiği yaşlı kadını kaybeder. O, bundan sonra bir daha ne anne babasına ne de ninesine kavuşacaktır. Romanın sonunda bütün insanlığın kahramanı olur. Bütün uluslar onu kendi ülkesinde görmek ister. Nitekim Ganga, bütün ülkeleri dolaşacaktır. Ancak, ülke ülke dolaşsa bile yalnızlığı devam eder.

Ölümsüz Ece romanında da roman kahramanı yalnızdır. Onun yalnızlığı üç bin yıl sürecek bir yalnızlıktır. Roman kahramanı üç bin yıl önce dünyaya gelir. Gudin, adında bir kralın en küçük çocuğudur. O dönemlerde adet olarak biliciler her çocuğun yazgısını tahmin ederler. Bu yazgıya göre de çocuğa eğitim, ad ve kral çocuğu olduğunu belirten bir sembol verilmektedir.. Ece'nin yazgısını biliciler belirleyemezler. Biliciler, Akdenizli bilicilerin yanına giderler. Akdenizli bilicibaşı çocuğun adını koyar: “*Bebeğin adı Ece'dir. Yazgısıysa bilmece*” (ÖE, s.46) Kahramanı hayatı ve yalnızlığı biliciler kehanetleriyle başlar. Kral Gudin, ruhunun ölümsüzleştirilmesini ister. Biliciler, ruhunu üç bin yıl ölümsüzleştirebileceklerini ancak kendisinin öldürülmesiyle halkın ayaklanabileceğini bu yüzden kralın yerine başka birinin ölümsüzleştirerek üç bin yıl sonra sizin mezarınızda sizinle bütünleşerek, üç bin yıl boyunca insanoğlunun neler yaptığını, nasıl değişip, geliştiğini size anlatarak bu görevi tamamlamış olacaktır derler. Bunu üzerine Ece, ölümsüzleşmek istediğini söyler: “*Ben ruhumun üç bin yıl ölümsüz kılınmasını yürekte istiyorum*” (ÖE, s.56) Roman kahramanı kendi isteği üzerine üç bin yıl sürecek bir yalnızlığa düşer. Çeşitli milletlerde, çeşitli bedenlerde, çeşitli ailelerin çocuğu olarak dünyaya gelir. Ece'nin yalnızlığı üç bin yıl sürer. Üç bin yıl boyunca babasıyla kavuşmayı hayal eder. Hangi beden de olursa olsun ailesine özlem duymuştur. Ruhunun ölümsüzlükten kurtulması ve babasına kavuşmak ümidiyle babasının mezarını arar: “*Zaman azalıyor. Babamın gömütünü bulmam gerek. Ona üç bin yıllık yaşam serüvenini anlatmalıyım. Ruhum, ölümsüzlüğün ağır yükünden kurtulmalı!...*” (ÖE, s. 62)

Ölümsüz Ece romanında olduğu gibi “*Dünya Çocukların Olsa*” adlı eserinde de yazar roman kahramanı olan dünya çocuklarını, ölüm olayından sonra yalnızlaştırır. Dünyadaki bütün çocuklar, büyük devletlerin birbiriyle savaşması yüzünden anne ve babalarını, öğretmenlerini, akrabalarını, tanıyıp tanımadıkları bütün büyüklerini kaybederler: “*Anamız, babamız, yakınlarımız, komşularımız, hemşehrilerimiz neden öldüler?*” (DÇO, s.25) görüldüğü gibi dünya çocukları yapayalnız kalırlar. Hiçbirinin başında büyük kalmamıştır. En büyük çocuk on iki yaşındadır. Roman çocukların yalnızlığını ve hayatta kalma mücadelelerini konu edinerek sürüp biter.

Sonuç olarak yazar, romanlarındaki kahramanları, sosyal statüsü yüksek olan kesimlerdeki insanlardan değil de sosyal statüsü düşük olan insanlardan seçer. Onun okur kitlesinin çoğunluğu çeşitli sosyal ve ekonomik sıkıntılar çeken insanlardır. Bizce yazar, kahramanlarını eğitim seviyesi ve gelir düzeyi düşük kişilerden oluşturmasının asıl nedeni de budur. Okur, kendisi gibi olanı daha kolay

benimseyebileceğinden dolayı o eserlerinde bilinçli olarak böyle bir tercihte bulunmuştur.

3.2.4.2. Sevgi – Dostluk – Dürüstlük

Gülten Dayıoğlu'nun çocuk romanlarında öne çıkan üç bireysel tema; sevgi, dostluk ve dürüstlük. O kahramanlarının kişiliğine bu üç özelliği yerleştirerek, bizce okurlarının kişiliğinde de bu karakteristik özelliklerin oluşmasını arzu etmektedir. Onun kahramanları sevgi yüklüdür. Savaşa, kavgaya, düşmanlığa, silahlara, kötülüklere karşıdırlar. Onlar, insanları insan oldukları için seven, silahtan, savaştan, öldürmekten, düşmanlıktan, nefretten, kin gibi olumsuz hasletlerden uzak, yaşamayı, doğayı, insanı seven karakterdedirler. Yazar, okur kitlesinde yukarıda belirtilen özellikleri kazandırmak ister. O, eserlerinde bir felsefeci gibi davranmaktadır. Sevgi-dostluk- dürüstlük üçlüsünün neden ve niçin gerekli olduğunu verdiği olumlu ve olumsuz kişiler üzerinden okurlarına yansıtır. Yazar, adeta 20.yy Yunus Emre'sidir. İnsanı, koşulsuz, şartsız, yalansız ve dolansız sevmeyi kendisine felsefe edinmiştir. Bu düşüncelerini okurlarına da benimsetmek için eserlerinde bu üç kavram üzerinde ısrarla durur.

Fadiş'te yazar bütün yalnızlığına ve gördüğü kötü muameleye rağmen insanları seven küçük bir kız çocuğu karşımıza çıkar. Annesi hizmetçilik yaptığı için yanına alamaz. Amcası ona karşılığında bakmaktadır. Fadiş ise amcasının kendisine para karşılığında baktığını bilmemektedir. Yengesi, evin bütün işlerini ona yaptırdığı gibi bir de kötü davranır. Fadiş ise amcasına olan sevgisinden yengesini hoş görür: “*Fakat amcasının sevgisi, ilgisi ona güç veriyordu. Bu nedenle, yengesinin yaptıklarını unutmaya, onu kızdıracak davranışlardan kaçınmaya çalışıyordu*” (F. s.72) bu cümle kahramanın içindeki sevgi duygusunun ne kadar yoğun olduğunu göstermektedir. Yazar bu cümle ile aslında kahramanı üzerinden okurunda kötülüğe iyilikle yaklaşılması gerektiği algısını oluşturmıştır. Dayıoğlu, Fadiş üzerinden gösterimlere devam etmektedir. Sevgi, tıpkı bir ayna gibidir. Etrafındakilere sevgiyle, dostlukla yaklaşan insanları aynı tepkileri görürler. Kişi, nasıl kendisi sevgi ve saygı görmek istiyorsa, insanların tamamı yanı duygularla ve davranışlarla karşılaşmak isterler. Nitekim amcasının yanından teyzesinin bulunduğu köye gideceği duyulan Fadiş'in yaşadığı mahalledeki herkes üzüldü: “*Fadiş, mahallede sevilen bir kızdı. Çünkü yaşlı ve sakat kadınların çarşı hizmetlerini görür, fırsat buldukça çeşmeden sularını taşırdı. Sokakta hiç kimseyle kavga etmezdi. Bu nedenle komşular ondan hoşnuttu*” (F., s.79) görüldüğü gibi insanlara değer veren, saygı gösteren, en önemlisi de insanları karşılıksız seven kişi, etrafındakilerin gönlünü, muhabbetini, saygısını kazanır. Fadiş, davranışlarıyla adeta örnek bir çocuktur.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, onun sokakta arkadaşlarıyla kurduğu dostluklar da okurun adeta örnek alması için gözler önüne serilmiştir. O, teyzesinin bulunduğu köye gider gitmez hemen yeni arkadaşlar edinmiştir. Onun, kısa sürede kendini kabul ettirmesi ve sevdirmesi çok iyi bir sosyal ilişki yeteneğinin olduğunun kanıtıdır. Fadiş'in, arkadaş edinen ve arkadaşlık ilişkilerindeki davranış şekilleri yediden yetmişe herkese örnek olacak şekildedir: *"Fadiş iyimser bir kızdı. Oyunlarda mızıkçılık yapmaz, hep haklıdan yana olurdu. Oyun kurmakta birinciydi... Kimseyle kavgaya etmezdi. Kavgaya etmek isteyen arkadaşlarına da engel olup, kavgaları yatıştırırdı"* (F., s. 99) Anlatıcı – yazarın verdiği örnek cümleden de anlaşıldığı gibi roman kahramanı yaşlılarıyla iyi dostluklar kuran, dostlarının aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için yaklaşımlarda bulunan, kurduğu ilişkilerde yaptığı arabuluculuklarda tarafsız davrandığı için arkadaşlarının dürüstlüğüyle güvenini kazanmıştır. Nitekim çocuklar onunla oynamaktan zevk alırlar.

Dünya Çocukların Olsa adlı eserde, dünya çocukları sıcak yağmur şölenu ile tanıdıkları, tanımadıkları, bütün büyükleri kaybederler. Onlar, ailelerinin, sevdiklerinin, komşularının ölümünün sebebini; büyüklerin birbirleriyle anlaşamamasını olarak görürler. Bu nedenle sevgi, dostluk ve kardeşlik duygularını dünyaya egemen kılmaya çalışırlar: *"Derilerinin rengi, dilleri, inançları ne olursa olsun, yeryüzü tüm insanların. Hepimiz yeni kuşakların düşmanlıktan, savaştan, insan öldürme eyleminden ve tutkusundan arınmış olarak yetişmelerini amaç edindik. Hepimiz barış ve özgürlük içinde, savaşırsız, kansız bir dünyada yaşamak istiyoruz"* (DÇO, s.55) cümlesiyle yazar, özlediği, arzu ettiği dünyanın hayalini okurlarına söyler. Onun bu hayali artık okurlarının da hayali olacaktır. Çocuk, roman kahramanlarının sevgi ve dostluk adına verdikleri mücadeleyi görüp, algılayarak insanlara arasındaki sorunların giderilip sevginin dostluğun halim olduğu dünyaya ulaşmaya çalışabilir.

Tuna'dan Uçan Kuş'ta da dostluk öne çıkmıştır. Küçük yaşta devşirme olarak ailelerinden alınmış Boris ve arkadaşlarının, birbirine olan bağlılığı gösterilmiştir. Romanın başında başlayan bu dostluk romanın sonuna kadar devam eder. Romanda Boris ve arkadaşları, beraber köle olarak satılırlar, birlikte ölüme mahkum edilip, diri diri mezara gömülürler ve kaçarlar. Birlikte korsanlara esir düşerler, birlikte kurtulurlar, birlikte bir ülke'yi İspanyol işgalinden kurtarırlar. Onların dostluğu roman boyunca çeşitli badireler atlatarak artarak devam eder. Birbirlerine sonsuz derecede güvenirliler. Boris, (Behram Paşa), çizdiği gemiler denize indirilir. Gemileri deneme yolculuğuna çıkarken saraydaki nişancılık görevini dostlarından birine verdi. Bindığı gemiye yine dostlarını yanına alır: *"Kendisiyle birlikte, Habeşistan'da diri diri mezara gömülen arkadaşlarından bazılarını filoda görev vermek istiyordu."*

Çünkü onlara güveni sonsuzdu” (TUK, s. 113) cümlesinden de anlaşıldığı gibi, dostluklar çeşitli olaylar ve birlikte geçen zamanla oluşur. İnsan, dostlarına daima güvenir. Dostlarıyla birlikte olmak kişiye huzur ve rahatlık verir. Nitekim Behram’da aynı hisleri taşır. Daha önce hiç gemi yönetmemiştir. Kaptan Paşa’ya da güvenmediği için dostlarını yanına alır. Behram ve arkadaşları, korsanlara esir düşerler. Podovyalılar onları kurtarıp Sicilya’ya götürürler. Bahram ve arkadaşları, burada gemi yaparlar. Tunus’lu bir tüccarla tanışır. Tunuslu tüccar Müslüman olduklarını anlayınca onları Tunus’a davet eder. Tunus, o sıralarda İspanyolların işgali altındadır. Behram ve arkadaşları, Tunus’a birlikte giderler: *“Behram bu davete hem şaşırdı hem de sevindi. Durumu arkadaşlarına açtı. Onlarda sevindiler”* (TUK, s. 144) Behram ve arkadaşları, romanın bu bölümünde de birbirlerinden ayrılmazlar. Behram, dostlarıyla birlikte yeni bir maceraya girmiştir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Behram, İspanyolları yener ve İstanbul’a Tunus Kralı olarak gider. Padişah’ın elini öper ve başından geçenleri anlatır. Padişah, onu vezir yapar. Kısa zamanda yükselerek sadrazam olur. Behram, disiplinsiz hareketlerinden dolayı yeniçeri ağasını görevinden alır. Bunun üzerine yeniçeriler ayaklanır. Behram’ı sadrazamlıktan indirirler. Eski yeniçeri ağası onu öldürmek için plan hazırlar. O, bu planı yine dostları sayesinde öğrenir ve onların yardımıyla yeniçeri ağasını öldürerek İstanbul’dan kaçır: *“Behram Paşa’nın zindanda ve dışarıda pek çok dostu vardı. Onlar, kendisine yardım etmek için adeta birbiriyle yarışüyordu”* (TUK, s. 165) Dostluğun ve dost kavramının önemi bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Atalarımız: “Dost kara günde belli olur” demişlerdir. Behram Paşa, gençliğinden itibaren dürüstlüğüyle, etrafındakilere gösterdiği sevgiyle birçok dost kazanmıştır. Şimdi de dostları onu kurtarmak için elinden geleni yapmaktadırlar.

Midos Kartalı’nın Gözleri’nde de roman kahramanı Adem, edindiği dostlarıyla birlikte kendisini ailesinden kaçıran ve yıllardır yakalamak için peşinden koşan Arturları ve onların kurdukları tarihi eser kaçakçılığı yapan şebekelerini çökertmek için dostlarıyla el ele verir: *“O günden sonra gençler el birlik olarak, Arturların maskelerini düşürme ve örgütlerini çökertme planları yapmaya giriştiler”* (MKG, s.97) Birbirlerine kenetlenen gençler, romanın sonunda Arturları yakalatacak, kurdukları çeteyi çökerteceklerdir. Yazar, dostluğun önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir Birlik olan gençler büyük bir suç örgütünü çökertmişlerdir.

Dayıoğlu, *Ben Büyüyünce* adlı romanında da sevgi ve dostluk kavramları üzerinde durur. Roman kahramanı Erek, kan davası yüzünden anne babasından ve köyünden ayrı düşer. Anne babası, Almanya’ya işçi olarak kaçarlar. Dedesiyle ninesi

de Erek'i İstanbul'a getirerek izlerini kaybettirmişlerdir. Erek, yeni mahallesindeki çocuklarla hemen arkadaşlıklar kurar. Komşu çocuğu Hikmet'i, Almanya'daki kardeşinin yerine koyup ona ağabeylik yapar: *"Almanya'daki kardeşi hemen hemen Hikmet yaşında olmuştı. Erek onu düşünerek kendini Hikmet'in ağabeyi yerine koyuyordu"* (BB, s.67) Roman kahramanı içindeki kardeş sevgisini komşu çocuğuna aktarmıştır. Erek ve arkadaşlarının gittiği okul apartmanlar bölgesindedir. Bu bölgenin çocukları onları küçümseyip tepeden bakar. Erek ve arkadaşları el birlik olup, kendilerini aşağılayanlarla mücadele etmeye başlarlar: *"Okulda dereliler el birlik olmuşlardı. Kendilerine tepeden bakanların oyunlarını bozuyor, ikide bir itip kakışarak ya da çekiştirip savurtarak onları tedirgin ediyorlardı"* (BB, s.74) cümlesinde de görüldüğü gibi, sırt sırta veren Erek ve arkadaşları aşağılanmaktan kurtulurlar. Haksızlığa uğrayan çocuklar birbirleri etrafında kenetlenmişlerdir.

Yazar, romanın ilerleyen bölümlerinde de roman kahramanının üzerinden sevginin ve dostluğun önemini göstermeye devam etmektedir. Erek'in, Erol adında bir dostu vardır. Erol, bir alışveriş mağazasında müşterilerin yükünü taşır. Erek, dostu gibi çalışıp kendi parasını kazanmak ister: *"Şefe sormam gerek. Belki alırlar. Benden hoşnut görünüyorlar. Arkadaşım, derim. Överim seni"* (BB, s. 80) ifadesinden de anlaşılacağı üzere, iyi bir dost, kişiyi iyiye yönlendirir. Erek, arkadaşı Erol'u, kendisine örnek edinmiştir. Onun gibi çalışıp, para kazanmak arzusundadır. Atalarımızın da dediği gibi, "Körle yatan şaş kalkar", kişi dostlarından olumlu veya olumsuz yönde etkilenebilir. Yazar, iyi bir dostun insanı nasıl yönlendirdiğini örnek olarak göstermiştir. Adı geçen eserin son bölümlerinde, dürüstlüğü insanı sağladığı yararlar üzerinde durulur. Erek, geçen yaz çalıştığı iş yerinde tekrar çalışmak için şefe başvurur. Şef onu: *"Geçen yıl birçok kez sınamış, dürüst ve çalışkan bir çocuk olduğu kanısına varmıştı"* (BB, s. 107) yargısında da görüldüğü gibi Erek, dürüst ve çalışkan olduğu için işe tekrar alınır. Toplumda dürüst olan insanlar, daima el üstünde tutulur, sevilip sayılırlar. Erek'te dürüstlüğü ve çalışkanlığıyla yeniden aynı işinde çalışmaya başlamıştır. Okur, Erek'in başından geçen bu örnek olayla dürüstlüğü insan yaşamındaki önemini kavrayacaktır.

Dört Kardeşiler'de roman kahramanı Feten'in kardeşlerine ve ailesine duyduğu sevgi dikkati çekmektedir. Feten'in annesi, en küçük kardeşi Yaşar'ı doğururken ölür. O, kardeşlerine hem ablalık hem de annelik yapar. Bir gün kulaklarını deldirmeye Marzı Nine'nin yanına giderler. Marzı Nine, Feten'in kulaklarını delince, acıyla bağırır. Bunun üzerine Yaşar Marzı Nine'nin üzerine atılır: *"Ablama neden iğne batırdın? Ablamı neden ağlattın? Bende seni dövsem! Saçlayını yolcam!"* (DK, s.52) cümlesinde de görüldüğü gibi, kardeş sevgisi her şeyin üzerindedir. Yaşar, ablasının canını yaktığı için ablasına duyduğu sevgiyle

kocaman bir kadının üzerine atılma cesareti göstermiştir. Onun bu eylemi sevgiden kaynaklanmaktadır. Feten'in babası vurulup öldürülünce muhtar, iki kız kardeşini evlatlık olarak, ardından dedeleri de ölünce bu kez Feten'i evlatlık olarak verir. Yaşar'ı da yanına alır. Yaşar ablasına kendisini ne kadar çok sevdiğini bildiği için: *"Feten ablam geri döner. Ne yapıp eder, oralardan kaçır gelir"* (DK., s. 141) diye düşünmektedir. Birbirini seven insanların birbirinden ayrılması oldukça güçtür. Sevildiğini bilen kişi, kendisini sevenin mutlaka yanına geleceğini düşünür. Yetim kalmış dört kardeş zorla birbirinden ayrılmıştır. Yaşadıkları bu ayrılığa rağmen birbirlerine duydukları sevgi hiç bitmez. Hep bir gün kavuşma hayali kurarlar. Romanın ilerleyen bölümlerinde Feten, besleme olarak verildiği evde yalnız kaldığı anlarda kardeşlerini düşünür. Onlara olan sevgisini ve özlemini dışa vurur: *"... kapının yanındaki koltuğa oturdu... öteki koltuklarda da, köydeki oturmakta olduklarını düşledi..."* (DK, s. 154) Roman kahramanı arkadaşlarına olan sevgisini ve özlemini yansıtmıştır. Roman boyunca, köyüne, kardeşlerine ve arkadaşlarına özlem duyacaktır. Nitekim, romanın sonunda da köye dönme imkanı bulur. O anda dünyalar onun olur. İçini tarifsiz bir sevinç kaplar: *"Yaşar'ı, evini, köyünü, komşularını, arkadaşlarını, köpekleri, Korkmaz'ı gözünün önüne getirmeye çalıştı. İçi içine sığmaz oldu. Benliğini saran sevinç ve sabırsızlıkla derin bir soluk aldı"* (DK, s.160)

Sevgi temasının öne çıktığı bir diğer romanda *Akıllı Pireler* romanıdır. Pire ırkı, çok uzun zamandan beri insanoğluyla birlikte yaşamını sürdürmektedir. İnsan, gelişen tıp sayesinde ürettiği zirai ilaçlarla pireleri yaşadığı ortamdan uzak tutmayı başarmıştır. Pire, bulunduğu canlının kanını ermek beslenir. İnsan pireleri, geliştirilen ilaçlar yüzünden yüzyıllardır birlikte yaşadığı insandan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu ayrılık neticesinde kan ememediği için açlıktan insan pireleri ölmeye başlamıştır. Bu ölümler o kadar artmıştır ki türleri yok olmakla karşı karşıya kalmıştır. İnsan pireleri, bunun üzerine pire kardeşlerinden yardım istemek amacıyla pire kurultayının toplanmasını isterler. Onların bu isteği diğer pire türlerince olumlu karşılanır ve dünyanın dört bir yanından çeşitli türlerden pireler bu kurultaya katılır. Kurultayda insanoğluna karşı yapılacak mücadele hakkında tartışılır. Kendi türünü temsilen gelen her pire başka başka fikirleri ortaya atarlar. Bu fikirlerden bazıları uygulansa da geçici olmaktan öteye gitmez. Yaşlı bir pire söz alarak insanoğlunun sadece kendilerini değil birbirlerini de öldürdüğünü dile getirir. Bunun nedeni olarak da sevgisizliği gösterir: *"... İnsan insanı etinden, derisinden ya da ölüsünden yararlanmak için öldürüyor. İnsanı, insan öldürmeye iten en önemli neden, sevgisizliktir."* Sözleriyle yaşlı pire, sevginin önemine dikkati çeker. Pireler, bu sözler üzerine ona hak verir. Kişi, gösterdiği sevgi nispetince sevgi görür. Pireler, bu mantıkla sevgi iksiri pınarından birer damla su alarak insanların kanlarına

karıştırmayı, böylece insanın insanı sevmesini sağlayacaklardır. İnsanoğlu, bunun nasıl olduğunu merak edip araştırınca da pirelere ulaşacaktır. Böylece pirelerin, biraz kanlarını içmelerine izin verirler düşüncesiyle yola çıkarlar.

Dayıoğlu, bu yapıtında da sevginin önemini ortaya çıkarmıştır. İnsanların birbirini öldürmesini sevgisizliğe bağlamıştır. *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*'da Jambuna Ana ve onun öğretileri tanıtılmıştır. Jambuna Ana ve onun yolundan giden Jambuna Ana İzdaşları, sevgi dostluk ve dürüstlük teması üzerinde dururlar: *“Jambuna, ... insanları aydınlatmaya girişti. Çevresine iyilik, güzellik, dostluk, barış kardeşlik ilkelerini benimsetmeye çabalayan, bilge bir kişiliğe büründü”* (GMB, s. 13) cümlesinde de görüldüğü gibi yazar, Hintli bir din adamı olan Jambuna Ana ve onun insanlık için yaptığı öğretilerinden yola çıkarak sevgi, dostluk, kardeşlik, barış, dürüstlük gibi temaları kazandırmaya çalışmıştır. Romanın ilerleyen bölümlerinde seven insanın sevdiği insana ve araca zarar vermeyeceği dile getirilir: *“Nasıl insanlar sevdiklerine zarar vermezlerse sevilen eşya, araç, doğa parçası vb. sevenler tarafından özenle korunur”* (GMB, s. 73) sözleriyle anlatıcı – yazar okurlarına “sevgi” duygusu ile insanın çevresindeki canlı ve cansızlara iyi yaklaşımlar göstereceğini söylemektedir. İnsan, sevdiği nesneye ve canlıya zarar vermemelidir. Sevgi duygusu, insanda koruma içgüdüsünü tetikler. Birbirini seven insanlar birbirlerini koruma yoluna giderler. Sevgi duygusu, sevilen varlığı da etkiler. Bu etkilenme ile sevgi karşılıklı bir hal alır. Bir hayvanı seven, ona ekmek ve su veren kişiyi, o hayvanda sevmeye başlar. Zamanla da hayvan, kendisini sevdirep okşatır. Romanın son bölümlerinde, roman kahramanı Niraveda, insanın nasıl yaşaması gerektiğini şöyle özetlemiştir: *“İyi, güzel doğru işler yapıyorum. Yüreğimde hiç kimseye karşı kötülük beslemiyorum. Herkese hizmet etmeye çalıyorum. Kısacası içimdeki iyilik, güzellik, dışıma vuruyor”* (GMB, s. 176) ifadesiyle anlatıcı – yazar, okurlarına nasıl bir yaşam benimsemeleri gerektiğini ortaya koymuştur. Bizce yazar, okurlarında iyi ve güzel olan davranışların, tamamlarında farkındalığını oluşturmaya çalışmıştır.

Işın Çağı Çocukları'nda da sevgi ve dostluk temaları üzerinde durulmuştur. İyiliğin sevgiyi, dostluğu, kardeşliği ortaya çıkardığı belirtilmiştir. Anlatıcı – yazar insanın – insanı sevmemesine bir anlam veremez ona göre: *“Tanrı, özenerek yarattığı insanoğlunu, çok sever. Bu sevgi nedeniyle dünyayı onun ayaklarının altına sermiştir”* (İÇÇ., s.74) Roman kahramanı sekiz numaralı fizik bilgini, bir silah geliştirir. Bu silahla hem ülkesinin diğer devletlerle işgal edilmesini engelleyecek, hem de dünyaya sevginin hakim olmasını sağlayacaktır. Böylece insanoğlu yüzyıllardır düşlediği hayatı yaşayacaktır. Roman kahramanı, geliştirdiği silahını bir uydu ile dünyanın yörüngesine yerleştirir. Ve ateşler. Dünya bir anda ışınlarla

kaplanır. İnsanlar ne olduğuna bir anlam veremezler. Bu olaydan sonra; kin, nefret, savaş vb. kötü hasletler unutulur: *“İnsanlar, gerçekten, tinsel ve zihinsel yönden yeniden yaratılmış gibiydiler. Birbirlerinin öylesine seviyor, sayıyor birbirleriyle öylesine yardımlaşıyorlardı ki!... Sevgisizlik, yalan, dolap, düşmanlık, bencillik, kıskançlık, hainlik, kin, nefret, öfke, kendini beğenmişlik, acımasızlık, cana kıyma... gibi davranışlardan arınmışlardı”* (İÇÇ, s. 89) Yazar, düşlediği dünyayı ve insanı bu sözlerle dile getirmiştir. İnsanoğlu’nun bütün kötü huylarından yine kötü bir araç olan bomba ile kurtulur.

Dayıoğlu, eserinin ilerleyen bölümlerinde bu kötü özelliklerden arınmış insanoğlunun neler yapabileceğini düşleyerek okurlarına göstermiştir. Okur, onun hayalindeki tutarlılığını ve mantıklılığı görerek, insana yakışmayan huy ve davranışlardan kaçınması halinde dünyanın daha iyi ve güzel bir yer olabileceğini, insanın daha rahat bir yaşam süreceğini algılar. Yazar, eserinde kötülüklerden arınmış insanın neler yapabileceğini şu sözlerle açıklar: *“İnsanlar artık ırk, dil, din, renk ayrımı gözetmiyorlardı. “Dünya insanoğlunu” görüşüyle elbirliği, güç birliği, gönül birliği oluşturmuşlardı. Dünyanın geçmişteki doğal güzelliklere kavuşturulması, uluslar arası amaç edinilmişti”* (İÇÇ., s.90)

Parbat Dağının Esrarı’nda da doğa sevgisi işlenmiştir. Yazar, okurlarının dikkatini doğanın yeni bitkilerin, toprağın, suyun, havanın içinde bulunduğu olumsuz şartlara çekmiştir. İnsanoğlu, doğayı hayratta kullanmakta, yok etmektedir. Savaşlarla kendi türüne zarar veren insan, doğayı da kullandığı silahlarla kirletmektedir. Bitkiler bu durumdan şikayetçi olular. Parbat Dağı’ndaki Bitki kalanlarla birlik olup insanlarda doğa bilinci ve sevgisi oluşturmak için mücadeleye başlarlar. Bu mücadelede onlara genç bir bitki dostu da yardım eder. Bitkiler, insanoğlunun kendilerini sevmesini istemektedirler. Ancak insanoğlu, birbirini sevmekten yoksundur. Dünya devletleri, büyük bir savaşa girişmek üzeredirler. Bitkiler, hem insanoğlunu hem de kendilerini korumak için yapraklarını dökerler, ürün vermezler: *“Sevgi, saygı, acıma, özveri gibi insancıl kavramlar unutulmuş gibiydi. Bu yüzden yeryüzündeki tüm bitkilerin yapraklarını dökerek savaşı engellemeye kalkışacağına kimse inanmıyordu”* (PDE., s.87) cümlesiyle anlatıcı – yazar, savaşların ortaya çıkmasındaki temel neden olarak sevgisizliği ortaya koymaktadır.

İnsanın insanı öldürmesinin altında ona göre başka hiçbir neden yatmamaktadır. O, eserinde savaş, öldürme, silah gibi kavramların sevgisizlikten, kötülükten olduğunu kavratmak için düşüncelerini romanın değişik bölümlerinde dile getirmiştir: *“İnsanların yüreklerini saran sevgi damarları kurumuş. Kalpleri*

soğumuş. Bu yüzden duyuları körelmiş. Benliklerini, kötülükler sarmış. Sevgisizlik yüzünden birbirleriyle bile iletişimden yoksunlar” (PDE., s.73-74) cümlesinden de anlaşılacağı üzere Dayıoğlu, dünyanın en büyük sorunu olarak “Sevgisizliği” gösterir. Bu duygudan yoksun insanlar, silahları, düşmanlıkları, kini, kötülükleri ortaya çıkarmış, bunların neticesinde de savaşlarla birbirini öldürmüş, bitkileri, hayvanları da kendisiyle birlikte ölüme mahkum etmiştir. Romanın ilerleyen bölümlerinde bitkiler ile onlara yardım eden, bitki kalanlar kazanırlar. İnsanoğlu, savaşmayı bir kenara bırakır. Dünyayı nasıl kurtaracağını düşünür. El birliği ile doğayı, havayı, suyu, toprağı, bitkileri kurtarma yoluna gider. Dünya da sergi hakim olur. Anlatıcı – yazarın, sevgiyle ilgili şu sözleri okurun dikkatini çekmesi bakımından oldukça önemlidir: “*Sevgi elektrik akımı gibidir. İnsandan insana geçer. Ama önce birinin sevmeye başlaması gerek*” (PDE., s.129) cümlesiyle yazar; ‘sevgi’nin insanlar arasında nasıl yerleşeceğini dile getirmiştir. Sevilme istenen bir insan önce sevmeyi bilmelidir. Birey, sevebildiği ölçüde sevilir.

Sonuç olarak yazar eserlerinde sevginin insanlık için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. İnsanların birbirini sevmemesi yüzünden savaşlar olmakta ve neticesinde de ölümler, acılar tarih boyunca süregelmektedir. Nitekim, yazar sevgi duygusunu aşlamak için eserlerinde çeşitli örneklerle yer vermektedir.

3.2.4.3. Hırsızlık – Dolandırıcılık

Gülten Dayıoğlu’nun incelediğimiz çocuk romanlarında hırsızlık–dolandırıcılık gibi çocuklara kötü örnek teşkil edebilecek, onların yaşları itibarıyla roman kişilerinin veya kahramanlarının bu özelliklerini örnek almamaları için kahramanlarında ve kişilerinde bu kişilik şekline yer vermemeye dikkat etmiştir.

Yazar, tarihi eser bilinci oluşturmak için kaleme aldığı *Midos Kartalı’nın Gözleri* adlı eserinde olumsuz karakter olarak yarattığı Arturlar’ın kurdukları tarihi eser kaçakçılığı şebekesinin, gelişmemiş ülkeleri nasıl dolandırdıklarını göstermek ve gerçek hayatta bu ve benzeri örgütlerin yanı yöntemleri kullanarak, geri kalmış ülkelerin tarihi eserlerini çaldıklarını kavratmak amacıyla, hırsızlığı Arturlar’da olumsuz bir özellik olarak kullanmıştır. Yazar, Arturlar ve şebekelerinin, tarihi eserleri nasıl çaldıkları hakkında bilgi de vermiştir: “*Örgüt elamanları önce Çin, Pakistan, Türkiye, Yunanistan, Peru, Şili, Kamerun ve Afrika kıyılarında yapılan kazılara katılıyorlar. Kazılarda çıkarılan eserlerin nerelerde ve nasıl korunduklarını merkeze gönderiyorlar. Arturlar ve ekibi o ülkenin yasalarını ve gelen bilgiler ışığında bir plan hazırlayarak, tarihi eserleri çalıyorlardı. Çaldıkları eserleri*

müzayede salonlarında yüksek bedellerle satmaktaydılar” (MKG, s.103–104) cümleleriyle yazar, dünyadaki tarihi eser kaçakçılığı yapan örgütlerin çalışma yöntemleri hakkında bilgi vermiştir. Okurlarında tarih bilinci uyandırmak için suç örgütlerinin çalışma yöntemini veren Dayıoğlu, bizce okurda farkındalık oluşturma gayreti içerisindedir.

Sonuç olarak yazar eserlerinde hırsızlık ve dolandırıcılık gibi duygulara yer vermemeye dikkat etmiştir. Ancak tarihi eser bilinci oluşturmak ve eser kaçakçılığı yapan örgütlerin çalışma yöntemlerine yer vererek okurlarında farkındalık oluşturmaktadır.

3.2.4.4. Öç – İntikam

Kan davaları, toplumumuzda “töre” diye adlandırdığımız geleneklerden gelen bir uygulamadır. İnsanlar, birbirleriyle yaşadıkları sorunlar karşısında konuşmak yerine silahı tercih ettiklerinde, yakınıni kaybetmiş aileler, “öç ve intikam” duyguları içerisinde düşman oldukları ailelerden can alma yoluna girerler. Daha çok eğitim seviyesinin düşük olduğu toplumlarda veya bölgelerde görülen “öç ve intikam” hisleri, cehaletin kişilerin vicdanını nasıl katılaştırdığının da bir göstergesidir. Ülkemizde de halen daha görülmekte olan kan davaları, bir dönem çeşitli sanat eserlerine konu olmuştur. Reşat Nuri’nin: *Kan Davası*²⁹, Kemal Tahir’in: *Sağırdere*³⁰ ve *Körduman*³¹ gibi yapıtlar, edebiyatımızda öç ve intikam duygularını anlatması bakımından oldukça önemlidir. Gülsen Dayıoğlu, toplumdaki yanlış geleneği ve insanlar üzerindeki etkilerini göstererek, bizce okurunda bu duyguları köreltmeyi hedeflemiştir.

Dayıoğlu, yapıtları arasında intikam duygusuna *Ben Büyüyünce*’de yer vermiştir. Roman kahramanı Erek ve ailesini yaşamı öç ile değiştirir. Romanın seyrini değiştiren olayın temelinde “kan davası” yatmaktadır. Ayıngacılar ile Sınıkçılar arasında yüzyıllardır süren kan davası vardır. En son Ayıngacılar, Sınıkçılardan Kerim’i öldürmüşlerdir. Böylece intikam–öç, alma sırası Sınıkçılara geçmiştir. Sınıkçıların küçük oğlu İsmail annesinin de *teşvikiyle*, *Ayıngacıların küçük oğlu İdris’i ve ağabeyinin intikamını aldığını düşünür*: “...yarından tezi yok öldüreceğim onu, diye antlar içiyordu kendi kendine. Hem ağamın öcünü alacağım hem anamı hoşnut edeceğim hem de köy içinden ayağını keseceğim azgın İdris’in” (BB., s.46)

²⁹ Reşat Nuri Güntekin, *Kan Davası*, İstanbul, 1982.

³⁰ Kemal Tahir, *Körduman*, İstanbul, 2009.

³¹ Kemal Tahir, *Sağırdere*, İstanbul, 2006.

cümlesinden de anlaşılacağı üzere İsmail intikam almak ve anasını hoşnut etmek için İdris'i öldürür. İntikam duygusu ile hareket etmek, insana çeşitli zararlar verir. Kişi, hisleriyle hareket ederek intikam-öç gibi kötü hislerle hareket ederse zarara uğrar. Atalarımızın da dediği gibi "Öfkeyle kalkan, zararlar oturur." Nitekim İsmail'in aldığı intikam yüzünden abisiyle yengesi, Almanya'ya kaçmak zorunda kalır. Anne ve babası, yeğeni Ereğ'i de alarak İstanbul'a kaçar. Köydeki mallarını, mülklerini öylece bırakmak zorunda kalırlar. İsmail, aldığı intikam ile hem ailesinin hayatını hem de kendi hayatını alt üst etmiştir. Yakalanıp cezaevine konur. İdamla yargılanır: *"İsmail'in duruşmaları sürüp gitmekteydi. Avukat pek umutlu görünmüyordu. Ama hiç olmazsa idamdan kurtarmaya çalışıyordu"* (BB., s.60) cümlesiyle intikam-öç gibi duyguların insanı dönüşü ve kurtuluşu olmayan durumlara soktuğu gösterilmiştir. Kişi, akl-ı selim ile hareket etmeli kin gütmemeli, bu duygulara itibar göstermemelidir.

Sonuç olarak, öç ve intikam gibi duygular toplumsal düzeni bozan ve kişilere büyük zararlar vermektedir. Yazar, eserlerinde insan onuruna yakışmayan bu duygu ve düşünceleri kötüleyerek okurlarında bu tip hislere karşı olumsuz bilinç oluşturmaya hedeflemektedir.

3.2.4.5. Hırs – Çekememezlik

Gülten Dayıoğlu incelediğimiz hırs – çekememezlik gibi olumsuz duyguları, eserlerinde kötü, ikiyüzlü karakter özelliklerini taşıyan roman kişilerinin sahip olduğu, gösterdiği duygular olarak yansıtmıştır. Bizce yazar bunu bilinçli olarak yapmıştır. Hırs – çekememezlik, insana yakışmayan bir duygudur. Kişi, hiç kimseyi kıskanmamalı, kendisini başkaları ile karşılaştırmamalıdır.

Yazar, *Tuna'dan Uçan Kuş* ve *Dünya Çocukların Olsa* adlı eserlerinde, hırs ve çekememezlik duygularına yer vermiştir. *Tuna'dan Uçan Kuş*'ta, Behram genç yaşta çizdiği gemi olanlarıyla padişahın dikkatini çekmeyi başarır. Padişah, gemilerin yapılmasını kaptan paşa'ya emreder. Kaptan Paşa, bu durumdan memnun olmaz: *"Kaptanıderya, bu gelişmelerden hiç hoşnut kalmadı. On sekiz yaşındaki devşirmenin, düşlerinin gerçeğe dönüşmesi onu biraz kıskandırdı"* (TUK., s.56) Cümlesinde devletin üst düzeyinde yöneticilik yapan insanların bile çekememezlik duygusuyla hareket edebilirler.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, Kaptan Paşa çekememezlik duygusu ile Behram Paşa'ya ihanet eder. Behram, Padişah'ın nişancısı olur. Böylece Kubbealtı

vezirleri arasına girer. Gemilerin yapımını hızlandırır. Gemiler bitirilip suya indirilince deneme seferine çıkılacaktır. Kaptan Paşa, Behram'ın da gelmesini ister. Onun amacı Behram'dan kurtulmaktır. Korsanlarla bir anlaşma yapar. Sefer sırasında komutayı Behram'a bıraktığı sırada korsanlar saldırıp Behram'ı yakalayacaklardır: *“Rodoslu korsanlarla anlaşmıştı. Baskında Behram yakalanıp ölünceye dek bir kaleye kapatılacaktı”* (TUK., s.135) cümlesinde de görüldüğü gibi Kaptan Paşa, hırs ve çekememezlik duyguları ile düşmanlarıyla bile işbirliği yapmaktan çekinmez. Anlatıcı – yazar, çekememezlik duygusu ile hareket eden Kaptan Paşa'nın, sonunu da okurlarına göstererek, bu duygu ile hareket etmenin insana ne kadar zarar verdiğini gözler önüne serer. Padişah, onu Filistin'e küçük bir memur olarak atar: *“Gözden düşen Kaptan Paşa sürgün yerine, yük gemisiyle gönderildi. Anlı şanlı Osmanlı donanmasının amiraliyken ağrına gitti... Kaptan Paşa Filistin'e varmadan öldü. Cesedi Kızıldeniz'e atıldı”* (TUK., s.131–136) İnsan, hırs ve çekememezlik duygularıyla bir kişiye zarar vermeye kalkışırsa yaptıklarından dolayı kendisi de zarar görebilir. Nitekim roman kişisi buna en güzel örnektir.

Dayıoğlu, *Dünya Çocukların Olsa* adlı yapıtında, insanların birbirlerini çekememeleri neticesinde insanlığın başına maruz kaldığı hazin sonu gözler önüne sermiştir. Eserde, anlatıcı–yazar, dünyayı iki kutba ayırmıştır. İki kutbun insanları arasındaki çekememezliği şöyle dile getirir: *“Yarıküre insanlarını karşılıklı olarak tepeden tırnağa kıskançlık sarmıştı”* (DÇO., s.10) cümlesiyle insanların ikiye ayrıldığını ve birbirlerini çekemediğinin dile getiren anlatıcı–yazar bu çekememezlik ile iki kutbu bilim adamları öldürücü bir silah geliştirirler. Dünyanın kaynakları her geçen gün tükenmektedir. İnsanlara dünya bir gün yetmeyecektir. İki kutupta, kendi insanlarını yaşatmak için diğer kutba ait insanların ölümlerini göze alırlar. İnsan insanın yaşamasını çekememektedir: *“Tanrı şu Çirupanları ne demeye yarattı acaba? Onlar olmasa Avampakalılar dünyada bolluk ve rahatlık içinde yaşarlardı... diye hamurdanıyor; Çiruponlu dizginci babaysa yer yüzünde Avampakalıları fazlalık olarak görüyor, ‘Onlarsız bir dünyada yaşamak kim bilir ne güzel olur!’ diyordu”* (DÇO., s. 12) cümlelerinde görüldüğü gibi, dünya insanları birbirlerinin yaşamasına katlanmaz hale gelmişlerdir. Nitekim günümüzde bile halen başka devletlerin ve milletlerin varlığını sürdürmesini istemeyen devletler ve uluslar bulunmaktadır. Nitekim iki tarafın bilim adamları geliştirdikleri silahlarla savaşı tetiklerler. İki tarafta da çocuklar hariç bütün insanlar ölür.

Avampakalı bilgin ve eşi, saldırıyı bizzat uzay mekiğinden yönetirler. Saldırıdan sonra bir dağın tepesine düşerler. Uzun uğraşlar sonunda dağdan kurtularak ülkelerine dönerler. Kimseyi bulamazlar. Çocukların yaşadıkları köylere giderek neler olduğunu anlarlar. Avrumpakalı bilgin, bütün insanların öldüğüne

üzülmez O, çocukların ölmediğini görünce başarısız olduğunu düşünür. Tekrar laboratuvar'a kapanarak başarısızlığını gidermek için silahını geliştirmek ister. Bu konuda hırs yapmıştır: *“Uzun süre uğraş vererek elde ettiği ve kendisi için övünç kaynağı olan elde ettiği ve kendisi için övünç kaynağı olan sıcak yağmur formülünde uğradığı başarısızlığı bir türlü kendisine yediremiyordu”* (DÇO., s.56) cümlesinden de anlaşılacağı üzere hırs duygusu, insanın akliselim ile düşünmesini engelleyen bir duygudur. Hırs ve çekememezlik duyguları, insanları mutsuz eder. Nitekim Avampakalı bilgin, dünyanın hakimi olma hırsıyla bütün insanların ölümüne neden olmuştur. Buna rağmen bu hırsından vazgeçmez. Çirupanyalıların kurdukları yer altı şehrinde, eğittikleri gorilleri yeryüzüne çıkarıp çocukları korkutarak dünyanın tek hakimi olmak ister. Ancak hırsının kurbanı olur: *“Gorillerle birlikte asansöre binip yeryüzüne çıkarken asansör durur. Güç kanyığı devre dışı kalır: “Bilgin’in goril gücüne dayalı “Dünya İmparatorluğu” düşleri de yerin yedi kat altında karanlıklara gömülmüştü”* (DÇO, s.127)

Sonuç olarak hırs ve çekemezlik duyguları yüzünden insanlık, özellikle de çocuklar büyük zarar görmüşler. Yazar, bu duyguların nelere mal olabileceğini okuruna algılatarak, onları bu duygularla hareket etmekten uzak tutmak istemektedir.

3.2.4.6. Araştırma – Öğrenme

Dayıoğlu, incelediğini eserlerinde insanın meraklı olduğunu, araştırmacı bir ruha sahip olduğunu, her şeyi isterse öğrenebileceğini roman kahramanlarının devinimleriyle veya roman kişilerinin ağzıyla dile getirmiştir. O, bu şekilde okurlarında araştırmacı bir ruh oluşturabilme gayreti içerisinde. *Akıllı Pireler*'de insanların araştırma-öğrenme duygusuna vurgu yapılmıştır: *“Gün gelecek, bilim adamları bu olağanüstü değişimin nedenini araştırmaya kalkacaktır”* (AP, s.127) cümlesiyle anlatıcı-yazar, insanın araştırma ve öğrenme duygularıyla çevrili olduğunu araştırma ve öğrenmenin insanın en temel meziyeti olduğunu belirtmiştir. Okur, insan olmanın getirdiği bir avantajında araştırma ve öğrenme duygusuna sahip olmak olacağını algılayabilir. Anlatıcı-yazar, okurlarında bu algıyı oluşturmaya diğer bir romanında da devam eder. *Ganga*'da Ganj nehrinde yaşayan balıkların en büyük hayali insan olmaktır. Turna balığı, insana düşünce araştırma ve öğrenmeyi tetikleyen 'merak' duygusuna sahip olmak ister: *“İnsanların meraklı olma durumunu beğeniyorum. İnsana dönüştüğümüzde bu huyu edinmeye çalışacağım. Çünkü, merak insana bilgi edinme olanağı veriyor”* (G., s. 182) cümlesiyle yazar, araştırma ve öğrenmenin merakla ortaya çıktığını neticesinde de insanın bilgi edindiğini söyler. Kişi, merak etmedikçe yeni bilgiler öğrenmesi oldukça zordur.

Dayıoğlu, okurlarına araştırmacı, sorgulayıcı bir kişilik kazandırmak amacıyla eserlerinde insanoğlunun bu özelliğini vurgulamıştır. *Midos Kartalı'nın Gözleri*'nde de hayatını tarihi eser kaçakçılığı şebekesini çökertmek ve Midos Kral Mezarlarını bulmaya adanmış olan Adem'in yirmi yıl sonra tekrar Midos koyuna dönmesiyle mezarları bulma ümidi ve merakı artar: “*On iki yaşındayken duyumsadığı merak ve coşku seli sarmıştı benliğini*” (MKG., s.138) cümlesinde araştırma ve öğrenme isteğinin aradan geçen uzun yıllara rağmen hiç bitmediği gösterilmiştir. Roman kahramanı, küçük bir çocukken duyduğu öğrenme, bulma merakı ilk günkü gibi benliğini sarmaya devam etmektedir. *Ölümsüz Ece*'de araştırma yapan bir insanın sıkılmaması gerektiğini söylemek isteyen yazar, roman kişisi Bayan Kazıbilimci'nin araştırma azmi ve merakı üzerinden bunu dile getirmiştir: “*Bu çalışmaları yaparken sıkılmıyor, yorulmuyor, usanmıyordu. Tersine araştırma sırasında tanımsız coşkulara kapılıyordu*” (ÖE, s.23) cümlesiyle anlatıcı-yazar, arkeoloji konusunda uzmanlaşmış, profesör, olmuş Bayan Kazıbilimci'nin araştırma yaparken taşıdığı ruh halini yansıtmıştır.

Sonuç olarak Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz 12-14 yaş arası çocuk romanlarında, çocuklara sağlam ve düzgün bir kişilik kazandırmak, hayata hazırlamak için iyiyi, güzeli, doğruyu kişiliklerinde taşıyan, davranışlarıyla yansıtan kahramanlar oluşturarak bu kahramanların üzerinden çeşitli kazanımlar vermiştir. Yer yer bazı eserlerinde olumsuz özelliklere de yer veren yazar, bunu yaparken çok dikkatli davranmış, meydana getirdiği olumsuz kişi ve tipler üzerinden göstermiştir. O, hitap ettiği okur kitlesinin yaş seviyesini göz önünde bulundurarak, o yaşlardaki çocukların kazanması gereken temaları onlara kazandırmak, onların kişiliğini bir usta misali işlemek amacıyla elzemle gerekli olan temaları seçip, işlemiştir. Bizce, onun bu tutumu yerinde ve doğru bir davranıştır. Seçtiği temaları ustalıkla işleyen Dayıoğlu, okurlarının belleğinden kolay kolay silinmeyecek eserler meydana getirmiştir. Bunu yaparken Türkçe'yi de ustalıkla kullandığını da söylemeden geçemeyeceğiz.

3.3. GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN ÇOCUK ROMANLARINDA EĞİTBİLİMSEL GÖSTERGELER

3.3.1. Göstergebilim

Göstergebilim, dünyada özellikle de Türkiye’de yeni bir kavramdır. 1960’lardan sonra hızlı bir gelişme gösteren göstergebilim, bilim kuramsal bir yaklaşım biçimidir.³² Göstergebilim dilbilim alanındaki gelişmeler bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Gösterge + bilim kavramlarının bir araya gelmesiyle göstergebilim kelimesi meydana gelmiştir. Göstergebilim olarak da söylenen bu alanı ilk olarak tanımlayan ve tasarlayan kişi, dilbilim kurucusu Ferdinand de Saussure’dır.³³ Saussure, dilbilim alanında yaptığı çalışmalar neticesinde göstergebilim adında bir bilim dalının kurulması gerektiğini açıklar.³⁴ Dilbilim – göstergebilim ilişkisi konusunda çeşitli varsayımlar, görüşler ortaya çıkmıştır. Saussure’a göre dilbilim gösterge bilimin bölümlerinden biridir.³⁵ Ona göre dilbilim alanındaki çalışmaların ilerleyebilmesi ve bu alanın çok yönlü olabilmesi için göstergebilim’in kurulması gerekmektedir. Böylece göstergelerin taşıdığı özellikler ile hangi yasalara bağlı oldukları anlaşılacaktır. Nitekim elde edilen yasalar dilbilime uygulanarak, dilbilim insanla bir alana bağlanır.³⁶

Saussure, göstergebilim oluşmadan dilbilim çalışmalarının gelişmesinin olanaksız olduğu tezini ileri sürer. Ona göre dil, öğeleri tek başlarına bir anlam taşımayan, başak öğelerle bir ilişki veya bağlantı kurduklarında kavranan bir göstergeler dizgesidir.³⁷ Saussure’ye göre dilin dizgesi sözlerin incelenmesiyle ortaya çıkar.³⁸ Nitekim göstergebilim alanındaki kayda değer ilk çalışmaları kendisi başlatır. Roland Barthes ise, Saussure’dan tamamen farklı düşünmektedir. Ona göre göstergebilim, dilbilimin alt bilimidir. Ona göre gösterge = olgular üzerinde de çalışsa gerçekte bulacağı dil’dir.³⁹

³² Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kavramları (1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler)*, İstanbul, 2008, 11.

³³ Pierre Guiraud, *Gösterbilim (La Semiologie)*, (Çev: Mehmet Yalçın), Ankara, 1994, 8.

³⁴ Mehmet Rifat, *Gösterbilimin ABC’si*, İstanbul, 2009, 33.

³⁵ Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Gösterbilim (2. Temel Metinler)*, İstanbul, 2008, 236.

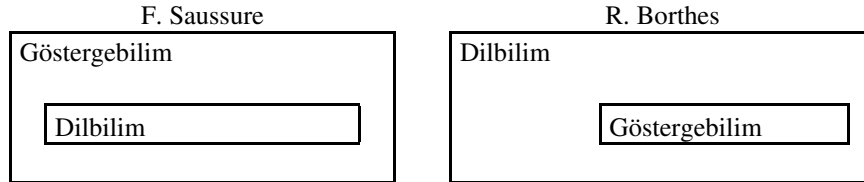
³⁶ Mehmet Rifat, a.g.e, İstanbul, 2008, 238.

³⁷ Tahsin Yücel, *Yapısalcılık*, İstanbul, 1981, 21.

³⁸ Mehmet Rifat, *Dilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları*, İstanbul, 1990, 16.

³⁹ Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Gösterbilim (2. Temel Metinler)*, İstanbul, 2008, 313.

Zeynel Kıran, *Dilbilim Akımları* adlı eserinde konu alan uzmanlarının farklı iki yaklaşımını şekillendirmiştir.⁴⁰

Göstergebilim konusunda dilbilimciler birbirlerinin aksi doğrultusunda görüşler ileri sürerler. Bu farklı görüş ve düşüncelerden dolayı Tahsin Yücel, göstergebilim alanında yapılmış ve yapılan çalışmaları inceleyerek bir değil birden fazla göstergebilimden söz edilmesi gerektiğini düşünür.⁴¹ Göstergebilimi bağımsız bir alan haline getiren ve bugünkü hüviyetini kazandıran Algirda Julien Greimas'tır. Onun önderliğinde kurulan akım Paris Göstergebilim Okulu adıyla anılmaktadır.⁴² 1996'da yayınladığı *Semantique Structurale* (Yapısalanlambilim) eseri, göstergebilim tasarılarının derlenip toparlandığı bir eserdir.⁴³

Göstergebilim, ilk olarak ortaya çıktığında Avrupa ve Amerika'da farklı adla adlandırılmıştır. Göstergebilim, Amerika'da "Semiotique" sözcüğüyle karşılanırken Avrupa'da "Semiologie" kelimesiyle karşılanır. Günümüzde göstergebilim disiplini "Semiologie" sözcüğü karşılamaktadır.⁴⁴

Göstergebilim yeni bir kavram ve disiplin olması nedeniyle konu alanı uzmanları tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınıp incelenmiştir. Nitekim farklı tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Pierre Guiraund'da göre göstergebilim, dil dışı yani dilsel olmayan iletişim şekillerinin bilimidir. Guiraund'un yaptığı tanımdan da anlaşılacağı üzere, göstergebilim yazılı olmayan, ancak yazıyla birlikte okur tarafından anlamlandırılan simgeleri, birimleri inceleyen bir bilimdir.

⁴⁰ Zeynel Kıran, *Dilbilim Akımları*, Ankara, 1996, 118-119.

⁴¹ Tahsin Yücel, *Göstergebilim Tartışmaları*, İstanbul, 2000, 9.

⁴² Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları (1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler)*, İstanbul, 2008, 11.

⁴³ Pierre Guiraund, *Gösterbilim (La Semiologie)*, (Çev: Mehmet Yalçın), Ankara, 1994, 11.

⁴⁴ Hilmi Uçan, *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara, 2008, 114.

Okur, metinler arasına gizlenmiş gizleri okuyup çözmeye çalışır. Bu nedenle göstergebilim satırların ardına ulaşmaktadır. Ulaşıp, gizleri ortaya çıkarmak anlamlandırmaktır. Nitekim Mehmet Rifat, göstergebilimi kurmaca bir oyun olarak adlandırmaktadır.⁴⁵ Bu oyun kurmaca bir oyundur. Yazarın üretip meydana getirdiği metni anlamak ve anlamlandırmak isteyen birey, belirlediği varsayımları doğrulamak için göstergebilim inceleme yöntemlerini tek tek ele alıp değerlendirerek belirlediği varsayımları doğrulamaya çalışır. Christian Metz'e göre göstergebilim olayları daha iyi anlama amacı güder.⁴⁶

Fehmi Efe'ye göre göstergebilim, simge ve göstergeleri inceleyen bilim dalıdır. Dilin dışında el, kol, beden hareketlerinde gösterge olduğu bir gerçektir. Tüm göstergeler, insanın kendini ve içinde yaşadığı çevreyi daha iyi tanımasını sağlar.⁴⁷ Günümüzde göstergebilim; metinleri, söylemleri, görsel nesneleri inceleyip anlamlandıran anlambilimi olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸ Biz çalışmamız da göstergebilim-metin ilişkisini inceleyeceğiz. Metinleri göstergebilimsel yöntemlerle ele alacağız. Yapacağımız çalışma, yazınsal göstergebilim alanına girmektedir. Anlama göstergebilimi olarak da adlandırılan ve metinlerde anlamların birbirleriyle nasıl eklemlenip üretildiğini araştırıp, üretim sürecini ortaya çıkarabilecek düşünme modelleri geliştiren bilimsel tasarıdır göstergebilim.⁴⁹ Göstergebilim yazınsal ürünleri incelerken üretim sürecini ortaya koymasının nedeni metnin üretim yapısına uygun olarak anlatının çok anlamlılığını yeniden yapılandırmaktır.⁵⁰ Çünkü yazınsal metin normal bir metin değildir; yazınsal metin çok anlamlı göstergelerle doludur.⁵¹ Nitekim göstergebilim anlam üretiminin süreçlerini araştırıp ortaya koymaya çalışır.⁵² Görüldüğü gibi göstergebilim yazınsal metinlerdeki anlamları ortaya çıkarmaya çalışır. Yazınsal metinler, çok anlamlı göstergelerden kurulur. Bu yüzden metnin bir değil birden fazla anlamı vardır. Göstergebilim bu anlamları açığa çıkarmaya çalışır. Böylece metnin yeniden okunmasını sağlar. Göstergebilim, metindeki anlamları tespit edebilmek için metnin üretim süreçlerini inceler, parçalar arasındaki anlam bağlarını tespit eder. Nitekim ana metne bağlı küçük metinlerin okunup, yorumlanması okurda veya öğrenci de okuma isteği uyandırır.⁵³ Mehmet Rifat'a göre yazınsal metinleri çok anlamlı görmemek gerektiğini düşünür.

⁴⁵ Mehmet Rifat, *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*, İstanbul, 2007, 30.

⁴⁶ http://www.kameraarkasi.org/sinema/yonetmen/dir_yabanci/c/christianmetz/.

⁴⁷ Fehmi Efe, *Dram Sanatı, Göstergebilimsel Bir Yaklaşım*, İstanbul, 1984, s.12.

⁴⁸ Hilmi Uçan, *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara, 2008, 115.

⁴⁹ Mehmet Rifat, *Gösterge Eleştirisi*, İstanbul, 1999, 18-19.

⁵⁰ Mehmet Rifat, a.g.e., İstanbul, 1999, 19.

⁵¹ Hilmi Uçan, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, Ankara, 2006, 14.

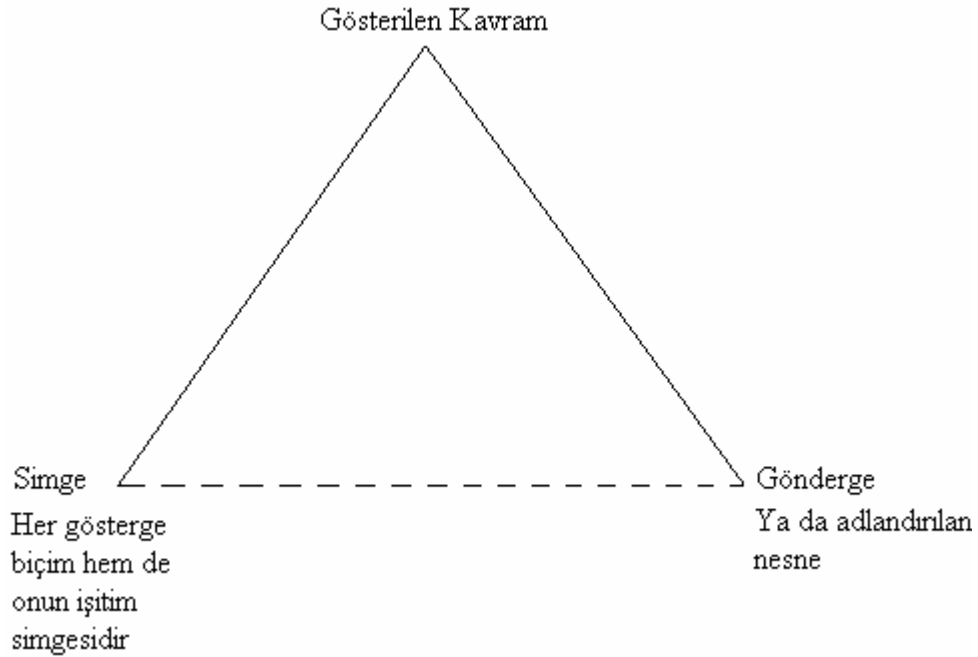
⁵² Mehmet Rifat, *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*, İstanbul, 2007, 91.

⁵³ Hilmi Uçan, *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara, 2008, 105.

O, göre yazınsal metinleri anlamlılığın sınırlarını zorlayan metinler olarak görmek gerektiğini söyler.⁵⁴

3.3.2. Göstergebilimin Temel Kavramları

Gösterge, bir kavram ile bu kavramı karşılayan görüntü veya ses imgelerinin birleşmesinden oluşur. Gösterge kavramı yerine çeşitli kavramlar kullanılmaktadır. Bunlar, “Belirtge, simge, görüntü” gibi kavramlardır. Göstergebilim alanında ilk çalışmalara imza atan Saussure göstergelerin gösteren ile gösterilenden oluştuğunu söyler.⁵⁵ Saussure’nin bu tanımından yola çıkarak Richards bir gösterge şeması hazırlamıştır.⁵⁶

Roland Barthes, Saussure’un göstergeyi oluşturan kavramları gösteren ve gösterilen olarak tespit etmesini çok önemli ve unutulmaması gereken bir öneri olarak görür.⁵⁷

Göstergeyi oluşturan ses veya sesler bütününe gösteren, gösterenin karşıladığı kavram, nesne veya araca da gösterilen denir.⁵⁸ Saussure’ün gösterge tanımını Ogden

⁵⁴ Mehmet Rifat, *Gösterge Eleştirisi*, İstanbul, 1999, 36.

⁵⁵ Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, (1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler)*, İstanbul, 2008, 27.

⁵⁶ Pierre Guiraud, *Anlambilim*, (Çev: Berke Vardar), Ankara, 1984, 18.

⁵⁷ Roland Barthes, *Göstergebilim İlkeleri*, (Çev: Berke Vardar), Ankara, 1979, 30.

ve Richards geliştirirler. Gösteren ve gösterilenin yanına göndergeyi eklerler. Göndergesel göstergenin temsil ettiği, yerini tutan ve işaret ettiği somut nesnedir. Örneğin, fotoğraf göstergedir. Göndergesi ise gerçek insandır.⁵⁹ Mehmet Rifat'a göre gönderge, dilsel bir göstergenin gerçek veya imgesel dünyada okura ilettiği şey, yerdir. Martı gerçek gönderge iken, anka kuşu düşsel bir göndergedir. Bu üç kavram beraber bize göstergeyi vermektedir. Umberto Eco'ya göre gösterge'nin bir sınırı yoktur. Bir şey anlam taşıyıcısı ise o gösterge niteliği taşıyor demektir.⁶⁰ Saussure göre gösteren ve gösterilen ikisi de dış dünya dikkate alınmadan üretilmiştir.⁶¹ Göstergeyi oluşturan gönderge, gösteren ve gösterilen gibi kavramları anladıktan sonra göstergebilim amaçlarını dile getirebiliriz.

Göstergebilim yazınsal metnin en iyi şekilde anlaşılabilmesi için metnin yapılarını betimlemek, bu yapılar üzerindeki örtüyü kaldırmak için uğraşır. İkinci olarak göstergebilim, öğrencilere eleştiri yapabilme yeteneği kazandırmak, öğrencilerin okuma bazında sözcük bilgisini geliştirmeye çalışır. Son olarak da göstergebilim, okuma zevkini kazandırmayı ve geliştirmeyi amaçlar.⁶² Nitekim sanat eserleri gerçekliklerini alışılmış yüzeyden algılama yöntemleriyle duyuramayabilirler.⁶³ Bu aşamada da devreye göstergebilim girer. Göstergebilim sınırları ne olursa olsun işaret sistemlerinin tamamını kapsar. Bu işaret sistemlerinin dilleri olmasa da en azından anlamlandırma sistemini meydana getirirler.⁶⁴ Saussure göre göstergebilim, göstergelerin bağlı oldukları yasaları ve taşıdıkları nitelikleri ortaya çıkaracaktır.⁶⁵ Tezimizin konusunu oluşturan eğitbilimsel göstergelerdir. Eğitbilim yani pedagoji, çocuk terbiyesinin ilmi anlamına gelmektedir. Çocukların eğitimiyle ilgili olan bu kavram ile yazınsal metinlerde geçen eğitim özelliği taşıyan göstergelerle birleştirilerek eğitbilimsel göstergeler olarak ele alınmıştır. Daha önce de anlattığımız gibi göstergebilim gösterge de göstergelerden oluşur. Göstergelerin çağrıştırdığı dil dışı gerçeklikler de o göstergenin göndergesidir. Çalışmamızda Gülten Dayıoğlu'nun on iki – on dört yaş arası çocuk romanlarında, kullandığı eğitbilimsel göstergeleri ve bunları göndergelerini tespit etmeye çalıştık. Bunu gerçekleştirirken eğitbilimsel göstergenin ne olduğunu anlamaya çalıştık. Eğitbilimsel gösterge; eğitsel amaçlar güden göstergelerdir. Eğitbilimsel göstergeleri

⁵⁸ Mehmet Rifat, *Göstergebilimin ABC'si*, İstanbul, 2009, 11.

⁵⁹ Hilmi Uçan, *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara, 2008, 117.

⁶⁰ Osman M. Toklu, *Dilbilime Giriş*, Ankara, 2003, 15.

⁶¹ Sevim Kantarçoğlu, *Literrary Criticism: The Major Literary Moverments in Literatures*, Ankara, 1997, 203.

⁶² Hilmi Uçan, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, Ankara, 2006, 44.

⁶³ Ayşegül Yüksel, *Yapısalcılık ve Bir Uygulama*, Ankara, 1995, 20.

⁶⁴ R. Camard, J. Ellis, *Dil ve Maddecilik*, (Çev: Esen Tarım), , İstanbul, 1995, 45.

⁶⁵ F.de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev: Berke Vardar), Ankara, 1976, 36-37.

kendi içinde alt başlıklara ayırırken Bloom'un Taksonomisinden yararlandık. Bloom'un gelişim alanları olarak da bilinen bu taksonomiye göre öğrenmeler bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olmak üzere üç grupta toplanır. Genel olarak bu yöntem toplu öğretimde, okullarda öğretilmek istenen yeni davranışların uygun ortam sağlandığında öğrencilere kazandırılabilceği savunulur.⁶⁶ Bloom'un taksonomisine göre öğrenmeler bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak üçe ayrılır. Bloom'un belirlediği bu üç basamak ve onların alt basamakları öğretim alanlarının alt amaçlarının belirlenmesinde yardımcı olmaktadır.⁶⁷ Bloom'un belirlediği gelişim alanlarını birbirinden ayrı düşünmemek gerekir. Bu alanlar birbirlerini bütünlük, tamamlar. Bilişsel alanla ilgili edinimler zihinde ilgiliyken duyuşsal alan duyularla, devinişsel alan da davranışlarla ilgilidir. Bilişsel göstergeler, zihinsel alana yönelik göstergelerdir. Duyuşsal göstergeler, duygulara ait göstergelerdir. Devinişsel göstergeler de davranışlara ait göstergelerdir.

3.3.3. Eğitim Bilimsel Göstergeler

3.3.3.1. Bilişsel Göstergeler

Bilişsel öğrenmeler, zihinsel etkinliklerin ağırlıkta olduğu davranışları (bilgiyi tanıma ve hatırlama, onun üzerinde işlemler yapma, kavramları, genellemeler, kuramlar getirme gibi) kapsar. Bloom ve arkadaşları bilişsel öğrenmeleri 6 kategoride toplamışlardır. Hiyerarşik bir yapı oluşturan bu öğrenme kategorisi basitten karmaşığa doğru sıralanmaktadır. Bilgi, Kavrama, Uygulama, Analiz, Sentez, Değerlendirme.⁶⁸

Eğitim, bireyde istendik yönde davranış değişikliği meydana getirmektedir. Eğitim de birey bilgi, beceri ve tutum'una göre çeşitli programlardan geçirilerek istendik yönde değişiklikler kazandırılır. Birey bilgi düzeylerine göre eğitim alırlar. Bilgi, bilişsel alanda kazandırılması gerekenlerdir.⁶⁹ Bu alanda bireyin zihinsel ürünleri üzerine yoğunlaşılır. Bireyin, biliş düzeyindeki yeterlilik ve eksiklikleri onun diğer alanlardaki başarılarını da etkiler. Bilgi eksikliği olan birey, duygusal

⁶⁶ Sedat Sever, *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Ankara, 2009, 29.

⁶⁷ Cem Babadoğan,, "Bloom'un Amaçlar Sınıflar Eleştiriler" *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c. 26, s.1, Ankara, 1993, 169.

⁶⁸ <http://www.geocities.com/bilge17us/bloom.htm?20059,2005:1>

⁶⁹ Kerem Çolak, *Tarih Dersi Sınav Sorularının Bloom Taksonomisinin Bilişsel Alan Düzeyi Açısından Sınıflandırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Tarih Eğitimi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2008, 14.

yönden kendisine güvenemez, kendine olan güvenini kaybeden birey, gerçekleştirebileceği devinimleri bile gerçekleştiremez. Bu nedenle bilişsel – duyuşsal ve devinişsel alanları birbirinden ayrı, düşünmek yanlış olur. Aslında bu alanlar iç içe geçmiş, domino taşları gibi birbirinin gerçekleşmesini etkileyen alanlardır. Yazınsal ürünlerde kurgunun oluşturulması, okurun yazımsal ürünün içine çekilebilmesi için çeşitli bilgiler verilmelidir. Okur, bu bilgiler ışığında düşünme faaliyetine geçecek, olayı kavrayacak, analiz edecek, birleştirecek ve değerlendirecektir. Yine bu bilgiler ışığında duyuşsal ve devinişsel tepkiler verecektir. Bu bilgiler verilirken basitten – karmaşığa somuttan soyuta verilmesi okura zihinsel anlamda kolaylık sağlayacaktır. Nitekim yazınsal ürünlerdeki zihinsel süreç, görsel ürünlerdekinden oldukça zordur. Çünkü birey bilgiyi başından sonuna kadar kendisi örgütler, hiçbir canlandırılmış örnek yoktur. Bir nedenle bilgiler basitten karmaşığa veya somuttan soyuta verilirse birey zihinsel süreçte bir nebze rahat eder. Bizde Gülten Dayıoğlu'nun, eserlerinde okurlarına zihinsel olarak hangi basamaklarda bilgiler sunduğunu, eserlerinden aldığımız örneklerle göstereceğiz. Bunu yaparken de basitten karmaşığa doğru bir yol izleyeceğiz.

3.3.3.1.1. Bilgi Basamağı

Bilişsel göstergelerin birinci basamağıdır. Bireye, zihinsel süreçte ihtiyaç duyacağı teorik bilgilerin sunulduğu basamaktır. Bu basamakta birey kendisine verileni hatırlamalı veya ezberlemelidir. Nitekim, bunu gerçekleştiremeyen bir birey üst basamaktaki zihinsel süreçleri gerçekleştiremez. Bu basamağın belirgin özellikleri: a-Bilginin gözlenmesi ve hatırlanması b-Tarihlerin, olayların ve yerlerin bilinmesi c-Önemli fikirlerin bilinmesi d-Konu alanında bilgili olma e-Bilginin görünce tanınması ve sorunca söylenmesi.⁷⁰

Gülten Dayıoğlu'nun, on – iki on dört yaş arası çocuk romanlarında kullandığı bilişsel göstergelerin çoğunluğu bilgi basamağına ait göstergelerdir. Yazarın, eserlerinde bilgi düzeyindeki eğitsel göstergelere yer vermesinin temel nedenleri; bizce okurun yaşı ve hazır bulunuşluk düzeyidir. Dayıoğlu'nun hedef kitlesi on iki – on dört yaş arası çocuklardır. Onların çevreyi ve dünyayı tanımları ya yaşayacakları tecrübeler ile olacak y ada ihtiyaç duyacakları bilgi ve tecrübeleri taşıyan eserler yoluyla gerçekleşecektir. Onun, amacı da küçük okuruna dünyayı tanımak ve karşılaşabileceği olaylar hakkında bilgi vermektir. Özetle söyleyecek

⁷⁰ Davut Köğçe, *ÖSS Sınavı Matematik Soruları ile Liselerde Sorulan Yazılı Sınav Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Karşılaştırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2005, 7.

olursak; Gülten Dayıoğlu, bizce çocukları geleceğe hazırlamaya çalışır. Nitekim ihtiyaç duyacakları bilgileri eserlerinde kullandığı bilgi düzeyindeki eğitsel göstergeler ait örneklerle onlara sunar.

Ben Büyüyünce adlı romanda insanlığın geliştirdiği en ölümcül silah olan “nötron bombası”na hakkında bilgi vermektedir: “*Nötron bombası atılan yerde yalnız canlılar ölüyormuş. Yapılar filân yıkılmıyormuş. Her şey olduğu gibi kalıyormuş.*”(*Ben Büyüyünce*, s.102) cümlesiyle yazar, insanlığı geliştirdiği bu inanılmaz silahı tanıtır. Bu bomba, atom bombasından bile daha üstün bir silahtır. “Nötron bombası”, sadece insanlar üzerinde etkilidir. Atıldığı yerdeki doğal dokuya ve insanoğlunun yaptığı yapılara zarar vermez, sadece insanları öldürür. Yazar, bu bombanın ne kadar ölümcül bir bomba olduğunu okuruna kavratmak ve kendisini bekleyen dünyayı göstermek için bu silahı tanıtmaya yoluna girmiştir. Nitekim yazar, “nötron bombası” hakkında *Akıllı Pireler* romanında da ayrıntılı bilgi verir: *İnsanoğlu şimdi de ‘Nötron’ diye bir öldürücü bulmuş. Bu bombayla insanlar, kendilerini savunmaya fırsat bulmadan, tümünden ölüp gideceklermiş. Öteki savaşlarda olduğu gibi yaralanmak, kaçmak ya da top tüfekte karşı koymak söz konusu değilmiş. Bebekler beşiklerinde, öğrenciler okullarında, çiftçiler tarlalarında neye uğradıklarını anlamadan öle kalacaklarmış.* (*Akıllı Pireler*, s.15) bu bilgiler ışığında insanın birbirini öldürmek için neler geliştirebileceği görülmektedir. “Nötron bombası” insanın, acımasızlığının açık bir ifadesidir. *Işın Çağı Çocukları*’nda nötron bombasının özelliklerini taşıyan bir bombanın yapılmasını isteyen bir devlet başkanı karşımıza çıkmaktadır: “*Bulacağınız silah, sadece tüm insanların, hiç direnmeden, buyruğuma girmelerini sağlasın... Ateş, kan, acı, gözyaşı... İstemiyorum...*”(Işın Çağı Çocukları, s.68) ifadesiyle yazar, nötron bombasının adını vermeden ondan bahseder. Onun diğer eserlerini de okumuş olan çocuk, bahsedilen silahın “nötron bombası” olduğunu hemen kavrayacaktır. Dayıoğlu aynı silahın *Dünya Çocukların Olsa* adlı eserinde de ismini değiştirerek verir: “ ‘*Buluşumuzun olağanüstü değeri, yıkıcı olmamasından ileri geliyor. Biz sadece insanları öldüreceğiz bu silahla. Onlar dışında her şey olduğu gibi kalacak...*’ ” (*Dünya Çocukların Olsa*, s.14) cümlesinden de anlaşılacağı gibi yazar, “nötron bombası”nı adı geçen eserde “Sıcak yağmur şenliği” olarak okurlarına vermektedir. Sıcak yağmur şenliği de tıpkı nötron bombası gibi sadece insanları öldürür. Yazarı insanın bir birine karşı ne kadar acımasız olabileceğini okuruna göstermektedir. Onun eserlerini okuyan kişi, dünyada böyle silahların olduğunu ve her an insanlığın sonunu getirebileceğini algılayacaktır. Bu algı ile insanı silahlara ve savaşlara karşı çıkma devinimi gösterebilir. Okur, silahların varlığını sorgulayabilir. Ve niçin insanlığın savaş içinde olduğunu sorgulayacaktır. Dayıoğlu burada da devreye girer. Okuruna insanın neden savaştığını verdiği bilgiler ile algılatır.

Yazar, savaşlara neden olan duyguları *Işın Çağı Çocukları* adlı eserinde verir: “*İnsanoğluna özğü kıskançlık, bencillik, açgözlölük, acımasızlık gibi kavramlarla sevgi kütliğini, etkin örneklerle anlattılar. Bu kötü niteliklerin, savaşlarda çıbanbaşı olduğunu vurguladılar.*” (*Işın Çağı Çocukları*, s.13) bu ifadeden de anlaşıldığı gibi kıskançlık, bencillik, açgözlölük ve acımasızlık insanoğluna özğü kötü hasletlerdir. İnsanların arasını açan, birbirine düşman olmasına neden olan, toplumsal düzeni bozan, bu hisler var oldukça insanlar barışa, sevgiye ve dostluğa hasret yaşayacaklardır. Gülden Dayıoğlu, insan karakterinin en olumsuz özelliklerini okurlarına vererek, onlarda bu duygulara kapılarak hareket etmemeleri gerektiğı bilincini oluşturmaya çalışmaktadır. O *Akıllı Pireler* adlı romanında da bu bilinci oluşturmaya devam eder: “*Öç alma isteğı, insanlara özğü aşağılık bir duygudur. Yazık ki onların kanlarından sizlere de geçmiş! Ama bence öç yoluyla hiçbir sorun çözülemez. Tersine öç, düşmanlıkları körükler.*” (*Akıllı Pireler*, s.76) cümlesiyle yazar, sevginin insan hayatındaki önemine dikkat çekmiştir. Bireyler arasındaki sevgisizliğin doğurabileceğı kötü sonuçları okuruna algılatır.

Dünya Çocukların Olsa’da sevgi ve nefret duygularını elektrik akımına benzetir “*...sevgi de , nefret de insandan insana elektrik akımı gibi geçer. İnsanlar arası karşılıklı ilişkilerde sevgi sevgiyi, nefret nefreti doğurur.*” (*Dünya Çocukların Olsa*, bil. gös. bilgi bas. s.71) ifadesiyle yazar, kişinin, ilk önce kendisinin sevgi duygusuyla dolu olması gerektiğini belirtir. İçindeki sevgiyi, çevresine yansıtan insanın, bir süre sonra çevresindeki insanlardan aynı şekilde tepkiler alacağını söyler insanoğlu, içinde taşıdığı hırs, bencillik, çekememezlik gibi duygulardan kendini soyutlar ve herkesi tıpkı Yunus’un penceresinden hayata ve dünyaya bakmasını bilmelidir. Yunus, insanların birbirini sevmesi konusunda şu beyit’i söyler:

Gelün tanşuk idelüm işi kolay turalum

Sevelüm sevilölüm dünya kimseye kalmaz⁷¹

Yunus’un da dediğı gibi dünya kimseye kalmaz. İnsanın, insanı öldürmesi anlamsız ve yersizdir. Yazar, okurlarında bu bilinci oluşturmak için, savaşlara neden olan sadece insanlara özğü olan kötü duyguları okuruna tanıtır. Dayıoğlu bu duyguların insana özğü olduğunu kavratmak ve okurunu ikna etmek gayesi ile *Akıllı Pireler* adlı romanında yaşlı pirenin aracılığıyla şu bilgileri verir: “*İnsanlar, insanları sevmedikleri için öldürüyorlar. Çünkü insanın eti yenmez, derisi giyilmez. Ölüsü ise hiçbir işe yaramaz. Demek ki, insan, insanı etinden, derisinden ya da ölüsünden*

⁷¹ Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Divanı-İnceleme-I*, Ankara, 1990, 90.

yararlanmak için öldürmüyor. İnsanı, insan öldürmeye iten en önemli neden, sevgisizliktir.” (Akıllı Pireler, s.125) cümlesiyle yazar, hayvanların birbirleriyle savaşmadığını, söyleyerek daha önceki sözlerini ve görüşlerini desteklemektedir. Okur, bu bilgilerden hareketle, doğayı gözlemleyerek yazarın haklılığını fark edecektir. Nitekim, hırs, bencillik ve açgözlülük gibi duyguların insanı sevgisizliğe ittiğini düşünerek bu duyguları bastırma yoluna gidebilir.

Gülten Dayıoğlu, eserlerinde çeşitli konulara değinmiş ve bu konularda bilgiler vermiştir. Onun, bilgi düzeyinde değindiği konulardan biri de insanlığa düşünceleriyle, sözleriyle, buluş ve icatlarıyla katkılar yapan, bu günkü bilim ve teknolojiye ulaşmamızı sağlayan ünlü düşünürleri, bilim adamlarını, alimleri, bilginleri tanıtır. *Ölümsüz Ece* romanında Demoklit'i, anaksagoras'ı, Sokrat'ı (ÖE, s.140), Aristo'yu (ÖE, s.141), İbni Sina'yı (ÖE, 192-193), Gutenberg'i (ÖE, s.200-201), Edison (ÖE, s.202) gibi bilim ve düşünce adamları ve onların eserlerini, buluşlarını okurlarına eserinde sunar. Okur, bu bilgiler ışığında insanlığın aşama aşama gösterdiği gelişmeyi ve aşamayı öğrenecektir. Yazar, dünya bilim, ve felsefe tarihi hakkında okurlarını bilgilendirmiştir. Onun eserinde kullandığı bilgi düzeyindeki göstergeler ile okur, ünlü düşünürleri ve bilginleri tanır. Dayıoğlu, bilim tarihi hakkında bilgi vermeye *Ganga* romanında da devam eder. Yazar, Newton'u ve onun ortaya attığı çekim gücü kuramı hakkında bilgi verir: “*Bilgin Newton, on yedinci yüzyılda, dünya, ay, güneş ve gezegenler arasındaki çekim gücünü ifade eden yasayı bulmuştu. Kendisi, bu yasanın, Evrenin her yerinde ve tüm cisimleri için geçerli olduğunu varsayımını da ortaya atmıştı.*” (Ganga, 1996, s.99) bu bilgilerle okur, günümüzde kullanılan bilim yasalarını, kimlerin, nasıl ve ne zaman bulduğunu öğrenir. Bu bilgilenme okurun dikkatini bu alanlara da çekebilir. Merak ile başlayan bu ilgi çocuğun ileri yaşlarında amaç edineceği alan haline gelebilir.

Dayıoğlu, Kitaplar hakkında bilgi de verir. Okur'a niye kitap okuması gerektiğini *Suna'nın Serçeleri* adlı eserinde şöyle dile getirir “*Kitaplar bile iyiliği, doğruluğu ve insancıl olmayı öğretir.*” (Suna'nın Serçeleri, 1974, s.104) cümlesinden de anlaşılacağı gibi kitaplar, insanları iyiliğe, doğruluğa yönlendirir. Yazarın, romanlarının hitap ettiği kitle on iki – on dört yaş arası çocuklardır. Bu dönemde çocuklara, gerek aileleri gerekse öğretmenleri kitap okumaları yönünde tavsiyelerde bulunurlar, hatta bazen tatlı sert davranarak çocuğu kitap okumaya sevk etmeye çalışırlar. O, eğitimci yönünü ön plana çıkararak, çocuklara niçin kitap okumaları gerektiğini açıklar. Bu yaşlardaki çocuklar, anne babalarının ve öğretmenlerin kitap okumaları yönündeki baskıcı tutumlarına bir anlam verememektedir. Onlar, kitabın ne gibi bir fayda sağlayacağını görememektedirler. Dayıoğlu, çocukların kafalarındaki sorulara cevap vererek onları bilgilendirmiştir.

Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz çocuk romanlarında tıp alanıyla ilgili de bilişsel göstergelerin bilgi basamağı düzeyinde örnekler kullanmıştır. Yazar, *Akıllı Pireler* ve *Ölümsüz Ece* romanlarında hastalıklara yol açan “mikrop”u okuruna tanıtır: “...mikrop denen canlıyı tanıdım. Gözle görülmeyen bu yaratıklar, yaşamlarını bizim gibi asalak olarak sürdürüyorlar. Çoğu da insan vücudunda beslenip çoğalıyorlar. İnsanların etlerine, derilerine, kanlarına, ciğerlerine, beyinlerine, bağırsaklarına yerleşiyorlar. Bulundukları yeri yiyerek, beslenip çoğalmaya başlıyor. İşte o zaman insan hasta oluyor.” (Akıllı Pireler, s.79) cümlesinde de görüldüğü mikrobun insanı nasıl hasta ettiği, nasıl bir canlı olduğu okura tanıtılır. Böylece çocuk, gözüyle görmese de insanların hasta olmasına neden olan bu canlıyı tanır. *Ölümsüz Ece* romanında da mikroplara karşı insanoğlunun, ilaçlar ve aşılar geliştirdiğini öğrenmektedir: *Hastalıklara, “mikrop” denen, çok küçük canlıların neden olduğu saptandı. Ardından, bu hastalıkları yok edecek, ilaçlarla önleyici aşılar bulundu.* (Ölümsüz Ece, 1985, s.202) cümlesiyle de okur, aşılardan ve ilaçların insanı mikroplardan korumak için geliştirildiğini algılar. Okurun yaşı göz önüne alındığında o yaşlardaki çocukların bazı aşıları vurulmasını mecburidir. Devlet, okullarda bu aşıları çocuklara yapmaktadır. Böylece çocuk aşı vurulmasının kendi sağlığı için elzem arz ettiğini, yoksa vücudunun mikroplar karşısında savunmasız kalacağını öğrenmektedir. Yazar, sadece mikrobu tanıtmakla yetinmemiş insanın vücudunu oluşturan organları ve bu organlardan en çok hangisinin ilerleyen yaşlarda bozularak insanı hasta ettiğini söylemektedir: “İnsanların en çok bozulan organları, kalp, mide, karaciğer, böbrek ve akciğerlerdi.” (Işın Çağı Çocukları, s.95) bu ifadeden de anlaşılacağı üzere kalp, mide, böbrek, karaciğer ve akciğer insanların en önemli ve en hassas organlarıdır. Okur bu organların çok çabuk bozulacağını görerek, sağlığına dikkat etmesi gerektiği değerlendirmesinde bulunabilir. İleriki yaşlarda sağlık problemleri çekmemek için, bu organların rahatsızlanmasına neden olabilecek besinlerden uzak durmaya çalışabilir. Sağlıklı yaşamın, sporun, düzenli ve dengeli beslenmenin neden önemli olduğunu kavrayabilir.

Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz romanlarında, fen ve teknoloji dersine ait konular hakkında da bilgiler vermiştir. Böylece okurunun bilgi düzeyindeki eksikliklerini gidermektedir. Yazar, *Ganga* adlı romanında insanların ve tüm canlıların neden oluştuğu bilgisini verir: “Tüm canlılar gibi insanlar da hücrelerden oluşuyor.” (Ganga, 1996, s.152) cümlesiyle okur, insanların ve canlıların hücrelerden oluştuğu bilgisini okuruna vermektedir. Çocuk, kendisinin hücrelerden oluştuğunu öğrenerek varlığına karşı daha meraklı hale gelecektir. Dayıoğlu, bununla da yetinmez. Canlıyı meydana getiren hücrenin yapısından da bahseder: “İnsan varlığını oluşturan hücre zarları öylesine ince, öylesine dirençsiz ki!” (Parbat

Dağı'nın Esrarı, 1989, s.97) ifadesiyle hücrenin bir zarı olduğunu, hücrelerin dirençsiz yapılarda oldukları bilgilerini verir. Yazar, okurunu hücre konusunda bilgilendirmeye devam eder. *Ganga* adlı romanda hücrelerin çekirdekleri olduğunu ve bu çekirdeklerde olumlu ve olumsuz elektrik yüklerinin bir arada bulunduğunu söyler: “*Hücre çekirdeklerinde olumlu ve olumsuz elektrik yükleri bulunduğunu da biliyorsundur herhalde.*” (Ganga, 1996, s.152) Aynı eserde bu pozitif ve negatif elektrik yüklerine verilen adların ne olduğunu da söyler: “*Elektron ve pozitronlardan söz ediyor olmalısınız.*” (Ganga, 1996, s.152) cümlelerinde de görüldüğü gibi yazar, çeşitli eserlerinde hücreden, hücrenin yapısından, çekirdeğinden ve çekirdeğindeki elektrik akımlarından bahsederek okurunu adeta bir fen ve teknoloji öğretmeni gibi bilgilendirir. Dayıoğlu, sadece hücreyle yetinmemiş, diğer fen konularına da değinir. Periyodik tablo da bulunan Talyum elementini de tanıtır: “*Talyumun Atom numarası 81'dir. Bu yüzden uydu 81TA olarak anılacaktı.*” (Ganga, 1996, s.127) cümlesiyle çocuk Talyumun atom numarasını ve adını öğrenir. Bilgi düzeyindeki bu öğrenme onun dikkatini periyodik tablo da yer alan diğer elementlere çekebilir ve çocuk bu elementleri öğrenme yoluna gidebilir.

Yazar, uzay ve uzay teknolojisine de değinir. Güneş sistemini oluşturan gezegenlerin kaç tane olduğunu okuruna doğrudan bilgi vermek yerine romanda insanların uzayda yaptığı tarım küresini tanıtırken söyler. “*Güneş çevresindeki, bilinen dokuz gezegene, tarım küresi, onuncu gezegen olarak katılacak.*” (Işın Çağı Çocukları, s.17) cümlesiyle okur, uzayda güneş sistemini oluşturan dokuz gezegenin olduğunu, bu gezegenlerden birinin de dünya olduğunu, dünyanın hem kendi eksenini etrafında, hem de güneşin etrafında döndüğünü, gezegenlerin uzayda sonsuz kalacağını uzayda yer çekimi olmadığını öğrenir. Bu bilgi düzeyindeki öğrenmeler çocuğun dikkatini uzaya yani gökbilime çekebilir. O, insanların uzaya gitmekte kullandıkları uzay aracı hakkında da bilgi verir. “*Uzay aracı nükleer enerjiyle çalıştığı için yakıt sorunu söz konusu değildi.*” (Dünya Çocukların Olsa, s.36) ifadesini okuyan çocuk, uzay araçlarında yakıt olarak nükleer enerjinin kullanıldığını öğrenmektedir.

Sonuç olarak, yazar eserlerinde kullandığı bilgi düzeyindeki eğitsel göstergeler ile okurlarına fizik, kimya, tarih, astronomi, tıp ve felsefe gibi alanlarda bilgiler vermektedir. Böylece okurunu kültürel ve bilimsel olarak bilgilendirmektedir. Onun eserlerinde kullandığı bilgi basamağına ait bilişsel göstergeler ile okur, eğitim ve sosyal hayatında ihtiyaç duyacağı bilgileri edinmektedir. Nitekim okur, bu bilgilenme sayesinde edindiği kuramsal bilgileri bir üst basamaklarda kullanabilecektir.

3.3.3.1.2. Kavrama Basamağı

Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz romanlarında bilişsel göstergelerin kavrama düzeyindeki örnek olay ve durumlara da yer vermiştir. Bilgi düzeyindeki göstergelerin bir üst basamağı olan kavrama basamağında edinilen bilgiler düşünme gücüyle yorumlanır. Bireyin, bulunduğu şartlarda gelişebilecek olayları daha önce edindiği bilgiler yardımıyla anlamlandırabildiği basamaktır. Kişi, karşılaştığı olayların neden ve sonuçlarını bu basamakta belirler. Nitekim bu basamak daha önce öğrenilen bilgileri kendi düşünce ve zeka gücünün de yardımıyla harmanlayıp yeni bir tarzda sunabilmesidir. Okullarda öğrencilerin, öğretmenlerinin sordukları sorulara kendi ifade ve yorumlarıyla sınıfa aktarmaları yeni örnekler sunmaları, bu basamakta görülen özelliklerdir. Leyla Küçükahmet, kavram düzeyinde öğrencilerin bilgi düzeyinde edindikleri bilgileri kendi cümleleriyle ifade edebilmeleri, örnekleyebilmeleri, açıklayabilmeleri ve sınıflandırabilmeleri olarak tanımlanmıştır.⁷²

Gülten Dayıoğlu, çocuklara nasıl davrandıkları takdir de aileleri tarafından iyi bir çocuk olarak görülüp seviceceklerini farklı romanlarında verdiği örneklerle söylemektedir: “İyi kız olursan sana bebekler, elbiseler alacağım... diyordu.” (Fadiş, s.31) cümlesinde de görüldüğü gibi Fadiş’in yeni elbiselerinin ve oyuncaklarının olması için iyi bir kız olması gerekmektedir. İyi bir kız olması için de gerekli olan yaramazlık yapmamasıdır. Yazar, okuruna doğrudan yaramazlık yapan çocukları kimse sevmez demek yerine Fadiş, üzerinden yaramazlık yapılmaması halinde büyükler tarafından seviceceklerini söyler. Adı geçen eserin ilerleyen bölümlerinde sevilme şartı olarak yaramazlık yapmamayı, yani uslu durmak gösterilmiştir: “-Burada uslu durur, teyzeni üzmez, oğlumuz Hasan’la kavga etmezsen seni severiz.” (Fadiş, s.88) cümlesinde de anlaşılacağı üzere çocuğun sevilmesi için büyüklerini üzmemesi ve yaramazlık yapmadan uslu uslu oynaması gerekmektedir. Okur, yazarın bu örneklerini kendi anne ve babasının söylevleriyle karşılaştıracaktır. Arada kurduğu hazırlık onu edindiği bilgileri yeniden kurmaya itecektir. Yazar, okuruna daha önce edindikleriyle roman kişilerinden edindiklerini yorumlayıp bir çıkarımda bulunmasını sağlamak için *Dört Kardeştiler* romanında da benzer bir örnek durumla okurunu karşılaştırır: “Terbiyeli, çalışkan bir kız olursan, sana güzel giysiler, boncuklar, bilezikler alırım” (Dört Kardeştiler, s.132) ifadesiyle uslu olmak, kavga etmemek, terbiyeli olmak, çalışkan gibi özelliklere sahip olan çocuk, ailesi ve çevresi tarafından sevilir ve istekleri yerine getirilir. Okur, anne babasının ve etrafındaki büyüklerin sevgisini ve saygısını kazanmak, toplumda birey

⁷² Leyla Küçükahmet, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara, 1997, 13.

olarak yer edinebilmenin yazarın üzerinde durarak, belirttiği özelliklere sahip olmaktan geçtiğini kavrayacaktır.

Dayıoğlu, roman kişilerinin kavrama düzeyindeki yorumlamalarına da yer vererek okurlarında yeni bilgi öğrenmesi ve bu bilgileri yeni durumlarla ilişkilendirmelerini sağlamaktadır. *Dünya Çocukların Olsa* adlı eserinde dünya iki kutba ayrılır. Taraflar, birbirleriyle savaşmak üzeredir. Ancak tarihe savaşı başlatan taraf olarak geçmemek için birbirlerini kışkırtırlar. “*İnsanlık tarihinde savaş başlatan suçlu ülke durumuna düşmemek için saldırı bahanesi yaratmaya çalışıyorlardı.*” (*Dünya Çocukların Olsa*, s.18) cümlesiyle okur, savaşa karşı olan insanların da olduğunu ve tarihin savaşlara neden olan kişileri ve oluşları bir gün suçlayacağını kavrayabilir. Nitekim okur, sebepsiz yere kan döken insanların, kazansalar bile, bir gün tarih önünde kaybeden kişiler olarak görüleceklerini kavrayabilir, insan onuruna aykırı olan savaş ve silahlardan uzak durma eğilimi gösterebilir.

Toplumsal kurallar, küçük yaşlardan itibaren çocuklara kavratılmaya çalışır. Çocuk, bu kuralların neden var olduğunu sorgular. Kendisini kısıtlayan bu kurullarla yer yer karşı gelir, aykırı devinimlerde bulunur. Kişiye bu kurullarla ilgili bilgiler verildikten sonra, bireyin bunları kavraması için yararlı anlatılmalı, örnek olaylarla insan karşı karşıya getirilmelidir. Yazar, *Ben Büyüyünce* adlı eserinde bu durumu örneklendirir: “*Bilge kişi, yöneticinin sözünü kesti. "Kim olursak olalım. Toplumun kurallarına uymak zorundayız. Yoksa kargaşada yaşamın tadı kalmaz. Bir daha alışveriş için bu saatte gelmem."dedi.*” (*Ben Büyüyünce*, s.109) cümlesinden de anlaşılacağı üzere marketlerin açılış ve kapanış saatleri belirlidir. Bireyler, belirlenen saatler içerisinde alışveriş yapabilme haklarını sahiptirler. Belirlenen saatler dışında marketlerin alışveriş yaptırmaları yasaktır. İnsanların böyle bir talepte bulunmaları da yanlıştır. Roman kişisi bu kurulları bilgi düzeyinde bilmektedir. Market sahibi onu bilge biri olduğu için sever. Bu nedenle onun kapanış saati olmasına rağmen alışveriş yapmasına izin verir. Dayıoğlu buraya kadar okuruna bir gösterge sunmaktadır. Okur, bilge insanların toplumda saygı gördüğünü, kavrayacaktır. Daha önce kendisine okuması yönünde tavsiyelerde bulunan insanların söylediği bilgilerin haklılığını kavrayacaktır. Örnek cümle de roman kişinin toplumsal kurullarla ilgili yaptığı değerlendirme, kurulların neden konulduğu sorusuna cevap arayan bireyin öğrenebileceği en güzel bilgidir. Kurullar, toplumsal kargaşayı engeller. Okur, daha önce edindiği bilgiler ile roman kişinin söylediklerini bir araya getirip organize ederek kurulların birlikte, yaşamada son derece önemli ve gerekli olduğunu

kavrayabilmektedir. Nitekim, kavrama düzeyi, öğrenenin, öğrendiklerini organize edip anlamını bozmadan kendine özgü bir üslupla ifade etmesini içermektedir.⁷³ Kavrama basamağını bilişsel göstergenin diğer basamaklarından ayıran bazı özellikler var. Bu özelliklerden bir tanesi de öğrenilen bilgi ve becerilerin kullanılarak karşılaşılan problemleri çözmek.⁷⁴ Bu basamağın işleri arasındadır.

Yazar, kavrama basamağının bu özelliğine uygun bir cümleye *Akıllı Pireler* adlı romanında yer vermiştir: “*Annem, çocukluğumda boğmaca geçirmediğimi söylerdi. Demek gerçekmiş!*” (Akıllı Pireler, s.114) cümlesinde de görüldüğü gibi, roman kişisi çocukluğuyla ilgili bilgileri annesinden almaktadır. Roman kişisin, küçükken boğmaca hastalığını geçirmediğini annesinden öğrenmesi bilgi düzeyinde yer alan bir göstergedir. Kişi, annesi aracılığıyla bilinçlenmiştir. Birey, ilerleyen yaşlarda boğmaca hastalığına yakalanır. Bazı insanlar ise yakalanmaz. Bu hastalığa bir kere yakalanıp da atlatanların bir daha yakalanmadığını, öğrenenince annesinden edindiği bilgiler ile içinde bulunduğu hastalık durumu değerlendirerek, hastalığa niye yakalandığını kavrar. İnsan, 0-7 yaş arası dönemle ilgili pek bir şey hatırlamaz bu dönemle ilgili en doğru ve sağlıklı bilgileri anne ve babamızdan ediniriz. Bilgi düzeyinde olan bu kazanımlar, ilerleyen yaşlarda yaşanan olaylar veya durumlar ile birlikte ele alınarak, içinde bulunulan durum ve şartların nedenleri kavranabilir.

Kavrama basamağında kişi, öğrendiği bilgiyi başka bir şeyle ilişkilendirmeden anlar.⁷⁵ Bireyin, karşılaştığı bir olayı veya durumu her hangi bir bilgiye gereksinim duymadan kavramasıdır. Yazarın, *Suna'nın Serçeleri*, adlı eserinde kavrama düzeyinin bu özelliğine uygun örnek bir durum verilmiştir. *Sokaklarda kalan halk, kısa sürede Kızılay'ın çadırlarına yerleştirildi. Köy meydanında aş kazanları kuruldu. Köylülere yiyecek dağıtımına başlandı.* (Suna'nın Serçeleri, s.121) ifadesinde de anlaşılabacağı üzere roman kişisi Kızılay'ın görevlerini, amacını, niye var olduğunu yaşanan deprem sonrasındaki faaliyetlerini görerek, Kızılay'ın neden kurulduğunu kavratmaktadır. Kişi, birçok kurum ve kuruluşun neden kurulduğunu bilmeyebilir. Bireye, bu niçin oldukları konusunda uzun uzun bilgi düzeyinde bilgilendirmeler de yapılabilir. Bunun yanı sıra kişi, örnek olay veya durumlarda bu kuru veya kuruluşların yaptıklarını inceleyerek, görerek herhangi bir bilgiye gerek duymadan kavrayabilir.

⁷³ Davut Köğce, *ÖSS Sınavı Matematik Soruları ile Liselerde Sorulan Yazılı Sınav Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Karşılaştırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2005, 7.

⁷⁴ Davut Köğce, a.g.e. 7.

⁷⁵ Davut Köğce, a.g.e. 7.

3.3.3.1.3. Uygulama Basamağı

Birey, bilgi ve kavrama basamaklarında edindiği kazanımları, bu basamakta ilk defa karşılaştığı bir olay veya durumu çözüme kavuşturmada kullanmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta karşılaşılan durumun yeni olmasıdır. Eğer yeni bir durum değilse öncede yapılmış bir durum tekrar edilir, bu da bilgi basamağına girer.⁷⁶ Uygulama düzeyindeki bir davranışın gerçekleştirilebilmesi için bilgi ve kavram düzeyindeki davranışların önceden kazanılmış olması gerekir.⁷⁷

Gülten dayıoğlu, incelediğimiz çocuk romanlarında uygulama düzeyinde ki cümleler yer verilmiştir. Onun roman kişilerini, farklı konulardaki “uygulama” örnekleri karşımıza çıkmaktadır. *Ganga* romanında yarı insan yarı balık “Ganga”nın başından geçenler anlatılır. Ganga, Ganj Nehrindeki balıklarla iletişime geçer. Bu balıklar insana dönüşmenin yolunu aramaktadırlar. Ganga’dan yardım isterler. Ganga’da onlardan biridir. Onu, yumurta iken bir insanın rahmine yerleştirmişlerdir. Ganjlılar, Ganga’ya Beyin Kardeşliği ilkelerinden söz ederler. Ganga bu ilkelere hayran kalır. İnsanlığın bütün kötü duygularını, devinimlerini ortadan kaldıracak ilkelerdir. Ganga, bu ilkelere gönülden bağlanır ve insanların bu ilkeleri benimsemesi için çalışmaya başlar: “*Beyin kardeşliği ilkelerinin, gelecekte, insanlık için olumlu hizmetler yapmaya yönelik olduğunu de sezinleyecekler.*” (Ganga, 1996, s.62) cümlesinde de anlaşılabileceği üzere roman kişi bu ilkelerin olduğunu ve insanların bir gün bunu anlayacaklarını düşünür. Roman kişisi uygulama düzeyinde eylemlere geçer. Dünyanın daha güzel ve yaşanılabilir bir yer olması için bu ilkeleri kullanmaya başlar: “*Uygulama düzeyindeki davranışlar, daha önce öğrenilen kurumsal ifadeler ve genellemelerin (olgular, kavramlar, ilkeler, kurallar, kuramlar vs.) yeni durumlarda kullanılmasıyla ilişkilidir*”⁷⁸ Görüldüğü gibi roman kişisi önceden öğrendiği ilkeleri dünyayı değiştirmek için kullanmaya başlaması uygulama basamağına girmektedir.

⁷⁶ Kerem Çolak, *Tarih Dersi Sınav Sorularının Bloom Taksonomisinin Bilişsel alan Düzeyi Açısından Sınıflandırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Tarih Eğitimi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2008, 16.

⁷⁷ Erdoğan Erman, 2003 – 2006 Yılları Arasında Yapılan Orta Öğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme Sınavı’nda Yer Alan Tarih Bilimi Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Tarih Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, 10.

⁷⁸ <http://www.geocities.com/bilge17us/bloom.htm?200592005:2>

Uygulama basamağının diğer basamaklardan ayıran belli başlı özellikler bulunmaktadır. Bu özelliklerden bir tanesi: “Parçaları Düzenleme”⁷⁹dir. Yazar, uygulama basamağının bu özelliğine uygun çeşitli örneklemeler vermiştir eserlerinden. *Tuna’dan Uçan Kuş* adlı eserinde, İstanbul’da zenginlerin konaklarını soyan bir hırsız türemiştir. Padişah Behram’ı bu konuda görevlendirir. Behram, hırsızın hangi zamanlarda soygunları gerçekleştirdiğini araştırır. Elde ettiği bilgi parçalarını düzenleyerek: “*Behram bir hafta içinde zengin konaklarından birinin daha soyulacağını anladı.*” (Tuna’dan Uçan Kuş, 1992, s.62) cümlesinden de anlaşılacağı üzere roman kahramanı hırsızın ne zaman soygun yapacağını bulur. Hırsızı yakalamak için gerekli önlemleri alma uygulamasına gider. Kişi, edindiği bilgileri düzenleyerek uygulamaya geçmiştir. Bu basamakta kişinin, bilgileri yeni durumlarda kullanması şarttır. Roman kahramanı, hırsızın yakalama uygulamasına girmeseydi bilgi basamağında kalacaktı.

Yazar, eserlerinde uygulama basamağının hemen her özelliğine uygun örneklere yer vermiştir. *Ölümsüz Ece* romanında, Bayan Kazıbilimci, Ece’nin tacında bulunan şekillerin, eski milletlerin kullandığı hiyeografi yazısında çeşitli anlamlara geldiğini anlar: “*Bayan Kazıbilimci, birden bu halka ve çubukların hiyeroglif işaretlerine benzediğini sezinledi.*” (Ölümsüz Ece, 1985, s.28) ifadesinde de anlaşılacağı üzere Bayan Kazıbilimci şekillerin ifade ettiği gizli anlamı çözebilmek için resimlerin ifade ettikleri anlamları tek tek kağıda yazarak Ece’nin gizemini çözmeye çalışır. Bayan Kazıbilimcinin bu davranışı uygulama basamağına girer: “*Gizli Anlamları Hatırlama*”⁸⁰ uygulama basamağının başka bir özelliğidir. Bayan Kazıbilimci, şekillerin ifade ettiği anlamları hatırlayarak yazıyı çözme yoluna gitmiştir. Birey, hayatta benzeri durumlarla karşılaşabilir gösterilmeyen anlamı görerek, karşılaşılan durumu çözme yoluna gitmek uygulama basamağıdır. Derslerinde başarısız olan bir öğrenciye öğretmeninin, onu motive etmek ve başarısızlığını fark etmesini sağlamak amacıyla ondan uzak durmasını ele alalım. Çocuk, öğretmeni bir şey dememesine rağmen onun davranışının altında yatan “ders çalışmalısın” anlamını kavrayarak, öğretmeni gözüne girmek için tekrar çalışmaya başlaması uygulamaya girer.

Uygulama basamağının bir diğer özelliği de örnekleri görmedir.⁸¹ *Parbat Dağı’nın Esrarı* adlı eserinde insanlık büyük bir tufan yaşar. Bu tufan olayından bazı

⁷⁹ Davut Köğce, *ÖSS Sınavı Matematik Soruları ile Liselerde Sorulan Yazılı Sınav Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Karşılaştırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2005, 8.

⁸⁰ Davut Köğce, a.g.e. 8.

⁸¹ Davut Köğce, a.g.e. 8.

insanlar kurtulurlar. Kurtulanlar kendilerine kalan adını verir. Parbat Dağı'nda yaşamaya başlarlar. Ancak hava şartlarına yeni doğan çocuklar dayanamazlar. Daha önce hasta olan hayvanların yedikleri bir otun hasta olan çocukları da iyileştirebileceğini kavrarlar: “*Baba mavi çiçeklerin yavrusunu iyileştireceğini serinlemişti.*” (Parbat Dağı'nın Esrarı, 1989, s.57) cümlesinde de görüldüğü gibi roman kişisi kuşların iyileşmesi örneğini görerek, bitkiyi çocukları iyileştirmede uygular. Bu duruma benzer bir örnekte de *Fadiş*'i annesinin şehre götüreceğini anne ve babası konuşurken duymuştur. Bunu *Fadiş*'e söyledikten sonra kimseye söylememesini emreder. “*-Ben bilmem. Bunu da anamla babamdan duydum. Bu söylediklerimi anama deme. Beni döverler. O zaman ben de seni döverim.*” (*Fadiş*, s.154) cümlesinden de anlaşılacağı üzere, Hasan, daha önce benzer bir durum yaşamış ve anne babasının gizli konuşmalarını başkasına söyledi için dayak yemiştir olduğu muhtemeldir. Bu nedenle annesi duyarsa tekrar dayak yiyeceğini bilir. Bu kavrama düzeyinden hareketle, uygulama basamağına geçiş yapmış, *Fadiş*'i annesine duyduklarını söylememesi konusunda uyarılmış, hatta tehdit etmiştir. İki örnekte de görüldüğü gibi daha önceki örnek olaylar, yeni durumda bilgi olarak kullanılarak, kişiler yeni uygulamalara başlarlar. İnsan, çevresindeki olayları gözlemleyerek, benzer bir durumla karşılaşıncı, edindiği gözlem bilgileriyle uygulamaya geçebilir.

Sonuç olarak yazar kavrama düzeyindeki göstergeleri kahramanların devinimleri üzerinden okurlarına vermektedir. Nitekim, okur bilgilerin kavrama düzeyinde nasıl işlenilip kullanıldığını algılamaktadır. Böylece kavrama düzeyindeki davranışlarını fark edecektir.

3.3.3.1.4. Çözümleme Basamağı

Analiz basamağı olarak da adlandırılan bu basamakta bütün parçalara ayrılır ve incelenir. Bu basamakta birey edindiği bilgileri meydana getiren olguları birbirinden ayırır elde ettiği verilerin bütünle olan ilişkisini değerlendirir. Leyla Küçükahmet, bu basamağı Analiz basamağı olarak adlandırır: “Öğrenci bütünü açık olarak görür. Analiz eder, kritik eder.”⁸² Kişiden bu seviyeden istenen bilgiyi anlamlı parçalara ayırabilen olay ve olguları analiz edip aralarındaki benzerlikleri ve

⁸² Leyla Küçükahmet, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara, 1997, 13.

farklılıkları ortaya koyabilme⁸³ becerilerini kazanabilmesidir. Bölümler arası ilişkilerin saptandığı basamaktır.⁸⁴

Gülten Dayıoğlu, üst düzey bilgi ve beceri gerektiren bu basamağa ait eğitsel göstergelere incelediğimiz çocuk romanlarında çok sık olmamakla birlikte yer yer örnek durumlar vermiştir. *Ben Büyünce* romanlarında iki aile arasında kan davası vardır. Sıra Sınıkçılardadır. Ancak Sınıkçıların erkekleri öç almak istemez. Sınıkçıların annesi oğlu İsmail'in kanına girerek Ayıngaçlardan iki kişiyi öldürtür. Bunun üzerine sıra Ayıngaçlara geçer. İsmail'in abeyi eşiyle birlikte Almanya'ya kaçar. Babası Nalbant Nuri eşi ve torunu Erekle birlikte İstanbul'a kaçar. Yaşlı kadın köyünden, oğullarından ayrılmanın acısıyla dövünür durur. Onun bu dövünmelerine kızan Nalbant Nuri, içinde bulundukları durumu çözümlemesini yaparak senin yüzünden bu hale geldik der: "*Hep, senin yüzünden oldu bu işler. Evimiz yuvamız dağıldı. Ocağımız söndü. Köksüz ağaçlar gibi kalakaldık buralarda. Her soluk alışında öç almayı aşıladın çevrendekilere. İsmail, senin isteğinle iki cana kıydı. Mehmet ise, elin gurbetinde çile dolduruyor. N'olurdu beni dinleyip de kesip atsaydın kan davası.*" Diyordu. (*Ben Büyüyünce*, s.58) cümlesinde de görüldüğü gibi roman kişisi içinde bulunulan durum bütününe parçalarına ayırarak analiz etmektedir. En son cümlede de bütünün kendisini söylemiştir. Roman kişisinin yapmış olduğu çözümlemeyi gören okur, kendisi de şar etrafındaki olaylara benzer bir çözümleme yoluna gidebilir. Bu örnekte roman kişisi verilen olaylarla genellemeye gitmiştir.⁸⁵

Çözümleme basamağının özelliklerinden bir tanesi de eski fikirleri kullanılarak yeni fikirler üretmektir.⁸⁶ *Işın Çağı Çocukları* adlı eserde yazar bu çözümleme basamağının bu özelliğine uygun bir cümle kurmuştur: "*Belgeliklerden çıkarılan, planlar ve haberleşme bantları, bu bilgilerin önderliğinde değerlendirildi. Bu bilgilerden yararlanılarak tarım küresinin girişine kenetlenilebilecek bir uzay aracı yapımına başlandı.*" (*Işın Çağı Çocukları*, s.110-

⁸³ Kerem Çolak, *Tarih Dersi Sınav Sorularının Bloom Taksonomisinin Bilişsel alan Düzeyi Açısından Sınıflandırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Tarih Eğitimi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2008, 17.

⁸⁴ Erdoğan Erman, *2003 – 2006 Yılları Arasında Yapılan Orta Öğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme Sınavı'nda Yer Alan Tarih Bilimi Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Tarih Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, 12.

⁸⁵ Davut Köğce, *ÖSS Sınavı Matematik Soruları ile Liselerde Sorulan Yazılı Sınav Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Karşılaştırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2005, 8.

⁸⁶ Davut Köğce, a.g.e. 8.

111) cümlesinden de anlaşıldığı gibi insanlar onlarca yıl önce izini kaybettikleri tarım küresini yeniden bulurlar. İçeriye girmek için tarım küresiyle ilgili bilgileri içeren eski kaynaklar başvururlar. Bu bilgilerden yola çıkarak giriş yolunu tespit ederler. Çözümleme basamağındaki bireyden, farklı alanlara ait bilgiler arasında bağlantı kurması da beklenir. Bu özelliğe uygun bir davranışı *Ölümsüz Ece* romanında Bayan Kazıbilimci gösterir. “Bayan Kazıbilimci, kadın başı yontusunu gözlerinin önüne getirip Ece’nin yüzüyle karşılaştırmaya çalışıyordu.” (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.38) ifadesinden de anlaşılacağı üzere roman kişisi arkeoloji ve tarih bilimlerine ait bilgileri, insan yüzü üzerinden bileştirmeye, bağlantılandırmaya çalışmaktadır. Öğrenciler, özellikle mihver ders olan Türkçe’de öğrendikleri anlatım ve imlayı diğer derslerle ilişkilendirip, derslerde de kullanmaları da çözümleme basamağının bu özelliğine uygun bir özelliktir.

Çözümleme basamağındaki kişi bilgiyi “sebepe sonuç öncelik ilişkisi içerisinde ortaya koyma”⁸⁷ becerisini gösterir. *Midos Kartalı’nın Gözleri* adlı eserinde yazar, bu özelliği içeren örnek bir duruma yer vermiştir: “*Keçilerin kaybolduğu yeri buldu. Kalın bir çomakla dürtte dürtte makilerin tabanını incelemeye girişti. Çok geçmeden kendini yerin beş altı metre altında, geniş bir alanda buldu.*” (*Midos Kartalı’nın Gözleri*, 1991, s.28) cümlesinden de anlaşıldığı gibi roman kahramanı Adem, keçilerin kaybolduğu yeri merak edip inceleyerek, keçilerin neden kaybolduğunu tespit eder. Kişi, sebeplerden sonuçlara ulaşır. Bir olayın önce sebepleri ortaya koyulmalı bu sebeplerden hareketle sonuca ulaşılmalıdır. Adem, koyunların kaybolmasını sebep olarak ele almış, uygulama düzeyinde zemini incelemeye başlamış, ardından da yerin altında gizli bir sığınak bulmuştur. Bireyler, hayatta karşılaştıkları olayların sebeplerini belirlemeli bu sebeplerden hareketle sonuca ulaşmaya çalışmalıdır. Birey karşılaştığı yeni bir durumu veya olayı neden ve sonuçlarla giderse çözümleme basamağında bir davranış yaptığı görülür. *Ölümsüz Ece*, adlı romanda roman kişisi yeni bir değişkenle karşılaşır: *Geçmişte katıldığım kazılarda, kayalara oyulmuş pek çok gömüt gördüm. Ama onlar, bunlar gibi kaba saba granit parçaları değildi.* (MKG, 1985, s.85) cümlesinden de anlaşılacağı üzere Bayan Kazıbilimci yeni bir değişkenle karşılaşmıştır, bunu daha önce karşılaştığı değişkenlerle karşılaştırıp farklılığını ortaya koyar. İnsan, bir nesneyi tanımlama yoluyla hafızasında yer edinmesini sağlar. Bu basamakta insanlar ilk kez karşılaştıkları durumları neden ve sonuç ilişkisi içerisinde ele alıp, tanırlar.

Sonuç olarak, okur çözümleme basamağına ait özellikleri almaktadır. Yazar, eserlerinde bu basamağa ait örneklerle yer vererek okurunun yaşadığı olaylar

⁸⁷ Davut Köğce, a.g.e, 9.

karşısında izleyeceği çözüm bulma veya neden-sonuç belirleme yollarını fark etmektedir.

3.3.3.1.5. Bireşim Basamağı

Sentez basamağı olarak da adlandırılan bu basamakta, çözümleme basamağında elde edilen ürünlerden yeni bir sonuca varılır. Birey özgün bir bütün ortaya çıkarır. “Sentez fikir ya da öğeleri belli bir ilişki ve kurallara göre birleştirip yeni bir bütün oluşturma yeteneğidir.”⁸⁸ Bu basamakta öğrenci kendisi yeni bir ürün ortaya koyar. Türkçe derslerindeki kompozisyon soruları bu basamağa girer. Bu basamakta bireylerden oyun, öykü, deneme yazmaları istenir.⁸⁹ Leyla Karaahmet’e göre Sentez basamağındaki bir öğrenci; birleştirir, fikir ileri sürer, yeniden düzenler.⁹⁰

Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz çocuk romanlarında bu basamağın özelliklerini taşıyan yargılar kurmuştur. Bireşim basamağında birey, fikirler arasında karşılaştırma ve ayırım yapma⁹¹ becerisine sahip olmalıdır. Yazarın eserlerinde bireşim basamağının bu özelliğine giren çeşitli cümleler vardır. Gülsüm Kadın, Fadiş’in babası Kamil Bey’in teyzeoğlu’nun eşidir. Gülsüm kadın ile eşinin çocukları olmamaktadır. Kamil Bey Cemile’yi boşanmaya ikna edebilmek için Fadiş’i kaçıır ve teyzeoğluna evlatlık verir. Cemile, kızı Fadiş’in izini araya araya bulur. Gülsüm kadından kızını ister. Aralarında bir tartışma çıkar. Komşularda bu tartışmayı izleyerek taraf olurlar. Yaşlı bir kadın: “-Haklı garip, diyorlardı. Baksana, evlat diye kuş gibi çırpınıyor. Gülsüm kadının çocuğu olmadığı için, Cemile’nin yüreğindeki ateşi anlayamaz.” (Fadiş, s.40) cümlesinden de görüldüğü gibi yaşlı kadın, iki tarafın da söylediği sözleri dinleyerek, bu sözleri birbirleriyle karşılaştırır. Ve fikirler arasında bir ayırım yaparak Cemile’yi haklı bulur. Kadın, bireşim basamağında uygun bir çıkarımda bulunmuştur. Okur, kadının bu tutumundan yola çıkarak farklı fikirleri dinleyebilir, bu fikirler arasında karşılaştırma yapabilir. Yazar, okurlarında yukarıda belirttiğimiz özelliğe uygun bir kişilik özelliği geliştirmek için diğer eserlerinde de benzer özelliği taşıyan örnekler vermiştir. *Dört Kardeştiler*, romanında Feten ve kardeşlerinin babaları ölünce Muhtar, Feten’in iki kız kardeşini evlatlık vermeyi düşünür. Karakol komutanı da evlatlık çocuk isteyince fikrini hayata geçirmeye

⁸⁸ <http://www.geocities.com/bilge17us/bloom.htm?20059.2005:2>

⁸⁹ Ersan Sözer, *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi*, Eskişehir, 1998, 87.

⁹⁰ Leyla Küçükahmet, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara, 1997, 13.

⁹¹ Davut Köğce, *ÖSS Sınavı Matematik Soruları ile Liselerde Sorulan Yazılı Sınav Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Karşılaştırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2005, 9.

çalışır. Ancak kardeşleri birbirinden ayrılmamak için direnirler. “*Muhtar ağlaşmaları görünce, bu işten vazgeçmeyi düşündü. Sonra karakol komutanını anımsadı. Ona da sık sık işi düşüyordu. Bu işi görmezse komutanla aralarının açılacağını biliyordu. Bu yüzden kızları yeniden sıkıştırmaya başladı.*” (Dört Kardeşiler, s.93-94) cümlesinde de görüldüğü gibi Muhtar, çocukların ayrılma fikrine karşı “birlikte olma” fikirleri karşısında önce bocalar ancak karakol komutanı ve onunla kurduğu ilişkiyi gözünün önüne getirir. Komutana karşı çıkarsa köylünü sıkıntı çekebileceğini düşünerek fikirler arasında bir ayrım yapar ve iki kızı evlatlık verir. Benzer cümleler yazarın incelediğimiz diğer eserlerinde de karşımıza çıkmaktadır (Dünya Çocukların Olsa, s. 66).

Bireşim basamağında birey farklı bilgileri birleştirerek anlar. Bilgiler oluşturabilme becerisine sahiptir.⁹² *Parbat Dağı’nın Esrarı* adlı eserde, genç bitki bilgini çocuk, çiçeklerin nasıl daha canlı açabileceklerini komşularına açıklar: *Çiçekleri sevmek mi istiyorsunuz? Sokaklarınızı çiçeklendirirken sadece yarış kazanmayı düşünmeyin. Çiçeklere hizmet etmekten hoşlanmaya çalışın. Bu uğraştan mutlu olun. Bu duygularınızı çiçekler çabucak sezinler. O zaman fideleriniz coşkuyla boy atar. Çiçeklerinizin renkleri daha bir gözalcı olur.*” (*Parbat Dağı’nın Esrarı*, 1989, s.15) ifadesinden de anlaşılacağı üzere genç bitki bilgisini sevgi, çalışmak, sezgi, his, çiçeklerin yeşermesi ve açması gibi farklı bilgileri bir araya getirerek anlamlı bir bütün oluşturmuştur. “Çiçeklerin yeşerip, güzelleşmesi için sevgi ve emek verilmelidir.” Bilgisini okuruna vermektedir. *Ganga* adlı eserde de farklı fikirlerin bira araya getirilmesiyle bütün bir bilgi oluşturulmuştur. Ganga, Ganjlı balıklarla birilik olup, insanların değişim göstermesini sağlamaya çalışır. Zaman zaman doğru yapıp yapmadığı şüphesine düşer. Bunun üzerine tuna balığı ona şöyle der: *Yaptığımız iş kötü ve insanlık için zararlı olsaydı, Tanrı seni Ganj’da yok ederdi. Oysa, kıyıya çıkardı. Nine seni besleyip büyüttü.* (*Ganga*, 1996, s.48) cümlesinden de anlaşılacağı üzere Ganga’nın varlığı, hayatı, nehirden kurtulması, ninenin onu büyütmesi, gibi nedenler bir araya getirilerek onun insanlığa faydalı olacağı fikri ortaya çıkmıştır. Okur, olayları neden ve sonuçlarıyla ele alarak değerlendirebilir. Bu değerlendirme sonucunda yeni bütün bilgilere ulaşabilir. Bizce yazar, okuru bu konuda bilinçlendirmektedir. Yazar, bu bilinçlendirmeyi sağlayabilmek için Dört Kardeşiler, Işın Çağı Çocukları, Ganga, Ölümsüz Ece ve Midos Kartalı’nın Gözleri gibi eserlerinde benzer örnekler kullanır.

⁹² Davut Köğce, a.g.e. 9.

Bireşim basamağının bir diğer özelliği de savunulabilir tartışmalara dayalı olarak seçim yapmadır.⁹³ *Ölümsüz Ece* romanında küçük Ece'nin üç bin yıllık hayat hikayesi anlatılır. Ece, eski insanların tanrılara bakış açısını şöyle dile getirir: *Onlar, insanlardan hoşnut olamazlarsa, üstümüze; hastalık, kılık, deprem, kasırga, sel belalarını salarlardı. Daha da öfkelenirlerse, ülkemizi yerle bir edebilirlerdi. Bunları bildiğimizden, tanrıları kızdırmamak için elimizden geleni yapardık.* (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.175) cümlesinde de görüldüğü gibi doğal afetler, hastalıklar, belalar, hepsi Allah'ın gücü ve kudretindedir. Bu yüzden insanlar onu kızdırmamaya çalışmışlardır. Ece'nin bu düşünceleri, farklı tepkilerde olsa savunabilir bir düşüncedir. Bizim inancımıza göre Allah, çeşitli kavimleri kendisine kulluk etmekten yüz çevirdikleri için cezalandırmıştır. Kur'anda geçen Lut ve Nuh surelerinde Allah'ın cezalandırması anlatılmaktadır. Roman kahramanı insanların do dönemde de cezadan kurtulmak için tanrılara boyun eğme seçimi yaptıklarını söylemektedir. Okur, bu basamaktaki bu örneklerden yola çıkarak farklı fikirleri görmeyi, bu fikirleri bir arada değerlendirmeyi, fikirleri harmanlayarak bütün bilgiler oluşturmaya, çeşitli fikirleri karşılaştırabilmeyi ve bunlar arasında seçim yapabilmeyi kavrar. Nitekim, hayatta ikilemde kaldığı durumlarda bireşim basamağına başvurabilir.

3.3.3.1.6. Değerlendirme Basamağı

Bilişsel alanın en üst basamağıdır. Değerlendirme basamağında yeni bir yargıya varılır. Okur, bu basamakta kendisine sunulan bilgileri onaylayabilir, redde de bilir. Daha önceki beş basamak sonucunda edindiği yargıları okur bu basamakta işleme koyar. Bu reddetme, onaylama, kınama, olabilir. Bu basamakta gerçekleştirilen bilişsel süreçler insanın herhangi bir konuyu savunma veya reddetme becerilerini geliştirir.⁹⁴

Ölümsüz Ece romanında, roman kahramanı üç bin yıllık hayat tecrübesiyle kötülük üzerine bir değerlendirme de bulunur: *“Kimse, bile bile kötü değildir. Her kötülük, bilgi sanılan bilgisizlikten kaynaklanır.”* (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.141) cümlesinden de anlaşılacağı üzere roman kahramanı daha önce edindiği bilgi, kavram uygulama, analiz ve sentez basamaklarındaki bilgiler ışığında bir sonuca varır. *“Kötülüğün sebebi bilgisizliktir.”* İnsan tecrübelerinin ışığında birçok kez sonuca varmak, hükümde bulunmak değerlendirme düzeyinin özelliklerinden biridir. Değerlendirme basamağındaki bireyin geçirdiği bilişsel süreçlerden biride

⁹³ Davut Köğce, a.g.e. 9.

⁹⁴ Yaşar Aydemir – Ömer Çiftçi, “Edebiyat Öğretmeni Adaylarının Soru Sorma Becerileri Üzerine Bir Araştırma” (Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği), *YYÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, c.V, s.II, Haziran 2008, 108,

karşılaştırma yaparak bir hükümde bulunmadır. *Ölümsüz Ece* romanında yazar, insanların bir değerlendirmesini roman kişinin ağzından yapar: “*İnsanoğlu gerçekten, akıllı, çalışkan, yetenekli ve atılgan. Bu yetileriyle onur verici bir uygarlık düzeyine ulaştı. Ama, yine de insanlık, yüzyıllardır arayıp, durduğu doygunluğu ve erinci, bulabilmiş değil.*” (Ölümsüz Ece, 1985, s.204) cümlesinde de görüldüğü gibi insanlık tarih içerisinde çeşitli evreler geçirerek büyük bir medeniyet haline gelmiştir. Bütün bu güzel gelişmelere rağmen, insanın yüzü doymadı bu doygunluğa ulaşmadığı içinde savaşlar, günümüzde bile devam etmektedir. Bu basamakta birey eleştiride yapar. Yazar, savaşlar ve savaş çıkartan insanları *Ben Büyüyünce* adlı eserinde değerlendirir: “*Süslü saraylar, görkemli tapınaklar, dağ gibi kaleler yapıyor özene bezene. Sonra bir gün, gözünü kırpmadan yok ediyor yaptıklarını. “Düşünebilse” insan, insan emeğinin övüncü olan bunca değere kıyabilir mi?”* (Ben Büyüyünce, s.11) ifadesinden de anlaşılacağı üzere insan bir yandan yapmakta bir yandan da yaptıklarını yıkmaktadır. Bu durum insanın doygunluğa ermediğinin açık ve net bir göstergesidir.

Uzun seneler uğraşarak kurulan medeniyetler, savaşlarla, silahlarla yok edilmektedir. Yazar, eleştirilerine, insanların birlikte yaşamak adını koydukları kurallar üzerinden devam eder: “*Başka bir deyişle, tuzaklar hazırladık kendimize. Sonra bunların içine girip tutsak olduk, uygarlık gereği diye diye. Her gün biraz daha özgürlüğümüzden olduğumuz aklımızın köşesinden bile geçirmedik.*” (Dünya Çocukların Olsa, s.50) bu cümleden yola çıkacak olursak, roman kişileri uygarlık adı verilen ve insanın özgürlüğünü kısıtlayan kuralları eleştirirler. Bu eleştiri kabul etmeme reddetme değerlendirmesidir. Bu basamaktaki bir birey çeşitli bilişsel süreçler yaşayabilir. Okur, kurallar, savaşlar, silahlar üzerine düşünmeye itilmiştir. Bu düşünme süreci sonunda bir değerlendirmede bulunulmaya ‘kabul etme’ ya da ‘reddetme’ değerlerinden birini benimseyecektir.

Ben Büyüyünce adlı romanda roman kahramanı ve kardeşleri babaları ölünce ortada kalır. Köylü onlara bakar. Ancak bu durum onların zoruna gider. Roman kahramanı Feten, bir değerlendirme de bulunur: “*-Kimseye muhtaç olmak istemezdim. Baban sağ olsaydı, bu duruma düşmezdik. O ne yapar ne eder, sizi beslerdi...*” (Dört Kardeşiler, s.87) cümlesinden yola çıkacak olursak anne ve baba, çocuklarını koruyan kollayan kişilerdir. Baba, evin geçimini sağlayan temel Direktir. Babanın, ölümü veya sakatlanması aileyi zor duruma sokabilir. Nitekim Feten ve kardeşleri köylünün eline bakar olmuşlardır. Roman kişinin yaptığı bu değerlendirme de babanın aile içindeki rolü ve etkisi ortaya koyulmuştur. Okur, roman kahramanının bu değerlendirmesine bakarak, kendisi de bir değerlendirmede bulunabileceği gibi, romanda geçen yukarıdaki değerlendirmeyi kabul edip babasının

varlığının önemini yokluğunun en getirip ne götüreceğini düşünebilir. Bizce yazar bu örneği vererek küçük okurlarında “baba” sevgisinin gelişmesini amaçlar.

Sonuç olarak, Dayıoğlu’nun incelediğimiz romanlarındaki bilişsel göstergelerin basamaklarına giren çeşitli örnekleri göstererek, onun çocukları biliş düzeyinin her basamağında eğitmeyi amaçladığını söyleyebiliriz. Burada, bütün bilişsel göstergelere yer vermemiz mümkün olmadığı için onun en çok kullandığı, okurlarına bilişsel düzeyde kazandırmak için uğraştığı en genel göstergeleri üzerinde durduk. Yazar, eserlerinde çocukları bilişsel düzeyde geliştirmek ve onları eğitmek için çok fazla sayıda bilişsel göstergelere yer vermiştir. Bizce o, okurlarını gerçek hayata hazırlama gayesi içindedir.

3.3.3.2. Duyuşsal Göstergeler

Duyuş kelimesi Türkçe Sözlükte; “1. *Duyma işi veya biçimi. 2.Seziş*”⁹⁵ anlamlarında tanımlanmıştır. Duyuşsal alan, ilgi, tutum ve özgüven gibi farklı duygu ve davranış niteliklerini kapsayan insan nitelikleridir. Bu alanla ilgili özellikler doğrudan gözlenemezler. Nitekim bu alanla ilgili bilgi sahibi olabilmek için işaret özelliği taşıyan belirtkelere anlam verme gerekir.⁹⁶ Duyuşsal alan, iyi ve kötüyü belirleyen ahlak ve etik kavramlarıyla ilgili bir alandır.⁹⁷ Kısaca duyuşsal özellikler doğrudan gözlenemeyen ve kişinin uzun süre farklı koşullar altında gözlenmesi ile veri elde edilebilecek özelliklerdir. Duyuşsal alana ait göstergeler insanların duyularına hitap ettiği için hatırlanılması daha kolaydır. Yüksel ÖZDEN’e göre duyular ile bağ kurduğumuz olayları daha kolay hatırlarız.⁹⁸ Tekin’e göre, (1996:209) duyuşsal alandaki kişinin çevresiyle kurduğu etkileşimin ürünüdür. Bu alanda tek bir doğru yoktur. Nitekim Duyuşsal hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını ölçmek oldukça zordur.⁹⁹ Duyuşsal göstergeler yazınsal ürünlerin nitelikli olup olmadıklarını anlamamıza yardımcı olurlar. Çünkü bir sanat yapıtını değerlendirirken bizi etkileyip etmediğini hislerimizde, duyarlılığımızda, imge dünyamızda karışıklığa sebep olup olmadığına, oluyorsa da çağrıştırdığı şeyi hissedebiliyor muyuz ona bakarız.¹⁰⁰ Bizde eserle ilgili bu hisleri uyandıranlar da eserde geçen duyuşsal göstergelerdir. Nitekim duyuşsal göstergeler okurun duyularına hitap ederler. Duyuşsal alanla ilgili göstergeler beş alt basamağa ayrılırlar.

⁹⁵TDK, Türkçe Sözlük, Ankara, 2005, 582.

⁹⁶Durmuş Ali Özçelik, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara, 1992, 28.

⁹⁷ Hasan Bacanlı, *Duyusal Davranış Eğitimi*, Ankara, 1999, 6.

⁹⁸ Yüksel Özden, *Öğrenme ve Öğretme*, Ankara, 2003, 44.

⁹⁹ Halil TEKİN, *Eğitimde Ölme Ve Değerlendirme*, Ankara, 1996, 209.

¹⁰⁰ Partice Pavis, “Gösterimlerin Çözümlemesi”. (çev.Şerif Aktas), Ankara, 2000, 262.

3.3.3.2.1. Alma Basamağı

İnsanın, bir devinimi gerçekleştirebilmesi için önce o devinimi duyuşsal olarak fark etmesi gerekir. Kişi, farkında olursa duyuşsal olarak açık hale gelir. Böylece almaya açık hale gelen insan, fark ettiği uyarıcıyı almaya yönelebilir. Birey, uyarıcıyı alabileceği gibi almayabilir de. Bütün bu işlemler, duyuşsal göstergenin ilk basamağı olan “*alma basamağı*”nda gerçekleşir. Bireyin gösterdiği ilk tepkidir. Bu basamakta insan farkına varır, hatırlar. Bireyin herhangi bir şeyi denetimli olarak seçmesidir.¹⁰¹

Gülten Dayıoğlu, 12-14 yaş arası çocuk romanlarında duyuşsal göstergelerin alma basamağına ait çeşitli göstergeler kullanmıştır. İlk çocuk romanı olan *Fadiş*’i incelediğimizde, bu basamağa ait şu göstergeleri açıkça görmekteyiz: “-*Sen bu takıntın ve dik kafanla, hiçbir yere sığınamazsın. Haydi uğurlar olsun, dedi.*” (*Fadiş*, 1971, s.30) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere, insan sosyal hayatta dik kafalı, başına buyruk davranmamalıdır. Kişi, çevresindekilerin sözlerine de kulak vermelidir. İnsan, hangi konuda olursa olsun dik başlı olmamalıdır. Kendi bildiğinden şaşmayan ve başka fikirlere kapalı olan birey, gelişen dünyanın gerisinde kalır. Nitekim kendi bildiğini okuyan, başkalarının fikirlerinden yaralanmayanlar gelişime kapalı insanlardır. Bilgi toplumunda dünya, hızla değişmektedir. Dünyayla birlikte bilgiler de hızla değişip yenileşmektedir. Kişi, daima öğrenmeye açık olmalıdır. Başkalarının fikirlerini dikkatle dinlemelidir.

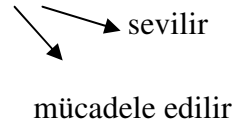
Adı geçen eserin ilerleyen bölümlerinde, “*Bana annem pek çok şey yollamıştı. Yağmurluğu da giymek istemem açgözlülüktü, değil mi?*” (*Fadiş*, 1971, s.103) cümlesini de ele alıp incelersek, yazarın insanın elindekilerle yetinmeyi bilmesi gerektiği fikrini, okuyucunun duyuşsal olarak almasını beklediğini görmekteyiz. Kişi, hep daha fazlasını isterse hayattan zevk alamaz. İnsanın yaşadığı hayatta mutluluk duygusunu tadabilmesi için her şeye sahip olduğunu hissetmesi gerekir. Oysa açgözlü biri, hep bir şeylerinin eksik olduğunu düşünür. Açgözlülük, bireyin çevresindeki insanları kıskanmasına sebep olur. Nitekim kıskanç biri toplumda sevilmez. Açgözlülük kıskançlık duygusunu tetiklediği için insan önce yetinme duygusuna sahip olmalıdır. Açgözlü insan, daha fazlasını ister. Bu özellikteki kişiler için istemenin sonu yoktur. Bütün dünyanın sahibi dahi olsalar doymazlar.

¹⁰¹ Eda Özçelik, *Türkiye’de Çocuk Yazını Ürünlerinde Eğitimsel Göstergeler*, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2007, 127.

Gülten Dayıoğlu, *Akıllı Pireler* adlı romanında da, duyuşsal göstergelerin alma basamağına ait örnekler yer vermiştir. Akıllı Pireler adlı romanda pireler kurultayında pireler arasında şu diyalog geçer: “Onlara karşı çıkacağınıza anlattıklarını hoşgörüyle dinlemeniz gerekirdi.” (*Akıllı Pireler*, 1982, s.60) cümlesinden karşıdaki insanın hoşgörüyle dinlemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Birey, herhangi bir konu hakkında yanlış bilgi sahibi olabilir. Bunun yanında, savunduğu fikirler tamamen hatalı da olabilir. İnsan, karşıdaki kişiye hoşgörülü olmalı ve onu dinlemelidir. Hoşgörünün olmadığı toplumlarda çatışma ortamı meydana gelir. Birbirini dinlemeyen kişiler, birbirine düşman olurlar. Bu düşmanlık zamanla çatışmaya dönüşür. Toplumsal düzenin korunması ve fikirlerin tanınması için insanlar karşılıklı diyaloga geçerek birbirlerini dinlemelidirler. Böylece karşısındakilerin farklı fikirlerini anlayan bireyler yetişir. Nitekim fikirler aracılığıyla kişiler yakından tanınır. Birbirlerinin fikirlerini bilen ve birbirlerinin kişiliğini öğrenen insanlar, toplumsal hoşgörü ortamının oluşmasını sağlarlar. Bu sayede, toplumda gerilim ortadan kalkar. Kişinin fikirleri yanlış da olsa, her yanlışta bir doğru mutlaka vardır. Bireye, yanlış bildiğini söylemekle, onun yanlışında ısrar etmesine sebep olunur. Yazar, hoşgörü duygusunu fark ettirmeye çalışmaktadır. Romanın ilerleyen sayfalarında da bu fikri başka örneklerle destekler: “Herkesin düşüncesini saygıyla karşılamalıyız. Pireliğe bu yakıştır...” (*Akıllı Pireler*, 1982, s.61) cümlesinde, insanlığa yakışanın farklı fikirlere saygı duymak olduğu açıkça gösterilmektedir. Demokratik bir ortam oluşturarak herkesin düşüncelerini özgürce söylemesini sağlamak gerekmektedir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde roman karakterlerinden pirenin başından geçen bir olayı anlatmasıyla, okuyucuya, *alma basamağına* ait yeni bir duyuşsal gösterge örneği sunulmaktadır:

“Ama yaşamı çok çok seviyordum. Bu nedenle her zorluğa göğüs gerdim.” (*Akıllı Pireler*, 1982 s.76) yaşamak(gösterilen) → güzeldir

Yukarıdaki cümleden hareketle, ‘yaşamak’ duygusunun ne kadar değerli olduğu anlaşılmaktadır. İnsan, dünyaya yaşamak için gelmiştir; bu yüzden hayata sıkı sıkıya bağlanmalıdır. Yaşamını en iyi şekilde sürdürmek için var gücüyle çalışmalıdır. Bazıları, hayatta karşılaştıkları güçlükler karşısında umutsuzluğa kapılmaktadırlar. İçine düştükleri bu umutsuzluk duygusu ile yaşamaktan sıkılmaya

başlarlar, hatta bazen yaşamak dahi istemezler. Nitekim hayat mücadelesini bırakırlar. Böylece yaşamlarında mutsuz olurlar. İçine düştükleri mutsuzluk duygusu ile intihar eğilimi içine girip yaşamlarına son vermeye kalkışabilirler. Kişi, yaşama hakkına yalnızca bir kez sahip olduğu bilincine varıp ilk ve son şansını en iyi şekilde kullanmalıdır.

Ben Büyüyünce romanında, roman kahramanı Ereğ'in, sınıfına yeni bir öğrenci gelir. Bu öğrenci Ereğ'in yanı boş olduğu için onun sırasına oturur. Ereğ, bu yeni çocuğa dostça yaklaşır. Yazar, roman kahramanının bu deviniminden hareketle okuyucuya, *alma basamağına* ait yeni bir eğitbilimsel gösterge örneği vermektedir: “Ereğ, güler yüzle yer açtı Ertuğ’a. O da gülümsedi. İçten içe sevdiler birbirlerini.” (*Ben Büyüyünce*, 1979, s.89) cümlesiyle yazar okuyucuya güler yüzlü olmak gerektiği mesajını vermektedir. Güler yüzlü olmak, insanlar arasında sevgi bağı oluşturur. Asık suratlı kişileri kimse sevmez. Bu karakterdeki insanların etrafındakiler zamanla kendilerinden uzaklaşırlar. Sevgi duygusu, bireyler arasında görünmeyen bir bağ oluşturur. Oluşan bu bağ sadece o kişiler arasında hissedilir. İnsan, karşısındakilerin sevgini hissettiği gibi sevgisizliğini de hisseder. Kişinin, hal ve hareketlerinden özellikle de ses tonundan ne hissettiği duyusal olarak alınabilir. Yazar, romanın ilerleyen bölümlerinde sevgisizliğin duyusal olarak alma örneklerine de verir: “*Kin dolu sevgisiz sesi, yılan tıslamasını andırıyordu.*” (*Ben Büyüyünce*, 1979, s.111) bu cümlelerden de anlaşılacağı gibi, bireyin, hissettikleri sesine yansır. Nitekim bu yansımalar sayesinde kişinin duyuları fark edilir. Bu farkındalık sayesinde bir üst basamak olan tepkide bulunmaya başlar. Yazar, diğer romanlarında da duyuların ses ve bedensel hareketler üzerinden farkındalığını diğer romanlarında da kullanmıştır (*Dört Kardeşiler*, 1971, s.23, s.38, 107).

Gülten Dayıoğlu, 12-14 yaş arası çocuk romanlarının hepsinde *alma basamağına* ait duyuşsal göstergelere yer vermiştir. Nitekim yazar, kullandığı bu eğitsel göstergeler ile çocukları eğitmeye çalışır. *Dört kardeşiler* romanında Dayıoğlu, okul ile ilgili duyuşsal göstergeleri okuyucularının almasını sağlamaya çalışmaktadır.

“Okul açıldığı gün, Feten coşku içindeydi.” (*Dört Kardeşiler*, 1971, s.65)

Okul (gösteren)

Mutlu olma, heyecanlanma, sevinç, coşku, gurur, onur, hayal, umut... vb.(gösterilen)

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı gibi okul, çocukların mutlu olmasını sağlayan, hayatta ihtiyaç duydukları bilgileri öğrendikleri yerdir. Bireyin kendisini ifade edebilmesi, derdini anlatabilmesi ve isteklerini dile getirmesi için okuma yazma bilmesi gerekmektedir. Kişi okuma ve yazma devinimlerini okulda öğrenir. Bu temel devinimlerden sonra insan, ihtiyacı olan diğer bilgileri de okulda edinerek, toplumda yer edinir. İyi eğitim görmüş bireylere toplumda daima saygı duyulur. Roman kahramanın gösterdiği tepkiyi alan okur, okula karşı olumlu düşünceler geliştirecektir. Nitekim insan, okula gitmenin gelecekte kendisine sağlayacağı yararları ve faydaları algılayıp, bir üst basamakta okula, sevgi tepkisi geliştirecektir.

Dünya Çocukların Olsa adlı romanda, yaşanan asit yağmuru şenliği ile yüzündeki bütün yetişkinler ölür. Dünya çocuklara kalmıştır. El ele vererek hayatta kalmaya çalışırlar. Yaşamla ilgili yeterli deneyime ve eğitime sahip olmayan çocuklar, umutsuzluğa düşmemek için birbirlerini güdüleyici cümleler kurarlar: “Eğer umutsuzluğun pençesine düşersek, birkaç günde tükenir gideriz. Bizi bunca zorluğa karşın ayakta tutan, umuttur.” (*Dünya Çocukların Olsa*, 1981, s.37) cümlesinde insanın, yaşama sıkı sıkıya bağlanması gerektiği mesajı verilir. Hayattan zevk alan insan, karşılaştığı güçlüklerle mücadele etme devinimi gösterir. Kişi, yaşama sevgisini kaybederse umutsuzluğa düşer. Yaşanılan zaman onun için anlamsız ve boş bir süreç haline gelir. Birey, karşılaştığı engeller karşısında güçlü bir direniş göstermelidir. Mücadele etmek, insanı hayata bağlayarak, uğradığı başarısızlık karşısında, nerede nasıl bir hata yaptığını bulmaya yönlendirir. Böylece o kişi, tekrar denemek için kendinde yeni bir güç bulur. Umut insanoğlunu yaşama bağlayan en önemli duygulardan birisidir. Bu duyguya sahip olan bireyin ufak şeylerden bile mutlu olmasını bilir. Yazar, eserinde umutsuzluğa kapılmamak gerektiğini algılatmaya çalışır. Romanın ilerleyen bölümlerinde bu fikri tekrar işleyerek okuyucunun almasını sağlamaya çalışır. “Hem bugün açmaz içindeyiz, ama her yeni gün yeni umutlar getirir. Her şeyin bittiğini sandığın bir arada pek çok şey birden başlayabilir.” (*Dünya Çocukların Olsa*, 1981, s.82) cümlesinde yazar umutla ilgili mesaj vermeye devam etmektedir. Yazara göre, insan umudunu her şeye rağmen korumalı ve sabırla zorluklarla mücadele etmelidir. İnsanın hayatı, ummadığı bir anda değişebilir. Geleceğin, ne getireceğini kimse bilemez. Dayıoğlu, diğer romanlarında da “umutsuzluk” duygusunun yanlışlığını kavratmaya çalışır: (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.72)

İnsan, çevresine yararlı olmalıdır. Yazar bu bilinci kazandırmak için *Dünya Çocukların Olsa* adlı romanda şu göstergeye yer vermiştir: “Onların sadece kendilerini değil, tüm insanları sevmeleri için özveriyle çalışıyorlardı.” (*Dünya Çocukların Olsa*, 1981, s.122) cümlesinden yola çıkılarak, insan sadece kendisi için

değil tüm insanlık için çalışması gerektiği yargısına ulaşılır. Kişi, sadece kendi mutluluğu için çalışırsa gerçek mutluluğu tadamaz. İnsan, hayatta kendisi için çalışıp her istediğine ulaştığında mutlu olabileceğini düşünür. Ancak insan, her şeye sahip olsa bile çevresindekileri mutsuzluk sarmışsa mutluluk duygusunu yaşayamaz. Mutluluk duygusu paylaşıldıkça çoğalır. Birey, bencil olmamalı, sadece kendisi için değil tüm insanlığa faydalı olmak için çalışmalıdır. Başkalarına faydası dokunduranlar, mutluluk hazzını yaşarlar. Nitekim mutlulukların en büyüğü de insanlara faydalı olmanın verdiği mutluluktur.

Dayıoğlu'nun bir diğer romanı olan *Midos Kartalı'nın Gözlerinde*, roman kahramanı tuzağa düşerek kaçırılır. Bir an önce bu tuzaktan kurtulmalıdır. Çünkü kendisini tuzağa düşürenler, ona daha kötüsünü de yapabilir. Bhu durumu algılayan kahraman kaçış yolları arar: “*Ne olursa olsun, bu tekmeden kaçmaya kararlıydı. Bunu başaramazsa, kendisini çok kötü bir sonun beklediğini sezinliyordu.*” (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, 1991, s.47) cümlesiyle yazar, insanın bulunduğu ortamda başına gelebilecek olumlu veya olumsuz durumların farkına varabileceğini belirtir. Kişi, içinde bulunduğu durumun değerlendirmesini yaparak, kendi yaşama ve geleceğine karşı olumsuz bir durum sezdiğinde oradan uzaklaşmalıdır. Kimse bile kendisini tehlikeye atmamalıdır. Birey ‘bana bir şey olmaz’ düşüncesiyle hareket ederse başına olmadık işler gelebilir. İnsanın yaşama hakkına diğer insanlar saygı duymalı, kişide yaşama hakkını öncelikli olarak kendisi korumalıdır.

Yazar, 12-14 yaş arası çocuk romanlarında okuyucu kitlesinin büyük çoğunluğu oluşturan çocuklarda, dini kavramlarda işler. Bizce yazar bunu bilinçli olarak yapar. Kahramanlarının ağzından, yaratıcıya ait özellikleri söyleterek eğitmeye devam etmektedir: “*Daha küçücük bir çocukken, tüm evreni yaratan yüce gücün, başka bir deyişle tek bir Tanrı'nın varlığını sezinlemişti.*” (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, 1993, s. 13) Tanrı kavramının verildiği bu cümleyle yazar, okuyucusunun zihninde Allah olgusunu şekillendirir. Allah (gösterge) her şeye gücü yeten, her şeyi yaratan (gösterilen) Eski toplumlar da tanrının birden fazla olduğu görüşü hakimdir. Oysa Tanrı tektir. Günümüz bazı modern felsefe ve bilim akımlarının iddia ettiği gibi evren ne rastlantı sonucu oluşmuştur, ne de insan maymundan türemiştir. Evrende hiçbir şey rastlantı ve tesadüf ile olmamıştır. Her şey yüce yaratıcının Kün! Yani Ol! emriyle gerçekleşmiştir. İnsanı da evreni de var eden de odur, yok edecek olanda.

İnsanoğlunun ölümü, bunun en güzel örneğidir. Tanrı'nın varlığından şüphe duymak ve onun gücünü küçümsemeyip, eleştirmek çok yanlış bir devinimdir. Kişi, Tanrı'nın yarattığı evrenine gizemini, sırlarını çözmemiştir. Dolayısıyla kimse evreni henüz anlayamamıştır. Onun yarattığını anlayamayan bireylerin, onu

anlayamaması çok doğaldır. Yaratıcıyı, anlayamayanlar akli ile onun varlığını reddetmeye kalkışır. Nitekim bu insanların, tavır ve tutumları; “İnsan bilmediğine düşman olur” deyişinin en güzel örnekleridir

Ölümsüz Ece, romanında da alma basamağına ait duyuşsal göstergeler yer almaktadır. Roman kişisi arkeolog kadının roman kahramanı ile tanışması ve onun hikayesini dinleyerek ona inanması sonucunda çevresinin kendisini nasıl değerlendireceğini konusunda endişeye düşmesiyle okuyucuya sunulan duyuşsal gösterge başlar: “Arkadaşlarının, meslektaşlarının, hatta öğrencilerinin, çoban Ece konusunu, saçma bir sanrı olarak değerlendireceklerini sezinliyordu.” (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.21) Yazar, arkeolog aracılığıyla söylediği bu cümle ile insanların, daha önce karşılaşmadıkları ve duymadıkları bir durumla karşı karşıya kaldıklarında, ilk olarak saçma bulup inanmayacaklarını söyler. İnsanoğlu, genel görüş içinde kabul edilen olguların haricindeki görüş ve düşüncelere kapalıdır. Birisinin, üç bin yıldır yaşadığını iddia ettiğini duyan herkes o kişiye inanmaz. İnanmak içinde hiçbir çaba sarf etmez. Hatta toplum, o kişi delilikle suçlar. Roman kahramanının durumu da budur. Birey, hiçbir fikri yabana atmamalıdır. Karşılaştığı her bilginin, yanlışlığı ispatlanıncaya kadar doğru olduğu varsayımıyla hareket etmelidir.

Yazar, 12 – 14 yaş arası çocuk romanlarında *alma basamağına* ait yukarıdaki eğitimsel göstergeler haricinde de aynı düzeye ait duyusal göstergeler vardır. Burada hepsine yer veremediğimizden dolayı bu göstergelerin geçtikleri yerleri belirtmeyi tercih ettik: (*Suna'nın Serçeleri*, 1974 s.62, s.63, s.108 *Tuna'dan Uçan Kuş*, 1992, s.30, s.63, s.113, s.158, *Yurdumu Özledim*, 1977, s.132, s.13, s.155, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, 1993, s. 45, s.56, s.100, s.104, s.137, s.140, s.141, s.177 *Ölümsüz Ece*, 1985, s.98, s.102, s.193, *Ganga*, 1996, s.35, s.43, s.54, s.81, s.97, s.101, s.139, s.162, s.167, s.168, s.178, s.190, s.191)

3.3.3.2.2. Tepkide Bulunma Basamağı

Bu basamağın bir diğer adı “Davranımda Bulunma”dır: Bu basamakta birey, algılar, devinimi kabul eder ve devinimde bulunmaya isteklidir. Zevk alma ve mutlu olma tepkileri bu basamakta yer almaktadır. Bireyin ilgi gösterdiği uyarıcıya karşı farklı duygular geliştirdiği basamaktır.¹⁰² Gülten Dayıoğlu, 12 – 14 yaş arası çocuk romanlarında, okuyucularını eğitmek için eğitimsel göstergeleri kullanmıştır. Dayıoğlu, eserlerinde; heyecan, merak, üzüntü, korku, sevinç, coşku, nefret, öfke, kızma, acıma, sevgi, gururlanma, şaşırma gibi duygular karşısında roman kişilerinin

¹⁰² Eda Özçelik, a.g.e. 127.

gösterdikleri duyuşsal tepki örneklerini kullanarak okurlarına tepki eğitimini vermektedir. Nitekim roman kahramanlarının veya karakterlerinin verdikleri duyuşsal tepkileri algılayan kişı, öğrendiklerini örgütleyerek, bir üst basamak olan devinim basamağında bu tepkileri kullanacaktır. Ayrıca birey, çevresinde ki kişilerin duyuşsal tepkilerini gözlemleyerek onların duyuşsal durumlarını kavrayacaktır.

Dayıoğlu'nun eserlerinde kullandığı duyuları ve bu duyular karşısın da roman kişilerinin gösterdikleri tepkileri tasnifleyerek verecek olursak,

3.3.3.2.2.1. Romanlarda Merak ve Heyecan Gibi Duyulara Karşı Kullanılan Duyusal Tepkiler

Yazar, yapıtlarında merak ve heyecan duyularına karşı kahramanlarının ve kişilerinin gösterdikleri tepki örneklerini göstererek okurlarını eğitir.

“Kaptan Pilot Murat, Bayan Niraveda’yı ölçüsüz bir merak ve hayranlıkla dinliyordu.” (Gökyüzündeki Mor Bulutlar, 1993, s. 90)

Öğreten(gösteren)→ dinlenmeli(gösterilen)

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere insan, kendisine bilmediklerini öğreten, yol gösteren, rehberlik edenlere karşı saygılı olmalıdır. Toplumları yönlendiren, aydınlatan, bilgilendiren kişilere karşı bireyler gereken saygı, ve sevgiyi göstermelidirler. Nitekim bu özellikleri taşıyan insanlar toplum içerisinde az sayıdadırlar. Bireyler bu nitelikteki kişilerden bilgi yönünden azami derecede faydalanmalıdırlar. Çocuklara yol gösteren, rehberlik eden, onların gelecekte ihtiyaç duyacakları bilgi ve becerileri öğreten öğretmenlerdir. Yazar, kullandığı bu gösterge ile bizce, öğretmenin toplumdaki önemine dikkat çekmiştir. Yazar, öğretmen kökenlidir. Bu nedenle mesleğinin toplum için nedenli önemli olduğunu kavratmaya çalışmaktadır. Kahramanın duyuşsal tepkisini algılayan okur, çevresindeki bilgi ışığı insanlara karşı saygısızlık yapmaktan kaçınacak, bu kişilerle yakın ilişkiler içerisinde bulunmaya çalışacaktır.

Dayıoğlu, *Ganga* adlı romanında, insanüstü özelliklere sahip olan roman kahramanının varlıklı bir aile tarafından evlat edindikten sonra zekasının yavaş yavaş ortaya çıkması üzerine, ailenin yurtdışında okuyan çocukları, onunla tanışmak için can atarlar: *“Ağabey ve abla, ana babaları tarafından evlat edinilen, özürlü bir kızın, nasıl olup da böylesine zeki bir çocuk olabildiğine şaşır kalıyorlardı. Bu yüzden*

onunla yüz yüze tanışmak için sabırsızlanıyorlardı.” (Ganga, 1996, s.98) cümlesiyle, başarılı ve zeki kişilerin halk arasında merak edildiği gösterilmektedir.

Zeki çocuk (gösteren) → herkes tanışmak ister (gösterilen)

Zeki ve başarılı olmak, insana toplum içerisinde saygınlık kazandırır. Bu kişiler, toplumu yönlendirip, yönetirler. Bu özelliktekiler toplum içinde yetkin bir konuma sahiptirler. Birey, hayatta başarılı olmak, çevresinden saygı görmek ister. Her insanın en büyük idealidir saygınlık kazanmak. Halk arasında bireye saygınlık kazandıran, bulunduğu mevki ve sahip olduğu parasal güçtür. İnsan, mevki sahibi olmak, iyi bir ekonomik gelir elde edebilmek için zeki ve başarılı olması gerekmektedir. Zeki olmak Allah vergisidir. Bu yetkinliğe sahip olan kişi bu özelliğini geliştirip kullanabilirse halk arasında yüksek bir statüye sahip olurlar. Zeki olmak tek başına yeterli değildir. Birey, bu özelliğini kullanabilmesi için çalışkan olmalıdır. Çalışkan olmak, başarıyı getirir. Yazar bizce zeki ve başarılı olmanın halk içinde gördüğü değeri algılatarak, okurlarını çalışmaya yönlendirmektedir.

Yazarın merak ve heyecan duygularına karşında romanlarında sıklıkla kullandığı tepki basamağına ait eğitbilimsel göstergeler:

Heyecan duygusuna karşı kullanılan duyuşal Tepkiler: Tepeden tırnağı titremek: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.134, *Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.97, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 184, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.140); Tir tir titremek: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.44, s.150, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.78 *Işın Çağı Çocukları*, (1984) s.63); Yüreğı hop etmek: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.146, *Fadiş*, (1971) s.54, s.108); Elleri tiremek: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.146, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 66, s.188, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.58, *Dört Kardeşiler*, (1971) s.65)

Merak duygusuna karşı kullanılan duyuşal tepkiler: Merak ve sabırsızlanmak: (Parbat Dağı'nın Eşrarı, (1989) s.30 *Midos Kartalı'nın Gözleri*, 1991, s.150, *Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.68, s.147); Tüm bedeniyle dikkat kesilmek: (*Ganga*, 1996, s.71); Kulak kesilmek: (*Ölümsüz Ece*, (1985) s.14); Meraktan ölmek: (*Ganga*, (1996) s.54); Can kulağıyla dinlemek: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, 1991, s.156-157)

3.3.3.2.2.2. Utanma Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler

Yazarın romanlarında kullandığı bir diğer duygu “utanma”dır. Dayıoğlu, utanma duygusu karşısında gösterilen duyusal tepkileri romanlarında kullanarak okurlarını eğitmeye çalışmıştır.

Tunadan Uçan Kuş adlı eserinde Dayıoğlu, roman kahramanının Osmanlı şehzadelerinin yaşadıkları kafes hayatı karşısında gösterdiği üzüntü tepkisini vererek tepki eğitimine devam etmektedir: “*Şimşirlikteki Şehzadelerin durumu, Behram’ı çok tedirgin ediyordu. Hatta insan olarak bu durumdan içten içe utanç duyuyordu.*” (*Tuna’dan Uçan Kuş*, 1992, s.106) cümlesinden yazar, kişilerin en temel hakkı olan, yaşama hakkı, özgürlük hakkı gibi en temel haklarının ellerinden alındığını görmek, insanı rahatsız ettiğini göstermiştir.

Şimşirlik(gösteren)→hapsedilinen yer, bugünkü anlamda hapisane(gösterilen)

Şimşirlik şehzadelerin kafes hayatı yaşadıkları yerdir. İnsanların, özgürlükleri ellerinden alınarak tutsak edilmeleri, eziyet görmeleri, işkence maruz kalmaları, insanlık onuruna aykırıdır. Bireyin en temel hakkı olan yaşama hakkı elinden alınmamalıdır. İnsanoğlu, birbirinin haklarını yasaklayarak, birbirini öldürerek dünya düzeni kurma hedefindedir. Bireyler, özgürlükleri ellerinden alınarak, yaşamaya mahkum edilmemelidir. İnsanlık tarihinde, kölelik gibi yüz kızartan uygulamalar da vardır. Kimse kimseyi köleleştirmemelidir. Yazar bizce okurlarının dikkatini bu yöne çekerek, insanın insana saygı duyması gerektiği bilincini oluşturmaya çalışmaktadır.

İnsanoğlu, yaşadığı dünyayı kendi elleriyle yok etmektedir. Doğa ana dünyanın can damarıdır. Onun yavaş yavaş yok olmasıyla birlikte dünyada küresel ısınma tehlikesiyle kaşı karşıya kalmaya başlamıştır. Yazar, insanlara dünyanın içine düştüğü durumu göstermek için Parbat Dağının Esrarı adlı eserini yayınlamıştır. Bu eserinde insanların bitki dünyasına verdiği zararı gören roman kahramanının yaşadığı utanma duygusunu göstermiştir: “*Bitkilerin dünyasına girip de içinde bulundukları açmazları öğrenince, insan olarak çok utandım.*” (*Parbat Dağı’nın Esrarı*, 1989, s.118)cümlesiyle yazar doğanın içine düştüğü durumu anlatır.

Bitkilerin dünyasına girmek(gösteren)→ kendini bitkilerin yerine koyma, empati kurma→ doğayı ve çevreyi koruyun(gösterilen)

İnsanlar, dünyaya ve doğaya akıl almaz zararlar vermektedirler. Dünya, her geçen gün biraz daha yaşanmaz hale gelmektedir. Doğa günden güne yok olmakta, denizler ve okyanuslar kirletilip, çevre tahrip edilmektedir. Nitekim doğa ana can çekişmektedir. Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen, insanoğlu, doğaya ve çevreye verdiği zararları görmezlikten gelmekte, doğayı kurtarmak için herhangi bir girişimde bulunmamaktadır. Bitkiler de insanlar gibi canlıdır. Doğa, maruz kaldığı haksız devinimlere karşı belki de bizlere içten içe kızmaktadır. İnsanlar, meyve, sebze, tahıl, mobilya, odun vb. en temel ihtiyaçlarını bitkilerden temin etmektedirler. Bitkiler, insanoğlunun kendisine verdiği bütün zararlara rağmen cömertçe ürünlerini vermeye devam etmektedirler. Bitkilerin bütün bu cömertliklerine karşın insanlar doğayı hızla yok etmektedir. Yazar, bitkilerin içinde bulunduğu çıkmazı bitkilerin diliyle söylemiştir. Bizce okurlarına, doğanın can çekişmekte olduğunu söyleyerek dikkatleri bu konuya çekmeye çalışmıştır.

Yazarın, 12-14 yaş arası çocuk romanlarında sıklıkla görülen utanma duygusuna karşı gösterilen diğer duygusal tepkiler şunlardır:

Kıpkırmızı olmak: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.128, s.130, s.135, 168, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.73, *Dört Kardeşiler*, (1971) s.132); Kekelemek: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.135); Utançla başını öne eğmek: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.47, s.52, *Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.171); Renkten renge girmek: (Parbat Dağı'nın Esrarı, (1989) s.111); Çok utanmak: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s. 95)

3.3.3.2.2.3. Özlem Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler

Gülten Dayıoğlu'nun romanlarında kullandığı diğer bir duygu da “özlem” duygusudur. Bu duyguya karşı gösterilen duygusal tepkileri de veren yazar, çocukları karşılaştıkları bütün duygusal olaylarda nasıl tepkiler vermesi gerektiği konusunda eğitir. *Fadiş* adlı romanında, yazar, annesinden ayrı yaşamak zorunda kalan roman kahramanının tek başına kaldığı anlardaki duygusal durumunu yansıtarak anne özlemini göstermeye çalışır: “Yalnız kalır kalmaz, anası burnunda tütüyordu.” (*Fadiş*, 1971, s.112) cümlesiyle annesinden ayrı düşen küçük bir çocuğun yaşadığı üzüntü duygusu karşısında gösterdiği duygusal tepki verilmiştir.

Yalnızlık(gösteren) → özlem (gösterilen) Yalnızlık, insanın kendi kendisini dinlemesi sağlar. Yazar, bu duruma karşı verilen tepkiyi örneklemiştir.

İnsan, çocukluğunda anne ve babasına aşırı bir hayranlık duyar. Anne babası ona güven duygusu verir. Çocuklar için aileleri adeta bir dağdır. Küçükler, anne babalarını gözlerinde o kadar büyütürler ki anne babaları herkesten ve her şeyden güçlüdür. Bu yüzden arkadaşlarıyla oyun sırasında yaşadıkları en küçük bir tartışma anında ‘benim babam senin babanı döver’, ‘benim annem senin anneni döver’, gibi ifadeler kullanırlar. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi çocuklar anne ve babalarına karşı sonsuz bir güven duyarlar. Sevdiklerinden ayrı düşen kişi, yalnızlık duygusunu çevresindekilerle kurduğu diyalogla bastırıp gidermeye çalışır. Birey, yalnız kaldığı zamanlarda ailesine duyduğu hasret artar. Küçükler ailelerinden ayrı düşmek istemezler. Özellikle kız çocukları annelerinin yanında olmak isterler. Atalarımız ana ile kızın aralarındaki bu bağlılığı dile getirmişlerdir: “*ana ile kız, helva ile koz*”¹⁰³ atasözüyle anne ile kızın koz helvasının içindeki ceviz ve helva gibi içiçe geçtiğini asla ayrılmayacağı anlatılmıştır. Yazar, anne babadan ayrı kalmanın verdiği üzüntü duygusunu okurlarına algılatarak sevdiklerimizin değerini algılatmaya çalışmıştır.

Dayıoğlu anne babasından ayrı kalmanın verdiği üzüntü duygusu karşısında gösterdiği duyusal tepki örneklerini romanın genelinde de kullanmıştır. Nitekim tepki eğitimine devam eder: “ ‘Anne,’ diye bağılıyor, içini çeke çeke ağlıyordu.” (Fadiş, 1971, s.35) cümlesinde annesinden ayrılan Fadiş’in verdiği duyusal tepki gösterilmiştir. Anne babasından ayrı düşen her insanın göstereceği doğal bir tepki örneklendirilmiştir. Yazar, adı geçen eserinde, anne özlemine karşı oluşturduğu duyusal tepkileri vermeye devam eder: “*Fadiş, annesinden öteberi geldiği günler, sevinçten uçardı. Gelenleri bir bir öper, koklar, böylelikle çok sevdiği annesinin özlemini gidermeye çalışırdı.*” (Fadiş, 1971, s.49) *sevinçten uçmak çok mutlu olmak*, cümlesinden anlaşıldığı gibi insan küçükte olsa bir hediye aldığı zaman mutlu olur. Hediye almak bireyi mutlu ettiği gibi hediye verende çok önemlidir. Hediyesini aldığımız kişi göremeyeceğimiz kadar uzaktaysa ise gözümüzün önünde hediye sahibinin canlanmasına neden olur. Birey aldığı hediyelere bakarak üzüntü duygusunu yaşayacaktır. Yazar, annesinden ayrı kalmanın verdiği üzüntü duygusunu işlemeye devam eder: “*Annesi onu... yine birilerinin yanına bırakacaktı.*” *Bunu öğreneli beri her şeye küsmüştü. Rengi solgundu. Neşesi hiç yoktu.*” (Fadiş, 1971, s.76)

Yazar, *Suna’nın Serçeleri* adlı romanında izafi bir kavram olan zamanın önemine dikkat çekmek istemiştir. Planlı ve programlı çalışarak, işini günün gününe yapmanın önemini kavratmaya çalışır: “*Kar, yağmur, rüzgar soğuk onları bezdirdi. Hepsi de sıcak odalarını özlemle anıyorlardı.*” (*Suna’nın Serçeleri*, 1974 s. 121)

¹⁰³ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=ana&hng=tam>

Özlemle aramak → hasret çekmek, özlemek anlamını gelir(gösteren)
 ↓
 Geriye döndürmek, geçmişe geri dönebilmek(gösterilen)

Yukarıdaki bu cümleden de anlaşılacağı gibi insan, zamanın kıymetini bilmeyip, vaktini boşa harcamaktadır. Bazı kişiler işlerini hep yarına ertelerler. O yarınlar ise hiç gelmez. Birey, bugünün işini yarına bırakmamalıdır. İnsan, günü gününe vakitli ve programlı bir hayatı benimsemelidir. Geçen zamanı geri getirmek mümkün değildir. İşlerini zamanında yapanlar hayatta başarılı olur. İşini erteleyen, yapması gerekenleri yapmayarak bugünün işini yarına bırakanlar hayatı geriden takip ederler. İşlerin zamanında yapılması konusunda atalarımız: “bugünkü (akşamın) işini yarına (sabaha) bırakma (koyma)”¹⁰⁴ sözünü söyleyerek her şeyi zamanında yapmanın nedenli önemli olduğunu vurgulamıştır. Biz öğretmenlerin en önemli problemlerinden biri öğrenciler ödevlerini zamanında yapmamalarıdır. Öğrenciler, verilen ödevleri günü gününe yapmadıkları için ödevler üst üste yığılırlar. Böylece öğrenciler ödevlerini yapamaz hale gelirler. İnsan vaktinin kıymetini bilmeli, hayatını bir program çerçevesinde yürütmelidir. Nitekim işini zamanında yapan insanlar zamanını en iyi değerlendiren insanlardır. Yazar, zamanın farkına vardırarak amacıyla bu cümleye eserinde yer vermiştir.

Parbat Dağı'nın Esrarı adlı romanda insanlar birbirleriyle savaşa tutuşmak üzeredirler. Bitkiler bu savaşın kendilerine de zarar vereceğinden dolayı bu savaşa karşı çıkarlar. Bitki dostları kalanlarla işbirliğine girerek bu savaşı engellemek için bir plan kurarlar. Bu plan çerçevesinde bitkiler yapraklarını dökerler. Ürünlerini simsiyah renkte vermeye başlarlar. İnsanlar bitkilerin bu tavrı karşısında şaşkınlık içinde ne yapacaklarını bilememektedirler: “*Geçmişte yaşamlarını sürdürdükleri yemyeşil verimli ve güzel yeryüzünü öyle özleyenlardı ki!*” (Parbat Dağı'nın Esrarı, 1989, s.89).

Geçmişteki dünya → güzel, yeşil, verimli(gösteren)
 ↓
 Bugünkü dünya → kirletilmiş, çölleşmiş(gösterilen)

Bu cümleden de anlaşılacağı üzere yazar, dünyanın bugünkü hali ile geçmişteki durumu arasında karşılaştırma yapmaktadır. İnsanoğlu dünyayı kendi elleriyle kirletip, dünyanın güzelliğini yok etmektedir. Dünyaya verdiğimiz zararların

¹⁰⁴ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=bug%FCn&hng=tam>

olumsuz sonuçlarını gelecek nesiller görecektir. Nitekim onlar, dünyanın eski hallerini okuyup öğrendikçe, kendisinden önce gelen ve dünyaya zarar veren, bütün insanlara kızgınlık duyacaklardır. İnsan, gelecek nesillere miras olarak temiz bir dünya bırakmalıdır.

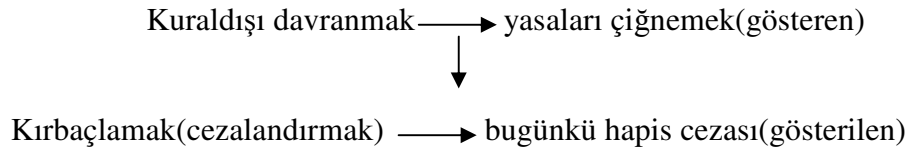
Romanlarındaki özlem duygusu karşısında verilen diğer duyusal tepkiler:

İçi cız etmek: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.62); Yüzü sapsarı olmak: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.63); Özlemin içini kurt gibi kemirmesi: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.67); Yüreği ateş düşmüş gibi yanmak: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.161); Kırk yıllık bir özlemle sarılmak: (*Ölümsüz Ece*, (1985) s.78), Üzüntüden sararmak: (*Fadiş*, (1971) s.37, *Ben Büyüyünce*, (1979) s.99)

3.3.3.2.2.4. Korku Ve Ürperme Duygularına Karşı Duyusal Tepkiler

Korku ve ürperme duygularına verilen duyusal tepki örneklerine de eserlerinde yer veren yazar, tepki eğitimine devam etmektedir.

Ölümsüz Ece romanında tarihin çeşitli dönemlerindeki medeniyetlerden ve yaşam şekillerinden kesitler anlatan roman kahramanı, eski çağlarda insanların tutsak edilip köleleştirildiğini, köle olmak istemeyen kişilerin kölelik kurallarına karşı geldiklerine maruz kaldıkları muamele karşısında ürperdiğini anlatır: “*Babamı, kuraldışı davranan köleleri kırbaçlarken görünce, yüreğim buz kesilirdi.*” (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.162) cümlesiyle yazar, aşağıdaki göstergeleri ve gösterilenleri vermektedir:

Bireyler, toplumda şahit oldukları insanlık onurunu zedeleyen olaylara sessiz kalmamalıdır. Toplumda, düzeni sağlamak amacıyla insanlar yüzyıllardır çeşitli ceza yöntemleri kullanmaktadır. Eski çağlarda insanlar, yasaları çiğneyen kişilere; Kırbaçlama, asma, taşlama, kafa kesme, yakma, derisini yüzme gibi korkunç cezalar uygulamaktaydı. İnsanoğlu, bu ağır yaptırımlara karşı mücadele vererek bugünkü toplum yaşamında bu ceza türlerinin birçoğundan kurtuldu. Bugün, dünyanın birçok ülkesinde işkence yapmak yasaktır. İdam gelişmiş ülkelerde kalkmıştır. Milletler,

toplumsal düzeni sağlamak için yeni ceza yöntemleri geliştirmişlerdir. Denetimli serbestlik, ev hapsi, cezaevi, hücre cezası gibi insanlık onuruna aykırı olmayan bu ceza yöntemleri ile suçlular da yaptıkları yanlışların cezasını çekmektedirler. Günümüzde eski ceza yöntemlerini daha etkili bulun kişilerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. İnsanın akıl sahibi olduğu bu nedenle de eğitilebilir bir varlık olduğu unutulmamalıdır. Nitekim devletler suça karışmış vatandaşlarını topluma kazandırmak için rehabilitasyon merkezleri açmaktadırlar. Buralarda cezaevlerindeki hükümlüler işledikleri suçlara göre farklı eğitim programları uygulanarak, suça bulaşmalarının ilk önce nedenleri tespit edilip, o nedenleri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yapılmakta hemen ardından da o nedenlerin bittiğine mahkum inandırılmaya çalışılmaktadır. Yazar, adı geçen eserinde korku duygusu karşısında gösterilen tepkiye de yer da yer vermiştir: “*Bu inançsızlık içine dayanılmaz bir korku salıyordu.*” (Ölümsüz Ece, 1985, s.61)cümlesinden inancın, insana güven duygusu verdiğini kavratılmaya çalışılmıştır.

İnançsızlık(gösteren) → (kendinize güvenin)

Bu göstergelerden hareket ederek, insanın yaşamı boyunca daima inançlı olması gerektiği anlaşılmaktadır. Kişi, yapabilme inancını kaybederse var olan yeteneklerini de kullanamaz. Yeteneklerini kullanamayan birey, hayatta başarılı olamaz. İnsan, başarılı olacağı inancını geliştirirse, yapması mümkün olmayan, imkansız gibi görünen işleri de yapabilir. İnanmak, yapabilmeye güdülenmek demektir. Kişi, yapabilmeye karşı olumlu tutum ve davranış geliştirirse, hedefine yarı yarıya ulaşmış demektir. İnsanoğlu, başarılı olmanın, inançtan geçtiğini kavramalıdır. Bu duyguya sahip olan bireylerin en temel özellikleri sonsuz bir güven duygusuna sahip olmalıdır. Özgüvenlerinin bu kadar yüksek olmasının nedeni bizce inandıkları ilahi güçten kaynaklanmaktadır. İnsan, görmediği ancak sonsuz bir güce sahip olduğuna inandığı ilahi bir varlık olan Allah'ın kendisine yardım edeceğine inanır. Bu inanç bireylerin ileri derecede özgüven geliştirmelerine neden olur.

Yazar, *Parbat Dağı'nın Esrarı* adlı eserinde dünya iki kutba ayrılır. Savaş rüzgarları esmektedir. İnsanların birbirleriyle savaşacaklarını duyan bitkiler, tarifsiz bir korku ve üzüntüye kapılırlar: “*Kalan'lar silah ve savaş sözlerinin anlamını kavrayınca öyle bir ürküye kapıldılar ki, varlıklarından yayılan ürkünç titreşimler dağ içinde korkunç uğultular yarattı.*” (Parbat Dağı'nın Esrarı, 1989, s.72) cümlesiyle yazar, savaş ve silah kavramlarının ürkütücü olduğunu söylemiştir.

Silah savaş(gösteren)→ölüm(gösterilen)

İnsanlık, yüzyıllardır birbiriyle savaşmaktadır. Silah, insanın insanı öldürmede kullandığı araçtır. Savaş, kan ve gözyaşı demektir. Milletler birbirlerini öldürerek kendilerine ait bir dünya kurmaya çalışırlar. Toplumlar, birbirleriyle savaşmak yerine konuşmayı denemelidirler. Farklılıkların bir zenginlik olarak kabul edildiği dünyada hoşgörü ortamı oluşur. Demokrasinin dünyaya hakim kılınmasıyla bireyler, fikirlerini özgürce söyleyebilecekleri gibi başkalarının fikirlerini de saygıyla dinlerler. Nitekim, hoşgörünün ve demokrasinin egemen olduğu bir dünya da savaşa ve silaha gerek kalmayacak, insan insanı öldürmeyecektir. Bizce yazarın amacı, silahın ve savaşın kötü olduğunu, insanoğluna zarar verdiğini okurlarına kavratmaktadır. Günümüzde okullarda şiddet olayları hızla artmaktadır. Devlet yöneticileri, psikologlar, sosyologlar ve eğitimciler elele vermiş okullardaki şiddeti engellemeye çalışmaktadır. Dayıoğlu'nun hedef kitlesinin 12-14 yaş arası çocuklar olduğunu düşünürsek yazar, eserinde savaş ve silah göstergeleri karşısında korku ve ürkünç duyularına yer vererek öğrencilerin şiddetten uzak durmalarını sağlamak için adeta gönüllü olmuştur

Gülten Dayıoğlu'nun, romanlarında, korku ve ürperti duygusuna karşı kullanılan diğer duyusal tepki çeşitleri şunlardır:

İçi ürpermek: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.139, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.20); Tüyleri diken diken olmak: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s. 68, *Ganga*, 1996, s.44, s.75); İrkilmek: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.38, s. 141, s.168, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.12, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s.137, s.160, *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.131 *Ganga*, 1996, s.147, *Suna'nın Serçeleri*, (1974) s. 54, s. 91, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.44); Tepeden tırnağa ürpermek: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.29, s.49, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993), s. 53, s.55, s.68 s.82, s.89); Ürkemek, Ürküyle irkilmek: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.32, *Fadiş*, (1971) s.18, *Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.41, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.102, *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.33, s.49, s.65, *Ganga*, (1996) s.92, s.93); Ürpermek: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.46, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 77, s.148, *Dört Kardeştiler*, (1971) s.156, *Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.33); Tepeden tırnağa tir tir tiremek: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 24, s.35 *Ganga*, (1996) s.174); Ürküye kapılmak: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 26, s.37, s.91, *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.31, *Ganga*, (1996) s.37); Tir tir titremek: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) *Ben Büyüyünce*, (1979) s.13, s.66, *Suna'nın Serçeleri*,

(1974) s.29, s.43, s.85, s. 98, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.42, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 41 Parbat Dağı'nın Esrarı, (1989) s.39, s.49 *Ganga*, (1996) s.124).

3.3.3.2.2.5. Üzüntü Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler

Yazarın, 12 – 14 yaş arası çocuk romanlarında kullandığı duygular arasında üzüntü ve pişmanlık duyguları da vardır. Bazen kurduğu yargı cümlelerinde pişmanlık ve üzüntü gibi duyguları işler, bazen de bu duygulara verilen duyusal tepkileri doğrudan verme yolunu seçmiştir. *Fadiş* romanında Dayıoğlu, bir annenin evladını doyuramaması üzerine yaşadığı üzüntü duygusu karşısında gösterdiği duyusal tepkiye yer vermektedir: “*Fadiş’in yanına uzandı. Onun aç olduğunu düşündükçe, içi eziliyordu.*” (*Fadiş*, 1971, s.20) bu cümleden, bir annenin kendisini ikinci plana atıp ilk önce evladını düşündüğü anlaşılmaktadır. Yazarın bu düşüncüyü vermek için kullandığı gösterge:

İçi ezilmek (gösteren) → üzülmek, yüreği burkulmak¹⁰⁵ (gösterilen)
duyguları verilmiştir.

Anne ve babalar çocuklarının sıkıntı çekmelerine dayanamazlar. Onlar için evlatlarının rahatı ve mutluluğu her şeyin üzerindedir. Bütün enerjilerini ve zamanlarını çocukları için harcayan anne babaların tek arzusu çocuklarının rahat etmesidir. İnsan, dünyaya getirdiği, yaşadığı sürece sorumluluğunu taşıyacağı çocuğunu en iyi şekilde yetiştirmek ister. Bu yüzden küçük yaştan itibaren yavrusuna eğitim vermeye başlar. Bir anne ve baba için en büyük sıkıntı çocuğunun ihtiyaçlarını karşılayamamaktır. Yavrusunun daima mutlu olmasını arzu eder. Yazar, annenin kendisi de aç olmasına rağmen evladı için ‘üzülme’ tepkisini geliştirdiğini göstererek, annelerin kendilerinden çok evlatlarını düşündüğünü göstermiştir. ‘Üzüntü’ duygusuna karşı verilen duyusal tepkilerin hemen hepsine yazar yapıtlarında yer vererek, çocukları eğitmeyi hedeflemiştir.

Biz öğretmenlerin en büyük ideali yetiştirdiğimiz öğrencilerin iyiyi, güzeli, doğruyu sergilemelerini görmektir. Öğretmenler, eğitim boyutunda talebelerine doğru davranış şekillerini gösterirler, model olurlar. Daha sonra aynı davranışların öğrencileri tarafından gösterilip gösterilmediğini gözlemlerler. Öğrenci, gözlem sürecinde doğru davranış şekillerini gösterirse eğitici başarılı olduğunu görerek mutlu olur. Eğer öğrenci, istenmeyen bir davranışı sergilerse öğretmen üzülür. Çünkü

¹⁰⁵ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=i%E7i+ezilmek&hng=tam>

bu öğretmende başarısızlık veya faydasızlık hissi uyandırır. Öğretmenin yaşadığı bu hislerde onu mutsuz eder. Nitekim öğrencilerinin olumsuz davranışlarını gören eğitimci üzülür. Yazar eserinin hitap ettiği asıl okur kitlesinin zorunlu eğitim çağındaki çocuklar olmasından dolayı öğretmenlerin bakış açısını okurlarına kavratmak istemiştir. Bunun için eserinde: “Öğrencilerim arasında böyle bir kavganın çıkması beni çok üzdü.” (Suna’nın Serçeleri, 1974 s.170) cümlesine yer verir. Bu cümleden öğretmenlerin, öğrencilerinin hatalı davranışlar sergilediğini gördüklerinde üzüldükleri, öğrencileri için kaygılandıkları fikri çıkarılmaktadır.

Öğretmen(gösteren) —→ öğrencilerini sever, onların iyiliğini düşünür, onlar adına üzülür, meraklanır.(gösterilen)

Eğitimciler, daima öğrencilerinin iyiliklerini isterler. Kavga etmek, hem topluma hem de bireylere zarar veren kötü bir devinimdir. Kavga eden insan, yaralanabileceği gibi karşısındaki insanı da yaralayabilir. Her iki durumda da kişi zarar görür. Öğretmenler, öğrencilerinin başkalarına zarar verdiğini görmek istemediği gibi başkalarından zarar görmelerini de görmek istemezler. Onlar, öğrencilerine iyiyi, doğruyu, güzeli vermeye çalışırlar. Her insan gibi onlar da verdikleri emeklerin karşılığını görmek isterler. Öğretmenler, öğrencilerinin iyi, güzel ve doğru davranışlarıyla gururlanırken, kötü davranışlarından da utanırlar, üzülmürler.

Yazarın, romanlarında kullandığı üzüntü ve pişmanlık duyuları karşısında roman kişilerinin gösterdikleri diğer duygusal tepkiler şunlardır:

Burnunu çeke çeke ağlamak:(*Yurdumu Özledim*, (1977) s.161, *Ölümsüz Ece*, 1985, s.183); Gözlerinden yaşlar (boşanmak) dökülmek: (*Suna’nın Serçeleri*, (1974) s.123, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.67, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 44); Üzülmek: (*Tuna’dan Uçan Kuş*, (1992) s.32, *Parbat Dağı’nın Esrarı*, (1989) s.114 *Ganga*, (1996) s.127, *Suna’nın Serçeleri*, (1974) s.14, s.46); Yüzü kararmak: (*Tuna’dan Uçan Kuş*, 1992, s.115); Çok üzülmek: (*Tuna’dan Uçan Kuş*, (1992) s.111, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.93, s.131, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.149, *Parbat Dağı’nın Esrarı*, (1989) s.10, s.84, s.95 s.107, s.121, s.133 *Ganga*, (1996) s.29, s.127, *Midos Kartalı’nın Gözleri*, (1991) s.16); İçi kararmak: (*Tuna’dan Uçan Kuş*, (1992) s.131, *Parbat Dağı’nın Esrarı*, (1989) s.88 *Ganga*, (1996) s.29); İçi burkulmak: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.108, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 69 *Suna’nın Serçeleri*, (1974) s.107, s.123); düş kırıklığına uğramak: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 118, *Midos Kartalı’nın Gözleri*, (1991) s.141);

3.3.3.2.2.6. Kızma ve Öfke Duyularına Karşı Duyusal Tepkiler

Yazar, eserlerinde kızma ve öfke duyuları karşısında kahramanların verdiği duyusal tepkileri vererek, okuyucularını duyusal olarak eğitmeye devam etmektedir.

Suna'nın serçeleri adlı eserinde Dayıoğlu, eserin kahramanı, mahalle arkadaşlarının kendisini oyuna almamaları üzerine onlara çok kızar. Bu kırgınlıkla arkadaşlarının oyununu bozar. Maç yapan çocukların topunu alarak kaçmaya başlar. Bunun üzerine arkadaşları da ona kızarak peşinden koşmaya başlarlar. Bu kovalamaca sırasında romanın kahramanı olan küçük kız bacağını kırar. Yazar, oyunbozanlık karşısında gösterilen duyusal kızma tepkisini roman kişileri aracılığıyla vermiştir: “İçlerinde korkunç bir öfke kabarmıştı. Kovalamaca uzadıkça, bu öfke çığ gibi büyüyordu. Oyunun en tatlı, en coşkulu yerinde Suna'nın topu kapıp kaçması, oyuncu çocukları çileden çıkarmıştı.” (Suna'nın Serçeleri, 1974 s. 7) cümlesinden insanın yaptığı olumsuz bir fiil karşısında tepki göreceği gösterilmiştir. Nitekim küçük kız arkadaşlarının oyununu bozması üzerine mahallenin tüm çocukları ona düşman kesilirler.

Oyunbozan(gösteren) —→ kimse sevmek, herkes çok kızar(gösterilen)

Gülten Dayıoğlu, eserinde bu cümleye yer vermesinin nedeni bizce çocuklara, bu tip devinimlerin yanlış olduğunu fark ettirmek içindir. Sosyal hayatta, mızıkçılık yapan, karacılık çıkartan, oyunbozan insanlar sevilmezler. İnsan, bu kişiliği küçük yaşlarda edinir. Kişilerin, mızımlığı kişilik haline getirmemesi için anne babalar zamanın da müdahale etmelidir. Böyle bireyler, toplum da sevilmezler. Bu kişiler, hayatlarının her döneminde dışlanırlar. Bu tür kişiliğe sahip olan insanlar, yaptıklarının karşılığını mutlaka görürler. Nitekim roman kahramanı olan küçük kız arkadaşlarının oyununu bozduğu için ayağını kırar.

Akıllı Pireler, adlı romanında başarısızlık karşısında gösterilen duyusal tepkiye yer verilmiştir. İnsanlar başarısızlık karşısında genel itibariyle kızma ve öfke tepkileri geliştirirler. Yazar, eserinde başarısızlık karşısında ortaya çıkan bu genel duygulara yer vererek okurlarını eğitmeye çalışır: “Yenilgiye alışık olmadığından, bunları söylerken tepeden turnağa öfke kesilmiş tir tir titriyordu.” (Akıllı Pireler, 1982, s.113) cümlesinden de anlaşılacağı üzere başarısızlık kişilerde öfke duygusunun ortaya çıkmasına neden olur.

Öfke kesilmek(gösteren) —————> çok sinirlenmek (gösterilen)

Hırslı insanlar, hayatlarının her döneminde yaptıkları her işle başarılı olmak isterler. Eğer başarı arzularına ulaşamazlarsa öfke nöbetlerine kapılırlar. Bireyler, yenmeyi bildiği gibi yenilmeyi de bilmelidir. Yenilgiyi bilmeyenler sinirlerine hakim olamazlar. Bu insanlar, sinirliliklerini dışa vururlar. Ellerinin ve ayaklarının titremesi bu yüzdendir. Kişi, hayatta kazanmak gibi kaybetmenin de olduğunu unutmamalıdır. Kazanan insan, sevindiği gibi, kaybettiğinde üzülebilir. Bu üzüntü hali ileri boyuta taşınıp sinirlilik hali göstermemelidir. Kaybetmenin hayatın bir parçası olduğu bilinmelidir. Bireyler, kaybedince sinirlenmek yerine, eksikliğini gidererek kazanmak için tekrar mücadele etmeye başlamalıdır. Yazar, başarısızlığı hazmedememe tepkisine *Dünya Çocukların Olsa*, romanında da yer vermektedir. “Uzun süre uğraş vererek elde ettiği... sıcak yağmur formülünde uğradığı başarısızlığı bir türlü kendine yediremiyordu.” (*Dünya Çocukların Olsa*, 1981, s.56) bu cümlede de başarısızlığı hazmedememe durumu karşısında ortaya çıkan kızgınlık ve öfke duyuları gösterilmiştir Roman kişisi başarıya ulaşmak için hırs yapmıştır. Dilimizde bu karakterdeki insanları anlatan çeşitli atasözü ve deyimler de vardır. Bunlardan biri de “yenik pehlivan güreşten bıkmaz”¹⁰⁶ atasözüdür. Başarısızlık insanda öfke duygusunu ortaya çıkarır. Bu duygu da hırs duygusunu tetikler. Yazar, başarısızlık karşısında ortaya çıkan bu duygulara okurlarına göstererek bu duygu ve devinimlerin yanlışlığı gösterilmiştir.

Anne babalar çocuklarının derli toplu olmalarını isterler. Küçük yaşlarda düzenli olma devinimini kazanan birey, hayatının ileriki dönemlerinde düzenli ve başarılı olmasından dolayı çevresinin takdirini kazanır. Bu kişiler, yaptıkları işlerinde de düzenli, titiz ve hassas davranırlar. Nitekim bu yüzden üstlendikleri işlerde başarılı olurlar. Yazar, derli toplu olmanın önemini kavratmak ve bu devinimi kazandırmak için anne babaların gösterdikleri duygusal tepkiye yer vererek tepki eğitimine devam eder: “Ümit’in yere attığı pantolonunu, gömleğini, çoraplarını ve ceketini görünce çok kızdı.” (Suna’nın Serçeleri, 1974 s.105) cümlesiyle anne babaların çocuklarına doğru devinimleri kazandırmak için yeri geldiğinde kızma tepkisi de gösterebileceği yargısına ulaşılmaktadır.

Anne(gösteren)————> dağınıklığa kızmak(gösterilen)

¹⁰⁶ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=pehlivan&hng=tam>

İnsan hayatında derli toplu olmalıdır. Küçük yaşlarda edinilmesi gereken düzenlilik devinimi, çocuklara zamanında kazandırılmazsa ileriki yaşlarda çocuk dağınık olur. Düzen devinimini kazanmayan bireyler, iş hayatında ve gündelik yaşamlarında yapmaları gereken işleri belirli bir plan çerçevesinde yapıp gerçekleştirme başarısını göstermede zorluk çekebilirler. Nitekim anneler, çocuklarına derli toplu olma kişiliğini kazandırmak için gerekli bütün yaptırımları yaparlar. Anne babaların maksadı çocuklarını üzmemek değil onlara doğru davranışı kazandırmaktır.

Yazarın romanların da kullandığı öfke ve kızma duygularına karşı roman kişilerinin verdiği diğer duygusal tepki çeşitleri şunlardır:

Çok kızmak: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.46, *Ganga*, (1996) s.188); Öfkeden deliye dönmek: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.52); Kulakları uğuldamak, Beyni zonklamak: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.91); Öfkeyle mırıldanmak: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.159); Öfkesinden homurdanmak: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.71, s.143); Kaşlarını çatmak: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.71, s.164); Dişlerini gıcırdatmak: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.13, s.15); Pek(çok) öfkelenmek: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.13, s.43, s.130); Acıyla kükremek: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.13, s.122); Beynine kan sıçramak: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.13, s.135); Öfkelenmek: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.16); Öfkeyle çekiştirmek: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.55); Ateş püskürmek: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s. 64); Kaşlarını çatmak: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.137); Dişlerini sıkamak: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.137); Dişleri birbirine vurmak: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.137)

3.3.3.2.2.7. Acıma Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler

Dayıoğlu'nun, 12 – 14 yaş arasındaki çocuk romanlarında kullandığı duygusal tepkilerden birkaçı aşağıda örneklendirilmiştir.

Tuna'dan Uçan Kuş adlı romanda, kahraman korsanlara esir düşer. Korsanlar onu, kürek mahkumu olarak kullanmaya başlarlar. Yanında da yaşlı bir İtalyan kardinal vardır. Roman kahramanı Müslüman olmasına rağmen yaşlı bir insanın kürek mahkumu edilmesine çok üzülür. Kardinal küreği zor asılmaktadır. Onun bu güçsüz halinden dolayı, eserin kahramanı ona acır, koruyup kollamaya çalışır: “Behram yaşlı Kardinal ile yan yana küreğe oturtulmuştu. Ona öylesine acıyordu ki!..” (*Tuna'dan Uçan Kuş*, 1992, s.139) insanın belli bir yaşta sonra

güçsüz düştüğünü göstermesi bakımından bu cümle çok önemlidir. Günümüzde, yaşlılara gösterilen saygı ve sevgi azalmaktadır. Bizce yazar, yaşlılara gösterilmesi gereken saygıya dikkat çekmek istemiştir. Roman kahramanı, başka bir dinin din adamı olmasına rağmen yaşlı olduğu için kardinale yardımcı olur onu kollar.

Yaşlı (gösteren) —► yardıma muhtaç, acınacak hal (gösterilen)

Nitekim insan, yaşlanınca gücünden düşer, yardıma muhtaç hale gelir. Bireyler, çevresindeki ihtiyarlara yardımcı olmalıdırlar. Toplumsal hayatta ihtiyarları kollamalı, gözetlemelidir. İhtiyarlar, büyümüşte küçülmüş çocuklardır. Büyüklere saygı göstermek toplumsal ahlak kurallarından biridir. Kişi, bir gün kendisinin de yaşlanacağı gerçeğini unutmamalıdır. Nitekim, İslam dini ve onun peygamberinin yaşlılara iyilik ve yardım konusunda söylediği hadisler çeşitli İslam alimleri tarafından günümüze kadar ulaştırılmıştır: “*Herhangi bir genç yaşlılığından dolayı bir ihtiyara hürmet ederse, Yüce Allah da yaşlandığında ona hürmet edecek kimseler halkeder.*” (Tirmizî, “Birr,” 15; Ebu Davud, Edeb,” 58)¹⁰⁷ yaşlılık yıllarını göz önüne getiren insan, gençliğinde yaşlılara yardımcı olmalıdır. Atalarımızda büyüklere saygılı davranmak konusuna önem vermiş bu konuyla ilgili veciz sözler miras bırakmışlardır kendilerinden sonra gelecek nesillere: “*ulular köprü olsa, basıp geçme*”¹⁰⁸ ulular sözüyle büyükler yaşlılar kastedilmektedir. Yazar, okurlarının dikkatini hem dinimizde hem de kültürümüzde çok önemli bir yeri olan konuya dikkatleri çekmiştir. Günümüzde, huzurevlerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Evlatlar, anne babalarına bakmaktan gocunmakta, onlardan kurtulmak için huzurevlerine vermektedirler. Bu durumda Türk aile yapısında olumsuz gelişmelere neden olabilir. Dedesinin veya ninesinin anne babası tarafından huzurevine verildiğini gören çocuk bu durumu model alacaktır. Kendiside yetişkin bir birey olunca yaşlanan anne ve babasını huzurevine bırakma eğilimi gösterebilir.

Acıma duyusuna karşı gösterilen diğer duyuşsal tepkiler şunlardır:

Pek acımak: (*Midos Kartalı’nın Gözleri*, (1991) s.80, Parbat Dağı’nın Esrarı, (1989) s.111); Ölçüsüz acı sarmak: (*Midos Kartalı’nın Gözleri*, (1991) s.86); Acımak: (*Suna’nın Serçeleri*, (1974) s.162, Parbat Dağı’nın Esrarı, (1989) s.61); Yüreği acıyla burkulmak: (*Ölümsüz Ece*, (1985) s.84)

¹⁰⁷ <http://www.mumsema.com/hadisler-bolumu/30226-yasli-larla-igili-hadisler.html>

¹⁰⁸ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=b%FCy%FCklere+sayg%FD&hng=dzn>

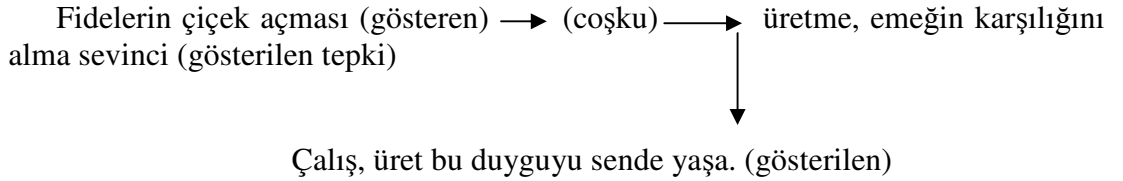
3.3.3.2.2.8. Sabırsızlanma Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler

Sabırsızlanmaya başlamak: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 86, *Ganga*, (1996) s.38); İçi içine sığmamak: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.166); Ölçüsüz bir sabırsızlık (bknz. *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, 1993, s. 69)

3.3.3.2.2.9. Mutlu Olma, Sevinç Duyma ve Coşku Yaşama Duyularına Karşı Duyusal Tepkiler

Mutlu olma, sevinç duyma ve coşku yaşama duygularına karşı verilen diğer duyusal tepkiler: karakteri mutlu olma, sevinç duyma ve coşku yaşama duyuları karşısında gösterdikleri duyusal tepki çeşitlerini vermektedir. Nitekim okur, tepki çeşitlerini algılar. Böylece aynı duyular ile karşılaştığı zaman vereceği tepki çeşitlerini belirler.

Parbat Dağı'nın Esrarı adlı romanında Dayıoğlu, doğanın canlanması karşısında roman kişilerinin yaşadığı sevinç duygusunu yansıtmıştır: “*Saksılardaki fideler çiçek açmaya başlayınca çocukların coşkusu doruğa ulaştı.*” (*Parbat Dağı'nın Esrarı*, 1989, s.17)

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere insanlar, çalışıp emek vererek elde ettikleri başarı karşısında tarifsiz bir mutluluk yaşarlar. Kişi, emek verip kazanmanın hazzını aldıktan sonra başkalarına yük olmadan yaşamayı tercih edecektir. Birey, alın teriyle kazandığı para ile kuru ekmek alıp kendini doyurması, alın teri akıtılmadan yenilen en güzel yemeklerden de lezzetlidir. İnsan, başarmanın verdiği hazla kendine güven duygusunu geliştirir. Hayata daha olumlu bakmaya başlayacaktır. Yazarın bu konuya değinmesi dikkat çekicidir. Eserin hitap ettiği okur kitlesi 12-14 yaş arası çocuklardır. Dayıoğlu, okurlarına çalışmanın güzelliğini, yararını kavratmaya çalışarak çalışkanlığı teşvik etmektedir.

Yazar, aynı eserinde sevinç duygusu karşısında gösterilen tepki örneklerini işlemeye devam etmektedir. Bir annenin evladının yürümeyi başarması karşısında gösterdiği sevinç tepkisini göstererek anne babaların çocuklarının başarıları

karşısında gösterdikleri mutluluk duygusu yansıtır: “*Anası yavrusunun emeklemesine öyle bir sevindi ki! (Parbat Dağı’nın Esrarı, 1989, s.57)*” cümlesiyle aileler çocuklarının başarılı olmalarından mutlu olurlar.

Anne (gösteren) —→ sevgi dolu, iyi kalpli, iyi bakıcı, sevecen (gösterilen)

Bebek (gösteren) —→ neşe kaynağı (gösterilen)

Anne babalar evlatlarının başarmaları gereken durumları, başardıklarını gördükleri zaman çok mutlu olurlar. İnsan, hayatının her safhasında çeşitli engellerle karşılaşır. Kişi, bu engelleri aştığı zaman başka ailesi olmak üzere çevresindekileri de mutlu eder. Birey, engeller karşısında yılar ve hayat mücadelesinden vazgeçerse, ilk önce anne babası üzülür. İnsan, ailesi için başarma duygusu geliştirmelidir. Okur, başarı veya başarısızlık durumları karşısında ailelerinin mutluluk veya mutsuzluk duyguları yaşayacağını görür. Nitekim ailelerinin bu tutumunu fark eden okur, ailesinin mutluluğunu isteyecektir. Bu istek ile çalışma devinimi geliştirecektir. Gülten Dayıoğlu, ailenin mutluluğunu sağlamanın yolunu gösterdiği gibi insanlığa faydalı olmanın da kişiyi mutlu ettiğini göstererek, bireyi hem ailesi hem de insanlık için çalışmaya sevk eder. Bizce yazarın mutluluk duygusunu işlerken ailenin ve toplumun mutluluğunu öne çıkarması ve bunu yaparken de çalışkanlığı mutluluk sebeplerinden biri olarak göstermesi bilinçli bir davranıştır: “*Tüm Kalan halkı insanlığa hizmet etmenin mutluluğu içindeydiler.*” (Parbat Dağı’nın Esrarı, 1989, s.138) cümlesiyle aşağıdaki göstergeler verilmektedir:

İnsanlığa hizmet (gösteren) —→ mutluluk (gösterilen)

İnsanlığa hizmet etmek kişiyi mutlu eder. Birey, kendi çıkarlarından çok toplumsal çıkarları ön planda tutup, topluma hizmet etmesi halinde çevresinin takdirini kazanır. İnsanlığa hizmet eden kişiler, hayatları sona erse bile insanlık o kişileri saygıyla anacaktır. Onun adı daima yaşatılarak kişi ölümsüzleştirilecektir. Bizce yazarın asıl amacı, okurlarına insanlığa hizmet ediniz, öğüdünde bulunmaktır. Bunu ‘kalanlar’ın duyguları arkasına saklar.

Yazar, eserlerinde milliyet duygusunun da insanları mutlu ettiğini işlemiştir. Böylece milliyetçilik temasını işleyen Dayıoğlu, okullarında bir aidiyet duygusu oluşturmaktadır: “*Atıl ordumuzun Kıbrıs’ta kazandığı başarıları duydukça sevinçten uçuyordu. Türk olmanın verdiği onur, onu güçlendiriyordu.*” (Yurdumu Özledim,

1977, s.157) cümlesinden de anlaşılacağı üzere, insan bağlı bulunduğu milletin başarılarıyla gurur duyar. Bireyler, milletlerine hizmet ettikçe o millet gelişir. Güçlü bir ekonomiye ve kültüre sahip olan milletler, dünya siyasetinde daha etkili olurlar. Kendi milletinden uzakta başka bir milletin içinde yaşayan kişi, farklı bir kültür ve dil ortamına girdiği için bocalar. Bulunduğu ortamda ırkçı tutumlarla da karşılaşabilir. Nitekim bu gibi olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaşan bireyde milli duygular gelişecektir. Bu kişiler, milletlerinin başarılarıyla övünerek, milletin büyüklüğünü göstermek isteyeceklerdir.

Türklük, Ordu (gösteren) → Başarı (gösterilen) → Sevinçten uçma, gurur duyma, övünç (gösterilenlere gösterilen tepki)

Mutlu olma, sevinç duyma ve coşku yaşama duyularına karşı verilen diğer duygusal tekiler:

Teşekkür etme: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.76 *Akıllı Pireler*, (1982) s.98); Sevinçle, coşkuyla bağrına basmak: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.113, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.116); Sevinçle, coşkuyla kucaklaşmak: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.127, s.129, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.125); Sevinçle karşılamak: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.40, s.82, s.150, *Fadiş*, (1971) s.147, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.46, s.111); Coşku yaşamak: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 45, *Akıllı Pireler*, (1982) s.90); Sevinçten el çırpma, Neşeyle alkışlamak: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.126, s.133, s.134, s. *Yurdumu Özledim*, (1977) s.12, s.57, s.114, s.134, s.139, s.147, *Ganga*, (1996) s.38); Sevinçle yapmak, girişmek: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.172, s.174, *Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.45); Pek (çok) sevinmek: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.31, s.41, s.90, s.115, s.117, s.134, s.137, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.9, s.99, s.103, s.126, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 9, s.10, s.47, s.57, s.65, s.80, s.174, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.32, s.36, s.44, s.90, s.115, s.172, s.191, *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.9, s.70, s.79, s.109, s.116, *Ganga*, (1996) s.82, s.101, s.119, s.121, s.188, s.189); Çocuklar gibi mutlu olmak: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.112, *Dünya Çocukların Olsa*, (1981) s.97); İçi apaydın kesilmek: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.154, *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.57, s.103); Sevinçle, coşkuyla boynuna sarılmak: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.111, s.165, *Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.155);

3.3.3.2.2.10. Şaşma ve Şaşıрма Duylarına Karşı Duyusal Tepkiler

Tuna'da Uçan Kuş adlı yapıtında yazar, roman kahramanının kişiliğine hayran kalan bir hükümdarın şaşıрма tepkisini gözler önüne sermiştir: “*Onun bu olağanüstü kişiliği karşısında, Padişah şaşırmaktan kendini alamadı.*” (Tuna’dan Uçan Kuş, 1992, s.53) cümlesinde insanlar, sahip oldukları kişilikleri ile toplum içerisinde yer edinirler. Kişiliği sayesinde birey sosyal hayatta söz sahibi olur. Düzgün bir kişiliğe sahip olan insan çevresindekilerin taktirini kazanırlar. Kişiler, olumsuz yönde kişilik geliştirirlerse toplum tarafından dışlanırlar. Sosyal hayatta yer edinebilmek, sevilen bir insan olabilmek için, insan doğru, dürüst ve düzgün biri olması gerektiğini aklından çıkarmamalıdır. Nitekim roman kahramanı böyle bir kişiliğe sahip olduğu için padişahı bile şaşırtmıştır.

olağanüstü kişilik (gösteren) —→ dürüstlük, doğruluk (gösterilen)

Yazar aynı eserinde insanlar hakkında kesin yargılara varılmaması gerektiğini de belirtir. Bazen kişiler, göründükleri veya zannedildikleri gibi değildirler. Aynı yargı romanda da işlenir: “*Öldüğünde, Müslüman töresine göre gömülmek istediğini belirtti. Sancak Beyi onun bu dileğine şaşıp kaldı.*” (Tuna’dan Uçan Kuş, 1992, s.172) cümlesinden hareketle başkaları hakkında kesin hüküm belirtmek doğru değildir. İnsanlar, dışarıdan göründükleri gibi olmaya bilirler. Böyle bir durumla karşılaşan birey şaşırmalıdır. Bu konuyla ilgili atalarımızın güzel bir sözü vardır: “*parayla imanın kimde olduğu bilinmez*”¹⁰⁹ atasözü de göstermektedir ki, insanları tanımak o kadar da kolay değildir. Yazar, yapıtında kullandığı bu gösterge ile laiklik vurgusu da yapmaktadır. Nitekim bireyler, kendi inançlarına göre yaşamakta özgürdürler. Hiç kimse buna engel olmamalıdır. Devletler, din ve vicdan özgürlüğünü sağlamalı, hangi inancı taşırsa taşırsın vatandaşlarına eşit davranmalıdır. Bu da ancak laik ülkelerde gerçekleşir. Roman kahramanı ölmeden önce İslam inancına göre defnedilmek istemiştir. Bu isteği yörenin en yetkili paşası tarafından kabul edilir. Devlet adamının bu tutumu Türklerin, bütün dinlere karşı hoşgörüyle yaklaştığının da bir göstergesidir. Çünkü romanın anlattığı dönemde Avrupa da kilisenin dikta ettiği inanç haricindeki her şey yanlıştır. Kiliseye karşı gelen insanlar en ağır şekilde cezalandırılmıştır. Nitekim engizizasyon mahkemeleri bunun delilidir.

Şaşma-Şaşıрма ile ilgili romanlarda kullanılan diğer duyusal tepkiler:

¹⁰⁹ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=para&sayfa=60&hng=tam>

Şaşırma: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.122, *Suna'nın Serçeleri*, (1974) s.145 *Yurdumu Özledim*, (1977) s.123, *Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.101, *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.83, s.88, s.124, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 34, *Ganga*, (1996) s.19, s.57); Şaşıp kalmak: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s. 52, s.78, s.135, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.70 *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.127, *Fadiş*, (1971) s.52); Pek şaşırmak: (*Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.25, s.71, s.155, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 105, *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.35, s.133, *Ganga*, (1996) s.31, s.42); Donup kalmak: (*Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.36, *Ganga*, (1996) s.97); Şaşkın şaşkın bakmak: (*Ganga*, (1996) s.91 *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 170); Şaşıp kalmak; (*Ganga*, (1996) s.124, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 143); Başından aşağıya kaynar su dökülmek: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s. 68, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.26); Şamar yemişe dönmek (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s.56, s.83); Yıldırım çarpmışa dönmek: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 147, *Ölümsüz Ece*, (1985) s.81)

3.3.3.2.2.11. Tedirginlik Duygusuna Karşı Duyusal Tepkiler

Midos Kartalı'nın Gözleri adlı romanında roman kahramanları işsiz kalırlar. Güçleri ve çeşitli meziyetleri olmasına rağmen iş bulamamaktadırlar. Aylak aylak dolaşmak onlara zor gelir. Düştükleri bu durumdan dolayı kendi kendilerine gücenirler: “Ama ikisi de çok tedirgindi. Sağlıkları, güçleri yerindeyken, aylak aylak sokaklarda dolaşmak ağırlarına gidiyordu.” (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, 1991, s.73)

Sağlıklı, güçlü (gösteren) → gençlik (gösterilen)

Bu cümleden de anlaşılacağı üzere insan, gençliğinde sağlığı ve gücü kuvveti yerindeyse çalışarak alın teriyle ihtiyaçlarını gidermelidir. Kişi, başkalarına yük olmaktan kaçınmalıdır. Bu nedenle bireyler, gençliklerinde kendilerine bir iş tutup çalışmalıdırlar. Gençliğinde çalışan insan, ihtiyarlığında da emeğinin karşılığını alır. Gençlik yaz ayları gibidir. İhtiyarlıkta kış ayları gibidir. İnsan genç iken ne yaparsa ihtiyarlığında onun dönütünü alır. Yazar, sevinç ve mutluluk duyguları karşısında gösterilen tepkilerin satır aralarında da çalışkanlığa dikkat çekmiştir. Dayıoğlu'nun bu tutumu çocukları geleceğe hazırlamak olarak da yorumlanabilir

Kurallara karşı gelmek, yasaları çiğnemek insanda içsel bir huzursuzluğa neden olur. Çünkü kurallar toplumsal düzeni sağlamak için konulmuştur. Aksi bir davranış bu düzenin bozulmasına neden olur. Kişi toplumsal düzeni bozduğu için içi içini yer. Yasalara karşı gelmenin bir de ceza yaptırımı vardır. Kişi

cezalandırılacağını düşünerek tedirginlik yaşar. Nitekim *Yurdumu Özledim* romanının kahramanının da aynı tedirginliği yaşar: “*Cebindeki çakı tedirgin ediyordu onu. Yasak olan bir şeyi üstünde taşıdığı için utanıyordu*” (*Yurdumu Özledim*, 1977, s.53) cümlesinden yola çıkacak olursak insan yasaklara uymalıdır.

Yasak olanı taşımak (gösteren) → başını derde sokar (gösterilen)

Bu cümleden de anlaşılacağı üzere, insan yasaklara uymalıdır. Bireylerin bir araya gelmesiyle toplumsal bir hayat vücut bulmuştur. Her toplumda çeşitli kişilik özelliklerine sahip insanların olması çok normaldir. Kişiler, bu farklılıklarından dolayı olaylara kendi pencerelerinden bakarlar. Bu durumda ortaya çıkan her hangi bir meselede farklı farklı değerlendirmeler yapılabilir. Toplumsal düzenin sağlanması için herkesin vicdanına hitap eden bir takım kurallar belirlenir. Böylece toplumsal meselelerde eşit, genel geçer yaklaşımlar oluşur. Bu da o toplumdaki adalet duygusunun gelişmesini sağlar. Belirlenen bu ilkelere herkes uymak zorundadır. Uymayan insanlar çeşitli şekillerde cezalandırılırlar. Birey, bu kurallara uymadığı takdirde, kendisine uygulanacak ceza yaptırımını da öğrenerek tutum ve davranışlarına bir yön verir. İnsanlar, toplumda huzurlu ve birbirlerinin haklarına saygılı bir şekilde yaşamak istiyorlarsa kurallara uymalıdır. Yasakları çiğneyen insanların, hukukla başı daima derde girecektir.

Yazarın tedirginlik duygusunu ifade ederken kullandığı diğer duyusal tepkiler şunlardır:

Tedirginlik içinde olmak: (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.117, *Tuna'dan Uçan Kuş*, (1992) s.33, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.8); Çok tedirgin olmak: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 97, s.135); Biraz tedirgin olmak: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s.177); Ölçüsüz bir tedirginlik içinde olma. (*Ganga*, (1996) s.22)

3.3.3.2.2.12. Hayranlık, Gurur Duyma ve Acı Çekme Duygularına Karşı Duyusal Tepkiler

Bir diğer duyguda duygularıdır. Bu duygular karşısında yazarın eserlerinde kullandığı duyusal tepki örnekleri aşağıda gösterilmiştir.

Hayran Olmak duygusuna karşı verilen duyusal tepkiler:

Hayran olmak: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 23, s.76); Donakalmak: (*Suna'nın Serçeleri*, (1974) s. 92); Hayranlık duymak: (*Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.46); Hayranlıkla izlemek: (*Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.139); Hayran kalmak: (*Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, (1993) s. 182); Büyülenmek: (*Ganga*, (1996) s.107, *Midos Kartalı'nın Gözleri*, (1991) s.28); Gözleri kamaşmak: (*Ganga*, (1996) s.85); Çok etkilenmek: (*Ganga*, (1996) s.184); Hoşuna gitmek: (*Ganga*, (1996) s.86)

Gurur duyma duygusuna karşı verilen duyusal tepkiler:

Koltukları kabarmak: (*Ölümsüz Ece*, (1985) s.181, *Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.46); Böbürlenmek: (*Yurdumu Özledim*, (1977) s.18, *Dört Kardeştiler*, (1971) s.37); Onurlanmak: (*Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.62)

Acı duygusuna karşı verilen duyusal tepkiler:

Yüreğini acı bürümek: (*Parbat Dağı'nın Esrarı*, (1989) s.56); Acıdan bayılmak: (*Yurdumu Özledim*, 1977, s.143)

3.3.3.2.3. Değer Verme Basamağı

Bu basamakta toplumsal değerler ve inanç sistemi değerlendirilir. “Tutum, İnançlar, değerler ve tutumlar bu basamakta yer almaktadır.”¹¹⁰ Kişi, yaptığı değerlendirme sonucunda toplumsal hukuk değerlerini ve inanç sistemini kabul edebileceği gibi, bu değerlerden ve inançlardan bazılarını reddedebilir. Ayrıca birey bir değeri bir başka değere tercih de edebilir. Kısaca söyleyecek olursak, bireyin karşılaştığı uyarıcılar karşısında nasıl tepkide bulunacağının tahmin edilebildiği basamaktır.

Gülten Dayıoğlu, değer verme basamağına ilişkin örneklerle, 12-14 yaş arası çocuk romanlarında yer verir. Yazarın, bu basamağına ilişkin örnekleri kullanmasının bizce nedeni, okuru, karşılaşılabileceği ikilik karşısında, bir değeri tercih etmesi gerektiğini kavratmak veya karşılaştığı toplumsal değerleri ve inanç sistemini sorgulamasını sağlayarak, yanlış olduğuna inandığı değerleri reddetmesini sağlamaktır. Nitekim birey, romanlardaki değer verme duygusuyla yola çıkarak, toplumdaki yanlış değerleri fark edecektir. Belki de kan davalarının yanlış olduğunu

¹¹⁰ Veyssel Sönmez, *Program Gelistirmede Öğretmen El Kitabı*, Ankara, 2001, 87.

fark edecektir. Dayıoğlu'nun, romanlarında kullandığı duyusal göstergenin değer verme basamağına ait eğitimbilimsel gösterge örnekleri şunlardır:

Dayıoğlu'nun ilk eserlerinden biri olan ve günümüzde de çok okunan *Fadiş* romanın da roman kahramanının anne babası birbiriyle geçinemez. Baba, eşinden ayrılmak ister. Anne ise toplumda eşinden ayrılan kadınlara kötü gözle bakılmasından dolayı eşinden ayrılmak istemez. Anne, mutsuz olmasına rağmen kadının yeri erkeğin yanındır görüşüne sıkı sıkıya bağlıdır. Baba ise eşinden boşanmak için kızını kaçıtır. Eşine kendisinden ayrılmazsa bir daha kızını göremeyeceğini söyler. Anne toplumun değer yargıları ile kızı arasında bir seçim yapmak durumundadır. Nitekim annelik duygusu ağır basar: “-Çocuğu al. Ama beni tedirgin etmeyeceksin. Peşimi bırakacaksın, dedi. Bu sırada Fadiş, annesini kucağına fırlamış, minicik kollarını boynuna dolamıştı. Cemile: -Peki, dedi, seni hiç tedirgin etmeyeceğim. Başka bir şey söylemeden Fadiş'i kucaklayıp oradan uzaklaştı.” (*Fadiş*, 1971, s.16) cümlesinden de anlaşılacağı üzere analık evlat sevgisi bütün sevgilerden ve değerlerden üstündür. Kişi, bir değeri diğerine tercih etme mecburiyetindedir. O, kızı Fadiş'i tercih eder. Annelerin hayattaki en önemli değer nesnesinin çocukları olduğu gösterilmektedir. Bir annenin çocuğu için eşinden bile vazgeçebileceğinin gösterilmesi bu yargının en güzel ispatıdır. Roman kişinin, evladına verdiği değer aslında bütün annelerin verdiği değerın bir yansımasıdır. Annelerin evlatlarına verdiği değeri göstermesi açısından bu olay çok önem taşır. Günümüzde bazı evlatlar annelerine gereken saygı ve sevgiyi göstermemektedirler. Yazar'ın bir anne olması ve kendi analık içgüdüsünü işin içine katarak romana yansıtmış olduğunu da görmekteyiz. Romanda geçen bu olay ile annelerini çocukları için nelerden vazgeçebileceğinin güzel bir tezahürüdür.

Ben Büyüyünce adlı yapıtta, roman kişinin oğlu kan davası yüzünden öldürülür. Anne, evlat sevgisini yeni doğan torununa verir. Torununu kaybettiği oğluna benzettir. Onu, oğlu gibi yetiştirmeye çalışır. Ona, gözü gibi bakar, üzerine titrer: “*Kerim'im gibi bakıyor gözlerin. Ağzın, burnun Mehmet'imi andırıyor. Alın, çenen İsmail'im. Tümünün sevgisini sana verdim. Sana bir şey olursa, yiğit Kerim'im yeniden ölecek. Damda çürüyen İsmail'im, gurbetteki Mehmet'im tümünden yitip gidecekler. Doğmamışa, yaşamamışa dönecekler. Ben ne ederim bu dünyada? Deyiver hele, dalsız budaksız ne ederim?*” (*Ben Büyüyünce*, 1979, s.94) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, insan kaybettiği sevdiklerinin yerine onun boşluğunu dolduracak, sevdiğine benzeyen başka birini koyar. Kişi, kaybedilenin yerine koyduğunun başına bir şey gelmemesi için onu gözünden kıskanır. Evladı ölen bir anne, torununu hem torunu olarak hem de evladı olarak sever. Onun için torunu ona evladından kalan bir mirastır. Bu nedenle torununa gözü gibi bakar. Tıpkı ninenin

roman kahramanına baktığı gibi. Yazar, evladını kaybeden bir annenin yaşadığı dramı gözler önüne sermektedir. Ortaya çıkan dramın nedeni ise kan davasıdır. İnsanın insanı öldürmesi en büyük günahlardan biridir. Nitekim Allah kutsal kitabı Kuran-ı Kerimde cana kıymayı yasaklamıştır: “*Kim bir canı, bir can karşılığında veya yeryüzünde bir fesat çıkarmaktan dolayı olmaksızın, öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur.*” (el-Mâide, 5/32) ¹¹¹ görüldüğü gibi cana kıymak yasaklanmıştır. Buna rağmen kan davası gibi kötü âdetler toplumda yer edinmiştir. Biri öldüğünde ölen kişinin arkasında kalanlar her gün ölürlər. Kişi, toplum tarafından oluşturulmuş fakat insan onuruna aykırı olan törelere karşı mücadele etmelidir. Günümüzde kan davası cinayetlerinin işlendiğini basın aracılığıyla görmekteyiz. Oysa İslam peygamberi veda hutbesinde kan davasını yasakladığını söylemiştir: “*Câhiliyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası, Abdülmüttalib'in torunu (amcalarımdan Hâris'in oğlu) Rabîanın kan davasıdır.*” görüldüğü gibi dinler de insan onuruna aykırı olan her devinimi yasaklamışlardır. Birey, toplumsal kuralları akıl süzgecinden geçirmelidir. İnsan, mantığına uygun olmayan değerleri reddetmelidir.

Dayıoğlu, aile bağlarının önemine dikkat çekmek için ailesinden, kardeşlerinden ayrı düşmüş roman kahramanının yaşadığı duyguları yansıtmıştır: “*İstanbul'daki yaşamın iyi ve kötü yönlerine alışmıştı. Fakat kardeşini içinden atamıyor, aradaki bağları koparamıyordu.*” (Dört Kardeşiler, 1971, s.149) cümlesinde görüldüğü gibi kardeş sevgisi her şeyden önce gelmektedir. İnsan, ne kadar rahat yaşarsa yaşasın, ne kadar zengin olursa olsun, hangi mevkiye gelirse gelsin, yanında ailesi olmadığı sürece içinde bir şeyler hep eksik kalacaktır. Mutluluk paylaştıkça çoğalır. Birey, mutluluğunu paylaşacağı insanları yanında bulamazsa mutluluk yavan kalır. Nitekim kişinin akli hep sevdiklerinde olacaktır. Şimdi neredeler? , ne yapıyorlar? Gibi düşünceler kişinin mutluluğunu yaşamasını engeller. Aile kavramı bu yüzden çok önemlidir. İnsan, ailesiyle bağlarını koparmamalı, devamlı irtibat halinde olmalıdır. Yazar, ailenin önemini ve kardeş sevgisini romanın ilerleyen sayfalarında da örneklendirir. Kahramandaki kardeş sevgisini vererek, insanların da kardeşlerine değer vermelerini sağlamayı amaçlamıştır: “*-Allah esirgesin beyefendi! Kardeşim ölürse ben nasıl yaşarım?. Onu canımdan çok seviyorum...*” (Dört Kardeşiler, 1971, s.151) cümlesinde yazar, kardeş sevgisinin büyüklüğünü göstermiştir. Aynı kanı taşıyan bireylere kardeş denir. Kardeşler aynı evin içinde aynı sıkıntılar, mutlulukları yaşayarak büyürler. Ortak paylaşımlardan dolayı kardeşler birbirlerini sevmeli, saymalıdır. Kişi, en ufak bir sıkıntıya düştüğünde yanına koşacak ilk kişi kardeşidir. Kardeşler arasında

¹¹¹ Mehmet Asım, Köksal, *İslam Tarihi*, c.XVII. İstanbul, 2000, 252-261.

anlaşmazlıklar, kalıcı değildir. Nitekim atasözlerimizde de bu konuya değinilmiştir: *“iki kardeş savaşımış, ebleh buna inanmış, kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış, kardeş kardeşin ne öldüğünü ister, ne onduğunu”* yukarıdaki atasözlerinden de anlaşılacağı üzere kardeşlik bağı olan insanlar birbirlerine küsebilirler, darılabilirler fakat bu ebedi bir düşmanlığa dönüşmez. Bizce yazar da bu gerçeği göstermek için eserinde bu konuya ter vermiştir.

Işın Çağı Çocukları adlı eserinde Dayıoğlu, genç bilginlerin, akılları ve imkanlarına insanlara faydalı olmak, dünyaya zarar vermemek için aldıkları ortak kararı verir: *“Işın çağı buluşlarının, kesinlikle dünyaya zarar vermeyecek nitelikte olması, ilke olarak kabul edildi.”* (*Işın Çağı Çocukları*, 1984, s.92) bu cümleden yola çıkarak, bilginlerin değer nesnesinin dünya olduğu görülmektedir. Bilginler yeni buluşlar gerçekleştireceklerdir. Yapacakları buluşların temeline dünyaya zarar vermemesi şartını koymuşlardır. Günümüzde dünyanın en büyük sorunu insanoğlunun kendisine verdiği zarardır. Bilim adamları bazen buluşlarıyla insanlığa ve dünyaya büyük zararlar verirler. Atom bombası bunun en güzel örneğidir. Japonya’nın atom bombasına maruz kalan şehirlerinde bitki bile yetişmemektedir. O bölgelerde yaşayan insanların birçoğu kanser gibi ölümcül hastalıklara yakalanmıştır. Özürlü doğan bebek oranı azımsanmayacak kadar çoktur. Evrende insanoğlunun yaşayabildiği tek yer dünyadır. Bu nedenle dünya, bireylerin değer nesnesi olmalıdır. Herkes elinden geldiği kadar dünyayı korumalıdır. Ancak insanlar bunun tam tersini yapmaktadır. Bunun sonucu olarak da dünya küresel ısınma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Küresel ısınmayla birlikte dünyada kuraklık ve kıtlık tehlikeleri ortaya çıkacaktır. Dünya şimdiki insan nesli için olmasa da gelecek nesiller için yaşanamaz bir hal alacaktır.. Kişi bunun bilincine varmalı, dünyayı korumayı kendine değer nesnesi edinmelidir. Birey, kendisinden kaynaklanan çevre zararlarını azaltsa bile dünya adına çok şey başarmış olacaktır.

Dünya Çocukların Olsa adlı romanında yazar, ölümlerle yaşamak zorunda kalan roman kişilerinin, yaşamın verdiği güçle, sevgiyle ölümlere bile alıştıklarını dile getirerek, her şeye rağmen hayatın güzel olduğunu dile getirmiştir: *“Yaşam sevgisinin verdiği güçle, kısa sürede ölümlere alıştılar.”* (*Dünya Çocukların Olsa*, 1981, s.22) cümlesiyle insanın, hayatta her şeye alışabileceği gösterilmiştir. Ölüm, bireyi sevdiklerinden ayıran bir hadisedir. Kişi, ölüm olayıyla anne babasını, kardeşlerini ve sevdiğini kaybedebilir. Ölüm, dönüşlü dönüşümdür. Değiştirilemez. İnsan, ölüm dönüşümü ile sevdiklerinden herhangi birini kaybetse bile onun için hayat devam etmektedir. Hayat her şeye rağmen yaşamaya değer. İnsan, yaşadığı bütün acılara rağmen, hayattan zevk almasını bilmelidir. Yaşama küserek, kendi kabuğuna çekilmeyerek hiçbir şey elde edilemez.

Ölüm gibi acılar yaşamda hep vardır ve olmaya da devam edecektir. Sırası geldiğinde kişi kendisi de ölecektir. Çok kısacık bir ömre sahip olan insanoğlu dünya da daima gülmeli ve mutlu olmalıdır. İnsanoğlu, Nasrettin Hoca'nın "*Mezarımı ziyaret edenler, bizi gönüllerinden geçirerek gülsünler. Doğrusu, yalancı dünyada somurtanlara acırım*"¹¹² sözünü daima hatırlamalı, yaşamını bu felsefi yaklaşımla sürdürmelidir. Yazar, eserinde yaşamın güzelliğini vurgulamak ve hayata küsmenin yanlışlığını vurgulamak ve kavratmak için romanı ilerleyen sayfalarında roman kişinin ağzından bu yaşamın güzelliğini yineletir: "Ne diyorsun sen? Yaşam o denli güzel ki! En kötü anımda bile dünyadan kendi isteğimle ayrılmayı düşünmem." (*Dünya Çocukların Olsa*, 1981, s.82) her iki cümlede de görüldüğü gibi Dayıoğlu, okurlarına umut aşılamaktadır. İntihar, umutsuzluğa düşerek, ağır psikolojik bunalıma giren insanların gösterdikleri bir devinimdir. Bizce, hayata sıkı sıkı bağlanan, yaşamayı seven ve yaşadığı için şükreden insanlar karşılaştıkları güçlükleri hayatın bir parçası olarak kabul edip, umutsuzluğa düşmeyeceklerdir. Nitekim intihar gibi devinimlere kalkışmayacaklardır.

Yazar, *Suna'nın Serçeleri* isimli eserinde, korkulara rağmen hayal kurmanın önemine dikkat çekmektedir. İnsan, korkularının tutsağı olmamalıdır. Korkularla yüzleşmek, bireyin kendini gerçekleştirmesini sağlar. Dayıoğlu, korkularıyla hayalleri arasında kalan roman kahramanının hayallerini tercih etmesini örnek gösterir: "...kurduğu alıntı düşler, içindeki korkudan daha güçlüydü." (*Suna'nın Serçeleri*, 1974 s.84-85) cümlesinde de anlaşıldığı gibi insan korkularını yenmesini bilmelidir. Birey, gelecekle ilgili çeşitli hayaller kurar. Bu hayallerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine karşı kişi hep bir kaygı yaşar. Korku, insanın elini kolunu bağlayan, başarılı olmasını engelleyen, hayallerine ulaşmasındaki en büyük engeldir. Başarılı kişi, korkularıyla mücadele ederek başarıya ulaşmış kişidir. Korkularının üzerine gitmeyen birey, hayallerine ulaşamayabilirler. Korku duygusunu risk faktörü tetikler. İnsan, attığı her adımda risk almaktadır. Yaşamla ölüm arasında ince bir çizgi vardır. Kişi, bir anlık dikkatsizliğinin kurbanı olabilir. Hayatının her anında ölümle iç içe yaşayan birey, ölüm korkusunu bastırdığı gibi diğer korkularını da bastırması gerekir. Nitekim korkularının üstüne giden insanlar kendini gerçekleştirmiş insanlardır. Kendini gerçekleştirmiş insan hayata düşlediği her şeyi gerçekleştiren insandır.

Memleketinden ayrı düşen, insan ayrılığın verdiği özlemle daha önce dikkat etmediği, küçük, önemsiz detayları bile özler. "*Pantolonun paçasındaki kurumuş*

¹¹²Yaşar Ceyhan, – Saliha Ceyhan, *8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı*, Ankara, 2009, 50.

çamurlar çarptı gözüne. ‘Köyümün çamuru,’ diyerek parmaklarının arasına alıp ovaladı. Avucuna dolan topraklara bakarken, daldı gitti...” (Yurdumu Özledim, 1977, s.160) yazar, bu cümlede sıla özlemi dile getirmiştir. Evinden, köyünden, yurdundan ayrı düşen kişi, hüznün ve özlem duygularına kapılır. Bu duygu seli sırasında; evine, köyüne, yurduna ait bir parça çamur veya torak görse kendini oraya gitmiş hissederek, içini tarifsiz acı ve mutluluk saracaktır. Türkiye’den Almanya’ya giden Türk işçileri bu duygu selini çoğunlukla yaşamaktadırlar. İnsan, yaşadığı yerin kıymetini ancak oradan uzak kalınca anlar. Nitekim gurbette sıla özlemi yaşamamak için acıların bir daha yaşanmaması için insan, yaşadığı yeri güzelleştirmek ve kalkındırmak için tüm gücüyle çalışmalıdır.

Gurbette acı ve özlem içinde kazanılan çok para yerine memleketinde, kazandığı para daha iyidir. Kişi, elindekilerini paylaşacağı sevdikleri yanında olmadığı için varlığının tadını yaşayamaz. Birey, bilgi birikimlerini ülkesinde kullanırsa devletine hizmet etmiş olur. Böylece ülkesinin diğer ülkeler karşısında hak ettiği yeri almasını sağlar. Yazar, romanın ilerleyen bölümlerinde bu duyguyu da işler: “Bu tadı, burada ezilerek kazanacağım milyonlara değişmem gayrı.” (*Yurdumu Özledim*, 1977, s.165) cümlesinden de anlaşıldığı gibi yazar, memleketinden uzakta çok para kazanmak yerine ülkesinde az para kazanmayı tercih etmektedir. Devletler, gençlerini en iyi şekilde yetiştirmek için uğraşmaktadırlar. İmkanları sınırlı olan ülkeler her şeye rağmen yetenekli ve zeki öğrencilerine bütün imkanlarını seferber ederek onları en iyi şekilde yetiştirmektedirler. En iyi eğitimleri alarak yetişen bu öğrencilerin bir kısmı, ülkelere hizmet edip, ülkesinin kalkınmasına yardımcı olmak yerine daha zengin ülkelerin sunduğu cazip imkanlara aldanarak o ülkelere yerleşirler. Beyin göçüne sebep olurlar. Gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunu beyin göçüyle nitelikli elemanlarını kaybetmeleridir. Beyin göçüyle gelişmiş ülkelere giden bu öğrenciler gittikleri ülkelerin gelişmişliğine katkı sağlarken, kendisini eğiten, ülkenin ise geri kalmasındaki nedenlerde biri olarak kalır. Dayıoğlu, beyin göçünün önüne geçmek için okurlarında kendi ülkeleri lehinde değer oluşturmaya çalışır.

3.3.3.2.4. Örgütlenme Basamağı

Örgütlenme basamağının bir diğer adı ‘organize etme’dir. Bu basamakta kişi, toplumun veya başkalarının oluşturduğu değer yargılarını kendi yargılarıyla değerlendirir. Bu değerlendirme sonucunda var olan değeri kabul edebileceği gibi reddederek yerine yeni bir değer oluşturabilir. Bu basamakta birey değerleri irdeler.

Bunu yaparken sadece toplumun kabul ettiği değerleri sorgulamaz, kendi benimsediği değerleri de sorgular.¹¹³

Fadiş romanında yazar, halk arasında çocukların izve yerlere gitmesini engellemek amacıyla söylenmiş “aksakallı dede” kişiliğine karşı roman kahramanının tutumu gösterilir. Kahraman, halk içinde yaygın bir inanışa sahip olan bir değere karşı çıkar: “*Bütün bunlara aptal kişiler inanır. Ben inanmıyorum. Hem, dede varsa, olsun varsın. Ben ondan korkacağıma o benden korksun!*” (*Fadiş*, 1971., s.65) cümlesinden yola çıkarak, roman kahramanının başkaları tarafından oluşturulmuş ‘dede’ korkusunu reddettiğini görürüz. Kahramanın inananları da aptal olarak nitelendirmesi, onun olayları değerlendirirken aklını ve mantığını kullandığını ispatlamaktadır. Yazar, kahramanı aracılığıyla akıl ve mantık dışı inanışların kabul edilmemesi gerektiğini söylemektedir. İnsanlar, günümüzde; gece korkusu, ölü korkusu, dede-yatır korkusu, mezarlık korkusu, hayalet korkusu, hortlak korkusu... vb. bir çok korku oluşturmuşlardır. Birey, bu gibi durumlarda aklına yönelmelidir. Akıl yoluyla, oluşturulan bu korkuları değerlendirmelidir. Hayaletin, hortlağın veya perili evin olmadığı sonucuna aklıyla varabilir. Nitekim bu varlıkların varlığını ispatlayacak hiç bir delil de yoktur. Bunları gördüğünü iddia eden kişiler ise, aşırı korku duygusunun etkisiyle halisülasyon görmüş olabilecekleri gibi hiçbir şey görmemiş de olabilirler. Bu gibi durumlarda aklın, bilimin ve mantığın verilerine başvurulmalıdır. İnsan, duyduklarından hareketle inanış geliştirmemelidir.

Ben Büyüyünce adlı roman toplumun yaşayışı, örf ve adetleri üzerine kurgulanmıştır. Roman kişileri iki gruba ayrılmıştır roman boyunca; geleneklerine, göreneklerine yani töreye kayıtsız şartsız bağlı olan, töreyi eksiksiz ver yanlışsız görenler ile töreleri kabul eden fakat töreninde yanlışları olduğunu söyleyerek, eleştirip, yanlış bulan, yer yer kabul etmeyenlerin çekişmesi üzerine kurulmuş bir romandır. Roman kişilerini karşı karşıya getiren “kan davası” geleneğidir. Roman başından sonuna kadar törenin, insan hayatına son vermeyi haklıymış gibi kabul eden kan davası karşısında roman kişilerinin çektiği sıkıntıları göstermektedir: “*Kaldır bu vurup öldürme sözünü. Kan davasını dedelerimiz sürdürdü ama oğullarımla ben sürdürmeyeceğiz.*” (*Ben Büyüyünce*, 1979, s.27) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, toplum tarafından oluşturulmuş kan davasını reddetme söz konusudur. İnsan, geçmişte dedelerinin yaptığı hatanın bedelini kendi canıyla ödememelidir. Suç veya yanlış bireyseldir. Kimse kimsenin yaptığı hatanın bedelini ödememelidir. Daha doğmamış çocuklar kan davası nedeniyle suç işlemiş kabul edilmekte, doğar doğmaz ölüm tehdidi altında yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Onlar ne dedelerini ne de

¹¹³ Veyssel Sönmez, *Program Gelistirmede Öğretmen El Kitabı*, Ankara, 2001, 87.

dedelerinin sorun yaşadığı insanları tanımıştırlar. Hiç tanımadığı iki insan yüzünden bazen katil bazen de maktul olmaktadırlar. Kan davası ilkel, eğitim seviyesi düşük toplumlarda sık rastlanan kötü bir adettir.

İslam Peygamberi Hz. Muhammed(a.s.v) Veda Hutbesinde kan davasını yasaklar. İlk kaldırdığı kan davası da amcası Abbas'ın kan davasıdır. Buna rağmen bugün İslam coğrafyasında Müslümanlar arasında kan daha çok görülmektedir. Kişi, suçsuz ve günahsız doğar. Kimse başkasını öldürme hakkına sahip değildir. Bir insan başka birine zulmediyorsa o kişi, hakkını hukuki yollarla aramalı, sorunu kendisi çözmeye kalkmamalıdır. Yazar, insanın insanı öldürmesini roman kahramanları aracılığıyla reddetmektedir. Nitekim, romanın ilerleyen bölümlerinde kan davasına karşı çıktığı gibi silahlara da karşı çıkar. *"Yaşamak isteyen onca insanı nötron bombasıyla yok etmek, sonra da evlerine, yurtlarına sahip çıkmak, insanlık dışı bir tutum.Böyle bir şeyin yapılabileceğini aklım almıyor doğrusu!"*(Ben Büyüyünce, 1979, s.105) cümlesinde de görüldüğü gibi insanlar, birbirlerini öldürmek için türlü silahlar geliştirmektedir. Geliştirilen bu silahlar o kadar etkilidir ki savaşla alakası olmayan sivilleri bile öldürebilecek güçtedirler. Oysa ki savaşlar ordular arasında yapılması gerekir. Yaşlıların, çocukların ve savaş karşıtı olan insanların bu savaşlardan etkilenmemesi gerekir. İnsanlar, bu gerçekleri göz arda ederek, insan soyunu tehlikeye düşürecek silahlar geliştirmektedirler. Nitekim dünyadan savaşlar eksik olmamaktadır. Yazar, kan davası, öldürme, silah gibi kavramları roman kişileri aracılığıyla reddeder. Okur, bu tutumu kendi akıl süzgeciyle değerlendirerek, bir çıkarımda bulunacaktır. Yazar bir başka romanında da yukarıda belirttiğimiz insanın aklına ve mantığına karşı olan, insanı öldüren, üzen, insanın acı çekmesine neden olan bütün geleneklerin, örf ve adetlerin, çocuklar tarafından ortadan kaldırılmış olduğunu hayal eder: *"Sıcak yağmur öncesinin, insanları kısıvrak bağlayan tutucu, hoş görücü, insanı insana karşı kıskırtıcı, insanlar arasında ayırım yaratıcı örf ve adetlerle çarpık değer yargıları yeni toplumda silinip atılmıştı. İyi, güzel, doğru ve insana mutluluk verecek türde inançlar kalmıştı sadece."* (Dünya Çocukların Olsa, s.41) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, yukarıda da bahsettiğimiz gibi günümüz toplumlarının kötü adetleri, insanlık onuruna yakışmayacak töreleri, inançları, tutum ve davranışları vardır. Bu kötü, çirkin hasletlerin toplum yaşamından biran önce kaldırılması gerekmektedir. İnsanı alçaltan, küçülten değerler yerine, bireyi yücelten, koruyan, yaşatan değerler oluşturulmalıdır. İnsanoğlu, isterse bunu başarabilir. Kişiler insanlık onuruna yakışmayan hasletleri kabul etmeyip reddederek, ilk adımı atmış olurlar. Nitekim insan kabul etmediği değerlerin yerine, akla ve mantığa uygun, insanın tabiatına yakışan yeni değerler geliştirebilir. Roman kahramanları atalarından kalan kötü hasletleri reddetmiş yerine yeni değerler geliştirmişlerdir. Dayıoğlu hayal ettiği toplum düzenini, roman da büyüklerini kaybetmiş çocuklara

yaptırması dikkat çeken diğer bir yöndür. Çocuklar, herkesi ön yargısız, çıkarsız bir şekilde sevebilme yeteneğine sahiptirler. Büyükler ise, toplumun geleneklerine göreneklerine boyun eğilmesi gerektiği inancıyla bu inanış biçimlerini eleştirme, yargılama yolundan kaçınılmaktadırlar. Esrin hitap ettiği okur kitlesinin 12-14 yaş arası çocuklar olması yazarın bunu bilerek ve isteyerek yaptığının bir göstergesidir. Romandaki çocukların tutumundan yola çıkan okur, toplumsal yargıları değerlendirmeye başlayacaktır.

3.3.3.2.5. Bir Değer Ya Da Değerler Bütünüyle Nitelenmişlik Basamağı

Bu basamakta herhangi bir değere adanmışlık vardır. Kişi bütün duyularıyla bir değere bağlılığını ortaya koyar. Adandığı değeri gerçekleştirebilmek için bütün benliğiyle güdülendiği basamağa; bir değer ya da değerler bütünüyle nitelenmişlik basamağı denir. Duyusal göstergelerin en üst basama olan bu basamakta bir değere adanan birey, hedefine ulaşmak için bir üst basamak olan devinim basamağına geçiş yapacaktır. Bu basamakta bireyin gösterebileceği tepkiler ve davranışlar hemen hemen kestirilmektedir.¹¹⁴ Nitekim bu basamağa konu alanı uzmanları tarafından

Yazar, incelememize konu olan 12-14 yaş arasındaki çocuklar için yazdığı çocuk romanlarında bu basamağa örnek olan durumları kullanmıştır. Bizce romanlarında bu basamağa yönelik durumları kullanmasının nedeni; çocuklarda küçük yaşlardan itibaren bir hedefe adanmaları gerektiği bilincini uyandırmak içindir. Nitekim kullandığı örnek durumlarla bunu sağladığına inandığımız yazar, çocuklara amaçlarına ulaşma konusunda mücadele etmeleri gerektiği fikrini de kazandırmaktadır.

Fadiş adlı romanında yazar, bir annenin evladına adanmışlığını gösterir: “*Fadiş’im için var gücümle çalışırım. Onu büyütür belki de okuturum.*” (*Fadiş*, 1971, s.42) cümlesinde anne ve babaların evlatlarına daha iyi bir gelecek verebilmek için yapacakları adanmışlıkları gösterilmektedir. Hiçbir aile, çocuğunun gelecekte iyi bir yaşam sürmesi, kendi çektiği sıkıntıları çekmesini istemez. Onlar, evlatlarına daha iyi bir yaşam sağlayabilmek için var güçleriyle çalışarak elde ettikleri imkanlarını onlara seferber ederler. Anne babalar daha iyi bir yaşamın iyi bir eğitimden geçtiğinin bilincindedirler. Nitekim çocuklarını okutabilmek için ellerinden geleni yaparlar. Çocuklarının iyi bir eğitim alması için onlardan uzak kalmayı bile göze alırlar. Günümüzde birçok genç ailesinden uzakta, bilmedikleri şehirlerde okumaktadırlar. Aileler çocuklarının gelecekleri için ayrılık acısına bile

¹¹⁴ Veysel sönmez, a.g.e. 88

katlanmaktadırlar. Özellikle anneler yavrularını ağlayarak göndermektedirler. Yazar, bizce romanında yukarıda belirttiğimiz toplumsal gerçeği yansıtmak için roman kişisine aynı duyguyu yaşatır. Onun ağzından anne ve babaların evlatları için neler yapabileceklerini söyleterek, onlardaki evlada adanmışlığı göstermiştir.

Bir hedef belirlemek ve bu hedef doğrultusunda çalışmak adanmışlığın bir göstergesidir. İnsanın hayatta ulaşmak istediği, elde etmeyi amaçladığı çeşitli istekleri vardır. Bu istekleri hayata geçirmek için mücadele eden kişi, o değere nitelenmiş demektir. Yazar Işın Çağı Çocukları adlı yapıtında bu durumu örneklendirir: “*Tek isteği, yeryüzünde, görkemli bir dünya imparatorluğu oluşturmaktı. İmparatorluğun başına geçip dünyayı tek başına yönetmeyi düşünüyordu.*” (Işın Çağı Çocukları, 1984, s.43) bu cümlede roman kişinin hedefine adanmışlığı söz konusudur. İnsan, hayatta kendine bir amaç belirlemelidir. Belirlediği bu hedef doğrultusunda gayret sarf etmeli, çalışmalı, mücadele etmelidir. “Rotası olmayan gemi limana ulaşamaz” deyişiyle anlam olarak aynı paralellik gösteren yukarıdaki cümle, kişinin, hayatta bir hedef belirlemesi gerektiğini ve bu hedefe ulaşmak için bütün benliğini ortaya koyması gerektiği mesajını vermektedir. Hedefe ulaşmak için bütün benliğini ortaya koyma adanmışlığını yazar Ölümsüz Ece romanında da kullanır: “*Kısa sürede, tüm benliğini, Doğu fatihi ve dünya imparatoru olma tutkusu sardı. Bu yolda, önüne çıkan her engeli, gözünü kırpmadan yıkmaya başladı.*” (Ölümsüz Ece, 1985, s.144) cümlesinde hedeflerine ulaşmak için her türlü zorluğa göğüs geren, mücadele eden bir kişi örneğini veren yazar, insanların hedeflerine ulaşma yolunda karşılaştıkları birtakım güçlüklerle rağmen yılmayıp mücadele etmeleri gerektiği algısını oluşturur. İnsan, hedeflerine ulaşmak için her türlü zorluğu aşmalıdır. Kişinin önüne engeller çıkabilir. Azimli ve sabırlı olan bireyler bu engelleri teker teker aşarak hedeflerine ulaşabilirler. Karşılaşılan güçlük ne kadar çetin olursa olsun insan hedefinden sapmamalıdır. Romalı ünlü düşünürlerden biri olan Çicero amacına ulaşmak ve başarılı olmanın kolay olmadığını “*Başarı yorgun kimselerin değil rahatlarına kıyabilenlerindir*”¹¹⁵ sözüyle anlatır. Gülten Dayıoğlu, bizce okurlarının bir hedef belirlemelerini ve bu hedefe adanarak karşılarına çıkan zorluklarla mücadele etmelerini ister.

“*Yaptığım yanlış ve eksik iş, kişiliğime ters düşen nitelikte. Bu olayla birden, özgüvenimi yitirdim.*” (Işın Çağı Çocukları, 1984, s.85) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere insan yaptığı işi layıkıyla yapmalıdır. Baştan savma “dostlar alışverişte görsün” mantığıyla bir işe yaklaşmamak gerekir. Nitekim bu tarz bir yaklaşımla yapılan işlerde istenen başarı elde edilemez. Ortaya çıkan başarısızlık da insanın özgüvenini

¹¹⁵ <http://www2.ogu.edu.tr/~zaltac/GuzelSozler2.htm>

kaybetmesine neden olur. Edebiyatımızda ziya Paşa kişinin bu konuyla ilgili yazdığı beyiti bu durumu en güzel şekilde açıklamaktadır:

“Ânesi iştir kişinin lafa bakılmaz,

Şahsın görünür rütbe-i akli eserinde”

(Ziya Paşa, Harâbat)

“*Adem dillere destan Midos örenlerini ve mezar tünellerini bulma tutkusuna kapıldı. Giderek bu tutku onu çevrede gizli gizli araştırma yapmaya yöneltti.*” (Midos Kartalı’nın Gözleri, 1991, s.17) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere insan, amacına ulaşmak için her şeyi göze almalıdır. Nitekim roman kahramanının bu adanmışlığı da buna güzel bir örnektir. Bu örneği algılayan okur hedeflerine ulaşmak için elinden geleni yapacaktır. Herhangi bir zorlukla karşılaştığı zaman yılmayarak, o zorluğun üstesinden gelebilecek duyusal gelişimi sağlayacaktır. Sayfanın ilerleyen bölümünde kahramanın adanmışlığı tekrar duyusallaştırılır: “*İlle de okumak ve arkeolog olmak istediğini belirtti. Okul giderlerini kendi kazancıyla karşılamaya söz verdi.*” (Midos Kartalı’nın Gözleri, 1991, s.17) Ailesinin durumu olmamasına rağmen okuyup hedefine ulaşabilmek için yazları para kazanmaya başlar. Kahramanın adanmışlığını gören okur, kendisine önce amaç belirleyecek, hemen ardından da bu amaca ulaşmak için çalışacaktır. Nitekim, bu çalışma sırasında karşılaştığı engeller karşısında pes etmeyip, mücadele edecektir.

Yazar, roman kahramanının adanmışlığını başka örneklerle de göstermiştir. Böylece okur adanmışlık duygusunu daha net bir şekilde gözlemlemektedir: “*Ama artık amacına çok yaklaşmıştı. Ne olursa olsun, geri dönmeye niyetli değildi.*” (Midos Kartalı’nın Gözleri, 1991, s.24) Hedefine ulaşmasına az kalmış olan kahramanın karşısına yeni bir engel çıkmıştır. Kahraman, ya bu engeli aşacaktır, ya da amacına ulaşmaktan vazgeçecektir. Kahraman mücadele etmeyi tercih eder. Nitekim bu cümleyi okuyan insan, kahramanı kendisiyle özdeşleştirecek, amacına ulaşma sırasında karşısına çıkan güçlükleri gözünün önüne getirecek, roman kahramanının adanmışlığını örnek alarak karşılaştığı güçlükleri aşmak için mücadele edecektir. Nitekim romanda kahramanın başından türlü türlü maceralar geçer. Özgürlüğünü bile kaybetmiştir ancak amacına öyle adanmıştır ki o zor şartlar altında bile düşlerinde adanmış olduğu hedefini görür: “*Adem arkeoloji öğrenimi görme tutkusundan vazgeçmemişti. Düşlerini hep bu tutku üstüne kuruyordu.*” (Midos Kartalı’nın Gözleri, 1991, s.62) bu cümleden de anlaşılacağı gibi kişi, hedefine ulaşmak için o hedefe adanmalıdır. İçinde bulunduğu şartları bahane etmemeli, hedefine ulaşmak

için kendini adamalıdır. Kişi, hedefini gerçekleştirebilmek için belirlediği hedefiyle ilgili, çeşitli araştırmalar yapmalı, bulabildiği her bilgiyi dikkatle incelemeli, en ince ayrıntısına kadar okuyarak gerekli bilgi donanımını bu şekilde sağlayacaktır. Nitekim yazar, insanın hedefine ulaşmak için yapması gereken devinimleri de örnek göstererek, okuru bu doğrultuda yönlendirmelidir. *“Arkeoloji öğrenimine başladıktan sonra, Midos kral mezarları konusunda pek çok kitap okudu. Değişik kaynaklı belgelerden Midolarla ilişkin akıl almaz bilgiler edildi. Bunun sonucunda geçmişte içinde tomurcuklanan Midos Mezar Tünelleri’ni bulma tutkusu, giderek benliğini saran ulu bir ağaca dönüştü.”* (Midos Kartalı’nın Gözleri, 1991, s.89) Nu cümleden de anlaşıldığı gibi hedefe ulaşmak için gerekli bilgi birikimine sahip olmak gerekir. Bu nedenle insan amacına ilişkin birçok kaynak taranmalı, çeşitli eserlerden faydalanılmalıdır

“Zenci ana babalar çocuklarındaki olumlu gelişmeleri görünce öğretmen hanıma candan bağlandılar. Onun her isteğini seve seve yerine getiriyorlardı.” (Suna’nın Serçeleri, 1974 s. 76) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere insanlar, ilk karşılaştıkları kişilere karşı temkinli davranırlar. Aslında bu insan psikolojisinin bir özelliğidir. İnsanlar kendisine zarar verip vermeyeceğini bilmedikleri kişilere karşı, o kişiyi tanıyuncaya kadar aralarına mesafe koyarlar. Eğer, kişinin etrafına faydalı olduğunu anladıkları zaman da o kişiyle yakın ilişkiler kurarlar. Bu cümleyi algılayan okur, insanların güvenini kazanmanın yolunun insanlığa faydalı olmaktan geçtiğini anlayacaktır. Kendisini insanlığa adayacaktır.

“Zavallı Ferhat Ağa bunu duyunca, öyle bir dertlendi öyle bir dertlendi ki! Kendi kendine and içti. Ne yapıp edecek, kaçırılan Acemi oğlanların izine düşecekti.” (Tuna’dan Uçan Kuş, 1992, s.22) Bu cümlede kendisine verilen görevi yerine getiremeyip başarısız olan Ferhat ağa’nın, başarısızlığını telefı etmek için gösterdiği adanmışlık verilmiştir. İnsan hayatta başarısız olabilir. İnsan hedeflerine ulaşmak için çeşitli denemeler yapmaları gerekmektedir. Bu denemeler sırasında başarısız olunabilir. Karşılaşılan güçlüğü aşmak için yapılan denemelerin birkaçında başarısız olabilir. Yılmaktan veya vazgeçmektense başarısız olmak daha iyidir. Nitekim hedefine ulaşmak için adanan birey, denemelerinde başarısız olsa bile hedefine ulaşmak için tekrar deneyecektir. Hedefine adanan kişi bu uğurda her şeyi göze alacaktır. Çünkü kişinin hedefi, onu yaşama bağlayan güdüdür. İnsan hedefine ulaşmak için çevresindeki kişilerden yardım alabilir. Bu kişilerden faydalanabilir. Yazar, romanda bu duruma da örnek vermiştir: *“Boris her şeyi göze aldıklarını belirterek, Hasan ve Veysel efendilerden yardım istedi.”* (Tuna’dan Uçan Kuş, 1992, s.37) Yazar, roman kahramanın amacına olan adanmışlığını ve bu uğurda çevresinden yardım isteyebileceğini göstererek, okuru bilinçlendirir

“Ölünceye dek düşünceyle uğraşmaktan ve gerçeği aramaktan vazgeçmeyeceğim. Ölüm cezasından korkmuyorum. Benim için, düşünmeden, gerçeği araştırmadan yaşamamanın hiçbir anlamı yok” (Ölümsüz Ece, 1985, s.141) sokrat’a düşünmekten vazgeçmesini yoksa ölüm cezasına çarptırılacağı söylenir. Sokrat kendini düşünmeye öyle bir adamıştır ki onun için düşünmeden yaşamak ölmekten daha acıdır. Nitekim yukarıdaki sözleriyle düşünmeye adanmışlığını ortaya koyar. İnsanlar, düşünceleriyle veya yaptıklarıyla birilerinin çıkarlarına dokunabilirler. Bu gibi durumlarda çeşitli sebeplerle amacından vazgeçmesi için insana baskı yapılabilir. Nitekim insanların baskılarına dayanamayıp da amaçlarından vazgeçmek zorunda kalan insanların sayısı oldukça fazladır. Kişi, karşılaştığı baskılar karşısında yılmadan mücadele etmelidir. Doğru bildiğinden vazgeçmemelidir. İnsan, doğru yaptıklarıyla daima yanlış yapan birilerini rahatsız edecektir. Bu nedenle asla hedefinden vazgeçmemeli, hiçbir baskıya boyun eğmemeli kendisini amacına adanmalıdır. Hedefinden vazgeçen insan hayattaki yaşama gayesini yitirmiş olur.

“Kasabayı saran göz alıcı çiçeklerden kaynaklanan coşku, halkı bitki tutkunu yaptı. Bu tutkuyla kasaba çevresindeki kırları, bayırları ağaçlandırmaya giriştiler. Üç beş yıl içinde kasaba dört bir yandan ağaçlarla çevrilmiş düşsel bir çiçek beldesi görünümüne büründü”. (Parbat Dağı’nın Esrarı, 1989, s.17) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere insanlar, bir olup ta bir amaç etrafında kenetlenirlerse yani bir amaca adanırlarsa, bu amaca ulaşmak için herkes üstüne düşeni yapacaktır. Tıpkı romandaki kasaba halkı gibi. Kasaba halkı, kasabalarını yeşertmek için birlik olurlar. Hepsinin de hedefi aynıdır. Bu hedeflerine ulaşmak için herkes üstüne düşeni yapar. Böylece dillere destan bir kasaba sahibi olurlar. İnsanlar bir hedefe adanıp da çalışırlarsa hedeflerine rahatlıkla ulaşırlar. “Birlikten kuvvet doğar” deyişi bu duruma en güzel örnektir. Yazar, bu fikri duyumsatmak için kitabın ilerleyen bölümlerinde de “birlik olma bir hedefe adanmışlık” örnek durumunu bir kez daha kullanır: *“Başta Kalan’lar olmak üzere, tüm insanlar tek göz, tek beden olmuş, bitkilerin yeşermesini bekliyordu.”* (Parbat Dağı’nın Esrarı, 1989, s.123) Bu cümleden yola çıkarak, insanların ve doğanın elbirliği ederek dünyayı daha da güzelleştirebileceği yorumuna varabilir. Bitkilerle insanlar arasında görülmez bir bağ vardır. Bu bağ sevgi bağıdır. Bitkilere sevgi gösterildiği zaman bitkiler daha güzel açmakta, daha güzel kokmaktadır. İnsan bu kendini dünyayı yeşillendirmeye adarsa ve bu işlemde kullandığı bitki ve çiçeklere sevgi gösterirse bu hedefine daha kolay varacaktır.

“Bizler, sadece suda yaşamak istemiyoruz. Karada ve havada da yaşamak dileğindeyiz. Kısacası, beyinsel gücümüzü kullanarak, bedensel değişimi başarmak istiyoruz.” (Ganga, 1996, s.45) Roman kişileri olan balıklar suda yaşamaktan

kurtulup kendilerini insanlarla birlikte yaşamaya adanmışlardır. İnsanlar, balıkların bu adanmışlığını örnek alarak kendilerini uzayın sırlarını keşfetmeye adayabilirler. Nitekim böyle bir adanmışlık insanın evrenin sırlarını çözmesinde çok büyük bir fayda sağlayacaktır. Dünyada altı milyar insanın yaşadığını düşünecek olursak , altı milyar insan evrenin sırlarını keşfetmeye kendini adarsa altı milyar farklı fikir ortaya çıkacaktır. Bu fikirler ışında da insanoğlu evrenin sırlarını çözebilir. Belki de uzayda yaşam üstleri bile kurulabilir.

3.3.3.3. Devinişsel Göstergeler

Eğitbilimsel göstergeler, bilişsel ve duyuşsal özelliklerin yanı sıra bireye devinişsel özelliklerde kazandırır. Bu alan, insanın kas, adale ve zihin koordinasyonu ile yaptığı beceriler ve bunlara ilişkin unsurlarla ilgilidir. Veysel Sönmez'in; Psikomotor alan olarak adlandırdığı bu basamak; bir organın hareketinden koordineli harekete ve birbirinin önkoşulu olacak şekilde bilişsel ve duyuşsal alan basamakları da göz önüne alınarak; uyarılma, kılavuz denetiminde yapma, beceri haline getirme, duruma uydurma ve yaratma şeklinde aşamalı olarak sınıflandırır.¹¹⁶ Bu basamakta, öğreten kişi davranışı önce kendisi yapar, öğrenen bu aşamada izleyerek davranışı algılar. Ardından öğrenen, öğretmenin kılavuzluğunda davranışı gerçekleştirir. Daha sonra kendi başına gerçekleştirerek beceri haline getirir. Beceri haline getirdiği davranışı karşılaştığı yeni durumlarda kullanabilmek için üzerinde çeşitli değişiklikler yapabilir. Yani duruma uydurabilir. Elde ettiği beceri tecrübeleri sayesinde yeni orijinal devinimler geliştirebilir. Bu alan bilişsel ve duyuşsal alanlar gibi kendi içinde basamaklara ayrılır.

3.3.3.3.1. Uyarılma Basamağı

Bu basamakta birey, davranışı görür, izler ve bedenini bu devinimi yapabilecek şekilde hazırlar. Bu nedenle bu basamak kendi içinde; Algılama ve Bedensel Kurulum Basamağı olmak üzere ikiye ayrılır.

3.3.3.3.1.1. Algılama Basamağı

Algılama basamağı davranışın, bir başkası tarafından gerçekleştirilirken izlendiği yani algılandığı basamaktır. Dayıoğlu'nun, çocuk romanları incelendiğinde, çocuklara bir takım davranışları sezdirmek ve fark ettirmek amacı güttüğü kullandığı

¹¹⁶ Veysel Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*, Ankara, 1997, s.73
Anı Yayıncılık.

devinişsel göstergelerden çıkarılabilir. Onun, eserlerindeki devinişsel göstergeleri kendi içinde basamaklara ayırarak gösterecek olursak. İlk basamakta uyarılma basamağının bir alt basamağı olan algılama basamağı yer alır. Bu basamakta basamağında kişi, davranışın sadece farkına varır. Her hangi bir devinimde bulunmaz.

Yazar, *Fadiş* adlı eserinde Yunanlılar, Türk orduları karşısında yenilgiye uğrayınca İzmir'e doğru geri çekilirken geçtikleri köyleri yakarlar. Yakılan köylerden biri de Fadiş'in annesi Cemile'nin köyüdür. Babası ölen ağabeyi de savaşta şehit düşen Cemile ve annesi yakılan evlerini kendileri yapamaz. Köylü başlarında erkek olmadığı için elbirliğiyle onların da evini yapar. Burada dayanışma ve yardımlaşma ile zorlukların daha kolay aşılabacağını göstermiştir: "*Kasaba halkı, evlerinin yerine, başlarını sokacak birer barınak yapmaya giriştiler... Herkes birbirine yardıma koşuyordu*" (Fadiş, 1971, s.10) cümlesinde görüldüğü gibi kasaba halkının yanan köylerini tekrar imar etmek için el birliği yapmaları örnekştirilmiştir. İnsanlar karşılaştıkları engeller karşısında birlik olurlarsa daha kolay bir şekilde bu güçlükleri aşarlar. Toplumumuzda dayanışma, yardımlaşma gibi kavramlar önemli ölçüde yer almaktadır. Anadolu esnafının kurduğu ahi loncaları, köylünün imece yapması toplumumuzdaki yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örnekleridir. Bu iki kavram kültürümüzde o kadar çok geniş yer edinmiştir ki dilimizi bile etkilemiştir Dilimizde bu iki kavramı karşılayan çeşitli atasözleri ve deyimler bulunmaktadır. Bunları verecek olursak: Deyimler: "*birlik olmak, el birliği etmek ,el ele vermek vb.*"¹¹⁷, Atasözleri: "*bir elin nesi var, iki elin sesi var.*"¹¹⁸ vb. Bireyler, birlikten kuvvet doğar fikriyle hareket etmelidirler. Dünyanın, büyük ölçekli şirketleri, çok uluslu ve katılımlı şirketlerdir. Kişiler, bir araya gelerek bu şirketleri kurmuşlardır. Bu şekilde hayata geçen firmalar, bugün küresel ekonomide çok büyük bir güç haline gelmişlerdir.

Ülkemizde insanlar, bu gibi birlikteliklerden uzak durmakta, kendi işinin patronu olmaya çalışmaktadırlar. Bu şekilde kişilere ait olan küçük işletmeler büyük firmalar karşısında tutunamamakta ve batmaktadırlar. Bunun en güzel örneği halen yaşamakta olduğumuz bakkallar ile alışveriş merkezleri arasında görmekteyiz. Çok ortaklı-katılımcı kurulan alışveriş merkezleri karşısında bakkallar bir bir kapanmaktadırlar. İnsanlar birbirine güvenmelidir. Birbirine güvenmeyen toplumlarda birlik içerisinde hiç bir iş yapılamaz. El birliği ile milletler muasır

¹¹⁷ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=birlik&hng=dzn>

¹¹⁸ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=bir+elin+nesi+var+iki+elin+sesi+var&hng=tam>

medeniyet seviyesine daha kolay ulaşırlar. Unutulmamalıdır ki Türkiye Cumhuriyeti de Anadolu insanının el ele vermesiyle kurulmuştur.

Kasaba halkının el birbirine yardıma koşması (gösteren)——►birlikten kuvvet doğar (gösterilen)

Yazar aynı adı geçen eserinde, aile kavramının önemini de algılatmak istemiştir. Kadın ve erkeğin birbirinden üstün olmadığını, tam tersine birbirini tamamladığına dikkat çeken Dayıoğlu, kadın ve erkeğin yaşamlarını tek başlarına sürdürmede zorluk çekeceklerini, iki cinsin de farklı yetenek ve meziyetlere sahip olduklarını kavratmaya çalışır. Nitekim bu farklı özelliklerin bir araya gelerek birbirlerini tamamlayacaklarını ve hayata daha iyi tutunabilecekleri iletisini vermeye çalışır: *“Başında erkeği olmadığı için, eline geçen parayı bir türlü değerlendiremiyordu.”* (Fadiş, 1971, s.10) cümlesinden de anlaşılacağı üzere, aile kurumu hem toplumun devamı hem de bireylerin mutluluğu için çok önemlidir. İnsan, zamanı geldiğinde bir aile kurmalıdır. Aile, kadın ve erkeğin bir araya gelerek oluşturduğu yapıdır. Bir araya gelen bu farklı iki cins ortak değerler etrafında birbirlerine kenetlenirler. Ortak sevinçler ve üzüntüler oluştururlar. Kadın ve erkek farklı özelliklere sahip iki cinstir. Bu iki cins bir araya geldiği zaman birbirini tamamlayarak, hayatın yükünü daha kolay kaldırabilirler.

Aile, toplumun en küçük birimidir. Bu yapının ortadan kalktığı toplumlarda çeşitli sosyal, siyasal, psikolojik, ekonomik ve ahlaki problemler ortaya çıkar. *“Çünkü hiçbir kurum çocuğun büyüme çağında gereksinimi olan sevgiyi, güveni, morali, sıcak aile ortamını ona aile ocağı kadar veremez.”*¹¹⁹ Anne ve baba sevgisinden mahrum yetişen çocuklarda şiddete olan eğilim daha çok görülmektedir. Köprüaltı çocukları olarak adlandırılan ve birçoğu madde bağımlısı olan bu çocuklar anne baba sevgisinden mahrum olan çocuklardır. Ülkemizde aile kurumu önemli bir yer tutmaktadır. Yirmi yıl öncesine kadar geniş aile tipinin yaygın olarak görürler, günümüzde bu aile tipi yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Çekirdek aile anne, baba ve çocuklardan oluşan aile tipidir. Kadın ve erkeğin uyumuyla ortaya çıkan bu sistem devlet ve toplum tarafından oluşturulan çeşitli kurallarla koruma altına alınmıştır. Ailenin çözülmesi, toplumun çözülmesini beraberinde getirir. Çünkü aile, toplumu oluşturan en küçük birimdir. Aile kavramının ortadan kalktığı toplumlarda, çeşitli sıkıntılar görülmektedir. Aile kurumunun ortadan kalktığı ülkelerde nüfus

¹¹⁹ Esra Gül, , *Eğitimde Çocuk Başarısı İçinokul-Aile İşbirliği*, (Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, 33.

artmamaktadır. Bugün Avrupa bu sıkıntılarla boğuşmakta ve nüfusu yavaş yavaş yaşlanmaktadır. Gençler, düzenli bir aile yapıları olmadığı için uyuşturucu gibi bağımlılık yapan zararlı maddelere yönelmektedirler. Ailenin yararıyla ilgili daha birçok şey söylenebilir. Burada bunların hepsini söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Bizce yazar, okurlarına ailenin önemini algılatmak amacındadır.

Aile kurumunun önemi algılatılmaya çalışılmıştır. —————> Kadın ve erkek birbirini tamamlar.

Bireyler, hayatlarının çeşitli dönemlerinde birbirinden farklı engellerle karşılaşabilirler. Bazen bunlar aşılması güç olarak algılansa da insan, karşılaştığı bütün güçlükleri aşabilecek güçlüktedir. Gülten Dayıoğlu, okurlarını yapabilmeye karşı güdülemek ve her şeyi yapabilmenin mümkün olduğu algısını oluşturabilmek için çeşitli eserlerinde mücadele etme devinimini kullanır. Bu devinimi ilk olarak *Fadiş* adlı yapıtında görmekteyiz:

“...yılmadı. Ağlayıp sızlamadı.” (*Fadiş*, 1971, s.13)

yılmadı göstergesiyle gösterilen —————> “Mücadele etmek”tir.

Bu cümleden de anlaşılacağı üzere insan, karşılaştığın sorun ne olursa olsun asla yılmamalıdır. Kişi, ağlayıp sızlayarak önündeki engelleri aşamaz. Birey, hayatın güçlüklerini aşabilmesi için ilk önce kendine güvenmelidir. Osmanlı padişahlarından I.Murat’ın da dediği gibi: “*Galibiyet kendine güvenenlerindir.*”¹²⁰ Sözünden de anlaşılacağı üzere insanın, hayatta aşamayacağı hiç bir engel yoktur. Engeller insanı güçlü kılmak için vardır. Kişi mücadelecisi olmalıdır. Karşısına çıkan en ufak bir zorlukta pes edenler, hedeflerine, hayallerine ulaşamazlar. Mücadele etmek bireyin kendine olan güven duygusunu güçlendirir. Yazar, “mücadelecisi ruhu” diğer romanlarında da devinselleştirmeye çalışır: “*İlerlemek, geri dönmekten daha iyi bence.*” (*Dünya Çocukların Olsa*, 1981, s.93) cümlesiyle yazar, hedefe ulaşmak için sabırla ve inatla mücadele etmek gerektiğini algılatmaya çalışır. Kişi, asla vazgeçmemeli, sorunlarla yüzleşmelidir.

Dayıoğlu diğer eserlerinde, okurlarında mücadele devinimini oluşturmak için karakterlerin şartlarını daha da zorlaştırmıştır: “*Kosta Kaptan, yine denizle koyun koyuna... geçirdiği bir kaza sırasında ayağının birini yitirdi. Ama çok şükür, direnme*

¹²⁰ Sakin Öner, *Örneklerle Kompozisyon Sanatı*, İstanbul, 169.

gücünü ve yaşama sevgisini yitirmedi.” (Midos Kartalı’nın Gözleri, 1991, s.130) ve “Ama uçabilmek için kaç kez yere düştüler, biliyor musun? Kolay olmadı uçmayı öğrenmeleri. Yere düştükleri zaman, ‘Biz artık uçamayacağız’ diyerek uçuşma egzersizlerini bırakmadılar.” (Suna’nın Serçeleri, 1974 s.103) cümleleriyle okurlarını zorluklar karşısında güdülenmektedir. İncelediğimiz eserlerin okur kitlesinin 12-14 yaş arası çocuklar olması nedeniyle yazarın bu devinimi kazandırmak için bilinçli bir şekilde roman kişi ve kahramanlarını çeşitli zorluklarla karşılaştırdığını söyleyebiliriz. Okur, hayatın henüz en başındadır. Kendisine iyi bir gelecek kurabilmesi için kendisine güvenmeli, azimli ve kararlı bir şekilde çalışmalıdır. Dönem dönem çeşitli sınavlara girmek zorunda kalacak birey, başarı veya başarısızlık durumlarında motivasyonundan bir şey kaybetmeden, çalışmalarını arttırarak sürdürmelidir. Nitekim Gülten Dayıoğlu, romanlarında kurguladığı örnek olaylar yoluyla okurlarında bu bilinci yavaş yavaş işler. Okur, her türlü zorluğun aşılabileceğini, insanın bunu istemesinin yeterli olacağını algılayacaktır. Bu algı ile özgüvenini yüksek tutacak devinimlere girecektir. Birey kuş yavrularının uçabilmek için verdikleri mücadeleyi kendisine örnek almalıdır. Hayvanların bile hayata tutunabilmek için mücadele ettiklerini unutmayarak daha iyi yaşamak için mücadele etmelidir.

Öğretmenler ve aileler çocuklara ders çalışma devinimini kazandırmak için büyük bir uğraş verirler. Çocuklar, okuldan geldikten sonra kendilerini oyuna ve televizyona vererek öğretmenlerinin verdikleri ödevleri yapmazlar. Bu şekilde davranan çocuğun başarısı kısa sürede düşer. Derslerinde başarısız olan öğrenci ve okula, öğretmenlere ve derslere karşı olumsuz atalet geliştirir. Bu atalet duygusu ile dersleri ve okulu sevmeme gibi tepkisi geliştirir. Zamanla bu tepkiler okula gitmeme veya okuldan kaçma gibi devinimlere dönüşür. Yazar, yukarıda belirttiğimiz olumsuz tutum ve devinimlerin önüne geçmek için *Fadiş* ve *Ben Büyüyünce* adlı yapıtlarında kahramanların devinimlerini örnek göstererek okuldan sonra ilk önce verilen ödevlerin yapılması gerektiği algısını oluşturmaya çalışır: “*Fadiş’le, Hasan okuldan dönünce, hemen oturup derslerini bitirirlerdi.*” (*Fadiş*, 1971, s.143) cümlesiyle yazar, bir öğretmen gibi okuldan sonra ilk önce ders çalışılması gerektiğini söylemektedir. Öğrenciler, yaşları itibarıyla oyuna daha çok eğilim gösterirler. Öğretmenler ve aileler onlara iyi bir rehberlik yapmaları halinde derslerine muntazam bir şekilde çalışırlar. Birey, ergenlik çağında geleceğiyle ilgili karar alırken zorlanır. Bu çağlarda birey, dünyayı yaşanılan çevreden ibaret görür. Bu dönemlerde alınan kararlar, insanın gelecekte toplumda edineceği yeri belirler. Oyun çağı olarak da adlandırabileceğimiz bu dönemde çocuk, ders çalışmaya yönlendirilmelidir. Kahramanın devinimini algılayan okur, okuldan sonra ders çalışması gerektiğini fark edecektir. Öğretmenin, anne babasının haklı

olabileceğini düşünmeye başlar. Çünkü roman kahramanı onların istediği gibi davranmaktadır. Büyükler, çocuklara dersten sonra oyun oynayabileceklerini söylerler. Doğru olan da öğrencinin, ödevlerini yaptıktan sonra akranları gibi sokaklarda oyun oynaması veya sevdiği çizgi filmleri izlemesidir.

Eğitimde ödül çok önemlidir. Birey, istenilen devinimi gösterir göstermez ödüllendirilmelidir. Bu ödüllendirmeyi kendi kendine de yapabilir, ailesi de yapabilir. *Ben Büyüyünce* adlı eserde, roman kahramanı kendi kendini ödüllendirmektedir: “*Derslerini bitirir bitirmez televizyonun karşısına geçiyor...*” (*Ben Büyüyünce*, 1979, s.72) bu cümlede de görüldüğü gibi bireyler, ilk önce üzerine düşeni yapmalıdır. Kişi, üzerine düşeni yapmadan başka işlere girişmemelidir. İnsan, kendi üzerine düşeni yaptıktan sonra istediğini yapmaya hak kazanır. Öğrencinin görevi, ödevlerini zamanında yapıp, derlerine çalışmaktır. Bütün bunları yapan çocuk, sorumluluklarını yerine getirmenin verdiği rahatlıkla canının istediği gibi oyun oynayabilir. Bu onun hakkıdır. Yazar onları, sorumluluklarınıza yerine getirirken oyun da oynayabileceklerini. Kendilerinden sadece çalışmalarının istenmediğini: “*Ben sana hiç durmadan kitap oku demiyorum, oğlum. Oyun da gerekli senin için. Boş zamanlarında dilediğin gibi oyun oynayabilirsin, ama kitap da okumalısın.*” (*Suna’nın Serçeleri*, 1974 s. 126) cümlesiyle ifade eder. Bu cümle ile okur, büyüklerinin kendisini sadece ders çalışmaya yönlendirmedeğini anlayabilir. Çocuk, hem derslerini yapmalı hem de oyun oynamalıdır. Önemli olan ikisinde de aşırıya kaçmamaktır. Dayıoğlu’nun, eserlerinde geçen bu cümleleri algılayan okur, ilk olarak üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini, daha sonra da kendisini eğlendirici devinimleri yapabilmeyi hak ettiğini algılayacaktır.

Gülten Dayıoğlu’nun, 12-14 yaş arası çocuk romanlarında kullandığı devinimsel göstergeler, okurlarını iyiye, güzele, doğruya yönlendirmektedir. Yazar, alın terine, çalışmaya, emek vererek elde edilen kazancın kutsallığına dikkati çeker. Eserlerinin bir çoğunda bileğinin hakkıyla çalışıp yemenin güzelliğini söylemiştir: “*Ertesi gün nine, dede, ve Erek, çarşıya çıktılar. İçi tüylü bir palto, ceket, pantolon, gömlek, yün kazak, çorap, kundura ve okul çantası aldılar. Erek’in yaz boyu kazandığı paralarla alındı bunlar.*” (*Ben Büyüyünce*, 1979, s.88) cümlesinde görüldüğü gibi roman kahramanı bütün yaz çalışmıştır. Kazandığı paraları biriktirerek okulların açılmasına az bir zaman kala büyükleriyle okul ihtiyaçlarını ve kışlık elbiselerini alır. İnsan, gücünün yettiği nispette, yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda çalışmalıdır. Çalışan kişi, emeğinin karşılığını maddi olarak alır. Kazanılan para az ya da çok olabilir. Birey, elindekiyle yetinmesini bilmelidir. Emek sarf edilmeden elde edilen kazancın değerini insan anlayamaz, çarçur edip bitirir. Dilimize, kolay elde edilen paranın kolay harcanacağını anlatan sözler yerleşmiştir:

“*haydan gelen huya gider*”¹²¹ Kişi kolay yoldan para kazanma yollarını aramamalıdır.Çalışıp didinmeli, hak ettiğini yemelidir. Günümüzde bazı insanlar, kolay yoldan para kazanıp zengin olmak için çeşitli yollara baş vurmaktadırlar. Bu yollar; hırsızlık, gasp, haraç, uyuşturucu madde kaçakçılığı, dolandırıcılık, rüşvet, vb. gayri ahlaki yollardır. Bunların hiçbiri insan ahlakına yakışmaz. Birey, başkalarının malına göz dikmemelidir. Kolay yollardan para kazanma hırsına kapılarak, etrafındakilere zarar vermemelidir. İnsan, bu yollarla çok para kazanmaktansa, alın teriyle az ama helal kazanmayı tercih etmelidir.

Dayıoğlu, adı geçen eserin ilerleyen bölümlerinde çalışarak, kendi emeğinin karşılığıyla karnını doyurmayı algılatır: “*Alın teriyle kazandıkları paralarla ikişer simit aldılar.*” (*Ben Büyüyünce*, 1979, s.107) ifadesinde de görüldüğü gibi roman kahramanı ve arkadaşı, çalışıp kazandıkları parayla, simit alıp açlıklarını giderirler. Eserin kahramanı henüz ilkokul çocuğudur. Aileler, çocuklarını okudukları için çalıştırmamaya özen gösterirler. Öğrenci, üç aylık uzun yaz tatilinde bir meslek dalında çalıştırılmalıdır. Bu sayede hayatın gerçekleriyle yüzleşerek, yaşamın sadece oyundan oluşmadığını kavrayacaktır. Edindiği bilgi ve tecrübeyle ilgilerini fark edecek olan genç, okumayı veya meslek edinmeyi kafasında tasarlayacaktır. Küçük yaşlardan itibaren çalışmaya alışan birey, ileride iş hayatının yükünü de kaldırabilecektir. Bu nedenle çocukların herhangi bir alanda deneyim kazandırılması gerekmektedir.

Alın teri (gösterge) → Çalışmak, teşvik edilmektedir. (gösterilen)

Yukarıda belirttiğimiz gibi yazar, çalışmayı, iş gücü sahibi olmanın önemini, kendi parasını kazanarak karın doyurmanın gerekliliğini algılatmak için diğer eserlerinde de bu konuya yer ayırır: “*Aferin size! Artık karnınızı alın teriyle doyurmaya başladınız, diyordu.*”(*Dört Kardeştiler*, 1971, s.81) cümlesiyle, alın teriyle kazanma yani çalışma devinimi övülürken adı geçen eserin bir başka bölümünde roman kahramanı olan küçük kız, kardeşlerine bakmak, evini geçindirmek için köyün muhtarının yanına giderek: “*N’olur muhtar emmi! Hiç olmazsa yiyeceğimiz kuru ekmeğin parasını çıkarabilecek bir iş göster bana!..*” (*Dört Kardeştiler*, 1971, s.87) diyerek başkasına muhtaç yaşamamanın güzel bir davranış olmadığı, insanın kendi geçimini kendisinin sağlaması gerektiğini belirtir. Yazarın, diğer eserlerinde de yukarıda belirttiğimiz cümlelerin benzerlerine rastlamak mümkündür. Onun bu tutumundan yola çıkarak okurlarına, çalışmayı, alinteriyle kazanmayı, başkalarına yük olmamayı ve insan onuruna yakışmayan yollara

¹²¹ <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/?kategori=atalst&kelime=haydan+gelen+huya+gider&hng=tam>

başvurulmaması gerektiğini kazandırmak amacıyla olduğunu söyleyebiliriz. Yazar, söylemek istediklerini kahramanların devinimleri arkasına saklamıştır. Bizce okurlarını çalışmaya güdülemeyi başarmaktadır.

Toplumumuzda bireylerin birbirine saygı göstermesi, sağlıklı ve düzenli bir şekilde yemeklerini yiyebilmelerini için çeşitli kurallar oluşturulmuştur. Bu kurallara, genel adıyla sofrada adabı denilmektedir. Sofra adabı, kültürümüzde geniş bir yer tutar. Anne ve babalar çocuklarına bu kuralları kavratabilmek için evde, öğretmenlerde okullarda uğraş verirler. Yazar, eserleri aracılığıyla bu eğitim sürecine ortak olur: “*Hadin çocuklar, ellerinizi yıkayın, sonra sofraya başına dizilin!.. (Dört Kardeşiler, 1971, s.13)*” cümlesiyle yazar, elleri kıyamadan sofraya oturulmaması gerektiğini algılatır. İnsan, elleriyle dış dünyaya temas eder. Günün her saatinde en çok ellerimizi kullanırız. Bu organımıza, çeşitli yüzeylere temas etmesinden dolayı gözle görülemeyen mikroorganizmalar yapışır. Mikroplar gözle görülemediği için kişi ellerinde hiçbir şeyin olmadığını düşünür. Ellerin ağza götürülmesiyle birlikte bu mikroorganizmalar vücuda girmeyi başarırlar. Birey bu şekilde çeşitli hastalıklara yakalanırlar. Enfeksiyon hastalıklarının bulaşmasındaki en temel neden elleri yıkamadan yemek-içmek veya elleri istemsiz olarak ağza götürmek suretiyle hastalık yapan canlıları vücuda almaktır. Nitekim yüzyılın son salgın hastalığı olan H1N1 (domuz gribi) virüsünün yayılmasını azaltmak için Sağlık bakanlığı başlattığı kampanyalarda ve hazırladığı afişlerde, ellerin bol su ve sabunla sık sık yıkanması gerektiğini vurgulamıştır. Bireyler, bu salgından korunmak için bakanlığın bu uyarılarını dinlemişlerdir.

Ülkemizde salgın beklenenden az ölümlerle atlatılmıştır. İnsanların, mevsimsel gribe yakalanma oranları bile geçen yıllara göre azalmıştır. İslam dini, İslam dininde temizliğe büyük önem vermiştir. İslam peygamberi, yemekten önce ve sonra ellerin yıkanmasını tavsiye etmiştir: “*Yemeğin bereketi yemekten önce ve sonraki yıkamalardadır*”¹²² hadisinden de anlaşılacağı gibi temizliğe riayet etmek büyük önem taşımaktadır. Gülten Dayıoğlu, sosyal sorumluluk üstlenerek, okurlarına sofrada adabını kazandırmaya çalışır. O, romanlarındaki kişilerin devinimlerini örnek göstererek okurlarında bir algılama oluşturmaya çalışır. Yazar, oluşturduğu algının beceri haline getirilmesi için için diğer romanlarında da sofraya oturmadan önce ellerin yıkanmasını gerektiğini tekrarlar: “*Haydi bakalım, ellerinizi yıkayıp sofraya buyurun!*” (Suna’nın Serçeleri, 1974 s.125) cümlesinde görüldüğü gibi, Dayıoğlu, öğretmenlik mesleğinin de verdiği psikolojiyle eserlerinin isimleri, konuları ve kahramanları değişse de her zaman okurlarının eğitimini temele almıştır. Yemek

¹²²Rudâni, *Büyük Hadis Külliyyâtı*, c.II. hadis no:5469, İstanbul, 2007, 231.

yemeden önce el yıkamanın sağlıklı ve zorunlu olduğunu çeşitli eserlerinde kullanmasının nedeni de okurlarını eğitmektir. Diğer eserlerinde de sofrada adabına değinir: bkz: *Suna'nın Serçeleri*, (1974) s. 12, *Yurdumu Özledim*, (1977) s.47).

İnsanların en temel haklarında biri özgürlüktür. Hiç kimse bir başkasının hürriyetini elinden alma hakkına sahip değildir. Tarihteki savaşların bir çoğunun nedeni, milletlerin özgürlüklerini koruma gayesiyle olmuştur. İnsanlar, gibi özgürlük hayvanlarında en temel hakkıdır. Yaşadıkları doğal ortam onların kendi türüyle özgürce yaşamalarını sağlar. Bazı kişiler, hayvanları renginden, cinsinden, şeklinden veya sesinden dolayı beslemek veya satıp para kazanmak için yakalayıp kafeslere hapsedmektedirler. Canlıların bu şekilde doğal ortamlarından koparılması doğru bir davranış değildir. Onlarda, insanlar gibi hür bir şekilde yaşamalıdır. Yazar, okurlarının dikkatini bu konuya çekmek ve hayvanların özgürlüğüne saygı duyulması gerektiği algısını oluşturmak için eserlerinde bu konuya yer ayırmıştır: “*Tutsak kuş elden ele gezer ve çoğu kez, ‘Azat, buzat, bizi ahrette gözet,’ denilip salıverilirdi.*” (*Dört Kardeştiler*, 1971, s.61).

salıverilirdi (gösteren) → hayvanları özgür bırakın (gösterilen)

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere, hayvanların özgürlükleri ellerinden almamalıdır. Özgürlük, canlıların en değerli ve en temel hakkıdır. İnsanlar ve hayvanlar çeşitli hislere sahiptirler. Canlıların tamamı sevmeye duygusuna sahiptirler. İnsan, istemediği ve sevmediği bir durumda yaşamak istemez. Hiç kimse hapishanelerde hayatını devam ettirmek istemez. Bireylerin çoğu, herhangi bir suça bulaşarak cezaevlerine düşmek istemezler. Hayvanlar da insanlar gibi özgürlüklerini kaybederek, kafes altında yaşamak istemezler. Kuşlar, gökyüzünün süsüdür. Onlar, doğada uçmalı, güzel güzel ötmelidirler. Kişi, sevdiklerinden ayrılmak, onlarsız tek başına yaşamak istemez. İnsan, bir başkasının özgürlüğünü elinden alma hakkına sahip değildir. Hayvanlarda, kendi aralarında anlaşılır.. Biz onların dillerini anlamasak da onlar birbirlerine duygularını, hislerini söylemektedirler. İnsanoğlu, yakaladığı hayvanları kafeslerde yaşamaya mahkûm ederek, o hayvanı sevdiklerinden, dostlarından, ailesinden ayırmaktadır.

Roman kişilerinin bu davranışını gören okur, canlıların doğal ortamlarında özgür bir şekilde yaşamasının doğru olacağı algısını geliştirir. Yazar, belirttiğimiz bu algıyı pekiştirmek için bir başka eserinde de roman kahramanına kuşu serbest bıraktırır. Bırakma sebebini de kahramanın ağzıyla söyleyerek, okurun yorumlamasına fırsat bırakmaz: “*Seni kafese tutsak edemem. Sen arkadaşların gibi*

kırlarda coşkuyla kanat çırpmalısın.” (Suna’nın Serçeleri, 1974 s. 23) bu cümleden de anlaşılacağı üzere hayvanlar, ait olduğu yerde yaşamalıdır. Bu canlıların en tabii hakkıdır. İnsanoğlu buna saygı duymalıdır. Küçük yaşlardan itibaren hayvanların özgürlüklerine saygı duymayı algılayan okur bu algısını bir üst devinimsel göstergelerin en üst basamağı olan duruma uydurma basamağında genelleyerek, insanların özgürlüklerine sahip çıkma ve saygı duyma devinimleri geliştirecektir. Kişi, böylece dünyayı özgürleştirmek ve insanların özgürlüklerini korumak için çeşitli mücadelelere girişebilir. Bizce Dayıoğlu, okurlarında demokrasi kültürünü oluşturmaya çalışmaktadır.

Yazar, eserlerinde milli duyguları da aşlamak için roman karakterlerinin devletleri ve milletleri için kenetlendikleri durumları okurun gözleri önüne serer: *“Tarım küresindeki bilginler, bu ulusal görev için birlik oldular.” (Işın Çağı Çocukları, 1984, s.78)*

Ulusal görev (gösteren)→birlik olmak (gösterilen)

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere, insanlar milli meselelerde birlik olurlar. Nitekim oluşan bu birliktelik ile insanlar, kendi milletlerinin ulusal çıkarlarını korurlar. İnsanlar, tek başlarına her zorluğu aşamazlar. Ancak birlik ve beraberlik içinde her sorunun üstesinden gelebilirler. Çocuk Edebiyatçılarının en önemli görevlerinden biri de okurlarına milli duyguları aşılaktır. Devletlerin temel amacı; ülkesini, milletini seven, koruyan bireyler yetiştirmektir. Devletler hazırladıkları milli eğitim programlarında milliyetçiliği temele alarak, çocuklarına aşılama çalışırlar. Bu duyguların aşılmasında eğitimcilere büyük görevler düşmektedir. Yazarın, eserlerinde öğretmen kimliğinden kurtulamadığını söyleyebiliriz. O, vatan sevgisini genç okurlarına aşılama için eserlerinde çeşitli olaylara yer verir: *“Saldırgan komşuya toprak kaptırmamak için yiğitçe dövüşerek, vatanlarını savunmuşlardı.” (Akıllı Pireler, 1982, s.92) cümlesiyle yazar, vatan topraklarının kutsal olduğu algısını vermektedir. Milletten bağımsızlığı ve vatanın bütünlüğü tehlike girmesi halinde millet harekete geçmeli ve özgürlüğü için vatani için mücadele etmelidir. Kişi, gerekirse vatan toprağı uğruna ölümü göze almalıdır. Nitekim Türk milletine göre de vatan toprağı kutsaldır. Tung-hu’lar, Hun İmparatoru Mete Handan, iki devlet arasında hiçbir işe yaramayan kayalık bir toprak parçasını isterler. Mete: “Toprak devletin temelidir. Biz, onu başkasına nasıl verebiliriz! der. Ardından da toprak talebinde bulunan heyetteki herkesin başını vurdurur.”¹²³ Milletler bir toprak parçası üzerinde yaşayabilir, yaşadıkları topraklar da sayısal*

¹²³ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi* c.I, Ankara, 1998, 7-8.

üstünlüğe sahip olabilirler. Bütün bunlar toprağı vatan yapmaya yetmez. İnsanlar, kanlarını dökmedikleri, uğrunda ölmedikleri, sıkıntı çekmedikleri topraklara vatan diyemezler. Vatan toprakları, kanla elde edilir. Bu yüzden kutsaldır. Anadolu altı bin yıllık Türk yurdudur. Türk milleti, binlerce yıldır bu topraklara kan akıtmaktadır. Akıtılan bu kanlar neticesinde millet Anadolu da varlığını sürdürmektedir.

Türk milleti vatan topraklarını korumak için yirminci yüzyıl da dört yıl süren büyük bir kurtuluş mücadelesi vermiştir. İşgal altında bulunan vatan toprakları kurtarmış bağımsız, milli bir Türk devleti kurulmuştur. Çekilen sıkıntılarla birlikte gelecek nesillere vatan sevgisi, bayrak sevgisi, aşılmalıdır. Toplumu yönlendiren kanaat önderlerine bu konu da büyük işler düşmektedir. Edebiyatçılarla yazarlar kanaat önderleri arasındadırlar. Bizce, Dayıoğlu, bu bilinçle eserlerinde Vatan tem'ine yer vermiştir. Kahramanların devinimini algılatarak bir üst basamakta okurların bu devinimleri gerçekleştirmelerini sağlamayı amaç edinmiştir. Nitekim yazar, diğer eserlerinde de Vatan tem'ine yer vermektedir: “*Kazandığı paralarla ülkesi için, silah satın alıyordu.*” (Tuna'dan Uçan Kuş, 1992, s.143) bu cümlede ülkesi işgal edilmiş bir insanın davranışı örnek gösterilmiştir. Nitekim aynı davranışı Türk milleti kurtuluş savaşında göstermiştir. Yayınlanan tekâlif-i milliye emirlerine Türk milleti büyük bir katılım göstermiştir. Öyle ki öküzünün birini devlete vermiş, kendisi çifte koşmuştur. Roman karakterlerinin bu devinimlerini gören okur, ülkesi zor bir duruma düştüğünde hem malıyla hem de canıyla mücadele etmesi gerektiğini algılayarak bu doğrultuda devinim geliştirecektir.

Çeşitli nedenlerden dolayı suç işleyen insanlar, bir takım fiziksel tepkilerde bulunurlar. Suça karışan kişilerde görülen genel devinim başını öne eğmektir. Yazarın okur kitlesinin yaş itibariyle hayat tecrübelerinin az olmasından dolayı, kimin iyi kimin kötü olduğu konusunda bir ayrım yapamazlar. Gördükleri, tanıdıkları herkesi kendileri gibi değerlendirerek iyi olduklarını düşünürler. Yazar, okurlarını eğitmek, insan psikolojisinin davranışlara yansımaları göstermek için eserlerinde örnek durumlar oluşturmuştur: “*Köşede oturan Kris suçlu gibi başını önüne eğmişti.*” (Midos Kartalı'nın Gözleri, 1991, s.45) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, suç işleyen kişi, diğer insanlarla göz göze gelmemek için ya gözlerini kaçırır ya da başını öne eğer. Suçluluk duygusu bireylerde utanma duygusunu tetikler. Kişi, suçlu olduğunun anlaşılmasını önlemek için insanlarla göz temasından kaçınır. Gözler, insanı ele veren organdır. Bazı insanların gözlerinden yalan söyleyip söylemediği anlaşılmaktadır. Gözler Bu devinimi yazar diğer romanlarında da kullanmıştır: “*Atıl suçlu suçlu önüne baktı.*” (Yurdu Öyledim, 1977, s.122), “*Suçlu gibi önüne bakıp duruyordu.*” (Ganga, 1996, s.162) Nitekim bu devinimi algılayan okur, insan psikolojisinin bir özelliğini öğrenmiş olur.

Yazar, okurlarına ahde vefa duygusunu kazandırmaya çalışmıştır. “*Serçecik iyiliğin değerini bilen bir kuşmuş. Kötü gününde ona yardım eden korkuluğa olan borcunu canıyla ödedi...*” (Suna’nın Serçeleri, 1974 s. 112) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, serçeciğin hayatına mal olan bu olay ‘ahde vefa’ deyişinin güzel bir örneğidir. Nitekim okur, serçecikle kendini özdeşleştirerek, kendisine iyilik yapanı da yapılan iyiliği de unutmama devinimi geliştirecektir. Vefa devinimini kazandırmak isteyen yazar diğer bir romanında da bu konuyu şu şekilde algılatır: “*Bugünkü başarısını ona borçlu olduğunu biliyordu. Bu duygu ve düşüncelerin etkisiyle Başkanı bulmayı üstlenmişti.*” (Parbat Dağı’nın Esrarı, 1989, s.29) cümlesinden de anlaşılacağı üzere, insan kendisine yardım edene, bir gün yardım edebilmek için güdülenecektir Ahde vefa duygusu sosyal ilişkilerde kişiye güven ve itibar kazandırır.

Tuna’dan Uçan Kuş adlı eserinde yazar sabırlı ve dikkatli olma devinimi kazandırmak için eğitbilimsel göstergeye başvurmaktadır: “*Boris sürekli olarak, arkadaşlarına dikkat ve sabırla ilerlemelerini söylüyordu...*” (Tuna’dan Uçan Kuş, 1992, s.41) Dikkatli ve sabırlı olma devinimini gözlemleyen okur, bunu kendi yaşamında da uygulama yoluna gidecektir. Sabırlı olmak hayatın en önemli kuralıdır. İslam dininin temel öğretilerinden biri olan ‘sabır’ devinimi üzerinde yazarda önemle durmuştur. Yazar, diğer eserlerinde de ‘başarılı olma’ devinimini kazandırmak için özellikle üzerinde durmuştur: “*Biraz sıkılıp bunaldım diye, hemen kaçıp gidemem. Sizin gibi ben de dışımı sıkacağım...*” (Yurdumu Özledim, 1977, s.67).

Dişini sıkamak (gösteren) → sabretmek, sabırlı olmak (gösterilen)

Cümlesinden de anlaşılacağı üzere sabır devinimini kazandırmak için kahramanın kişiliğini ve sabrın karşılığının mutlaka alınacağı ön plana çıkarmıştır. Böylece çocukların kişiliklerine ‘sabırlı olma’ devinimini yerleştirmeyi amaçladığı söylenebilir. Allah (c.c.) Kur’an-ı kerimde sabırla ilgili olarak Zümer suresinde “*Sabredenlerin mükâfatları muhakkak hesapsızdır*”¹²⁴ ayeti kerimeden de anlaşılacağı üzere Allah, sabırlı olanları mükâfatlandıracağını söylemektedir. Sabır insanoğlu’nun yaşarken imtihanıdır. Yazar, dinen de oldukça önemli olan sabır kavramı üzerinde titizlikle durmuştur. Sadece bu eserinde değil diğer eserlerinde de yazar, sabır konusuna değinmiştir: başka bir eserinde, “*Sabırlı ol Ganga, her şeyi anlayacaksın. Sabırlı ve dikkatli ol.*” (Ganga, 1996, s.45) Sabretmek ile dikkat devinimleri bir arada verilmiştir.

¹²⁴ Kur’an-ı Kerim, Zümer Suresi:10

Yurdumu Özledim, romanında roman kahramanı Atıl, anne babasıyla birlikte Almanya'ya gidecektir. Okula, öğretmeni ve arkadaşlarıyla vedalaşmaya gelir. Öğretmeni, onu sınıfın ortasında çok önemli bir konuda uyarır: “*Birlikte yaşayacağın insanların da kendilerine özgü gelenekleri, töreleri ve inançları vardır. Bunlara saygı göster! Ama sakın hiçbirini benimseme! Kendi töre ve inançlarından sapıp soysuzlaşma.*” (*Yurdumu Özledim*, 1977, s.11).

Töre inanç (gösteren) → soy, kültür, milli benlik (gösterilen)

Yukarıdaki cümleden de anlaşılacağı üzere, insanı bir millete ait yapan, milliyetinin töre ve inançlarına olan bağlılığıdır. Eğer insan, milliyetine ait olmayan hasletleri edinirse, kendi milliyet özelliğini kaybeder(soysuzlaşır). Yazar, insanların dikkati bu konuya çekerek, milli kültürün, milli değerlerin, inançların önemini algılatır. Nitekim kişi, başkalarına benzemeye çalışmamanın yanlış olduğu algısıyla devinimler gerçekleştirecektir. “*Hiçbir güç, İskit insanını, geleneğine uymaktan alıkoyamazdı.*” (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.129) Bu cümleden de anlaşılacağı üzere insan hangi şartlar altında olursa olsun geleneklerinden vazgeçmemelidir. Gelenek ve görenekler bir milletin milli benliğini oluşturur. İnsanlar gelenek ve göreneklerini kaybederse, millet olma ortaklığını kaybederler. Böylece o millet yavaş yavaş çözülmeye dağılmaya başlar. Zamanla diğer milletlerin içinde eriyip gider. Yazar geleneklerin önemini kavratılabilmek için *Parbat Dağının Esrarı* adlı romanında da bu konuya değinir. “*Kalan’lar bunca uygarlığa karşın geleneklerine saygılıydılar.*” (*Parbat Dağı’nın Esrarı*, 1989, s.60) ifadesinde de görüldüğü gibi, gelişmek, ilerlemek milli ve manevi değerleri bir kenara bırakmak değildir.

Ölümsüz Ece romanında yazar, üç bin yıldır yaşayan Ece’nin hayat hikâyesini anlatır. Roman kahramanı Ece, üç bin yıl boyunca çeşitli ülkelerde, farklı sosyal tabakalara ait ailelerde tekrar tekrar dünyaya gelmiştir. Bu ailelerden biri de Türk’tür: “*Ele avuca sığmayan ünlü Türk cenkçileri, onun erdemlerini öğrenince, kendiliklerinden gelip Oğuz Kağan’ın buyruğuna girmişler.*” (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.182) ifadesinden de anlaşıldığı gibi Oğuz Kağan, bilge ve erdemli biri olduğu için insanlar onun sözünü dinlemiştir. Oğuz Kağan’ın bu özelliklerini fark eden okur, çevresinde saygı görmek, sevilen, dinlenen biri olmak için erdemli ve bilgili olma devinimlerini gerçekleştirecektir. Yazar saygı görmek için bilgili olmak gerektiğini eserin ilerleyen bölümlerinde de verdiği örnekle algılatmaya devam eder: “*İbni Sina’yı tanıdığımda oldukça gençti. Buna karşın babam, ona, kendinden yaşlı ve saygın bir kişi gibi davranıyordu... Başta annem olmak üzere ailece, babamı örnek alıyorduk. Bizler de İbni Sina’ya olağanüstü bir saygı gösteriyorduk. Ama, çok geçmeden anladım, İbni Sina’nın saygınlığı bilginliğinden kaynaklanıyordu.*”

(*Ölümsüz Ece*, 1985, s.188) Okur, bu cümleden hareketle toplum içinde bilgili olanların saygı gördüğünü algılar. Saygı görmek için çok çalışması gerektiği düşüncesini geliştirir. Bu düşünceyle çalışma devinimi gösterebilir. Böylece, verilen ödevleri zamanında yapma, sınavlara hazırlanma gibi devinimleri amaçlı olarak yapmaya yönelebilir. Ayrıca bilgili kişilere gösterilen saygıyı örnek alarak öğretmenlerine de benzer saygı devinimini gösterme yoluna gidebilir.

3.3.3.3.1.2. Bedensel Kurulum Basamağı

Bu basamak, algılama basamağında fark edilen davranışları gerçekleştirebilmek için vücudun (bedenin) hazırlanmasıdır.

Fadiş adlı eserde, roman kahramanı Fadiş'in annesi büyükşehirde hizmetçilik yapmaktadır. Hiç kimse evde küçük çocuk istemez. Bu nedenle Fadiş, annesiyle birlikte yaşayamaz. Annesi Cemile, akrabalarıyla ona bakmaları konusunda belli bir ücret karşılığı anlaşır. Fadiş'e amcası bakmaktadır. Yengesi doğum yaptıktan sonra Fadiş'i evde istemez. Cemile, teyzesinin kızıyla Fadiş'e para karşılığı bakması için anlaşır. Fadiş, komşu köye gidecektir. Yaşlı korucu onunla birlikte yola çıkar. Yolda geceye kalırlar. Katır sırtında yapılan bu yolculuk oldukça sıkıntılı geçmektedir. Gece ayazı bastırır. Yol da belli değildir. Eğer uykuya dalarlarsa yolu kaybedebilme ihtimali vardır: “-*Sen hiç dert etme Ali Kadir Amca. Ben uyumam, dedi ve var gücüyle uykuyu yenmeye çalıştı.*” (*Fadiş*, 1971, s.84) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, roman kahramanı Fadiş'in, uyumama devinimini göstermesi gerekmektedir. Ancak uykusu da gelmiştir. Uykuyla mücadele etmeye başlar (var gücüyle uykuyu yenmeye çalıştı). Bedenini uyumama konusunda hazırlar. Kahramanın bu devinimini fark eden okur, uyumamak için bedenin gerekli tedbirlerle hazırlanması gerektiğini kavrar.

Parbat Dağı'nın Esrarı adlı eserde, roman kahramanı küçük bitki bilgini çocuk, anne babasının bahçede kendisine ayırdığı küçük yerde çeşitli çiçekler eker. Her gün çiçekleriyle konuşur. Onlara sevgi gösterir. Onlarla ilgilenir. Bahar geldiğinde ilk onun çiçekleri açar. Onun sevgi dolu sözlerini işittikçe renkleri daha da canlanır. En güzel çiçeklerin belirlendiği yarışmada birinci olur. Kasaba halkı onu konuşmaktadır. Çocuklar onu örnek almaya başlar: “*Küçük Bahçıvanı örnek edinen çocuklar, onun gibi olmak için canla başla çalışıyorlardı.*” (*Parbat Dağı'nın Esrarı*, 1989, s.13) cümlesinden de anlaşılacağı üzere, küçük bahçıvan, çok çalışarak güzel bir bahçe sahibi olmuştur. Diğer çocuklar onun bu başarısını önce fark ederler (algılama). Daha sonra çok çalışıp onun gibi güzel bir bahçe sahibi olmak için

bedensel hazırlık yapmaya başladılar. Anne babalarından çiçek yetiştirebilecekleri yer isterler. İstedikleri çiçeklerin tohumlarını ve ihtiyaç duyabilecekleri aletleri alırlar. Bütün bu hazırlıklar çiçek yetiştirmek için gerekli olan bedensel kurulumu girer. Artık çocuklar, bitki bilgini çocuk gibi çiçek yetiştirmeye hazırlardır. Nitekim kendilerini çiçek yetiştirmeye adarlar. Kısa zamanda kasabanın her yerini rengarenk çiçekler süslemeye başlar.

Adı geçen eserin ilerleyen bölümlerinde yazar, tüm insanlığın gösterdiği bedensel kurulumu örneklendirmektedir. Devletler, birbirleriyle savaşmak üzeredir. Bitkiler, insanların savaşından en az insanlar kadar etkilenmektedirler. Savaşlarda kullanılan nükleer silahlar, bitkileri, suyu, toprağı, olumsuz etkilemektedir. Bitkiler, tüm bu nedenlerden dolayı savaşı engellemek için yapraklarını dökerler, ardından da simsiyah ürünler vermeye başlarlar. Genç bitki bilgini bitkilerin böyle davranmasının nedenini insanların sevgisizliği olduğunu söyleyerek insanları bitkileri sevmeleri konusunda yönlendirir: *“Bilginin bu konudaki görüşleri, insanları bu doğrultu da yönlendirmeye yaradı.”* (Parbat Dağı’nın Esrarı, 1989, s.129) cümlesinden de anlaşılacağı üzere, insanlar, bitkilerin yeniden, yeşillenmesi için onları sevmeleri gerektiği algılamışlardır. Bu algılamayla bitki bilgininin yönlendirmeleri doğrultusunda bitkileri nasıl sevecekleri konusunda bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hazırlığa girişiler. Onların bu hazırlık safhasına bedensel kurulum denir. Birey, hayatta yeni durumlarla karşılaşabilir. Kişi, ilk kez karşı karşıya kaldığı olaylar karşısında bedensel olarak kendini hazırlamasını bilmelidir. Nitekim bedensel kurulum devinimin gerçekleştirilebilmesi açısından son derece önemlidir. Bedenin hazır olmadığı hiç bir devinim istenilen düzeyde gerçekleştirilemez. Dayıoğlu, okuruna bedensel kurulumun gerekliliğini verdiği örneklerle kavratmaya çalışmıştır.

3.3.3.3.2. Kılavuz Denetiminde Yapma Basamağı

Devinim, uyarılma basamağında algılandıktan ve bedensel hazırlık yapıldıktan sonra, davranışın nasıl yapılacağının izlenilip, kılavuz kişi denetiminde yapılma safhasıdır. Birey, devinimi daha önce gerçekleştiren birini izler, ardından da davranışı eğiticinin yanında ve gözetiminde ve onun gibi yapmaya çalıştığı safhadır.

Fadiş, romanında, eser kahramanı Fadfiş’in teyzesi ve eniştesi bostan tarlası kiralarlar. Fadfiş ile Hasan da hem kendilerine yardımcı olmaları hem de bahçeyi beklemeleri için onlara bahçede küçük bir yer edinir. Fadfiş, teyzesini izleyerek o ne yapıyorsa aynısını yapmaya çalışır: *“Fadiş, bu küçük yeri çok benimsedi. “Burası benim bahçem” diyerek toprak parçasını tablalara ayırdı. Buralara biber, patlıcan,*

domates fideleri dikti. Köşelere balkabağı çekirdekleri gömdü. Çevresine fasulye ve mısır ekti. Bütün bunları yaparken teyzesinden örnek alıyor, Hasan da onu izliyordu.” (Fadiş, 1971, s.147) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, roman kahramanı Fadiş, teyzesini kendine kılavuz edinmiş, Hasan’a da kılavuz olmuştur. Nitekim roman kahramanının teyzesini bile kılavuz aldığını gören okur da ailesinde kendisine kılavuz alacaktır. Nitekim büyüklerinin yaptığı devinimleri daha dikkatli izleyemeye başlayabilir. Yazar, ailedeki büyüklerin kılavuzluğunu diğer eserlerinde de örnekleştirerek, ailenin önemini kavratmaya çalışmaktadır: “Evi şöyle süpür, avluyu böyle temizle diyor, bez ya da bulaşık yıkamanın kolaylık ve inceliklerini belletiyordu.” (Dört Kardeştiler, 1971, s.11) ifadesiyle yazar, büyükler her şeyi bilir! İletisini vermeye çalışır. Okur, roman kahramanının devinimi kendisine örnek edinin, kendi büyüklerinin devinimlerini nasıl gerçekleştirdiğini izleyebilir, anlamlandıramadığı durumlarda roman kahramanı gibi büyüklerinin yönlendirmeleriyle devinimi gerçekleştirebilir. Nitekim yazar okurlarına birbirinden farklı devimleri kazandırma amacıyla eserlerinde sık sık roman kişilerinden bazılarına, roman kahramanına kılavuzluk yapma görevi vermiştir.

“Bir öğle vakti, kendi yaşında bir çoban çocuk otlakla Feten’e kaval çalmayı öğretiyorlardı.” (Dört Kardeştiler, 1971, s.100) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, insan, toplumun farklı kesimlerindeki insanlardan bir şeyler öğrenebilir. Roman kahramanı da bir çobanı kendisine kılavuz edinmiştir. İnsan, öğrenmek istediği bilgiye göre onu en iyi bilen kişiyi bularak, onu kendisine kılavuz edinebilir. Nitekim günümüzde öğrenciler eksik oldukları konuları tamamlamak için konu alanı uzmanı olan kişilere başvurarak bunlardan özel dersler alırlar. Meslek edinmek isteyen bireyler de öğrenmek istedikleri mesleği en iyi icra eden ustaların yanında işe başlarlar. Böylece öğrenmek istedikleri zanaatı en iyi kaynaktan öğrenme fırsatına sahip olurlar. Yazar, bilen birinin kılavuzluğu eşliğinde öğrenmeyi, romanın ilerleyen bölümlerinde de örnekleştirmeye devam eder: “Nevzer Kadın’ın yardımıyla, tarhana çorbası, bulgur pilavı ve erişte pişirmeyi öğrenmişti.” (Dört Kardeştiler, 1971, s.103) Yemek pişirme de, Feten’in kılavuzu annesi olmadığı için Nevzer kadındır. Hiç kimse ev işlerini bilerek dünyaya gelmez. Kılavuz denetiminde öğrenme devam etmektedir. Okur, herkesin bu devinimleri bir başkasının kılavuzluğunda edinildiğini öğrenmektedir. Birey de çevresindeki insanlardan kendisine kılavuz edinebilir. Nitekim okur, bu devinimleri kazanmak için annesini kendisine kılavuz olarak görebilir.

Yurdumu Özledim romanında, roman kahramanı Erek, anne babasıyla birlikte Almanya’ya gider. Orada ilkokula başlar. Almanlar yabancı işçilerin ailelerini ülkelerinde istemezler. Bu nedenle yabancı işçi ailelerini ve onların çocuklarını

dışlarlar. Alman toplumundaki her kesimden insan, yabancı işçilerin ve onların ailelerinin toplumlarını yozlaştırdıklarını düşünmektedir. Bu nedenle onlar çocuklarının yabancı işçi çocuklarıyla birlikte aynı ortamda bulunmalarından rahatsızdırlar. Toplumdaki bu ikiliği ortadan kaldırması hususunda üzerlerine büyük görevler düşen öğretmenler bile, yabancı işçi çocuklarını hor görmektedirler: “Öğretmen iyi davranmıyordu ona. Alman öğrenciler de öğretmenin davranışını benimsiyorlardı. Onlar da yabancı öğrencilere “istenmeyen insan” gözüyle bakıyor, öyle davranıyorlardı.” (Yurdumu Özledim, 1977, s.135) ifadesinden de anlaşılacağı üzere, öğrencilerin kılavuzu öğretmenlerdir. Öğretmen, öğrencinin gözünde her şeyi bilen, her şeyin en iyisini yapandır. Nitekim öğrenciler, kılavuz olarak kendilerine öğretmenlerini seçerler. Onların devinimlerini örnek alıp, uygularlar. Bu nedenle öğretmen her yaptığı devinimde dikkatli olmalıdır. Öğretmenin bu önemli rolünü fark eden okur, onun kendisine hangi yönlerden kılavuzluk ettiğini fark edebilir.

Ben Büyüyünce adlı romanda, roman kahramanı Erek, arkadaşı Erol’u kendisine kılavuz edinir. Erol gibi çalışıp kendi parasını kazanmak ve harcamak için dedesinden ve ninesinden izin ister. Erol ona çalıştığı markette iş ayarlar. Böylece birlikte çalışacaklardır. Yapmaları gereken, müşterilerin aldıkları ürünleri evlerine kadar taşımaktır. İlk gün market sahibi çevreyi öğrenmesi için Erek’i Erol ile birlikte gönderir. “Yönetici o gün Erek’in Erol’la çıkıp çevreyi tanımasını istedi. Erol, sokak ve konut adlarını iyi bellemiştir. Gün boyu bildiklerini anlattı Erek’e.”(*Ben Büyüyünce*, 1979, s.81) cümlesinde de görüldüğü gibi, Erol, Erek’e kılavuz olur. Onun, çevreyle ilgili olarak bilmesi gereken her şeyi ona gösterir. Nitekim Erek çevreyi tanır. Roman kahramanını örnek alan okur, bulunduğu muhiti tanımak için, anne veya babasının kendisine kılavuzluk yapmalarını isteyebilir. Onlarla beraber çevreyi tanımak için gezmelere çıkabilir. Böylece dışarı çıktığında, kaybolma olasılığı ortadan kalkar. Nitekim Erek’in bu devinimi üzerinden yazarın gösterdiği → ‘bir bilene sorun, bilenden yardım alın.’ gösterilendir.

İnsanoğlu sadece kendi türünü örnek almaz, ihtiyaç duyduğu durumlarda hayvanların devinimlerini de örnek alabilir. Nitekim yazar, bu gerçeği okurlarına yansıtmak için çeşitli eserlerinden bu duruma örnek olabilecek olaylara yer vermiştir. *Dünya Çocukların Olsa* adlı romanda Bilgin ve eşi sıcak yağmur şenliğinden kurtulabilen tek yetişkinlerdir. Bilgin, Çiriponyalı bilginlerin yer altında kurdukları şehri keşfeder. Eşiyle birlikte bir giriş yolu bularak bu şehre girer. Şehir yer altında olduğu için oksijen maskeleri takarlar. Yeraltı şehrinde goriller çalışmaktadır. Onların maske takmadıklarını gören bilgin ve eşi maskelerini çıkartırlar: “Onlar da gorillerin başlıksız solunum yaptıklarını görünce hemen yapay solunumu kesip, başlıkları çıkardılar.” (*Dünya Çocukların Olsa*, 1971, s.99) bu cümleden de

anlaşılacağı üzere, roman karakterleri, kendilerine hayvanları kılavuz almışlardır. Onların başlıksız hava almalarından yola çıkarak, başlıklarını çıkarırlar. Okur, insanların bazen hayvanları bile kılavuz edinebileceğini fark eder.

Yazar, hayvanların kılavuzluğunda edinilen davranışa *Midos Kartalı'nın Gözleri* adlı romanında da yer vermiştir. Roman kahramanı Adem, ailesine yardımcı olmak ve okul masraflarını çıkarmak için komşu kadının koyunlarına çobanlık yapmaktadır. Bir gün koyunları dereden geçirmeye çalışırken hayvanların akıntı yönünde yüzerek zorlanmadan karşıya geçtiklerini fark eder. Kendisi de hayvanların bu devinimini örnek alır: “*Koyunlar akıntı yönünde yüzerek ilerliyorlardı. Adem’le al da önce öyle yaptılar.*” (*Midos Kartalı'nın Gözleri*, 1991, s.68-69) görüldüğü gibi hayvanlar doğa şartlarında yaşayabilmeleri için çeşitli özelliklerle donatılmışlardır. İnsan bilmediği birçok şeyi doğa ve hayvanlar aleminden öğrenmiştir. Günümüzde geliştirilen birçok teknolojik alet hayvanlar ve onların hareketleri örnek alınarak üretilmektedir. 1950’lerden sonra geliştirilen helikopterler sazlıklarda yaşamını sürdüren helikopter böceklerinin hareket ve uçuş kabiliyetleri örnek alınarak geliştirilmiştir.

Ölümsüz Ece romanında üç bin yıllık ömür süren küçük Ece’nin hikayesi anlatılmaktadır. Ece, Gudin adlı kralın en küçük kızıdır. O dönemde Anadolu’da bilginler insan ruhunu üç bin yıllık ölümsüzlüğe kavuşturabilmektedirler. Kral Gudin de ruhunu üç bin yıl ölümsüzleştirilmesini ister. O, böylece insanlığın geldiği noktayı görme amacındadır. Ancak bilginler kralın öldürülüp ruhunun ölümsüzleştirilmesinin halka anlatılamayacağını ülkede isyanların çıkabileceğini söyleyerek kralın bu isteğini reddederler. Ece, babasının merakını gidermek için onun yerine ruhunun ölümsüzleştirilmesini ister. Böylece hem üç bin yıl yaşayacak hem de üç bin yıl boyunca insanlığın geçirdiği safhaları babasına anlatabilecektir. Bilginler, onun ve babasının gömütünü yan yana yaparlar. Ona üç bin yıl sonra gömüte gelip nasıl açacağını gösterirler: “*Girişin açılıp kapanma yöntemini bana öğrettiler. Birkaç kez deneme yaptırtdılar.*” (*Ölümsüz Ece*, 1985, s.87) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, roman kahramanı Ece, kılavuz eşliğinde giriş kapısının nasıl açılacağını öğrenmiştir. İnsan, dünyaya geldiğinde birçok bilgiden yoksundur. Yaşı ilerledikçe ve kaslarının gelişim düzeyi arttıkça çeşitli devinimleri yapabilme becerisi kazanır. Böylece çeşitli becerileri öğrenebileceği kılavuz kişilere ihtiyaç duyar. Çocuk 0-6 yaş arası dönemde vaktini ailesi ile birlikte geçirir. Bu nedenle ona devinimleri kazanmasında kılavuzluk edebilecek kişiler anne ve babasıdır. Nitekim okur, ilerleyen yaşlarda edindiği devinimleri anne babasının kılavuzluğunda öğrendiğini, fark edebilir.

Öğretmen, çocuğa bilmediğini öğreten kişidir. Toplumunun ilerlemesi ve gelişmesindeki en önemli görev öğretmenlere düşmektedir. Onlar yeni nesillere bilgi dağıtan, beceri kazandıran ve yol gösteren kılavuzlardır. Öğretmenlerin görev ve sorumluluklarını okurlarına kazandırmak isteyen Dayıoğlu, *Parpat Dağı'nın Esrarı* adlı eserinde bitki bilgininin öğretmenler tarafından eğitildiğini ve öğrendiği davranışları onların nezaretinde tekrarlayarak pekiştirdiğini okuruna göstermektedir. “*Genç Bilgin öğrendiklerini hocaların önünde birkaç kez uyguladı.*” (Parbat Dağı'nın Esrarı, 1989, s.96) ifadesinden de anlaşıldığı gibi, bireyler ihtiyaç duydukları bilgi ve becerilerin büyük bir kısmını okullarda öğretmenlerden öğrenirler. Öğretmenler, bilgilerin öğretilmesi ve beceri haline getirilmesinde birinci dereceden sorumludurlar. Kişi, öğretmenlerinden öğrendiklerini yine onların kılavuzluğunda yaparak devinimleri kalıcı hale getirirler. Bu örneği algılayan okur öğretmenlerin toplumun gelişmesinde ki önemini ve yerini kavrayabilir. Nitekim okulundaki öğretmenlerine sevgi ve saygı gösterme eğilimin kazanabilir.

3.3.3.3.3. Beceri Haline Getirme Basamağı

Uyarılma basamağında farkına varılan davranış, kılavuz denetiminde yapma basamağında devinimi daha önce yapan biriyle birlikte yapılır. Beceri haline getirme basamağında ise, bireyin kılavuz denetiminde yaptığı davranışı, ihtiyaç duyduğu anda, tek başına gerçekleştirebildiği basamaktır. Eda Özçelik’ e göre bu basamakta davranış: “*istenilen şekliyle, istenilen zamanda ve yeterlikte bu basamakta gerçekleşir.*”¹²⁵

Fadiş’e amcası para karşılığında bakmaktadır. Fadiş’in annesi Cemile İstanbul’da bir evde hizmetçilik yapar. Fadiş’in yengesi, doğum yapar. Kadının annesi de doğum sonrası eve yerleşir. Ana kız, Fadiş’e evin bütün işlerini yüklerler. Fadiş, amcasını üzmemek için her şeye katlanır. Bebeğin bezlerini yıkama görevi Fadiş’e verilir. Fadiş, henüz kendisi çocuk olmasına rağmen bebeğin bezlerini temizleme görevi ona verilir. Nitekim o, bezleri yıkamak için çeşmeye gider: “*Fadiş, çeşmede bez yıkayanları çok görmüştü. Kendisi ilk kez böyle bir şey yapıyordu. Becerebildiğince bezleri arıttı.*” (Fadiş, 1971, s.70) cümlesinden de anlaşılabacağı üzere, roman kahramanı daha önce hiç bez yıkamamıştır. Sadece bez yıkayan kadınları izlemiştir. Uyarılma basamağında, fark ettiği bez yıkama devinimini, bir üst

¹²⁵ Eda Özçelik, *Türkiye’de Çocuk Yazını Ürünlerinde Eğitilimsel Göstergeler*, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2007, 150.

basamak olan kılavuz denetiminde yapma basamağında kadınların bez yıkayışlarını kendisine kılavuz edinir. Daha sonra da bir üst basamak olan beceri haline getirme basamağında kendi kendine gerçekleştirir. İnsan, farkına vardığı devinimleri uyguladığı sürece kalıcı olarak öğrenir. Uygulaması yapılmayan, sadece fark edilen veya izlenen davranışlar beceri haline getirilemez. Beceri kazanmak isteyen birey, eyleme geçmelidir. İzleyici kişilikten, uygulayıcı kişiliğe geçmelidir. Nitekim roman kahramanı, tek başına da olsa uygulayıcı rolü üstlenir. Böylece devinimi gerçekleştirmiş olur. Davranışların gerçekleştirilme yaşları vardır. Devinimi, gerçekleştirmesini sağlayacak psikomotor özellikleri gelişmeyen birey, o davranışı yapamayabilir. Yaparsa da istenilen düzeyde olmayabilir. Nitekim roman kahramanı bez yıkayacak yaşa uygun olmadığı için bezleri tertemiz yapamaz. Elinden geldiğince yıkayabilmiştir.

Akıllı Pireler romanında, pireler bir kurultay yaparlar. Bu kurultayda, insanların kendilerine yaptıkları pire soykırımından kurtulma yollarını ararlar. Onlar, eskisi gibi insanlarla birlikte mutlu bir yaşam sürmek isterler. Burada çeşitli pire soylarının temsilcileri kürsüye çıkarak birer konuşma yaparlar. Bu konuşmalarında insanoğluyla yaşadıkları ilginç olaylardan bahsederler: *Pek çok kez, çamaşırlarla birlikte yıkandığımda o zamanki eğitimin sağladığı dayanıklılıkla bu olaydan canımı kurtarmıştım.*” (*Akıllı Pireler*, 1982, s.38) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, kahraman aldığı eğitim sırasında gerektiğinde canını nasıl kurtaracağını da öğrenmiştir. Bu bilgilerini kılavuz denetiminde de uygulayan roman karakteri, hayatı tehlikeye girdiği an öğrendiklerini kullanır. Böylece bilgilerini beceri haline getirmiştir. Okur, edindiği devinimleri beceri haline getirmediği takdirde hiçbir işe yaramayacağını fark eder. İnsan öğrendiği devinimleri bazen fark etmeyebilir. Zor bir durumla karşı karşıya kalınca bilinç altına atılan devinim ortaya çıkar. İnsan, öğrendiği bir devinimi kolay kolay unutmaz.

Gülten Dayıoğlu *Ben Büyüyünce* adlı romanda kan davası yüzünden köyünden kaçmak zorunda kalan Erek ve ailesinin İstanbul’da verdikleri yaşam savaşını anlatır. Erek’in anne ve babası Almanya’ya işçi olarak giderler. Erek, dedesi ve ninesiyle birlikte kalır. İstanbul’da bir gecekonduda yaşamaya çalışırlar. Erek, okula başlar. Okul apartmanlar bölgesindedir. Bu bölgenin çocukları Erek ve arkadaşlarına dereliler lakabını takarlar ve onlarla hiçbir şekilde arkadaşlık kurmazlar. Dördüncü sınıfın başında sınıfa yeni bir öğrenci gelir. Sınıfta sadece Erek’in yanı boş olduğu için öğretmen bu çocuğu Erek’in yanına oturtur. Çocuğun adı Ertuğ’dur. Erek ile Ertuğ kısa zamanda dost olurlar. Ertuğ babasının mesleğinden dolayı okul değiştirmeye alışkıdır: *“Ertuğ kısa sürede derslere ayak uydurdu. Babası subay olduğundan, sık sık okul değiştirmeye alışmıştı. O nedenle kendini çabuk*

topladı.” (Ben Büyüyünce, 1979, s.89) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, roman kişisi, babasının mesleğinden dolayı sık sık il değişikliği yapar. Gittiği şehirlerde eğitimine kaldığı yerden devam etmek için okula başlar. Devamlı okul değişikliği yaptığından dolayı gittiği okullarda yeniden arkadaş gruplarının içine girmesi gerekmektedir. Bu nedenle arkadaşlık kurma yollarını bilmesi ve uygulaması gerekmektedir. İlkokul çocuklarının kılavuzları anne ve babalarıdır. Ertuğ’un babası asker olduğu için göreve nereye gönderilirse gitmektedir. Gittikleri yerlerde iş arkadaşlarına ve komşularına uyum sağlamak zorundadırlar. Ertuğ, ailesinin bu konudaki devinimlerini ilk olarak fark eder. Anne ve babasının girdiği yeni ortamlarda arkadaş edinme devinimlerini öğrenmiştir. Bu bilgilerini de sürekli olarak kullanmak zorunda kalır. Nitekim arkadaş edinme devinimlerini beceri haline getirmiştir. Gittiği her yerde rahatlıkla arkadaşlık kurabilmektedir.

Dört Kardeşiler romanında annesi ölen Feten kardeşlerine annelik yapar. Evin bütün işleri onun üzerine kalmıştır. Dedesinin kılavuzluğunda öğrendiği sofraya kurma devinimini artık kendisi tek başına gerçekleştirebilmektedir. *“Feten, alışkın ellerle sofraya bezini yere yaydı. Üstüne kalbur kasnağını koyup onun üstüne de bakır tepsiyi oturttu.” (Dört Kardeşiler, 1971, s.12-)*

Alışkın (gösterge) → defalarca yapmış, tek başına yapabilen, kimseye ihtiyaç duymayan (gösterilen)

Bu cümleden de anlaşılacağı üzere, Feten daha önce edindiği devinimi, beceri(alışkın) haline getirmiştir. Okur, bu davranışı kendisinin de beceri haline getirebileceğini veya getirebildiği değerlendirmesini yapabilir. Alışkın göstergesini yazar diğer çocuk romanında da kullanmıştır: *“Alışkın ellerle çabuk çabuk bitki devrilmeye giriştiler.” (Dünya Çocukların Olsa, 1981, s.99), “Ferhat Ağa böyle sahnelerle alışkındı.” (Tuna’dan Uçan Kuş, 1992, s.12), “Dilsiz uşak, Padişahın bu tür durumlarına alışkındı.” (Tuna’dan Uçan Kuş, 1992, s.123), “Prof. Çuen onlarla bu yolla haberleşmeye alışkındı. Bu yüzden orada da pek zorlanmadı.” (Gökyüzündeki Mor Bulutlar, 1993, s. 171), “Köylüler, gezginlere alışkıntılar. Oraya vardıklarında hemen çevrelerini aldılar.” (Ölümsüz Ece, 1985, s.15)* görüldüğü gibi yazar, alışkın göstergesini defalarca kullanmıştır. Nitekim bu tekrarlar okurun bu devinimi beceri haline getirmesinde önemli rol oynayabilir.

Dört Kardeşiler romanında Feten ve kardeşleri öksüz ve yetim kalırlar. Köylü muhtarın önderliğinde önce Feten’in iki kız kardeşini sonra da Feten’i evlatlık olarak farklı ailelere verirler. Feten’in evlatlık olarak gittiği evin hanımı ev işlerini

Feten'e öğretmek için önce kendisi yapar: “*Feten, akıllı ve dikkatli bir kız olduğundan, Hanımın gösterdiği işleri çabuk kavırıyordu.*” (Dört Kardeşiler, 1971, s.136) bu cümleden de anlaşılacağı üzere, gösterilen işleri kavramak, davranışları beceri haline getirmektir. Romanın kahramanı gösterilen deviminleri beceri haline getirmiştir. Okur, roman kahramanını örnek alarak, yapamam! Ataletinden kurtulacaktır. Adı geçen atalet toplumumuzdaki bireylerde sık görülen özelliklerden biridir. Okullarda öğrenciler kendilerine verilen proje veya performans ödevlerini ilk duyduklarında yapamam algısına kapılırlar. Bu durum özgüven eksikliğinin açık bir göstergesidir. Toplumumuzda hâkim olan aile tipi otoriter ailedir. Bu aile tipinde çocuğun her şeyine karışılır. Nitekim bunun sonucunda da çocuğun özgüveni gelişmez.¹²⁶ Öğretmenlerin ve çocuklara yönelik eser veren edebiyatçıların en büyük görevi öğrencilerde görülen özgüven eksikliğini ortadan kaldırmaktadır. Nitekim kendisine güvenen birey hayata pozitif bakar, toplumunu ve kendisini geliştirmek için çeşitli araştırmalara yönelecektir. Böylece hem kendisini geliştirecek hem de toplumun gelişip ilerlemesinde önemli roller oynayacaktır. Bizce Gülten Dayıoğlu bu bilinçle eserlerinde bu duruma örnek eğitimsel göstergelere yer vermiştir.

3.3.3.3.4. Duruma Uydurma Basamağı

Bu basamakta beceri haline getirilen devinimler genellenerek başka alanlarda da kullanılabilir. Bisiklet kullanmaya öğrenen bir çocuğun, bu becerisini motosiklet kullanmada da kullanması bu basamağın içine girer. Duruma Uydurma basamağında birey ilk üç basamakta kazandığı devinimlerin alana göre geneller.¹²⁷

Yurdumu Özledim romanın da roman kahramanı, işçi olan anne ve babasıyla Almanya'ya gider. Anne ve babası gündüzleri çalıştığı için evde tek başına kalır. İhtiyaçlarını karşılamak için mahalledeki bakkala gider. Almanca bilmediği için bakkal sahibiyle işaretlerle anlaşmaya çalışır. Bir hafta sonu anne ve babası onu çarşıya gezmeye götürür. Girdikleri oyuncak mağazasında bir tabancayı çok beğense de babası almaz. Çocuk, harçlıklarını biriktirir. Anne ve babasından izin almadan çarşıya iner. Oyuncak mağazasına gider. Almanca bilmediği için daha önce bakkalda kullandığı işaret dili sayesinde satıcıyla anlaşır ve oyuncağı alır: “*Mahalledeki bakkalda yaptığı gibi satıcı kızın yanına gitti. Eliyle işaret ederek kendisiyle gelmesini belirtti.*” (Yurdumu Özledim, 1977, s.79) bu cümleden de anlaşılacağı

¹²⁶ Esra Gül, *Eğitimde Çocuk Başarısı İçinokul-Aile İşbirliği*, (Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, 27.

¹²⁷ Veysel Sönmez, *Program Gelistirmede Öğretmen El Kitabı*, Ankara, 2001, 101.

üzere, daha önce edinilen işaret dilinin genellenmesi söz konusudur. İnsan, önceden kazandığı bir takım devinimleri ihtiyaç duyduğu anlarda kullanma yoluna gidebilir. Bireyler, karşılaştıkları yeni durumlar karşısında gösterecekleri tepkilere göre çeşitli hareketler geliştirirler. Kişi, bu şekilde devinim modelleri kazanır. Bu edinim ile kazanılan devinimler, benzer durumlar karşısında genellenerek kullanılır. Beynin daha önce kazanılan bilgiyi ve devinimi yeni duruma uydurması söz konusudur.

Yazarın, duruma uydurma basamağına ait bir cümleye yer vermesi bizce bilinçlidir. Okurlarına, öğrenilen bilginin ve kazanılan devinimin ihtiyaç duyulması halinde hayatın çeşitli safhalarında kullanılabileceğini kavratmaktadır. Eser'in hitap ettiği okur kitlesinin 12-14 yaş arası okul çağı çocuklar olması sebebiyle bu algının oluşturulması oldukça önemlidir. Öğrenciler, bazen aldıkları derslerin gerekli olup olmadığı muhasebesine girmektedirler. Romanda yer verilen bu yargı ile çocuklar, aldıkları derslerin gelecekleri için nedenli önemli olduğunu kavramaktadırlar.

3.4. DİL ve ANLATIM

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan, duygu, düşünce ve hayallerin aktarılmasında kullanılan sistemdir. Ömer Asım Aksoy'a göre dil, insanların birbirleriyle anlaşma aracı olarak kullandıkları işaretler dizgesidir.¹²⁸ Dil, bir milletin tarih boyunca getirdiği sosyal, kültürel ve siyasi özellikleri üzerinde taşır. Bu nedenle dil, bir milletin kültürünün yansıması veya aynasıdır.¹²⁹ Dil kültür taşıyıcısıdır. Milletlerin kültürel özelliklerini gelecek kuşaklara taşıyan en önemli araçtır. Nitekim dil, bayrak gibi, devletin egemenlik belirten işaretlerindendir.¹³⁰ Görüldüğü dil üzerinde çeşitli tanımlar yapılmakta, dilin çeşitli yönleri bu tanımlarda ön plana çıkarılmaktadır. Dilin, milletleri meydana getiren en önemli argümanlardan biri olduğu unutulmamalıdır. Nitekim dil, insanlarda ruh ve duygu beraberliği uyandıran, geliştiren ve sonsuzluğa götüren en önemli unsurdur.¹³¹

Bir milletin aidiyetleri, görev ve sorumlulukları arasında dilini tanımak ve geliştirmek de vardır. Dilini tanımalı ve geliştirmelidir. Dilin gelişmesi demek milletin gelişmesi demektir. Çünkü dilin üstünlüğü ve anlatım gücü milletlerin gelişmesinde önemli yer tutar.¹³² Büyük medeniyetler ve kuvvetli kültürlerin zengin ve işlenmiş diller sayesinde vücut bulduğu görülmektedir.¹³³ Atatürk de dilin yüksek medeniyet kurmada etkisini fark ederek bir konuşmasında : “Dilin Ulusal ve zengin olması, ulusal duygunun gelişmesinde başlıca etkendir”.¹³⁴ Sözleriyle dilin önemine vurgu yapmıştır. Nitekim dilin zenginleşmesi ve bu zenginliğin korunması için, o dili konuşan insanların dillerini en iyi şekilde bilmeleri gerekir. Yüzyıllardır çeşitli coğrafyalarda yaşayan Türk milleti gelenek ve göreneklerini koruduğu gibi dilini de korumaya çalışmıştır.¹³⁵ Ecdadının yüzyıllardır kullandığı dili, öğrenmek ve

¹²⁸ Ömer Asım Aksoy, *Dil Gerçeği*, Ankara, 1982, 9.

¹²⁹ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim*, Ankara, 2003, 13.

¹³⁰ Ömer Asım Aksoy, *Dil Gerçeği*, Ankara, 1982, 11.

¹³¹ Bahri Ulaş, “Türk Milli Dil Akademisi” (Sayı 2, Haziran, 1966), *Türk Kültürü*, Yıl: IV, s.45, Ankara, 1966, 824.

¹³² Zeynep Korkmaz, “Yeni Bir Yapma Dile Doğru Mu?”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, c.I, Ankara, 1995, 709.

¹³³ Necmettin Hacıeminoğlu, *Türkçenin Karanlık Günleri*, Ankara, 1972, 14.

¹³⁴ Emin Özdemir, *Dil Devrimimiz*, Ankara, 1969, 11.

¹³⁵ Agah Sırrı Levend, “Tarih Boyunca Türk Dili”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1965, Ankara, 1966, 129.

geliştirmek her Türk evladının, en önemli görevlerinden birisidir. Çünkü dil, bir topluluğu millet haline getiren en önemli ve güçlü etkidir.¹³⁶

Ünlü filozof Konfüçyüz'e bir memleketi yönetmeye çağrıldığında ilk yapacağı iş sorulunca; dili gözden geçirirdim diye cevap verir. Çevresindekiler şaşırınca da durumu açıklar; Dil kusurlu olursa düşünce iyi anlatılmaz, dolayısıyla yapılması gerekenler doğru yapılmaz. Böylece töre ve kültür bozulur. Bu ikisi bozulursa adalet bozulur. Adalet olmazsa halk şaşkınlık içine düşer.¹³⁷ Görüldüğü gibi dil bir milletin bağımsızlığını veya esaretini belirleyen başlıca etkenlerdendir. Böylesine önem arz eden, milli bir mesele olan dilin işlenmesinde gelişmesinde gelecek kuşaklara aktarılmasında en önemli görev edebiyatçılara düşmektedir. Yazarlar, eserlerinde Türkçe'nin zenginliğini ve tarihsel gücünü okuruna verebilmelidirler. Çocuk edebiyatçıları bu konuda diğer edebiyatçılardan bir adım öne çıkarlar. Çocuğun, ilk karşılaştığı edebî ürünler, Türkçe'nin zengin söz varlığını kazandırmalıdır. Nitekim, Gülten Dayıoğlu incelediğimiz on iki on dört yaş arası çocuk romanlarında, Türkçenin zenginliğini, tarihsel gücünü ve büyüklüğünü kazandırmak için folklorik unsurlara, çeşitli fiil kiplerine farklı sözcük türlerine yer vermeye çalışmıştır. İncelememiz, Dayıoğlu'nun dil ve anlatımını ve Türkçe'yi kullanma anlayış ve alışkanlığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

3.4.1. Cümle

Gülten Dayıoğlu'nun eserlerini daha önce de belirttiğimiz üzere 1980 öncesi ve 1980 sonrası diye ikiye ayırmıştır. Seksen öncesine ait *Ben Büyüyünce* romanında rastgele seçtiğimiz 87. sayfa ile 1980 sonrası yayınladığı 12-14 yaş arası çocuk romanlarının en sonuncusu olan *Ganga* adlı romanın yine tesadüfi olarak seçtiğimiz 95. sayfasını inceledik. (bknz.Tablo:1) Amacımız, bu inceleme sırasında yazarın cümle çeşitlerinde bir değişme olup olmadığını saptamaya, varsa da bu değişmenin yazarın diline ne katıp katmadığını tespit etmektir.

¹³⁶ Sebati Ataman, *Dil Çıkmaşı*, Ankara, 1981, 1.

¹³⁷ Ömer Asım Aksoy, *Dil Üzerine*, Ankara, 1962, 5.

Tablo:1

Romanın Adı	Cümle Sayısı	Basit Cümle	Birleşik Cümle	Sıralı Cümle	Bağlı Cümle	İsim Cümle	Fil Cümle	Kurallı	Devrik	Kelime Sayısı En Uzun C.	Kelime Sayısı En Kısa C.	Kelime Sayısı	Karma
GANGA (Syf. 95)	26	9	16	1	-	2	24	26	-	200	16 (5.)	3 (6.)	-
%	100	34,61	61,53	3,84	-	7,69	92,3	100	-	-	-	-	-
BEN BÜYÜYÜNCE (Syf. 87)	34	16	12	2	-	2 (19., 32)	32	29	5	268	44 (18.)	2 (16.)	4
%	100	47,05	35,94	5,88	-	5,88	94,11	85,29	14,7	-	-	-	11,76

Gülten Dayıoğlu, 1980 öncesi eserlerinde daha çok köye yönelmiştir. “*Kurtuluş Savaşı yıllarının ‘Gençler Anadolu’ya!’ parolası, onun ilk romanlarında ‘Çocuklar Anadolu’ya’ biçimine dönüşmüştür.*”¹³⁸ Onun romancılığının ilk yıllarında edebiyatta “Köy Romanı” hakimdir. Birçok yazar ‘Köy Romanı’ ifşa etmektedir. Bu roman türü özellikle de Köy Enstitüsü mezunu yazarların hakimiyetindedir. Anadolu’nun gerçeklerinin gözler önüne serildiği bu eserlerde devrin ekonomik, sosyal – kültürel ve siyasal meseleleri de ele alınmıştır. Yazar, bu dönemde yazdığı çocuk romanlarında devrin modasına uymuş; köyü ve köylüyü ele almıştır. Yazarlığının ilk yıllarına da rastlayan bu dönemde daha çok genç bir yazar olan Dayıoğlu’nun edebiyat ve yazın dünyasında kendisine yer edinebilmesi için köye ve köylüye yönelmesi çok normaldir. Onun köye yönelmiş olan romanlarından biri olan ve Anadolu insanının sıkıntılarını, devletlerini ve uymak zorunda kaldığı “töre”sini okura yansıtan 1979 yılında yayınladığı *Ben Büyüyünce* romanı kronolojik olarak sıraladığımızda beşinci çocuk romanıdır. Dolayısıyla adı geçen eserin üzerinde yaptığımız cümle incelemesi, bize yazarın ilk yazarın yayın hayatının ilk on yılını ve bu dönemde yayınladığı yapıtlarının genel cümle çeşitleri üzerinde bir fikir sahibi olabilmemize imkan verir. *Ben Büyüyünce* romanının seksen yedinci sayfasında yazar, toplamda otuzdört cümle kurmuştur. Bu cümlelerin anlatısı basit cümlelerdir. Birkaç örnek verecek olursak:

¹³⁸ Kemal Ateş, *Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanları*, Ankara, 1998, 256.

3.4.1.1. Basit Cümle

“Yine bir sayı tuttu. / O sayı da göstergenin önüne düştü / sonra Erek girişti denemeye / Onun iki buçuğu da on lira oldu / Erek bir an düşündü / Sonra sabırsızlıkla atıldı. / Orada bir saat kaldılar. / Ama yol parasından başka beş kuruşları kalmamıştı. / Bir süre derin derin soludular. / O sıra simitçi geçiyordu önlerinden... (vb.) (BB., s.87). *Ganga* adlı eserinin doksan beşinci sayfasını ele alıp incelediğimizde yazarın yirmi altı cümle kurduğunu görmekteyiz. Kurduğu cümle sayısı %23.5 azalmıştı. Dayıoğlu, *Ben Büyüyünce*’de %65 oranında basit cümle kurmuşken *Ganga* romanında, basit cümle oranı neredeyse yarı yarıya azalmıştır. Yazarın *Ganga* romanında, incelediğimiz sayfasındaki basit cümlelerin sayfanın tamamındaki cümlelere oranı %33’tür.

Ganga’da yazar toplamda dokuz basit cümle kullanmıştır: “Bayan Samkata onun bu önerisini uygun buldu. / En çok da bilgisayardan hoşlanıyordu. / İşte o zaman öğretmenler, *Ganga*’yı avuçlarından kaçırdılar. / Bir gün babasının iş yerine gitti. / O günden sonra *Ganga*, adeta kişilik değiştirdi. / Günün hemen tümünü internette geçiriyordu. / Bazen dünyanın dört bir yanındaki bilim adamlarıyla iletişime giriyordu (vb.) Dayıoğlu *Ben Büyüyünce*’de on iki birleşik cümle kullanmıştır. Kullandığı birleşik cümlelerin sayfadaki cümlelere oranı %35’dir. *Ganga*’da ise yazarın, kurduğu cümle sayısı azalırken, birleşik cümle sayısı oranı hızlı bir artış göstermiştir. *Ganga*’da on altı birleşik cümle kuran Dayıoğlu’nun kurduğu birleşik cümlelerin sayfadaki cümlelere oranı %61’dir. Ortaya çıkan bu durum, onun kurduğu birleşik cümle sayısının arttığını göstermektedir. Bu artışa rağmen yazarın kurduğu birleşik cümle çeşitleri azalmıştır. *Ben Büyüyünce*’de Girişik Birleşik, iç içe birleşik, şartlı birleşik, Edatlı birleşik gibi birleşik cümle çeşitlerine yer veren yazar, *Ganga*’da birleşik cümle çeşidini azalmıştır. Daha çok Girişik Birleşik cümleye yönelen Dayıoğlu, diğer birleşik cümle çeşitlerini kullanmamıştır.

3.4.1.2. Birleşik Cümleler

3.4.1.2.1. Girişik Birleşik Cümle: Bir temel cümle ve yan cümle veya

Cümlelerden oluşan cümleye girişik birleşik cümle denir. Yan cümle temel cümlelerin bir ögesidir. “Temel önermeye özne, nesne, tümleç olanı ya da bu öğelerden birini tümleyen birleşik tümcelere girişik tümce adı verilir.”¹³⁹

“Çocuklara kumar oynatan adamı paralarının bittiğine inanmıyordu.” (BB, s. 87) cümlesinde de oynatan ve bittiğine kelimelerindeki -an- ve -dik- ekleri sıfat fiil ekidir. Bu ekler ile temel cümleyi destekleyen iki yan cümle olmuştur:

“El ele verip koşmaya başladılar.” (BB, s. 87) cümlesinde bir temel cümle ve iki yan cümleden olmuştur. Birinci yan cümle temel cümlelerin öznesidir. İkinci yan cümle de temel cümlelerin dolaylı tümlecidir. -ip- eki cümlede zarf tümleci yaparken -me, ma- eki de kelimeyi isimleştirmiştir. Birinci yan cümle temel cümlelerin zarf tümleci, ikinci yan cümle ise temel cümlelerin dolaylı tümlecidir.

“Otobüs durağına vardıklarında, soluk soluğa kalmışlardı.” (BB., s.87) bu cümle ise bir yan cümle ve bir temel cümleden oluşmaktadır. “Vardıklarında” kelimesindeki sıfat fiil eki olan -dik, dık ekini alarak yan cümle oluşturmuştur. Yan cümle temel cümlelerin zarf tümlecidir.

“Gelen yoktu.” (BB., s.87) cümlesinde bir yan cümle ve bir temel cümleden oluşmuştur. “gelen” kelimesi -an, en- sıfat fiil ekini alarak yan cümle oluşturmuştur.

Ganga’daki Girişik Birleşik Cümle Örnekleri:

“Böylece Ganga’nın özel eğitimi başlamış oldu.” (G., s.95).

miş-mış, sıfat fiili ile kurulmuş bir yan cümle ile bir temel cümleden oluşan birleşik cümle

“Çok geçmeden, evdeki bilgisayarı, internette bağladı.” (G., s.95) medan –meden, zarf fiiliyle kurulmuş bir yan cümle ile bir temel cümleden oluşan birleşik cümle örneğidir.

¹³⁹ Tahir Nejat Gancan, *Dil Bilgisi*, Ankara, 2001, 156.

3.4.1.2.2. İç içe Birleşik Cümle: “*Bu bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesi ile meydana gelen birleşik cümledir. Bu birleşik cümlede bir cümle başka bir cümlenin bir unsuru veya cümle içinde bir isim unsuru durumunda bulunur.*”¹⁴⁰ Bu birleşik cümle çeşidi girişik birleşik cümle gibi fiilimsilerle kurulur. Doğrudan anlatımlı cümlelerdir. Yan cümleler temel cümlenin herhangi bir ögesidir.

Yazarın incelediğimiz sayfalarında iç içe birleşik cümle örneğiyle karşılaşmadık

3.4.1.2.3. Şartlı Birleşik Cümle: İki yargının birbirine şart kipi olan (se-sa) ekiyle bağlanmasıyla kurulan birleşik cümlelere denir. “Bir baş cümleyle bağimli yargı niteliğinde şart kiplerinden bir dış cümleden meydana gelen birleşik cümleye tümeleme şart cümlesi (proposition conditionnelle complete) deriz.”¹⁴¹

“*Oysa çalışarak kazanmaya kalkışsa, en azından iki ya da üç eve sepet taşımaya gerekirdi.*” (BB., s. 87) cümlesinde kalkış (mak) eylemi –se – sa şart kipini alarak iki yargıyı birbirine bağlamıştır.

“*Çocuklar paraları olsa son bir el daha oynayacaklardı.*” (BB., s.87). – ol(mak) eylemi –se, sa- şart kipini alarak iki yargıyı birbirine bağlamıştır.

3.4.1.2.4. Edatlı Birleşik Cümle: Edatlarla kurulan birleşik cümlelerdir. Edatı birbiriyle anlamca ilişkili iki yargıyı birbirine bağlar. Edatlı Leyla Karahan bu cümle çeşidini: “*Diğer bağlama edatlarıyla kurulan bağlı cümleler*” başlığı altında ele alır. Ona göre bu cümleler: “*ve, veya, da, fakat, ama, lâkin, halbuki, meğer vb. edatlarla birbirine bağlanmış cümleler topluluğudur.*”¹⁴²

“*Erek; barakadaki adamın peşlerinden gelip gelmediğini anlamak için korkuyla dönüp arkasına baktı.*” (BB., s.87). -için-edatı yargıyı birbirine bağlamıştır.

Yazar, “*Ben Büyüyünce*” romanında yukarıda belirttiğimiz birleşik cümle çeşitlerini kullanmıştır. Edipliğinin ilk yıllarına ait romanda birleşik cümle çeşitliliği dikkati çekmektedir. Son çocuk romanı olan *Ganga*’ da ise çeşitlilik azalmış, ortadan kalkmıştır.

¹⁴⁰ Muharrem Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, İstanbul 2002, 382.

¹⁴¹ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Ankara, 2007, 549.

¹⁴² Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* Ankara, 1999, 65.

Gülten Dayıoğlu'nun incelediğimiz *Ben Büyüyünce* (s.87) ve *Ganga* (s.95) da sıralı cümlelerde kurduğunu görmekteyiz. Yazar, iki eserde de “Bağımlı sıralı cümle”ler kurarken, “Bağımsız sıralı cümle” hiç kullanmamıştır.

3.4.1.3. Sıralı Cümle: Tek başlarına yargı bildiren cümlelerin anlamlı bir şekilde bir araya gelmesiyle oluşan birleşik cümlelerdir. İkiye ayrılır: Bağımlı Sıralı Birleşik Cümle, Bağımsız Sıralı Birleşik Cümle

3.4.1.3.1. Bağımlı Sıralı Cümle: Herhangi bir ögesi; “özneleri, yüklemeleri veya diğer ögeleri ortak olan cümlelerdir.”¹⁴³

Yazar, *Ben Büyüyünce*'de iki tane bağımlı sıralı cümle kullanmıştır. Bu cümleler:

“*Yedi buçuk lirayı birkaç dakikada hem de hiç yorulmadan kazanmıştı.*” (BB., s.87). -hem de- bağlama edatıyla yapılmış bir bağlı cümledir. Hem – kazanmıştı – yükleri hem de – yedi buçuk lirayı – nesnesi ortak, bağımlı sıralı cümledir.

1. Cümle: Yedi buçuk lirayı birkaç dakikada kazanmıştı.

2. Cümle: Hiç yorulmadan kazanmıştı.

“*Erek'in yüz lirası, Erol'un yetmiş beş lirası, kuş gibi uçup gitti.*” (BB., s.87) yüklemi ve zarf tümleci ortak cümlelerden kurulmuş birleşik cümle.

1. Cümle: Erek'in yüz lirası kuş gibi uçup gitti.

2. Cümle: Erol'un yetmiş beş lirası, kuş gibi uçup gitti.

- önce – ağısı, Yazar, “Ganga”da bağımlı sıralı cümle kullanmamıştır. Diğer bir sıralı cümle çeşidi olan “Bağımsız Sıralı Cümle” kurmuştur.

3.4.1.3.2. Bağımsız Sıralı Cümle: Aralarında herhangi bir öge ortaklı bulunmayan yargıların virgül (,) ya da noktalı virgül (;) ile birbirine bağlanmasıyla oluşturulan cümlelerdir.

¹⁴³ Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz ve Diğerleri, *Türk Dili ve Kompozisyon*, Afyon, 2003, 160.

“Bu sürede, dünyanın en büyük kütüphanelerine bağlanıyor, oralardan bilgiler ediniyordu.” (G., s.95). Birbirleriyle anlamca ilişkili cümlelerin virgül ile birbirine bağlanmasıyla oluşan bağımsız sıralı cümle örneğidir.

Dayıoğlu *Ben Büyüyünce*’de karma cümleler kurarken, *Ganga*’da karma cümle karşımıza çıkmaz.

3.4.1.4. Karma Cümle: Birden fazla cümle çeşidinin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan cümledir.

“Yüz liram bin lira olursa, ninem, dedem, kim bilir nasıl şaşırırlar, diye geçirdi.” (BB., s. 87). Bu cümleyi ikiye ayırırsak;

1. Cümle: Yüz liram bin lira olursa, ninem, dedem, kim bilir nasıl şaşırırlar. – se, sa) ile kurulmuş şartlı birleşik cümle.

..... diye geçirdi =) iç içe birleşik cümle

İki tane birleşik cümlelerin bir arada kullanıldığı bu cümleye karma cümle denir.

Sonuç olarak, Gülten Dayıoğlu’nun incelediğimiz *Ben Büyüyünce* ve *Ganga* romanlarından yola çıkarak %90’ın üzerinde fiil cümlesi kullandığını görmekteyiz.. *Ben Büyüyünce*’de beş tane devrik cümle kuran yazar, oradan geçen yıllar içerisinde devrik cümleden vazgeçme eğilimi göstermektedir. Nitekim *Ganga*’da incelediğimiz yirmi altı cümlelerin tamamı kurallı cümledir *Ben Büyüyünce* ve *Ganga* romanları arasında yirmi yıla yakın bir fark vardır. Aradan geçen bu süre zarfı içerisinde uzun cümleleri de terk etmiştir. *Ben Büyüyünce*’de kurduğu en uzun cümle kırk dört kelimeden oluşurken, *Ganga*’da kurduğu en uzun cümle sadece on altı kelimeden oluşur. Ayrıca *Ben Büyüyünce*’de otuz dört cümleyi iki yüz atmış sekiz kelimeyle kuran yazarın cümle başına kullandığı ortalama kelime 7,88 iken *Ganga*’da bu oran 7,69’dur. Bu iki duruma bakarak, yazarın daha kısa cümlelere yöneldiği söyleyebiliriz.

3.4.2. Kelime Kadrosu

Gülten Dayıoğlu'nun kelime kadrosunu tespit edebilmek için yazarın Ganga romanının 81 sayfasını inceledik. Dayıoğlu, bir sayfada yüz seksen dokuz kelime kullanmıştır. (bkz Tablo:2).

Tablo:2

	İsim	Sıfat	Zamir	Zarf	Fiil	Edat	Bağlaç
Sayısı	69	25	24	19	39	7	6
Toplam Kelime	189	189	189	189	189	189	189
Oran %	%36,50	%13,22	%12,69	%10,05	%20,63	%3,70	%3,17

Tablo:2'den de anlaşılacağı üzere yazarın kelime tercihi isimden yana olmuştur. Onun kullandığı kelimelerin üçte biri isimdir. Sıfat ve zamir türlerini hemen hemen aynı oranlarda kullanan Dayıoğlu, edat ve bağlaç türlerini yok denecek kadar az kullanmıştır. Kurduğu cümlelerin yüklemelerinin türü fiildir. Bu nedenle otuz dokuz tane fiil kullanmıştır. Görüldüğü gibi yazar, kelime ünlem hariç bütün kelime türlerine yer vermiştir. Böylece okurunu hemen bütün kelime türleriyle karşılaştırmaktadır. Onun bu tercihi bizce bilinçlidir. O, kelime türlerinin cümle içinde kullanımını okuruna fark ettirme gayesindedir. Nitekim bunu ustalıkla yaptığı görülmektedir. Onun eserini tahlil eden birey bütün kelime türlerini kavrayabilir.

3.4.3. Fiiller

Gülten Dayıoğlu'nun *Dört Kardeşiler*, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar* ve *Tuna'dan Uçan Kuş* adlı eserlerinin 141. 157. ve 80. sayfaları üzerine yaptığımız inceleme de yazarın tespit ettiğimiz yetmiş altı cümlesinde basit ve birleşik zamanlı fiiller kullandığını görmekteyiz. (bkz. Tablo:3-4)

Tablo:3

Basit Zamanlar						
İncelenen Roman	Cümle Sayısı	Gör. Geç. Z	Duy. Geç. Z.	Şimdiki Z.	Gelecek Z.	Geniş Z.
Dört Kardeştiler (Syf. 141)	24	17	1			1
Gökyüzündeki Mor Bulutlar (Syf. 157)	21	4	-	2	-	2
Tuna'dan Uçan Kuş (Syf. 80)	31	20	-	-	3	-
Toplam Cümle Sayısı	76	41	1	2	3	3
Oran %		53,94%		2,63%	3,94%	3,94%

Tablo:4

Birleşik Zamanlar				
Romanın Adı	İncelenen Cümle	Duy. Geç. Zamanın Hikayesi	Şimdiki Zamanın Hikayesi	Geniş Zamanın Hikayesi
Dört Kardeştiler (Syf. 141)	24	1	5	
Gökyüzündeki Mor Bulutlar (Syf. 157)	21	3	6	1
Tuna'dan Uçan Kuş (Syf. 8)	31	2	2	2
Toplam	76	6	13	3
Oran %	-	7,89%	17,10%	3,94%

Sonuç olarak, yazar incelediğimiz cümlelerinin %28'inde birleşik zamanlı fiil kullanırken %72'sinde basit zamanlı fiil kullanmıştır. Dayıoğlu'nun kurduğu cümlelerde fiil kiplerinin bir alt basamağı olan haber kiplerinin bütün zamanlarına ait cümleler kurduğunu görmekteyiz. Yazarın daha çok Görülen Geçmiş Zamanlı cümleler kurduğunu görmekteyiz. Bizce yazarın bu tercihi roman anlatım dilinden kaynaklanmaktadır. Yaptığımız incelemede dikkatimizi çeken bir diğer konu da dilek kipleriyle çekimlenmiş fiilli cümlelerin yer almayışıdır. Dayıoğlu, cümle kurumunda birleşik zamanlı fiiller de kullanmıştır. Birleşik zamanın sadece hikaye birleşik zamanı kullanması dikkatimizi çeken bir diğer husustur. Görüldüğü gibi onun anlatımını kısaca söyleyecek olursak, o haber kipleriyle çekimlenmiş cümleler kullanmayı tercih ederken, birleşik zaman olarak da hikaye birleşik zamanı tercih

ettiği görülmektedir. Nitekim okur, cümle tahlili yapacak olursa haber kiplerinin ve hikaye birleşik zamanın kullanımını algılayabilir.

3.4.4. Folklorik Unsurlar

Folklor kelimesi on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmıştır. Halk bilgisi anlamına gelen folklor: “*Folk: halk ve Lore: bilmek*”¹⁴⁴ kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Folklor ve Halk Edebiyatı terimleri iç içe girmiştir. Avrupa’da ortaya çıkan folklor kelimesi; Halk Edebiyatının iki ana teriminden biridir.¹⁴⁵ Edebiyatımızda Halk Edebiyatı: “*Divan edebiyatı dışında kalan söz ve tekke şiiri nev;’inden ferdî mahsullerle, malzemesi dile dayanan atalar sözü, destanlar, masallar, hikâyeler fıkralar, bilmeceler, mâniler, türküler, ağıtları ninniler vb. gibi ilk söyleyicilerini umumiyle tespit edemediğimiz eserler*”¹⁴⁶ olarak tanımlanan halk edebiyatı, bizde Avrupa’dan sonra başlar. İlk olarak 23 Temmuz 1913’te Ziya Gökalp “Halka Doğru” dergisinde “Halk Medeniyeti” adlı bir yazısıyla, dikkatleri halk kültürüne çekmiştir. Ziya Gökalp’ın ardından; Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı kendi gazetelerinde bu konuya yönelirler.¹⁴⁷

Folklore kelimesinin karşılığı olarak bizde, “Halkîyat, Harsiyat, Halkıyyat, Halkbilgisi, Budun Bilgisi” gibi kelimeler ortaya atılmıştır. Nitekim bu kelimeler, kullanımda yaygınlık kazanmadığı için “Folklor” kelimesi kullanılmaya başlanır.¹⁴⁸ İncelememizde yazarın eserlerinde tespit ettiğimiz folklorik öğeler: a) Deyimler b) Atasözleri c) Alkış kargışlara d) Geleneksel Motif ve İnançlar e) Çocuk Oyunları’na yer vereceğiz.

3.4.4.1. Deyimler

Deyim: “Birden çok sözcüğün, çoğu kez kendi anlamlarından ayrı bir anlam belirtmek üzere bir araya gelip kalıplaşan biçimdir”¹⁴⁹ Deyimler Türk dilinin zenginliklerinden bir tanesidir. Milli tarihimizin genişliğini derinliğini göstermektedirler. Deyimler; konuşmayı motononluktan kurtarmak, konuşmaya¹⁵⁰ çeşni katmak, samimiyet sağlamak için oluşturulur. Yazarın incelediğimiz

¹⁴⁴ P. Saintyves, *Folklor El Kitabı*, (Çev: Bilâl Aziz Yanıkoğlu), İstanbul, 1951, 48.

¹⁴⁵ M. Öcal Oğuz – Metin Ekici, ve diğerleri, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara, 2007, 43.

¹⁴⁶ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, 1996, 1.

¹⁴⁷ Tahir Kutsi Makal, *Halk Bilim ve Edebiyat*, İstanbul, 1990, 15-16.

¹⁴⁸ Tahir Kutsi Makal, a.g.e., İstanbul 1990, 16.

¹⁴⁹ Emin Özdemir, *Deyimler Sözlüğü*, Ankara, 2000, 5.

¹⁵⁰ Sabahat Emir, *Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 9.

eserlerinde dilinde sık sık deyimlere yer verdiğini görmekteyiz. Onun, eserlerinde kullandığı deyimleri Sabahat Emir'in yaptığı deyim gruplandırma yöntemini kullanarak vereceğiz.¹⁵¹

3.4.4.1.1. Alay ve Eğlenme Maksadıyla Yapılan Deyimler

Bu deyimler eğlenme maksadıyla kullanıldıkları gibi karşıdakini güç duruma düşürmek ve terslemek için de kullanılır.¹⁵² Bu deyimler kendi içerisinde dörde ayrılırlar: a. Tasvirî olup fiil karakterini taşımadan kullanılanlar, b. Hikâye karakteri gösterenler, c. Bir hüküm ihtiva edip atasözü değerine ulaşanlar, d. Fiilin hakim olduğu deyimler (tasviri, soyut mübalağa unsurları da dahil).

3.4.4.1.2. Hikaye Deyimleri

Halkın konuşma dilinde kalıplaşmış sözlerdir.¹⁵³ Bunlar da kendi içinde altıya ayrılırlar:

3.4.4.1.2.1. Tasvirî Mahiyette Olanlar

Alı Koymak (İÇÇ, s.9), İlk Göz Ağrısı (TUK, s.15), Karar Vermek (AP, s.27), Sona Erdirmek (AP, s.38), Önem Kazanmak (AP, s.72), Tadını Çıkarmak (F, s.150), Başını Beklemek (BB, s.8), Çift Sürmek (BB, s.9), Koluna Girmek (BB, s.9), Gözünün, Önünden Geçmek (BB, s.9), Söze Karışmak (BB, s.13) İş Başı Yapmak (G, s.19), Akıntıya Kapılmak (G, s.13), İç İç Geçmek (G, s.20), Çoluk Çocuğa Karışmak (G, s.24), Arayıp Sormak (G, s.24)

3.4.4.1.2.2. Üzüntüyü Eseflenmeyi İfade Edenler

Korkuya Kapılmak (F, s.53), Umudunu Kesmek (İÇÇ, s.33)

3.4.4.1.2.3. Konuşmayı Devam Ettirmek Amacıyla Kullanılanlar

Söz Konusu Olmak (AP, s.22)

¹⁵¹ Sabahat Emir, a.g.e. 7 – 26.

¹⁵² Sabahat Emir, a.g.e. 8.

¹⁵³ Sabahat Emir, a.g.e. 10.

Bunların haricinde Gülten Dayıoğlu'nun eserlerinde rastlayamadığımız, hikâye Deyimleri'nin üç farklı çeşidi daha bulunmaktadır. Bunlar: 1. Teselli mahiyetinde kullanılanlar, 2. Hitap olarak kullanılanlar, 3. Sadayı Takliden Meydana Gelen Deyimler

3.4.4.1.3. Tasvirî Nitelikte Deyimler

Bu gruptaki deyimler durumları tasvir etmek ve hareketleri canlı ve yerinde göstermek için yapılırlar. Bazen bilinen bir gerçeği alay yoluyla da anlatırlar.¹⁵⁴ İkiye ayrılır.

3.4.4.1.3.1. Tasvirî Olanlar

Göz Göze Gelmek(YÖ, s.84), Bindığı Dalı Kesmek (İÇÇ, s.38), Peşine Düşmek (İÇÇ, s.20, 44), Kaşla Göz Arasında (İÇÇ, s.25), Elde Etmek (TUK, s.60), Acı Çekmek (TUK, s.24), El Koymak (TUK, s.9), Dolap Çevirmek (AP, s.7), Yerinde Duramamak (AP, s.14), Asık Suratlı Olmak (AP, s.27), Soluk Soluğa Kalmak (AP, s.21), Eline Tutuşturmak (AP, s.30), Gözünün Önüne Gelmek (AP, s.46) Elbirlik Olmak (AP, s.50), Sırt Çevirmek (AP, s.60), El Sıkışmak (AP, s.57), Yola Koyulmak, (AP, s.29), Tanık Olmak (AP, s.59), Karnı Tok Sırtı Pek (AP, s.16), Çıban Başı Olmak (AP, s.93), Yerinde Duramamak (AP, s.68), Şaşırp Kalmak (AP, s.70), Gözüne Uyku Girmemek (AP, s.124), Sokulmak (F, s.14), Diken Diken Olmak (F, s.45), Yüzü Kızarmak (F, s.122), Katıla Katıla Gülmek (PDE, s.16), Dolap Çevirmek (DÇO, s.10), Su Yüzüne Çıkmak (DÇO, s.27), Yüz Yüze Gelmek (PDE, s.18), Tir Tir Titremek (İÇÇ, s.63), Gözleri Kamaşmak (İÇÇ, s.64), Dalıp Gitmek (İÇÇ, s.87), Göz Gözü Görmemek (İÇÇ, s.122), Ok Gibi Fırlamak (BB, s.19), Parmak Kadar (BB, s.11)

3.4.4.1.3.2. Fiilin Hakim Olduğu Deyimler

Bağrına Basmak (YÖ, s.11), Yüzünü Buruşturmak (YÖ, s.15), Göz Dikmek (YÖ, s.116), Gözden Kaybolmak (YÖ, s.54), Göz Göre Göre (İÇÇ, s.38), Gözü Açılmak (TUK, s.16), Göz Dikmek (TUK, s.21), Gönül Almak (TUK, s.30), İçi Rahatlamak (TUK, s.31), El Ele Vermek (TUK, s.147), Göğsü Kabarmak (TUK, s.155), Göze Almak (AP, s.11), Söz Kesmek (AP, s.12), Yan Çizmek (AP, s.17), Hiçe Saymak (AP, s.17), Dili Varmamak (AP, s.20), Gözden Geçirmek (AP, s.24), Can Derdine Düşmek (AP, s.25), Akıl Etmek (AP, s.26), Ölesiye Kiskanmak (AP, s.27), Dargın Olmak (AP, s.27), Cimri Olmak (AP, s.28), İçinden Geçirmek (AP, s.30),

¹⁵⁴ Sabahat Emir, a.g.e. 12.

Savaş Alanına Çevirmek (AP, s.33), Kursağında Kalmak (AP, s.35), Görev Almak (AP, s.36), Burun Buruna Gelmek (AP, s.36), Yorgun Düşmek (AP, s.37), Gözünde Büyütmek (AP, s.38), Önlem Almak (AP, s.41), Acı Duymak (AP, s.42), Söz Dinletmek (AP, s.44), Sorguya Çekmek (AP, s.45), Karşı Koymak (AP, s.51), Düşman Bellemek (AP, s.52), Boşa Gitmek (AP, s.61), Sonu Gelmek (AP, s.56), Ayrım Göstermek (AP, s.58), Canına Kıymak (AP, s.54), Peşine Takmak (AP, s.55), Söze Başlamak (AP, s.62), Çelme Takmak (AP, s.63), Söz Sırası Vermemek (AP, s.64), Çaba Göstermek (AP, s.69), Dehşet Yaratmak (AP, s.74), Gül Gibi Geçinmek (AP, s.77), Gezip Tozmak (AP, s.83), İşinin Başına Dönmek (AP, s.85), Sözü Yarıda Kalmak (AP, s.86), Can Derdine Düşmek (AP, s.91), Hoşuna Gitmek (AP, s.96), Yol Tutmak (AP, s.98), Fırsat Kollamak (AP, s.100), Ayağına Gelmek (AP, s.102), Boyun Eğmek (AP, s.106), Eli Varmamak (AP, s.126), Doğru Bulmak (AP, s.118), Peşinden Gitmek (AP, s.121), Yürekten Kutlamak (AP, s.122), Açığa Vurmak (AP, s.110), Göz Yaşı Dökmek (AP, s.113), Bağına Basmak (F, s.14), Göze Almak (F, s.37), Derdini Dökmek (F, s.25), Dudak Sarkıtmak (F, s.19), Boyun Bükme (F, s.20), İç Çekmek (F, s.20), Göz Dikmek (F, s.95), Yolunu Tutmak (F, s.153), Haber Salmak (F, s.153), Yüz Tutmak (PDE, s.10), Fırsat Kollamak (MKG, s.84), Düşman Kesilmek (PDE, s.7), Bağına Basmak (İÇÇ, s.82), Söze Karışmak (İÇÇ, s.88), Cana Kıymak (İÇÇ, s.89), Gözleri Kararmak (İÇÇ, s.126), Söz Düşmemek (BB, s.9), .Bindiği Dalı Kesmek (BB, s.10), Bağına Basmak (BB, s.9), Dudak Bükme (BB, s.10), Omuz Silmek (BB, s.10), Gözlerini Dikmek (BB, s.10), Aslanın Ağzında (BB, s.10), Laf Atmak (BB, s.12), Göğüs Geçirmek (BB, s.11), Delik Deşik Etmek (BB, s.11), Gözünü Kırpmadan (BB, s.11), Gözü Takılmak (BB, s.12), Peşine Takılmak (BB, s.32), Bozguna Uğramak (BB, s.21), Dikkat Çekmek (G, s.10), Peşine Takmak (G, s.11), Umut Serpmek (G, s.12), Söz Vermek (G, s.12), Özen Göstermek (G, s.12), Yol Kesmek (G, s.12), Saygı Göstermek (G, s.13), Bürünmek (G, s.13), Tüyleri Diken Olmak (G, s.13), Peşine Takılmak (G, s.14), İletişim Kurmak (G, s.14), Fırsat Aramak (G, s.14), Dehşete Kapılmak (G, s.14), Yok Etmek (G, s.15), Soluk Soluğa Kalmak (G, s.16), Korkuya Kapılmak (G, s.16), Allak Bullak Olmak (G, s.17), Tutkuya Kapılmak (G, s.18), Kanat Çırpma (G, s.19), Gözlerini Dikmek (G, s.19), Dili Tutulmak (G, s.20), Yol Göstermek (G, s.21), Kendini Dinlemek (G, s.25), Rahatı Kaçmak (G, s.27), Elinden Almak (G, s.27), Bağına Basmak (G, s.22), Kaşlarını Çatmak (G, s.22), Göze Almak (G, s.24), Ürkü Vermek (G, s.24), Girişmek (G, s.13), Karşı Karşıya Gelmek (G, s.18)

3.4.4.1.4. Mübalağa Deyimleri

Mübalağa ihtiva eden deyimler, konuşmaya renk, anlam ve zenginlik katmak için kullanılırlar.¹⁵⁵

Mübalağa Deyimleri Kendi içerisinde üçe ayrılır:

3.4.4.1.4.1. Tasvirî Mahiyette Olanlar

Taş Yürekli (YÖ, s.15), Dil Dökmek (YÖ, s.16), Kulak Vermek (YÖ, s.16), Surat Asmak (YÖ, s.52), Yüreği Hop Etmek (YÖ, s.79), Yüreği Sızlamak (YÖ, s.85), Ağzı Açık Kalmak (YÖ, s.148), Tüyleri Diken Diken Olmak (YÖ, s.171), Yüreğini Kemirmek (İÇÇ, s.26), Kolu Kanadı Kırılmak (İÇÇ, s.24), Göz Koymak (TUK, s.12), Sözü Kesmek (TUK, s.86), İple Çekmek (TUK, s.114), Ağızdan ağza (TUK, s.158), Dört Elle Sarılmak (TUK, s.147), Dilini Yutmak (TUK, s.149), Taş Kesilmek (TUK, s.155), Yakayı Ele Vermek (AP, s.19), Onuruna Dokunmak (AP, s.26), Kulak Vermemek (AP, s.26), Açlıktan Ölmek (AP, s.30), Yüzünde Güller Açmak (AP, s.31), Soru Yağmuruna Tutmak (AP, s.32), Kıl Payı Kurtulmak (AP, s.38), Sabrı Taşmak (AP, s.39), Sinirleri Bozulmak (AP, s.40), Sıkıntıdan Patlamak (AP, s.40), Pestilini Çıkarmak (AP, s.26) İnim İnim İnlemek (AP, s.53), Dehşete Kapılmak (AP, s.47), Sevinçten Uçmak (AP, s.43), Bayram Etmek (AP, s.76), Tuzak Kurmak (AP, s.94), Umut Kesmek (AP, s.87), Kulak Vermek (AP, s.89), Neşesi Kaçmak (AP, s.111), Bir Taşla İki Kuş Vurmak (AP, s.122), Dikkat Kesilmek (AP, s.126), Şaşkınlıktan Donakalmak (AP, s.127), İçi Sızlamak (F, s.52), İçi Ezilmek (F, s.20), İçi Cız Etmek (F, s.22), Tepesine çıkmak (F, s.25), Yüreği Ağzına gelmek (F, s.29), Tozu Dumana Katmak (F, s.117), Kulak Kesilmek (F, s.145), Dört Gözle Beklemek (PDE, s.23), Dil Dökmek (PDE, s.11), Yüreği Hoplamak (PDE, s.7), Göz Dikmek (DÇO, s.69, MKG, s.33), Yüz Vermek (MKG, s.154), Göze Almak (DÇO, s.82, MKG, 32), Dillere Destan Olmak (MKG, s.14), Aklını Başına Toplamak (BB, s.7), Dört Elle Sarılmak (BB, s.8), Kulak Vermek (BB, s.8), İcini Çekmek (BB, s.8), Göz Boyamak (BB, s.10), Tüyleri Diken Olmak (BB, s.10), İçi Hop Etmek (BB, s.11), Yargıya Varmak (BB, s.11), Soluk Kesmek (BB, s.11), Kulak Vermek (BB, s.18), Yüreğini Kaldırmak (BB, s.13), Eli Ayağına Dolaşmak (BB, s.16), Dile Getirmek (BB, s.12), Akli Karışmak (BB, s.12), Boş Bulunmak (BB, s.22), Kol Gezmek (G, s.10), Kuşkuya Düşmek (G, s.18)

¹⁵⁵ Sabahat Emir, a.g.e. 15.

3.4.4.1.4.2. Alay ve Eğlenme İhtiva Edenler

Horoz Gibi Ötmek (AP, s.82), Ağzı Sulanmak (F, s.121), Bıyık Altından Gülmek (F, s.56), Kendini Alamamak (G, s.13)

3.4.4.1.4.3. Tahkir, Payla, Tehdit, İhtar, Tahakküm, İnat, Hayal Kırıklığı, Küçümseme Unsurlarını İçine Alanlar

Dudak Bükme (YÖ, s.35), Çileden Çıkmak (YÖ, s.112), Gözünü Dört Açmak (YÖ, s.126), Şaha Kalkmak (AP, s.17), Kafasına Takılmak (AP, s.34), Başının Etini Yemek (AP, s.66), Yay Gibi Gerilmek (AP, s.103), Öfkeden Deliyeye Dönme (F, s.36), Kafa Tutmak (F, s.135), Dudak Bükme (PDE, s.30), Dudak Bükme (DÇO, s.69) Geceyi Gündüze Katmak (İÇÇ, s.53), Öfkeye kapılmak (İÇÇ, s.81) Bin Pişman Olmak (BB, s.14), Yaygarayı Basmak (BB, s.21), Can Atmak (G, s.12).

3.4.4.1.4.4. İltifat, Dalkavukluk, Yaltaklanma ve Sevgi Deyimleri

Bu deyimlerdeki amaç, karşıdaki kişinin sevgisini ve güvenini kazanmaktır.¹⁵⁶ Bu deyimler de kendi içerisinde beşe ayrılırlar: 1. Saray çevresinde padişah ve diğer devlet ricalini tasvir, takdir ve dalkavukluk için kullanılan deyimler, 2. Sevgiliye veya yaranılmak istenen kimseye karşı kullanılan hitap deyimleri, 3. Sevgiliyi veya yaltaklık edileni tasvir için kullanılanlar, 4. Sevilen veya yaranılmak istenilen şahsa söylenen, fiilin hâkim olduğu deyimler, 5. aşırı bir alçak gönüllülük veya küçülmekle yapılan dalkavukluklar, yalvarmalar, dua mahiyetinde olanlar.

3.4.4.1.4.5. Dua Deyimleri

Dini karakter taşıyan deyimlerdir. Birçoğu samimi duyguların ifadesidir. Bazıları istihzamsı karakter taşırlar. Bazıları da istihzayı aşarak yaltaklığa veya dalkavukluğa kadar gider.¹⁵⁷ Dua deyimleri de kendi içerisinde beşe ayrılırlar: 1. Nezaketi içtenlik ve iltifat unsurların hakime olduğu dua deyimleri, 2. Vecize mahiyetinde dua deyimleri, 3. İstihza yolu söylenen ve dalkavukluk çeşnisini de bulunan deyimler, 4. Allah'a şükür anlamında yapılan deyimler, 5. Büyü tılsım bozmak veya yapmak için kullanılan deyimler.

¹⁵⁶ Sabahat Emir, a.g.e. 18.

¹⁵⁷ Sabahat Emir, a.g.e. 18.

3.4.4.1.4.6. Beddualar

Bunlar da dualar gibi dini karakterli deyimlerdir. Ancak duaların aksine iyi niyet taşımazlar.¹⁵⁸ Beddua deyimleri de kendi içerisinde dörde ayrılır: 1. Uzuvar üzerine yapılan beddualar, 2. Soyut anlam taşıyanlar, 3. Vasıtalı Beddualar, 4. Alay yollu Beddualar

3.4.4.1.4.7. İhtar Mahiyetinde Deyimler

Bu deyimler genellikle hasmı yenme, yerme, dövme, hakkından gelme, hoşlanılmayan durumlardan geri çevirmek için kullanılırlar.¹⁵⁹ İhtar mahiyetindeki deyimlerde kendi içerisinde dörde ayrılırlar: 1. Tek kelimeden ibaret olanlar, 2. Uzuvarlara dayanılarak yapılan ihtarlar, 3. Soyut anlam taşıyanlar, 4. Vasıtalı ihtarlar

3.4.4.1.4.8. Küfür ve Hakaret Deyimleri

Küfür ve hakaret öğeleri içeren deyimlerdir. Bu deyimlerde kendi içerisinde beşe ayrılırlar: 1. Tek kelime halinde olan, içinde tasvirî, soyutluk ve hafiflik bir şekilde kıyaslama unsurları, küfür ve hakaret deyimleri, 2. Tek kelime halinde olan fiili hakaret deyimleri, 3. Birden fazla kelimeli fiilî hakaret deyimleri, 4. Murdar hayvanlardan faydalanılarak yapılan ve (oğlu, herif) gibi kelimelerle beraber kullanılan ağır küfür ve hakaret deyimleri, 5. Tasvirî unsuru hâkim olanlar

3.4.4.2. Atasözleri

Atasözleri, bir milletin atalarının tarih içinde gördüğü yaşadığı olayları özlü bir şekilde gelecek nesillere ders vermek, yol göstermek amacıyla söylenen sözlerdir. Ömer Asım Aksoy'a göre Atasözleri: "*Geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuştur.*"¹⁶⁰ Atasözleri, milletler tecrübelerine dayanır. Bir sözün atasözü sayılabilesi için toplum tarafından benimsenmiş olması gerekmektedir. Atasözleri; sayfalar dolusu anlatılabilecek bir konuyu veya olayı birkaç sözcükçe karşılayabilen, anlatabilen söz değerleridir.¹⁶¹ Atasözleri ait olduğu millet hakkında bilgi verir. Aslında her Atasözleri oldukları toplumun yazılı olmayan hukuk kuralları gibidir. Nitekim

¹⁵⁸ Sabahat Emir, a.g.e. 20.

¹⁵⁹ Sabahat Emir, a.g.e. 22.

¹⁶⁰ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1988, 15.

¹⁶¹ Ali Püsküllüoğlu, *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 2004, 8.

milletlerin karakterini hayata bakış açılarını, zihniyetlerini tavırlarını ifade eden sözlerdir.¹⁶²

Atasözleri konusunda ilk çalışmalar Tanzimat Edebiyatı döneminde başlar. Atasözlerine ilk dikkati çeken ve Atasözleriyle ilgili yaptığı tanımı halen daha kullanılan Şinasi'dir. O, Türk halk edebiyatına büyük katkı yapmıştır. İlk defa atasözlerinden oluşan bir kitap olan Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye (1863)'yi hazırlamıştır. Bu eserin içinde 1500 atasözü ve 2500 deyim vardır.¹⁶³ Şinasi, yaptığı Atasözü tanımıyla bugün bile konu uzmanlarına kaynaklık eder. Ona göre Atasözü: “Durûb-ı emsâl ki hikmetü’l – avâmdır, lisânından sâdır olduğu milletin mâhiyet-i efkârına delâlet eder. Durub-ı emsâl-ı Osmâniyye ise cümleten mânidârdır.”¹⁶⁴ Şinasi, Atasözlerinin halkın hikmeti ve felsefesi olduğunu; dilinden çıktıkları milletin nasıl düşündüğünü, fikirlerinin ne olduğunu, anlatmakta olduklarını, Osmanlı – Türk atasözlerinin hepsinin bir manası olduğunu belirtmiştir.¹⁶⁵ H. Fethi gözler – M. Ziya Gözler, hazırladıkları Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü’nde, Atasözlerini derleyen araştırmacıların vardıkları sonuçları derleyerek genel bir yargı ortaya koymuşlardır: “Her atasözü asırların tetkik ve tecrübelerinden geçmiş milli vicdanda yoğrulmuş, ağızdan ağıza hemen her yarım dünya gezmiş, terbiye, ahlak ve usulün değişmez kanunları ve her kapıyı açabilecek hükümleri haline gelmiş bir hikatler mahasıdır. Ve yine biliniz ki, atasözleri sıcak odalarda iki kat camlar arkasında, masalar başında doğmuş; realiteden, tahkik ve tecrübeden uzak, görüşü mahallî, gösterişi mahdut, zamanla hükümlerini ve karakterini değiştirebilen sözler değildir”¹⁶⁶

Gülten Dayıoğlu incelediğimiz 12-14 yaş arası çocuk romanlarında, Türk dilinin ve Türk tarihinin zenginliğini göstermek, bu varsılığa çocukları yönlendirmek ve onlarda bu alanda bilinç oluşturmak için anlatımında Atasözlerine yer vermiştir. Böylece yazar, anlatımını hem monotonluktan kurtarmış, hem de okurunu bilgilendirmiştir. Onun eserlerinde kullandığı Atasözleri: Fazla Mal Göz Çıkarmaz (AP, s.109)

¹⁶² Özkul Çobanoğlu, *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 2004, 1.

¹⁶³ Ali İhsan Kolcu, *Tanzimat Edebiyatı 1 (Şiir)*, Konya, 2007, 91.

¹⁶⁴ Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c.II, İstanbul, 2001, 865.

¹⁶⁵ H. Fethi Gözler – M. Ziya Gözler, *Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1982, 8.

¹⁶⁶ H. Fethi Gözler – M. Ziya Gözler, a.g.e. 16.

3.4.4.3. Alkış – Kargış

3.4.4.3.1. Alkış

Alkış; iyi dilek temennileri, beğenileri, övgüleri ihtiva eder. Kişinin işlerinin rast gittiği, kötülüklerden korunması, sevdikleri ve kavuşması gibi başkası için işlenen iyilikler alkış olarak adlandırılır.

Yazarın romanlarında kullandığı alkış örnekleri: “*Allah Saklasın*” (BB, s.7), “*Ömrünü Tanrı Versin*” (BB, s.10), “*Allah’ım Buna Uzun Ömürler Ve*”r (BB, s.14), “*Allah Yazgısını Benzetmesin*” (BB, s.14), “*Allah Etmesin*” (BB, s.21), *Allah* “*Saklasın*” (BB, s.33), “*Allah Esirgesin*” (BB, s.34), “*Tanrı Esirgesin*” (DK, s.8).

3.4.4.3.2. Kargış

“Kargılama işi veya bu maksatla söylenen sözler, lanet, telin, beddua, ilenç”.¹⁶⁷ Türkçe sözlükteki tanımdan da anlaşılacağı gibi “Kargış”, kötü dilektir. Kişi, başkası için kötü dilekte bulunur. Alkış ve kargışta iyiliği de kötülüğü de verecek olan Allah’tır. Bu yüzden bu sözlerin içerisinde Allah yer alır.

Kargışlar: “*Tanrının bütün laneti ayınların üstüne olsun*” (BB, s.14), “*Allah yok etsin*” (BB, s.19) “Allah da onların dünyasını karartsın” (BB, s.14).

3.4.4.4. Çocuk Oyunları

Çocuk oyunları bir milletin kültürel zenginliğini ortaya koyar. Çocuklarının oyunu çeşidi fazla olan milletler kültürel yönden gelişmiş ilerlemiş milletlerdir. Çocuk, oyununun simgesidir. Çünkü çocuk; daha birkaç aylık bebekken bilinçsizce oyun oynar.¹⁶⁸

Han kapısından girdim içeri
Adamlar oturmuş dört köşeli
Endo mendo güzeli

¹⁶⁷ TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005, 1086.

¹⁶⁸ Mevlüt Özhan, “Çocuk Oyunlarında Dramatik Unsurlar”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1987, 213.

Güzellerin içinde en güzeli
 İnne minne
 Ucu düğme
 Çalama çardak
 Gümüşlü Bardak
 Akçan, gubçan
 Anadan sen çıkcan
 Ooo... Makara
 Kalk gidelim yukara
 Yukar bize dar gelir
 Yaptıralım bir oda
 Aya bak, yıldıza bak
 Şu güzelim kıza bak!... (DK, s.20)
 Eyleme develeme
 Tazi Tozi
 Merkep Kızı
 Nereye gitti?
 Yazıya gitti
 Ne zaman gelecek?
 Güzün gelecek
 Yazılalım, dizilelim
 Şu köşeye büzülelim
 Ancık, boncuk
 Kerevete sen gir sen çık (DK, s.21)
 Çak çaka çak çak
 Ebeme de bak bak
 Bak hele bak bak (DK, s.22)
 Gav gav gav gavladı
 Bizim söğüt ağladı
 Söğüdüm gavlayıver
 Söğüdüm gavlayıver (DK, s.25)
 Hey küpecik küpecik
 Yağdan baldan küpecik
 Yağ olmazsa bal olsun

Ev sahibi sağ olsun
 Ev sahibi evde misin?
 Evde değil dağda mısın?
 Dağda yılan kışlasın
 Allah çocuklarını bağışlasın
 Ambar altında tazıyım
 Molla beyin kızıyım
 Çağırın gelin Ayşe'yi
 Gelin edelim maşayı
 Tenarından, menarından
 Baklavanın kenarından
 Altı okka pekmez
 Sepetimiz boş gitmez (F, s.129)

Sonuç olarak Gülten Dayıoğlu, incelediğimiz çocuk romanlarında Folklorik unsurlardan oldukça fazla yararlanmıştır. Yazar, böylece okurunu sıkmadan anlatımını devam ettirmiştir. Dayıoğlu, sadece anlatımını monotonluktan kurtarmakla kalmamış, zengin Türk dili, kùltürü ve tarihi hakkında okurunu bilinçlendirmiştir. Nitekim henüz 12-14 yaş arasında olan okur, milli bir kimlik edinmiştir. Yaşadığı toplumun milli ve mânevi değerlerini, unsurlarını kazanan okurun kendine olan güveni artacak, çevresindeki ve yaşadığı dünyadaki olaylara farklı bakış açılarıyla yaklaşabilecek, daha sağlıklı ve doğru sonuçlara ulaşabilir. Bizce yazar, tüm bu nedenleri göz önünde bulundurmuş, yazarlığının yanında eğitimci kimliğini de eserlerinde yansıtmıştır.

SONUÇ

Kütahya'nın Emet ilçesinde dünyaya gelen Gülten Dayıoğlu, küçük yaşlardan itibaren yazarlığa merak salmıştır. Okul yıllarında yazdığı başarılı kompozisyonlarla öğretmenlerinin dikkatini çeken Dayıoğlu, daha küçük bir çocukken ileride büyük bir yazar olacağı hissiyatını uyandırmaya başlar. O, çeşitli türlerde yazdığı eserlerle çocuk ve Gençlik Edebiyatı alanında 'Üç Kuşağın Yazarı' unvanını almayı hak kazanmıştır.

Dayıoğlu, Batı ekseninde ve çeviri ağırlıklı bir çocuk edebiyatının ağırlıkta olduğu altmışlı yıllarda çevresinde onu derinden etkileyen, sevindirip coşturan, güldürüp şaşırtan, içini acıtan, ürküten, korkutan yaşam deneyimleriyle okuduğu kitaplar ile gezip gördüğü yerler sayesinde edindiği bilgileri harmanlayarak meydana getirdiği eserleriyle Türk Çocuk Edebiyatının özgün ve millî bir doğrultuda gelişmesine hizmet etmiştir.

Gülten Dayıoğlu, yazdığı çocuk romanlarıyla birlikte, yetişkinlere ve gençlere dönük romanları, altı – dokuz yaş arası çocuklara yönelik resimli öyküleri, yedi – dokuz yaş arası çocuklar için yayınladığı öyküleri, yaptığı seyahatleri anlatan gezi yazıları; çeşitli gazete, dergi ve süreli yayınlardan yer alan makaleleriyle birlikte Gilbert Delahaye'den tercüme ettiği Ayşegül dizisiyle, edebiyatımızda çok yönlü bir yazar olarak yerini almıştır.

Yayınladığı yetmişten fazla eseriyle çocuk edebiyatına hizmet eden Dayıoğlu'nun çocuk edebiyatı yazarı olarak anılmasında en önemli etken yazdığı çocuk romanlarıdır. Bu romanlarla sanatçı kişiliğini, yaratıcılığını ortaya koymuştur. O, yazdığı her romanda farklı temalara tekniklere başvurarak tekrar eden değil, kendini yenileyen, geliştiren bir yazar olarak dikkatleri çekmektedir. Onun romanlarının dikkati çeken bir diğer özelliği de gerçek zamanlı olmalarıdır. Onda aylar, yıllar çabucak akıp geçmez. Roman kişileri zamanı adeta yaşarlar. Öte yandan romanlarının kişi, tema ve anlatım biçimleri yönünden zenginlik arz ettiği görülmektedir.

Dayıoğlu, 1960'lı yıllarda başladığı yazarlık hayatın, 1970'lerde çocuk edebiyatına yönelerek sürdürmüştür. Bu alanda başarılı eserlere imza atan yazarlar arasında kendine ön sıralarda yer edinebilmiştir. 1970'li yıllardan günümüze kadar adından söz ettirmesini bilen yazar, 2000'li yıllarda çocuk yazısı sahasında pek çok eleştirmen tarafından en iyi yazar olarak değerlendirilir. Çok çeşitli ödüllerle onure

edilen Dayıoğlu'nun öykü ve romanları toplumcu, gerçekçi çizgidedir. 1980 sonrası eserlerinde ise yazarın fantastik ve bilim – kurgu türlerine doğru yöneldiğini görmekteyiz.

Dayıoğlu, Türk Edebiyatına yetmişten fazla eser kazandırmıştır. O, çağdaş Türk Çocuk Edebiyatının öncüsü olmayı başarır. Yayınladığı *Fadiş* romanı onu çocuk romanı alanında zirveye taşır. *Fadiş*'in yazılmasının üzerinden otuz dokuz yıl geçmesine rağmen halen daha çocuklar tarafından sevilerek okunmaktadır. Öyle ki roman kahramanı Fadiş'in doğumunun otuzuncu yılı münasebetiyle Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından 2001 yılında ulusal sempozyumu düzenlenir.

Dayıoğlu, çocuk romanlarında ve öykülerinde çocuğu etkileyebilecek herhangi bir siyasal görüş ve düşünceye yer vermez. O, eserlerinde köylünün çektiği sıkıntıları, kent yaşamının zorluklarını, fakirliği, yabancılığı, gurbetçiliği, dünyanın mevcut kutuplaşmış düzenini, silah ve savaş gibi kavramlara yer verir. Okuyucusunun bu kavramları tanıyıp cemiyet hayatından çıkarması için onların bilinçaltlarına kahramanlarının deneyimleriyle olumsuz yargılar bırakır. Yazar, bunu bilinçli yapmaktadır. Doğrudan romana müdahale etmez. Kahramanları aracılığıyla söylemek istediklerini algılatır. Onun eserlerinde siyaset ve politika olmasa da mevcut düzeni eleştiren, sorgulatan bir yaklaşım vardır.

Gülten Dayıoğlu, on iki – on dört yaş arası çocuk romanlarında eğitbilimsel göstergelere sıkça başvurmuştur. Bloom'un Taksonomisine göre; üç alanda incelediğimiz eğitbilimsel göstergelerde, özellikle her alanın en alt basamaklarına ilişkin göstergeleri sıkça kullanmıştır. Bunlar: Bilişsel düzeyin bilgi basamağı, duyuşsal alanın alma basamağı, deviniş alanın uyarılma basamağıdır. Onun böyle bir tercihte bulunması hedef kitesinin yaş ve zekâ düzeyiyle alakalıdır. Çocuğun eğitimi, karşılaşmadıkları, görmedikleri, duymadıkları ve bilmedikleri olay veya durumların içerisine sokularak yapılabilir. Nitekim o, okurunu gelecekte mücadele etmek zorunda kalacağı hayata hazırlama mücadelesi içerisinde. Bu gaye ile hareket eden yazar, eserlerinde daha ilk basamaklara ait eğitsel göstergeleri tercih eder. Böylece okurunda bilgi ve farkındalık oluşturmaya başarır. Çocuk, ilerleyen yaşlarda edindiği bu göstergeleri üst düzey öğrenme alanlarında kullanma yoluna gidecektir.

Eğitbilimsel göstergeler, metnin anlamsal ve çağrışımsal zenginliğini ortaya koymaktadır. Yazınsal metinlerdeki göstergeler, metnin okurun dünyasında, tekrar tekrar okunmasını sağlar. Böylece okur, metni iç dünyasında anlamlandırma yoluna

giderek o metni, siler, değiştirir ve baştan yazar. Nitekim çocuğun hem hayal dünyası hem de düşünce dünyası gelişir. Dayıoğlu, çocuk romanlarında kullandığı eğitbilimsel göstergeler aracılığıyla okurunu satırlar, olaylar ve kahramanlar ardından hissettirmeden eğitmektedir. *Ölümsüz Ece* romanı, adeta bir tarih kitabı gibidir. Çocuğa, dünya tarihini öğretmeye çalışmak oldukça sıkıntılı ve zordur. Yazar, roman kahramanı Ece'nin hayatı üzerinden, eski çağlarda kurulmuş medeniyetleri ve devletleri, bu devletlerin komşularıyla ilişkilerini, bilim, sanat ve felsefe tarihinin hangi merhalelerden geçtiğini, dinleri, yaşayışları merak duygusu içinde aktarmıştır. Bunu yaparken okuruna tarih dersi verdiğini hissettirmemiştir. O, satırlar ardına yerleştirdiği eğitbilimsel göstergelerle amacını gerçekleştirmiştir.

Dayıoğlu, kırk yılı aşan yazarlık yaşamı boyunca, Türk toplumunun geçirdiği çeşitli siyasal ve sosyal bunalımlara, çalkantılara şahit olmuştur. Bu buhranlar onun eserlerinde işlenen temalar halini alır. O, kendisini acıtan, içini burkan ve huzursuz eden sosyal ve siyasal olayları okurlarına da yaşatarak onların da aynı duygu ve düşünce yoğunluğunu duyumsamalarını sağlamaktadır. Dayıoğlu'nun roman kahramanları, bu bunalımları bizzat yaşatmaktadırlar. Adeta etraflarını bir çember gibi saran olumsuzluklardan bir türlü kurtulamazlar. Roman boyunca verilen mücadele dikkati çeker. Yazar, kahramanlarının kurtuluş yolu olarak "Sevgi"ye başvurduklarını göstermektedir. Yaşanılan bütün buhranların asıl nedeni olarak 'sevgisizlik' gösterilmektedir. Kahramanlar 'sevgi'yi hâkim kılmaya çalışmaktadırlar.

Gülten Dayıoğlu, Türk çocuk ve gençlik edebiyatına kazandırdığı özgün eserleriyle adını ölümsüzler arasına yazdırmayı başarmıştır. Onun bir diğer özelliği de çevirmen olmasıdır. O, özgün e nitelikli eserler verirken diğer yandan da dünya çocuk edebiyatında önemli bir yer tutan Gilbert Delahaye'nin eserlerini tercüme ederek Türkçe'ye kazandırmıştır. Bugün Ayşegül serisi olarak bilinen ve halen daha büyük bir istekle ve merakla okunan bu eserler, onun çocuk edebiyatına verdiği önemi göstermekle birlikte önemli bir bilgi ve birikim sahibi olduğunu da göstermektedir.

Dayıoğlu'nun çocuk romanlarında dile getirdiği toplumsal ve bireysel sorunlar bugün bile ülkemizde yaygın olarak görülmeye devam etmektedir. Toplumda daha çok 'töre' diye adlandırılan sözlü kurallardan kaynaklanan bu sorunlar yazar, 'töre'yi eleştiren, ona karşı mücadele eden biri haline getirir. O, toplumsal hayatı etkileyen töreyi baştan sona eleştirir. Onun eserlerinde din, militarizm, cinsellik gibi kavramlar hiç yer almaz.

Gülten Dayıoğlu, Türk çocuk romanına ölümsüz karakterler kazandırmıştır. *Fadiş*'in Fadiş'i, *Dört Kardeştiler*'in Feten'i, *Ben Büyüyünce*'nin Ereğ'i, *Yurdumu Özledim*'in Atıl'ı, bunlardan sadece bir kaçıdır. Bu kahramanlarının çocuk olmalarına rağmen gösterdikleri olgunluk ve sabır dikkatleri çekmektedir. Yazar adeta ideal insan özelliklerini kahramanlarına yüklemiştir.

Yazar, kahramanlarını toplumsal piramidin alt tabakalarından seçer. Farklı meslek gruplarından gelen ailelerin çocuklarıdır onun kahramanları. Bu nedenle eserleri kişi sayısı ve çeşitliliği yönünden zengindir. O, kahramanlarını içinde yaşadığı toplumsal koşullar altında ele almaktadır. Onu Türk romanında Feridun Andaç'ında belirttiği gibi yapılanma dönemi yazarları arasında ele alabiliriz. Onun bu dönem içerisindeki eserlerinde bireyin ve toplumun sorunlarını birlikte ele alıp verdiğini görmekteyiz. 1980 sonrasında ise fantastik ve bilim kurgu türleri eserleri aracılığıyla daha büyük kitleler veya kıtalar arası sorunlara yöneldiğini görmekteyiz.

Dayıoğlu'nun toplumcu gerçekçi çizgide olan ilk romanlarında büyük olaylara ve büyük hayatlara rastlanmaz. O, dışarıya yansımaya hayatları konu alarak küçük ve basit detaylar üzerinden toplumun genelini kapsayan gerçeklere ulaşır. 1980 sonrası, fantastik ve bilim kurgu tarzındaki romanlarında ise büyük olaylara ve büyük hayatlara yer verir. Bunlar üzerinden bireysel dersler vermektedir.

Dayıoğlu'nun ilk yıllarında toplumcu – gerçekçi bir çizgide iken, ilerleyen yıllarda modernizme yöneldiğini görmekteyiz. Dayıoğlu'nun çocuk romanları eğitsel göstergeler bakımından oldukça zengindir. Bu nedenle onun romanları okuduğu anda kendini hemen göstermez. Okuyucusunu düşünmeye zorlar. Bu düşünme süreciyle romanlarının bütün incelikleri ancak ortaya çıkar. Yazar, eserlerinde etkin bir anlatıcı yazar konumundadır. İç monolog tekniğine fazla başvurmeyen yazar kahramanlarının iç dünyalarını kendisi anlatmaktadır.

Dayıoğlu, zaman konusunda 'an' kavramı öne çıkar. Suna'nın Serçeleri'nde Suna bir 'an'da kaza geçirir. *Fadiş*'te Fadiş, ninesini bir 'an'da kaybeder. *Yurdumu Özledim*'de Atıl bir 'an'da kaybolur. *Ben Büyüyünce*'de Ereğ, bir 'an'da vurulur. Dünya Çocukların Olsa da çocuklar bir 'an'da büyüklerini kaybederler vb. örnekler diğer romanlar içinde geçerlidir. Olaylar bir 'an'da gerçekleşse bile olaylardan sonra ortaya çıkan, durumlar uzun zamana yayılarak anlatım gerçekleştirilmektedir.

Gülten Dayıoğlu, eserlerinde mekânın bütünü verilmez. O, daha çok vermek istediği bağlamı daha güçlü bir şekilde ortaya çıkaracak mekân kesintini ön plana

çıkartır. Onun eserlerinde kullandığı mekânlar daha çok iç batı Anadolu köy ve kasabalarıyla, İstanbul ve Ankara'dır. Romanlarında kullandığı dış mekânlar ise kutsal şehirler ve kültür merkezleri ile başkentlerdir. Büyükşehirler daha çok olumsuz bir bakış açısıyla verilirken köyler ve kasabalar, fakirlikleriyle ön plana çıkarılmıştır. Büyük şehirler genel olarak arka mahalleleriyle ön plana çıkarken, insanlar ise olumsuz bir bakış açısıyla verilir.

Çocuk romanlarında hemen her anlatım tekniğine başvurmuştur. Böylece anlatımına güçlü ve akıcı bir hale sokmayı başarmaktadır. Onun bu zenginliği okurun diğer eserlerini de okuması yönünde güdölmektedir. Çocuk her romanda farklı anlatım teknikleriyle karşısına çıkan bir yazar tanımaktadır. Dayıoğlu'nun anlatım tekniğinde görölen zenginlik dilinde de kendini göstermektedir. Onun eserlerinde, İstanbul Türkçesinin yanı sıra, yöresel halk ağızları da yer almaktadır. Yazarın dilinin dikkati çeken bir diğer özelliği de argoya yer vermemesidir. Roman kişileri yaşadıkları olumsuzluklar karşısında çok bunaldıkları ve sinirlendikleri zaman kargışları kullanırlar. Argo sözcükleri asla kullanmazlar. Onun dili basit ve yalındır. Türkçenin dil zenginliği içerisinde anlatımını vücuda getirir.

Sonuç olarak Gülden Dayıoğlu, Türk çocuk ve ilk gençlik edebiyatı'nın özgün ve bağımsız bir kimlik kazanmasında önemli roller üstlenen bir mihenk taşıdır. Kırk yılı aşkın bir süredir sürdürdüğü bu görevi bugün bile devam ettiren yazar, Anadolu insanını ve onun toplumsal yaşayışını, dünyaya bakış açısını, değerlerini, gelenek ve göreneklerini ele alıp işleyerek olumlu gördüklerini gelecek nesillere aktarmak, olumsuz olduğuna inandığı ve toplumsal aksaklılara neden olarak gördüklerini ise olumsuz etkilerini ön plana çıkararak eleştirel bir bakışla okuyucusunun zihnine işlemesini bilen, böylece toplumu ileriye taşıyacak olan geleceğin büyüklerinde bir farkındalık oluşturmayı başaran gerçek bir sanatçıdır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim*, Ankara, 2003
- Aksoy, Ömer Asım, *Dil Gerçeği*, Ankara, 1982
- _____, *Dil Üzerine*, Ankara, 1962
- Aktaş, Şerif– Gündüz, Osman; *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, 2004
- Andaç, Feridun, *Gerçekçilik Yolunda*, İstanbul, 1989
- Apaydın, Talip – Akçam, Dursun, *Geri Kalmış Ülkelerde Özellikle Türkiye’de Eğitim Sorunları ve Devrim İhtiyaçları*, Ankara, 1968
- Ataman, Sebati, *Dil Çıkmazı*, Ankara, 1981
- Ateş, Kemal, *Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Romanları*, Ankara 1998
- Aytaç, Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul, 2003
- Bacanlı, Hasan, *Duygusal Davranış Eğitimi*, Ankara, 1999
- Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 2*, İstanbul, 2001
- Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Ankara, 2007
- Barthes, Roland, *Göstergebilim İlkeleri*, (Çev: Berke Vardar), Ankara, 1979
- Baymur, Fuat– Demiray, Kemal; *Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul, 1961
- Camard, R. , Ellis, J. *Dil ve Maddecilik*, (Çev: Esen Tarım), İstanbul, 1995
- Ceyhan, Yaşar – Ceyhan, Saliha, *8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı*, Ankara, 2009
- Ciravoğlu, Öner, *Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1997
- Demiray, Kemal, *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1966
- Efe, Fehmi Dram Sanatı, *Göstergebilimsel Bir Yaklaşım*, İstanbul, 1984
- Ekrem, Recâizâde Mahmut, *Takdir-i Elhan*, İstanbul, 1984
- Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara 1996
- Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul, 2007

- Erden, Münire, *Eğitime Giriş*, İstanbul, 1998
- Ergin, Muharrem, *Üniversiteliler İçin Türk Dili*, İstanbul 2002
- Ergiydiren, Sevinç, *Edebiyat Araştırmaları*, İstanbul, 2001
- Escarpit, Robert, *Edebiyat Sosyolojisi*, (Çev: Ali Türkay Yazıcı), İstanbul, 1993
- Gencan, Tahir Nejat, *Dil Bilgisi*, Ankara, 2001
- Godomer, Hans-Georg, Kuhn, Helmut, Kahlo, Frida, *Edebiyat Nedir?*, (Çev: Şahbender Çoraklı – Ahmet Sarı), İstanbul, 2002
- Goldman, Lucien, *Roman Sosyolojisi*, (Çev: Ayberk Erkay), Ankara, 2005
- Gökşen, Enver Naci, *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, İstanbul, 1980
- Guiraud, Pierre, *Anlambilim* (Çev: Berke Vardar), Ankara, 1984
- _____, *Gösterbilim (La Semiologie)*, (Çev: Mehmet Yalçın), Ankara, 1994,
- Güleryüz, Hasan, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2002
- Gülsevin, Gürer, Boz, Erdoğan ve diğerleri, *Türk Dili ve Kompozisyon*, Afyon, 2003
- Güntekin, Reşat Nuri, *Kan Davası*, İstanbul, 1982
- Gürel, Zeki, *İki Bine Doğru Çocuk Edebiyatımız*, Ankara, 2001
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Türkçenin Karanlık Günleri*, Ankara, 1972
- Kantarcoğlu, Sevim, *Literary Criticism: The Major Literary Movements in Literatures*, Ankara, 1997
- Kaplan, Ramazan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara, 1988
- Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Edebiyat Sanatı*, İstanbul, 1990
- Karahan, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi* Ankara, 1999
- Kemal, Namık, *Tahrîb-i Harâbât*, İstanbul, 1303/1885
- Kıran, Zeynel, *Dilbilim Akımları*, Onur Yayınlar, Ankara, 1996
- Kolcu, Ali İhsan, *Tanzimat Edebiyatı I (Şiir)*, Konya, 2007
- Korkmaz, Zeynep, “Yeni Bir Yapma Dile Doğru Mu?”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar, Cilt 1*, Ankara, 1995
- Köksal, Mehmet Asım, *İslam Tarihi*, c.17, Sahife, İstanbul, 2000

Kur'an-ı Kerim, Zümer Suresi:10

Küçükahmet, Leyla, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara, 1997

Lukacs, Georg, *Çağdaş, Gerçekçiliğin Anlamı*, (Çev: Cevat Çapan), İstanbul, 2000

Makal, Tahir Kutsi, *Halk Bilim ve Edebiyat*, İstanbul, 1990,

Oğuz, M. Öcal – Ekici, Metin ve Diğerleri, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara, 2007

Oğuzkan, A.Ferhan, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2006

Oğuzkan, Ferhan, *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 1977

Okay, Ahmet, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, İstanbul, 2000

Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, c.1, Ankara, 1998

Öner, Sakin, *Örneklerle Kompozisyon Sanatı*, İstanbul

Özçelik, Durmuş Ali, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara, 1992

Özden, Yüksel, *Öğrenme ve Öğretme*, Ankara, 2003

Özdemir, Emin, *Dil Devrimimiz*, Ankara, 1969

Özdemir, Emin, *Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler-Yönelimler*, İstanbul, 1999

Özön, Mustafa Nihat, *Türkçede Roman*, İstanbul, 2009

Pavis, Partice, “Gösterimlerin Çözümlemesi”. (Çev:Şerif Aktas), Ankara, 2000

Pospelov, N. Gennadiy, *Edebiyat Bilimi*, Evrensel Yayınları, (Çev: Yılmaz ONAY), İstanbul, 1995

Postman, Neil, *Das Verschwinden der Kindheit*, Frankfurt am Main, 1992

Rifat,Mehmet, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kavramları (1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler)*, İstanbul, 2008

Rifat, Mehmet, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Gösterbilim (2. Temel Metinler)*, İstanbul, 2008

Rifat, Mehmet, *Dilim ve Göstergebilimin Çağdaş Kuramları*, İstanbul, 1990

Rifat, Mehmet, *Gösterbilimin ABC'si*, İstanbul, 2009

Rifat, Mehmet, *Gösterge Eleştirisi*, İstanbul, 1999

- Rifat, Mehmet, *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*, İstanbul, 2007
- Rudâni, *Büyük Hadis Külliyyâtı*, c.2. hadis no:5469, İstanbul, 2007
- Sartre, Jean Paul, *Edebiyat Nedir?*, (Çev: Bertan Onaran), İstanbul, 1995
- Saintyves, P. *Folklor El Kitabı*, (Çev: Bilâl Aziz Yanıkoğlu), İstanbul, 1951
- Saussure, de F. *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev: Berke Vardar), Ankara, 1976
- Sever, Sedat, *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Ankara, 2009
- Sınar, Alev, *Hikâye ve Romanımızda Çocuk (1872-1950)*, İstanbul, 1997
- Sönmez, Veysel, *Program Gelistirmede Öğretmen El Kitabı*, Ankara, 2001
- Sözer, Ersan, “Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi”, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskişehir, 1998
- Suçkov, Boris, *Gerçekçiliğin Tarihi*, (Çev: Aziz Çalışlar), İstanbul, 1982
- Şimşek, Tacettin, *Çocuk Edebiyatı*, Konya, 2007
- Şirin, Mustafa Ruhi, *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, Ankara, 2007
- Şirin, Mustafa Ruhi, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, 1994
- Tahir, Kemal, *Körduman*, İstanbul, 2009
- Tahir, Kemal, *Sağırdere*, İstanbul, 2006
- Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı-İnceleme-I*, Ankara, 1990
- Tekin, Halil, *Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme*, Ankara, 1996,
- Toklu, M. Osman, *Dilbilime Giriş*, Ankara, 2003
- Uçan, Hilmi, *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara, 2008,
- Uçan, Hilmi, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, Ankara, 2006
- Uygur, Nemci, *İnsan Açısından Edebiyat*, İstanbul, 1999
- Yalçın, Alemdar– Aytaş, Gıyasettin; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara, 2005
- Yavuz, Hilmi, *Roman Kavramı ve Türk Romanı*, Ankara, 1977
- Yılmaz, Durali, *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*, İstanbul, 2002
- Yücel, Tahsin, *Göstergebilim Tartışmaları*, İstanbul, 2000

Yücel, Tahsin, *Yapısalcılık*, İstanbul, 1981

Yüksel, Ayşegül, *Yapısalcılık ve Bir Uygulama*, Ankara, 1995

Yüzbaşıoğlu, Muammer, *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*, İstanbul, 1967

Süreli Yayınlar

Aydemir, Yaşar– Çiftçi, Ömer, “Edebiyat Öğretmeni Adaylarının Soru Sorma Becerileri Üzerine Bir Araştırma” (Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği), *YYÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. V, s. II. Haziran, 2008

Babadoğan, Cem, “Bloom’un Amaçlar Sınıflar Eleştiriler” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c. 26, s.1. Ankara, 1993

Dayıoğlu, Gülten, “Çocuk Yazını Tutanın Elinde Kaldı”, *Sanat Edebiyat Dergisi*, 1982

_____, “Çocuk Yayınları Sorunu”, *Ülkücü Öğretmen*, , Ankara, 1965

_____, “Yayımcılar Çocuk Kitaplarını Anlatıyor”, *Hürriyet Gösteri*, İstanbul, 1983

_____, “Çocuk Kitapları Haftası ve Türkiye”, *Ülkücü Öğretmen*, Ankara, 1971,

_____, “Çocuk Yazını Tutanın Elinde Kaldı”, *Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, İstanbul, 1982

Eröz, Mehmet, “Türk Dili ve Milli Kültür, *Türk Kültürü*, Yıl: IV, s. 45. Ankara, 1966

Hisar, Abdülmelik Şinasi, “Edebiyatta Roman”, *Türk Dili Roman Özel Sayısı*, Ankara, 1964

Korkmaz, Zeynep, “Yeni Bir Yapma Dile Doğru Mu?”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, c.1. Ankara, 1995

Saika, George, “Roman – Dün ve Bugün”, *Türk Dili Roman Özel Sayısı II*, Aralık, 1964

Taşdelen, Vefa, “Çocuğu Anlayan Edebiyat”, *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, Ankara, 2005

Ulaş, Bahri, “Türk Milli Dil Akademisi” *Türk Kültürü*, s.45 Yıl: IV, Ankara, 1966

Yıllık ve Antolojiler

Birinci, Niyazi, “Cahit Uçuk’la Çocuk Edebiyatı Üzerine”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, 1987

Cânan, İbrahim, “Çocuk Edebiyatı Nasıl Olmalıdır?”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, 1987

Dayıoğlu, Gülten, “Çocuklar İçin Yazmak...”, *Gülten Dayıoğlu 30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa*, İstanbul, 1993

Demiray, Kemal, *Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul, 1977

Enginün, İnci “Çocuk Edebiyatına Toplu Bakış”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, 1987

Handa, Yoko, “Çocuk Kitapları Yalnızca Çocuklar İçin Değildir, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, 1987

Levend, Agah Sırrı, “Tarih Boyunca Türk Dili”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1965*, Ankara, 1966

Uzun, Sülün, “Gülten Dayıoğlu’nun Eserleri”, *Gülten Dayıoğlu 30 Yıl Çocuklarla Soluk Soluğa*, İstanbul, 1993

Sempozyum, Kongre ve Kurultay Bildirileri

Aral, Neriman, “Erken Çocukluk Dönemi ve Kitap”, *Türk Halkları Edebiyatı II: Uluslar arası Çocuk Edebiyatı Kongresi*, Bakü, 13-15 Kasım 2008

Aydın, Ertuğrul, “Edebiyat Sosyolojisine Bakışta Türk Edebiyatı”, *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, 4-5 Haziran, Ankara, TÖMER Dil Öğretim Merkezi Gaziantep Şubesi, Gaziantep, 1999.

Dayıoğlu, Gülten, II. Ulusal Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, 2006

Eyduran, Eysun, “Klasik Türk Edebiyatına Çocuğun Yansıması”, *II. Ulusal Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 2006,

Halman, Talat “Açılış Bildirisi”, *Roman Kahramanı Fadıf’ın Doğumunun 30.Yılında Çağdaş Türk Çocuk Ve Gençlik Edebiyatı Yazarı Gülten Dayıoğlu Ve Yazını Ulusal Sempozyumu*, Eskişehir, 2001

Özhan, Mevlüt, “Çocuk Oyunlarında Dramatik Unsurlar”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1987

Sever, Sedat, “Çocukla Yazınsal İletişim”, *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Kurultayı, 11-12 Kasım 2005, Bildiriler Kitabı*, İstanbul, 2006

Tezler

Çağanava, Anna, *Cahit Uçuk’un Romanlarında Tema ve Eğitim Öğeleri*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2006

Çolak, Kerem, *Tarih Dersi Sınav Sorularının Bloom Taksonomisinin Bilişsel alan Düzeyi Açısından Sınıflandırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Tarih Eğitimi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2008

Erman, Erdoğan, *2003 – 2006 Yılları Arasında Yapılan Orta Öğretim Kurumlarına Öğrenci Seçme Sınavı’nda Yer Alan Tarih Bilimi Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Tarih Eğitimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008

Erol, Kemal, *Talip Apaydın’ın Hayatı, Sanatı, Roman ve Öyküleri Üzerine Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Van, 2005

Gül, Esra, *Eğitimde Çocuk Başarısı İçinokul-Aile İşbirliği*, (Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007

Köğce, Davut, *ÖSS Sınavı Matematik Soruları ile Liselerde Sorulan Yazılı Sınav Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Karşılaştırılması*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2005

Özçelik, Eda, *Türkiye’de Çocuk Yazını Ürünlerinde Eğitimsel Göstergeler*, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2007

Sözlükler

Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1988

Çobanoğlu, Özkul, *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 2004

Develioğlu, Ferid, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedisi Lûgat*, Ankara, 2001

Gözler, H. Fethi – Gözler, M. Ziya *Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1982

Haçerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, 2006

Özdemir, Emin, *Deyimler Sözlüğü*, Ankara, 2000

Püsküllüoğlu, Ali, *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 2004

Sabahat, Emir, *Deyimler Sözlüğü*, İstanbul,

TDK, *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1948

TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005

Ansiklopediler

AnaBritannica, İstanbul, 1994

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul, 1986, c.6.

Rehber Ansiklopedisi, İstanbul, 1984, c.4